T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CAMBRİDGE ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ OR. 1913 NUMARADA BULUNAN LUGAZ MECMUASI (ÇEVİRİYAZIM - İNCELEME)

Feyza TAŞTEKİN
2501141044

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ Esra EGÜZ

İSTANBUL –
2020

ÖZ

CAMBRİDGE ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ OR. 1913 NUMARADA BULUNAN LUGAZ MECMUASI (ÇEVİRİYAZIM - İNCELEME)

FEYZA TAŞTEKİN

Lugaz, klasik Türk edebiyatında hem söz oyunlarına hem de zihinsel çözümleme becerisine dayanan özel bir türdür. Türk edebiyatında birçok şair tarafından kaleme alınmıştır. Bu durum lugazın şairlerce beğenildiğini ve tercih edildiğini göstermektedir. Çalışmamıza konu edindiğimiz mecmua da 17 ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlerin lugazlarının toplandığı, içeriği zengin bir eserdir.

Bu çalışma, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Or. 1913 numarada kayıtlı lugaz mecmuasının çeviriyazımını ve incelemesini konu edinmektedir. Mecmuanın 1^{b} - 59^{a} varakları arasında yer alan 252 lugaz, transkripsiyon alfabesiyle okunmuş; metin şekil, dil, imlâ ve muhteva özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Ayrıca mecmuadaki lugazlar, benzer çalışmalardaki lugazlar ile karşılaştırılarak dilsel ve şekilsel farklılıkları tespit edilmiştir.

İnceleme sonucunda bu mecmuanın, klasik Türk edebiyatında lugaz türünün 17 ve 18. yüzyıllardaki işlevselliğini, gündelik hayatla ilişkisini ve söz oyunlarına dayalı şiir anlayışını göstermesi bakımından önemli veriler sunduğu görülmüştür. Bu çalışma, yalnızca bir metnin gün yüzüne çıkarılması bakımından değil, aynı zamanda 17 ve 18. yüzyıl Osmanlı şiirinde nesne kültürü, toplumsal hayat ve edebî hüner arasındaki ilişkinin görülmesi bakımından da önem taşımaktadır. Çalışmanın, bu sahadaki araştırmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Divan Şiiri, Mecmua, Lugaz, Bilmece.

ABSTRACT

THE COLLECTION OF LUGAZES REGISTERED AS OR. 1913 IN THE CAMBRIDGE UNIVERSITY LIBRARY

(TRANSLITERATION AND ANALYSIS)

FEYZA TAŞTEKİN

Lugaz is a distinctive genre in Classical Turkish Literature that is based on both wordplay and intellectual problem-solving. Numerous poets in Turkish literary history have composed lugazes, indicating the popularity and appreciation of this genre among literary figures. The manuscript examined in this study is a rich compilation containing lugazes written by poets who lived during the seventeenth and eighteenth centuries.

This study focuses on the transliteration and analysis of the lugaz manuscript registered as Or. 1913 in the Cambridge University Library. A total of 252 lugazes found between folios 1b and 59a of the manuscript were transcribed using the transcription alphabet and subsequently examined in terms of their form, language, orthography, and content. In addition, the lugazes contained in the manuscript were compared with those found in similar studies in order to identify linguistic and structural differences.

The analysis reveals that this manuscript provides valuable insights into the functionality of the lugaz genre in the seventeenth and eighteenth centuries, its relationship with everyday life, and the poetic tradition based on wordplay in Classical Turkish Literature. The study is significant not only for bringing an unpublished text to light but also for demonstrating the relationship between material culture, social life, and literary craftsmanship in Ottoman poetry of the seventeenth and eighteenth centuries. It is hoped that this research will contribute to future studies in the field.

Keywords: Classical Turkish Literature, Divan Poetry, Manuscript Collection (Mecmua), Lugaz, Riddle.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Or. 1913 numarada kayıtlı lugaz mecmuasının çeviriyazımını ve incelemesini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada, mecmuanın 1^{b} – 59^{a} varakları arasında yer alan lugazlar esas alınmış; metnin okunması, şekil özelliklerinin belirlenmesi ve muhteva bakımından incelenmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmayla, söz konusu mecmuanın ilim âleminin istifadesine sunulması ve lugaz türünün anlaşılmasına katkı sağlaması öngörülmektedir.

Tezin hazırlanması sırasında karşılaşılan güçlükler, metindeki bazı eksiklikler, müstensih kaynaklı yazım farklılıkları ve lugaz cevaplarının her örnekte açık biçimde gösterilmemiş olmasından kaynaklanmıştır. Bu güçlükler, metin içi ipuçları, benzer lugaz mecmuaları ve mevcut literatürden yararlanılarak giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, vaktini ve desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Öğr. Üyesi Esra EGÜZ'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Desteğini hep hissettiğim canım ağabeyim İsmet Yasin TAŞTEKİN'e, kıymetli babam Turgut TAŞTEKİN'e, bu süreçte beni motive eden ve her zaman yanımda olan sevgili arkadaşlarıma ve yengeme -kalben- teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca hayattaki en büyük dayanağım olan fakat bu süreçte kaybettiğim sevgili annem merhume Fatma Hanım'a da teşekkür eder, aziz hatırasını minnetle yad ederim.

Feyza TAŞTEKİN

İstanbul, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖN SÖZ ..... **v**

TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ ..... **viii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

LUGAZ

1.1. Lugazın Tanımı 4

1.2. Lugaz Türünün Ortaya Çıkışı ve Türk Edebiyatındaki Seyri 6

1.3. Lugazın Muamma ve Bilmeceyle Olan Benzerlik ve Farklılıkları 7

1.4. Literatür Taraması 9

İKİNCİ BÖLÜM

MECMUA

2.1. Nüsha Tavsifi 19

2.2. Lugazları Yazan Şairler 20

2.3. Mecmuanın İmlâ ve Dil Özellikleri 23

2.3.1. İmlâ Özellikleri 23

2.3.2. Dil Özellikleri 24

2.3.3. Deyim ve Atasözleri 25

2.3.4. Başlangıç İfadeleri 33

2.3.5. Bitiş İfadeleri 34

2.3.6. Lugazların Cevapları 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LUGAZLARIN BİÇİM VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

3.1. Lugazların Biçim Özellikleri 43

3.1.1. Lugazların Yazıldığı Nazım Biçimleri 43

3.1.2. Lugazların Vezinleri 44

3.1.3. Lugazların Beyit Sayıları 51
3.1.4. Lugazların Kafiye ve Redif Özellikleri 52
3.1.5. Lugazlarda Kullanılan Edebî Sanatlar 58
3.2. Lugazların Muhteva Özellikleri.....64
3.2.1. Din ve Tasavvuf 64
3.2.2. Cemiyet 79
3.2.3. İnsan.....93
3.2.4. Tabiat.....94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

4.1. Metnin Kurulumunda İzlenen Yol.....100
4.2. Metin 102
SONUÇ 289
KAYNAKLAR.....291
EKLER 298
EK 1: TRANSKRİPSİYON ALFABESİ 298
EK 2: SEÇME SÖZLÜK 299
EK 3: MATLA TABLOSU 308

TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 1. Şairler Tablosu 20
Tablo 2. Başlangıç İfadeleri Tablosu 33
Tablo 3. Lugazların Cevapları 38
Tablo 4. Nazım Biçimi Tablosu 43
Grafik 1. Nazım Biçimleri Grafiği ……. 45
Tablo 5. Vezin Tablosu 49
Grafik 2. Vezin Grafiği ……... 50
Tablo 6. Beyit Sayısı Tablosu.....51
Tablo 7. Matla Tablosu 308

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı

C. : Cilt

çev. : Çeviren

haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Belâgata dahil edilen hünerlerden olan lugaz, sadece bir edebî tür olarak karşımıza çıkmamaktadır. Lugaz, öğretme yöntemi olarak da tercih edilen bir türdür. Peygamberimizin, ashabı ile otururken onlara bir ağacın özelliklerini söyleyerek bu ağacı tahmin etmelerini istemesi ve nihayetinde onun hurma ağacı olduğunu söylemesi bir öğretme tekniği olarak bu tarzın kullanıldığını çağrıştırmaktadır. Tevrat'ta lugaz örneklerinin yer aldığı bilinse de Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde bu üslubunun kullanıldığı görülmemektedir. Elbetteki tüm bu bilgiler o dönemde de lugazın bir tür olarak ele alındığını göstermez fakat bir tarz olarak köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışma ile Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Or. 1913 numarada kayıtlı lugaz mecmuasının metninin ortaya konması ve şekil ve muhteva yönünden incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamızın kapsamı, mecmuada yer alan 252 lugazla sınırlı olup inceleme kısmında verilen tüm bilgiler bu lugazlar üzerinden yapılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır: Giriş kısmında dönemin sosyo-kültürel, toplumsal ve siyasi durumundan bahsedilmiştir.

Birinci bölümde genel olarak lugaz türüyle ilgiler bilgiler verilmiştir. Lugazın tanımı yapılmış, Türk edebiyatındaki seyrinden bahsedilmiş, bilmece ve muamma ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu bölümde daha önce bu alanda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde, nüsha tavsifine yer verildikten sonra mecmuada lugazı bulunan şair adlarına, imlâ ve dil özelliklerine değinilmiştir. Dil özelliklerinde ise lugazlarda kullanılan deyim ve atasözlerine, lugazların başlangıç ve bitiş ifadelerine, cevaplarına yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, lugazların biçim ve muhteva özellikleri ele alınmıştır. Lugazların nazım biçimleri, vezinleri, beyit sayıları, kafiye ve redif özellikleri ve lugazlarda kullanılan edebî sanatlar incelenmiştir. Muhteva özelliklerinde ise lugazlar din-tasavvuf, cemiyet, insan, tabiat konularına göre sınıflandırılarak incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, metnin kurulumunda izlenen yoldan bahsedilerek transkribe edilen metne yer verilmiştir. Metin bölümünün sonuna lugazların matla

beytini, nazım biçimini, veznini ve şairini gösteren matla tablosu ekler başlığı altında eklenmiştir.

Mecmuadaki lugazların önemli bir kısmı 17 ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlere aittir. Bu nedenle türün tarihî bağlamını değerlendirebilmek için söz konusu yüzyılların siyasî, toplumsal ve edebî ortamına kısaca değinmek gerekir.

17. yüzyıla bakıldığında Osmanlı Devleti'nin siyasî ve toplumsal sorunlarla karşı karşıya olduğu görülür. Saray yaşamındaki bozulmalar topluma da yansımıştır.[1] Türk tarihinin güçlü dönemi sona ermiş ve Gerileme Devri başlamıştır. 17. yüzyıl; Osmanlı'nın, batıda Avrupalılar ile doğuda İranlılar ile sürekli savaşmak zorunda kaldığı, içeride ise isyanların ve ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği bir yüzyıldır.[2]

Tüm bu siyasi, toplumsal karışıklıkların ve edebiyattaki gelişmelerin 18. yüzyıla gelindiğinde artarak devam ettiği görülmüştür. 18. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde bir asır önce başlayan bozulmaların bu yüzyılda giderek çoğaldığı, Türklerin siyasi otoritesini kaybettiği, Türk dünyasında parçalanmaların başladığı hatta ilk toprak kaybının yaşandığı bir asır olarak dikkat çeker. Osmanlı'nın gerilemeye başlamasıyla birlikte Batı, Osmanlı üzerindeki etkisini daha belirgin biçimde göstermeye başlamıştır. Böylelikle bu yüzyılın ilk çeyreğinde Batı ile antlaşma yapılmış ve "Lale Devri" diye adlandırılan dönem başlamıştır. Bu dönem Osmanlı içinde biraz da olsa bir sükûnet sağlamış bunun yanında zevk ve eğlence dönemi olmuştur.[3] Bu dönem eğlenceleri edebiyatta da yoğun bir biçimde kendisini hissettirmiştir. Lale Devri zamanında düzenlenen Çırağan eğlenceleri, Sadâbâd ziyafetleri, kışın yapılan helva sohbetleri gibi etkinlikler, devrin kültür ve edebiyatını canlandırıcı bir etkiye sahiptir.[4]

Osmanlı Devleti'nin bu siyasî, ekonomik ve toplumsal alandaki olumsuzluklarına rağmen, bu yüzyılda Türk edebiyatının yükseliş ve gelişimini devam ettirdiği görülmektedir. Şüphesiz, şiirin hayatın bir parçası sayılması ve Osmanlı hanedanının ilim ve sanat hassasiyeti dolayısıyla şairi bu yüzyılda da korumaya devam etmesi, edebiyatın gelişimini devam ettiren diğer bir etkendir. Türk edebiyatının en parlak dönemlerinden biri olan bu yüzyılda, birçok şair yetişmiştir.

---

[1] Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı,** 6. bs. C.2, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1985, s. 367-368.
[2] Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1994, s. 173-174.
[3] Mine Mengi, **a.g.e**., s. 201-202.
[4] A. Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, **Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2004, s. 406.

Özellikle 18. yüzyıl, şair kadrosu olarak da klasik edebiyatın en zengin dönemi olmuş ve "şair asrı" olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde şairler, diğer yüzyıllara göre sosyal ve ekonomik konulara daha fazla eğilmişlerdir. Bu durum sosyal tenkide de zemin hazırlamıştır. Bu yüzyılda Türk şiiri geleneksel yapısını sürdürse de üslûpta yeni arayışlar olmuş ve dört farklı edebî üslûp şiirde etkisini göstermiştir: klâsik üslûp, sebk-i Hindî, hikemî tarz ve mahallî tarz.[5] Bu üslûplar 18. yüzyıl şiirinde de kendisini göstermeye devam etmiş özellikle mahallî tarzın 18. asır şiirinde çokça tercih edildiği ve sebk-i Hindî'nin de şiir türleri bakımından edebiyata katkı sağladığı bilinmektedir. Ayrıca sebk-i Hindî akımının da etkisiyle "tarih", "muamma" ve "lugaz" türünde yazılmış şiir sayılarında artış olmuştur.[6]

Sonuç olarak, bu tarihî ve edebî zemin, Or. 1913 numaralı lugaz mecmuasının sadece metin aktarımı açısından değil, türün hangi kültürel ortamda güç kazandığını göstermesi bakımından da değer taşıdığını ortaya koymaktadır. Mecmuadaki lugazların 17 ve 18. yüzyıl şairleriyle ilişkili olması; o dönemin Osmanlı toplum anlayışını göz önünde bulundurunca bu türün zevk, eğlence, maharet ve sosyal gözlem anlayışıyla birlikte değerlendirilmesini gerekli kılar. Özellikle 18. yüzyılda şiirin gündelik hayatla daha yakın temas kurması, mahallî söyleyişlerin güçlenmesi ve söz oyunlarına dayalı türlerin çoğalması, lugazın bu dönemde neden daha görünür hâle geldiğini açıklamaktadır. Bu nedenle bu çalışma, klasik Türk şiirinde lugazın gelişimini takip etmeye imkân veren somut ve dikkate değer bir kaynak niteliğindedir.

[5] A. Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, **a.g.e**., s.342-345.
[6] A. Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, **a.g.e.**, s. 400-405.

BİRİNCİ BÖLÜM: LUGAZ

1.1. Lugazın Tanımı

Sözlüklerde lugaz, “çöl faresinin, saklandığı yerin bulunmaması için yuvasını labirent gibi eğri büğrü kazması”, “saptırmak, sözün maksadını gizlemek, şaşırtmalı söz söylemek” anlamlarına gelmektedir. Lugaz sözcüğünün luğz/lağz kökünden türediği de bilinmektedir. Buna göre “çöl faresinin yuvası, gidilmesi zor olan eğri büğrü yol; derin sır, bilmece ve zekâ oyunu” anlamlarına da taşımaktadır.[1]

Türk edebiyatında bir edebî tür olarak lugaz, söyleyenin dil hâkimiyetini ve kıvrak zekâsını göstermesi bakımından önemlidir. Lugaz söylemedeki bu zekâ kıvraklığı, kelimenin anlamıyla da ilişkilidir.

Edebî yönden ise özellikle şiirde bir sözü veya kavramı açık bir dille anlatmak yerine onu ima eden ifadeler kullanarak şiiri veya sözü bir bilmece şekline sokmaya ilgaz, böyle şiirlere ise lugaz ya da luğz denilmektedir.[2]

İncelenen mecmuada yer alan lugazın cevabı da lugazdır. Bu lugaz, lugazın tanımına da yer vermesi açısından ilgi çekicidir:

Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı maʿnevī
Ekser ebyātı içinde mesnevi

Fetḥine erbāb-ı ṭabʿ ider ġülū
Ortaya alurlar anı sū-be-sū

Ḥāṣılı bu sırr-ı mübhemden ġaraż
Oldı gāhī cevher ü gāhī ʿaraż

Söylesem de ben anı saña nedür
Yine ṣorarsın anı baña nedür

Oldı rehber kendüsine bu luġaz
Görinen köye ḳulaġuz istemez (131)

---

[1] İsmail Durmuş, “Lugaz”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 221.
[2] Durmuş, **a.g.m**., s. 221.

Görüldüğü gibi, bu lugaza göre, lugaz manevi bir hisara benzetilmiştir. Ayrıca lugazların genellikle mesnevi şeklinde kaleme alındıkları da belirtilmiştir.

Lugaz, edebiyatta "manzum bilmece"[3] olarak bilinmektedir. Bu manzumeler genellikle rubbe, rubbe vavı veya soru edat ve cümleleriyle başlamaktadır.[4] Lugaz, sözü gizleyerek verdiğinden, kelimelerin mânâları ile ilgili olarak yapılan sanat olduğundan edebî sanatlar içerisinde fikrî mânâ sanatlarından kabul edilmektedir.[5]

Bir düşünceyi mecazdan daha kapalı biçimde dile getiren lugazlar, bu yönüyle de beyan ilmi kapsamında yer almaktadır. Aklı ve zihni geliştirmesiyle de felsefe, mantık gibi aklî ilimlerden kabul edilmektedir. Lugazlarda kitap, kalem gibi somut varlıkların nitelikleri zikredilerek kendilerinin bilinmesi esasına dayanır. Lugazlarda çeşitli ipuçları verilir, yine de bazılarının çözülmesi güçtür. Lugazın bu türüne *işârî lugaz* denir.[6]

Lugazlar, lafız ve mânâ lugazları olarak ikiye ayrılır. Lafız lugazlarının kendi içinde birçok çeşidi vardır: birden çok mânâya sahip kelimenin uzak veya karşıt anlamını kastetmek, kelimeyi anlamlı sözcüklere bölüp verilen eş anlamlılarıyla bilinmesini istemek, iki kelimeyi bitişik yazmak, bir kelimeyi parçalayıp yazmak, başka bir dile nakletmek, hemzeliyi yumuşatmak, nokta değişikliği yapmak ve tersinden okumak gibi. Mânâ lugazlarında ise bir şeyin söylenen özellikleri ile kendisinin bilinmesi istenir.[7]

Klasik edebiyatta mevzuu insan isminden başka her şey olabilen bu manzum bilmeceler, aruzun çeşitli kalıplarıyla yazılmıştır. Ama diğer aruz kalıplarına kıyasla *"Fâilâtün Fâilâtün Fâilün"* kalıbı lugazlarda daha çok kullanılmıştır.[8]

Lugazlarda "gazel veya kıt'a tipi kafiyelenişler de az olmamakla beraber, ekseriya mesnevi şekli tercih edilmiştir."[9]

---

[3] Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2005, s. 554.
[4] Durmuş, **a.g.m**., s. 221.
[5] Tahir Üzgör, **Edebiyat Bilgileri**, İstanbul, Veli Yayınları, 1983, s. 331.
[6] Durmuş, **a.g.m**., s. 221.
[7] Durmuş, **a.g.m**., s. 221.
[8] Amil Çelebioğlu, Yusuf Ziya Öksüz, **Türk Bilmeceler Hazinesi**, İstanbul, Ülker Yayınevi, 1979, s. 17.
[9] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 17.

Lugazların belirli bir beyit sayısı yoktur. Bir beyitten yirmi beş beyite kadar devam edebilmektedir. Üslup bakımından ise hemen hepsinde *"Nedir ol kim?" veya "Ol nedir kim?"* gibi başlangıç ifadeleri mevcuttur. Sonlarında ise genelde *"Bunu ârif olan bilir, ona feyz kapısı açılır, kemâl erbâbı anlar."* gibi ifadeler yer almaktadır.[10]

Lugazın sözlük ve terim anlamlarından yola çıkılarak yapılan bu tanımlamalar ışığında, türün yalnızca bir eğlence vasıtası olmadığı; aynı zamanda şairin dil gücünü ve zihnî derinliğini sergilediği bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Gerek şekil özellikleri gerekse muhteva zenginliği bakımından klasik Türk şiirinin estetik imkânlarını bünyesinde barındıran bu manzumelerin, beyan ilmi ve aklî ilimlerle olan münasebeti dikkate değer bulunmuştur. Özellikle incelenen mecmuadaki örneklerden hareketle, lugazın bir "manevî hisar" olarak nitelendirilmesi, bu türün çözülmesi gereken zihnî bir kale hükmünde görüldüğünü destekler niteliktedir. Netice itibarıyla, gerek lafız gerekse mânâ oyunlarına dayalı bu manzumelerin, klasik edebiyat geleneği içerisinde düşünceyi somutlaştırırken aynı zamanda örtük bir anlatım sergileme amacına hizmet ettiği değerlendirilmektedir.

1.2. Lugaz Türünün Ortaya Çıkışı ve Türk Edebiyatındaki Seyri

Klasik edebiyatta şiirlerin tür ve biçim özellikleri çoğunlukla Arap edebiyatından geçmiştir. Lugaz da Arap edebiyatında ortaya çıkıp Fars edebiyatına geçmiş, oradan da Türk edebiyatında yerini almıştır. Lugazlar, her üç edebiyatta da rağbet görmelerine rağmen, Fars edebiyatında zamanla yerini muammaya bırakmıştır.[11]

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında benzer özellikler gösteren lugaz[12], Türk edebiyatına XV. yüzyıldan itibaren girmeye başlamış ve XVIII. yüzyılda en verimli çağını yaşamıştır.[13]

Edebiyatta, konusunu her türlü eşya ve olaydan alabilen[14] lugaz türünde şiirler kaleme alan şair sayısı oldukça fazladır. Ahmed Paşa'dan Şeyh Gâlib'e kadar birçok

---

[10] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 18.
[11] Mustafa İsmet Uzun, "Lugaz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 222.
[12] Uzun, **a.g.m**., s. 222.
[13] Uzun, **a.g.m**., s. 223.
[14] Fikret Türkmen, "Lügaz", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Dergâh Yay., 1979, s. 478.

Türk şairi, lugaz yazmıştır. Reşîd, Vehbî, Lâmiî, Nâbî, Âşık Ömer, Rahmî, Ferdî, Sücûdî, Vahyî, Nedîm, Zarîfî, Zamîrî, Fazlî, Saîdî, Râşid, Lebîb, Fennî, Sâbit, Emînî, Zîver, Sâmî[15], Enderunlu Vâsıf[16], Fıtnat Hanım ve Kâmî de lugaz kaleme alan şairler arasındadır.

Lugaz, sarayda sultan çevresinden de itibar görmüş, koğuş ağasından şeyhülislamına kadar pek çok kişi bu türden şiirler yazmıştır. Örneğin Sultan III. Murad'ın kandil lugazı meşhurdur. Hatta Cihâdî Bey ve Müdâmî mahlaslı bir diğer şairin de sultanın bu lugazına karşılık verdiği bilinmektedir.[17]

Sonuç olarak bu bilgiler, lugazın klasik Türk edebiyatında geçici bir merak unsuru olarak kalmadığını göstermektedir. Tür, farklı yüzyıllara ve şair çevrelerine yayılarak edebî gelenek içinde belirgin bir yer edinmiştir. Geniş konu alanı, saraydan halk çevresine uzanan kullanım sahası ve şairlerin hüner gösterme isteği, lugazı klasik şiirin zekâya, sezgiye ve dil ustalığına dayalı türlerinden biri hâline getirmiştir.

1.3. Lugazın Muamma ve Bilmeceyle Olan Benzerlik ve Farklılıkları

Milletimizin beğeni ve dehasının bir ürünü olan bilmecelerimiz çoğunlukla *bilmece, lugaz ve muamma* alt başlıklarıyla bir bütün olarak incelenmiştir.[18] Hâlbuki bu türler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Bilmecelerin cevapları genellikle, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseler, insan, hayvan ve bitki gibi canlılar veya eşyalardır. Şükrü Elçin'in ifadesine göre bilmeceler, akıl, zekâ veya güzellik gibi kavramlarla dinî konu ve motifleri de örtülü bir biçimde, yakın-uzak ilişkilerle ve çağrışımlarla düşünce ve dikkatimize aksettirerek bulmayı amaç edinen kalıplaşmış sözlerdir.[19]

İlkel veya bazen saf şiir örneği sayılabilecek bu eserler, biçim bakımından ikiye ayrılır: nazım ve nesir. Manzum bilmeceler vezin, kafiye ve nazım biçimi hususiyeti gösterirken mensur bilmeceler cümle hâlindedir ve çoğu zaman secilerle örülmüştür.[20]

---

[15] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 18.
[16] Uzun, **a.g.m**., s. 223.
[17] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 19.
[18] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 6.
[19] Şükrü Elçin, **Türk Bilmeceleri**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. III.
[20] Elçin, **a.g.e**., s. IV.

Bilmeceler hece vezniyle yazılır. Bu, lugazları bilmecelerden ayıran en önemli farklardan biridir. Ayrıca bilmeceler anonim ürünlerdir. Lugazları bilmecelerden ayıran bir diğer fark da lugazların söyleyenlerinin belli olmasıdır. Bununla birlikte zaman içinde söyleyeni unutulmuş lugazlar da olmuştur. Bunlar vezin ve kafiyeleri de bozularak halk bilmeceleri arasına karışıp günümüze kadar gelmiştir.[21]

Diğer taraftan, bilmecelerde de lugazlarda da kafiyeler bir ahenk ögesi olarak karşımıza çıkar. Bu iki türün benzerliklerindendir. Bunun yanı sıra bilmecelerin esası teşbih sanatına dayanmaktadır. Teşhis de yine bilmecelerde en çok kullanılan sanatlardan biridir.[22] Lugazlarda da durum aynıdır.

Muamma ise "bir insan adını işaret edecek şekilde düzenlenmiş manzum bilmece"dir, nazım veya nesirle kaleme alınır.[23] Muamma ile lugazın en belirgin farkı, muammanın cevabının sadece esma-i hüsna, esma-i nebî ve diğer özel isimler olmasıdır. Lugaz ise yukarıda da belirtildiği üzere insan ismi dışındaki her türlü varlığın özelliklerinin anlatılarak isimlerinin bilinmesi esasına dayanır. Ayrıca lugazların genel olarak soru cümlesiyle başlaması da muammayla olan farklarından biridir.[24]

Lugazlar sadece eğlendirici ve oyalayıcı mahiyette kalmamış dinî ve fıkhî meselelerde de öğretici olarak bu türden yararlanılmıştır.[25] Lugaz, sahip olduğu bu hususiyetiyle de bilmece ve muammadan ayrılmaktadır. Fakat bazı lugaz mecmualarında lugazın ve muammanın aynı anlamda kullanıldıkları görülmektedir. İncelenen bu mecmuada da aynı durum söz konusudur. Aşağıdaki beyitte lugaz ve muamma terimleri bir arada ve birbirlerinin yerine kullanılmışlardır:

Bu **luġaz** Nālīyā **muʿammā**dur
Ḥall iden Bū ʿAlī Sīnā'dur (2/11)

Aşağıdaki beyitlere baktığımızda da lugaz yerine doğrudan muamma ifadesinin kullanıldığı görülür:

Monlālar başın ḳaşır küstāḥiyā

---

[21] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 20.
[22] Cemâl Kurnaz, **Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler**, Ankara, Akçağ Yay., 1990, s. 27.
[23] Tahir Üzgör, **Edebiyat Bilgileri**, İstanbul, Veli Yay., 1983, s. 394.
[24] Uzun, **a.g.m**., s. 223.
[25] Çelebioğlu, **a.g.e**., s. 20.

Oḳınurken bu **muʿammā**-yı laṭīf (50/6)

Bu **muʿammā**yı bilürse kim eger
Şūriyā olur şeh-i mülk-i hüner (85/6)

Ey Ġubārī bu **muʿammā**yı bilen
ʿAḳl-ı kāmildür anuñ noḳṣānı yoḳ (157/5)

Bezmümüzde olsa bir duḫter sefīd
Fetḥ olu[r]dı bu **muʿammā**-yı cedīd (163/8)

Bu **muʿammā**yı bilen olur ehil
Var düşün saña bir gice mehil (196/18)

Aşağıdaki beyitte ise yazılan lugazın muammaya yakın özelliklerinin bulunduğu söylenmiştir. Buradan da muammanın lugazdan daha üstün tutulduğu ve lugaz yazan şairlerin, lugazlarını muamma gibi söylemeye çalıştıkları düşünülebilir:

Bu **luġaz** Saʿdī **muʿammā**ya ḳarīn
Kim bilürse Bārekallāh āferīn (164/13)

Bu değerlendirmelerden hareketle bilmece, lugaz ve muammanın ortak bir gizleme ve buldurma mantığına dayandığı; ancak konu, biçim ve cevap alanı bakımından birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Bilmece daha çok anonim ve halk kültürüne bağlı bir yapı gösterirken muamma özel isimleri merkeze alan daha sınırlı bir türdür. Lugaz ise insan adı dışındaki varlıkları konu edinmesi, çoğunlukla soru düzeniyle kurulması ve aruzlu manzum yapı içinde gelişmesi bakımından bu iki türden ayrılır. İncelenen mecmuada lugaz ve muamma terimlerinin yer yer birbirinin yerine kullanılması, teorik ayrımların uygulamada her zaman kesinleşmediğini göstermektedir. Bu bilgiler ışığında lugaz; klasik şiirde dil ustalığını, zihnî dikkati ve gündelik hayat unsurlarını bir araya getiren müstakil bir tür olarak değerlendirilmelidir.

1.4. Literatür Taraması

Lugazlarla ilgili genel bilgi veren ya da belli bir lugaz mecmuasını inceleyen birçok çalışma kaleme alınmıştır. Lugazlarla ilgili tezler incelendiğinde bunların tamamının yüksek lisans tezi olduğu ve bir lugaz divanı çalışması hariç geri kalanların

lugaz mecmuası incelemesi şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir.[26] Bazı durumlarda ise bir mecmua bölünerek farklı öğrenciler için yüksek lisans tezi olarak çalıştırılmıştır.[27]

Lugazlarla ilgili tezlerden biri, Adem Hamza'nın "Türk Edebiyatında El Yazması Bir Lûgaz ve Muʿammā Mecmuasının Transkripsiyonlu Olarak Latin Harflerine Çevrilmesi" adlı yüksek lisans tezidir.[28] Bu tezde önce muammanın tanımı yapılıp Arap, İran ve Türk edebiyatlarındaki yeri ve tarihî gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra muammanın tür olarak özellikleri, lugaz ile muamma arasındaki farklar belirtilmiş ve Türk edebiyatında muamma kaleme alan şairlerden bahsedilmiştir. Tezin ana kısmında ise, "Millet Kütüphanesi Ali Emiri Edebiyat 76" numarada kayıtlı 60 varaktan oluşan "Şerḥ-i Elġaz ü Mu'ammeyāt" isimli muamma şerhinin transkripsiyonlu metnine yer verilmiştir. Bu tez, bu sahada çalışılan tek muamma şerhi olma özelliğine sahiptir. Ancak şerhe dair bir muhteva ve şekil incelemesi yapılmadığı, metnin sadece transkribe edildiği görülmüştür.

---

[26] Bkz. Eren Ertürkoğlu, **"Reşit Efendi'nin Divan-ı Lügaz'ı (İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[27] Bkz. Orhan Çağrı Sarıhan, **"Ali Emiri Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (01b – 50a) Çeviriyazımı ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi ile Fatma Betül Arıkan, **"Ali Emirî Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50a – 90b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
Nurgül Ayar, **"Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lügaz Mecmuası (vr. 245 – 280 Metin – İnceleme)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi ile Ömer Hatunoğlu, "Millet Kütüphanesi Ali Emirî Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (vr. 334b – 383b) (İnceleme – Metin)", Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2013, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
Salih Demir, **"Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kitaplığı Manzum 719'daki Lugaz Mecmuası (Vr. 1b – 39a, İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2012, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Hava Laçin, **"Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (39b – 80a) Çeviriyazımı ve incelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi ve Nevres Kip, **"Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (80b – 121b) Çeviriyazım ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[28] Adem Hamza, **"Türk Edebiyatında El Yazması Bir Lûgaz ve Mu'ammâ Mecmuasının Transkripsiyonlu Olarak Latin Harflerine Çevirilmesi"**, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hava Laçin'in "Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (39b- 80a) Çeviri Yazımı ve İncelemesi" adlı yüksek lisans tezi[29] ise Türk edebiyatında lugazlar hakkında bir girişle başlar. Ardından teze konu olan mecmuanın şekil ve muhteva incelemesi yapılır ve 251 lugazın yer aldığı metnin transkribe edildiği kısma geçilir. Mecmua 16, 17 ve çoğunlukla 18. yüzyıllarda yaşamış şairlerin lugazlarını ihtiva etmektedir. Bu çalışma; tezi hazırlayanın ifadesiyle soyut, halktan kopuk, yüksek zümreye hitap eden olarak nitelendirilen klasik edebiyatın tüm bu nitelendirmelerin aksine özellikle lugaz türüyle ne derece halka yönelik olduğunu açıkça göstermek ve kendisinden sonra bu sahada çalışacak olanlara yol açabilmek amacıyla yapılmıştır.

Fatma Betül Arıkan'ın "Ali Emirī Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50a – 90b) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde[30] de önce lugazın tanımı yapılarak lugaz türünün Türk edebiyatındaki gelişimi hakkında bilgiler verilmiştir. Mecmua 16, 17 ve çoğunlukla 18. yüzyıllara ait şairlerin lugazlarını içermektedir. İnceleme kısmında lugazları yazan şairler tespit edilmiş ve ardından bu 146 lugazın içerik ve şekil incelemesine gidilmiştir. Metin kısmında, mecmuanın metni transkribe edilerek verilmiş ve divanlarda yer alan benzer lugazlar varsa bunlar da ayrıca dipnotlarda belirtilmiştir. Tezin çalışılma amacı, Türk bilmece ve kültür edebiyatının önemli örnekleri olan lugazların küçük bir kısmını gün yüzüne çıkartarak diğer araştırmacıların dikkatine sunmak olmuştur.

Nevres Kip'in "Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (80b – 121b) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde[31] de benzer şekilde lugazın tanımı ve Türk edebiyatındaki yeri hakkında bilgiler verildikten sonra eser şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Muhteva kısmında lugazların cevapları üzerinden bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Şekil incelemesinde ise lugazların nazım şekilleri, vezinleri, beyit sayıları ve başlangıç ve bitiş ifadeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Mecmuada 257 lugaz vardır ve bu lugazların

---

[29] Hava Laçin, **"Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (39b – 80a) Çeviriyazımı ve incelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[30] Fatma Betül Arıkan, **"Ali Emirî Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50a – 90b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[31] Nevres Kip, **"Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (80b – 121b) Çeviriyazımı ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ağırlıklı olarak 17 ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlerce kaleme alındığı bilgisi verilmiştir. Metin kısmında lugazlar transkribe edilmiş ve cevapları beyitlerin sonuna yazılmıştır. Tezin yazarına göre lugaz, bambaşka bir âlemin kapılarını divan edebiyatına açmıştır ve bununla beraber bu çalışmanın kendisinden sonra bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara yol gösterici olması amaçlanmıştır.

Nurgül Ayar'ın "Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lügaz Mecmuası (vr. 245 – 280 Metin – İnceleme)" adlı yüksek lisans tezi;[32] lugazın tanımı, Türk edebiyatındaki yeri, muamma ile olan farkları hakkında bilgi vererek başlar. Ayrıca yayımlanmış bazı divanlarda bulunan benzer lugazlardan bahseder. İkinci bölüm, inceleme kısmıdır. Lugazların nazım şekilleri, vezinleri, başlangıç ifadeleri, bitiş ifadeleri verilmiş ve ardından muhteva incelemesine gidilmiştir. Üçüncü bölüm olarak transkribe edilen metne yer verilmiştir. Bu metinde 15, 16, 17, 18 ve 19. yüzyıllarda yaşamış şairlere ait 287 lugaz yer almaktadır ve lugazların cevapları da metnin içinde verilmiştir. Tezin yazarına göre divanlarda yer almayan şiirlerin mecmualar vasıtasıyla ortaya çıkması mecmuaların önemini ortaya koymaktadır.

Orhan Çağrı Sarıhan'ın "Ali Emiri Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (1^b – 50^a) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde[33] Türk edebiyatında lugazın gelişiminden bahsedildikten sonra teze konu olan mecmuada yer alan 17 ve 18. yüzyıllara ait şairlerin 121 lugazı şekil ve içerik olarak incelenmiştir. Bundan sonra metin bölümü yer almaktadır. Lugazların cevapları da metin içinde verilmiştir. Lugazların ortaöğretim seviyesindeki ders kitaplarında yer almasının gerekliliğinden bahseden tezin yazarı; bu çalışmanın, klasik edebiyatı öğrencilere sevdirme hususunda öğretmenlere katkı sağlayacağı kanaatinde olduğunu ifade etmiştir.

Salih Demir'in "Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kitaplığı Manzum 719'daki Lugaz Mecmuası (Vr. 1^b – 39^a, İnceleme – Metin)" adlı yüksek lisans tezinde[34] lugazların

---

[32] Nurgül Ayar, **"Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lügaz Mecmuası (vr. 245 – 280 Metin – İnceleme)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
[33] Orhan Çağrı Sarıhan, "**Ali Emiri Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (01b – 50a) Çeviriyazımı ve İncelenmesi"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2011, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
[34] Salih Demir, **"Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kitaplığı Manzum 719'daki Lugaz Mecmuası (Vr. 1b – 39a, İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2012, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

yazıldıkları yüzyıldan başlayarak dönemin toplumsal ve siyasi olaylarından bahsedilip bu olayların edebiyat üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Tezin giriş kısmında ayrıca mecmuanın tanımı yapılıp mecmuaların ne şekilde gruplandırıldığı bilgisi verilmiş, o gruplara ait önemli mecmualardan bahsedilmiş ve mecmuaların kültür tarihi açısından faydalarına değinilmiştir. Diğer tezlere benzer şekilde bu tezde de lugazın tanımı, muamma ile lugaz arasındaki farklar ve lugazın Türk edebiyatındaki yerinden bahsedilmiştir. 17 ve 18. yüzyıllara ait lugazları ihtiva eden bu mecmuada 49 şaire ait 252 lugaz vardır. Şekil kısmında lugazların yazıldığı nazım şekilleri ve vezinler verildikten sonra muhteva incelemesi kısmında lugazların cevapları sınıflandırılmıştır. Metin kısmında lugazların cevapları da yer alır. Halkın dilinden ve kültüründen uzak olmayan bu türün, bu açıdan önem arz ettiği ifade edilmiştir.

Ömer Hatunoğlu'nun "Millet Kütüphanesi Ali Emirî Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (vr. 334b – 383b) (İnceleme – Metin)" adlı yüksek lisans tezi;[35] giriş, inceleme ve metin olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında lugazın ne olduğu, edebiyattaki yeri, lugazın, muammanın ve bilmecenin sözlük anlamları ile lugazın muammayla ve bilmeceyle olan benzerlik ve farklılıklarından bahsedilmiştir. İkinci bölüm, inceleme kısmıdır ve üç başlık altında ele alınmıştır. Önce teze konu olan 190 lugazın şairlerine ve o şairin o mecmuada kaç adet lugazı bulunduğuna değinilmiştir. Aynı zamanda mecmuayı derleyen kişi ve ona ait lugazlar hakkında da bilgi verilmiştir. Ardından lugazların içerik özelliklerine değinilmiştir. Burada tespit edilen cevaplar bir tablo halinde metne eklenmiştir. Ayrıca lugazların dil özelliklerine ve bunlarda yer alan bazı Farsça ve Arapça kelime ve terkiplere, edebî sanatlara, deyim ve atasözlerine de yer verilmiştir. Lugazlarda yer alan önemli isimler başlığı altında millet adları, yer adları, kişi adları gibi isimler sıralanmıştır. İçerik tahlilinde ise lugazların cevabını bilen ya da bilemeyen okuyuculara söylenen iyi ya da kötü sözler, tevazu ifadeleri, okura verilen ipuçları gibi örnekler yer almaktadır. Üçüncü kısımda lugazların beyit sayıları, nazım şekilleri, kalıplaşmış başlangıç ve bitiş ifadeleri, vezinleri hakkında bilgiler verilip bunların her biri ayrı ayrı tablo halinde ilgili başlığa eklenmiştir. Ayrıca lugazlarda "lugaz" kelimesi yerine kullanılan bazı ifadelerden de bahsedilmiş ve bu ifadeler tablo olarak verilmiştir. Üçüncü bölüm transkribe edilen metne ayrılmıştır. Son beyitlerin sağ kısmına lugazın cevapları

[35] Ömer Hatunoğlu, **"Millet Kütüphanesi Ali Emirî Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (vr. 334b – 383b) (İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2013, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

yazılmıştır. Metinde 16, 17, ve 18. yüzyıllarda yaşamış şairlerin lugazları bulunmaktadır. Lugazlar üzerine yapılan tez çalışmalarının türün tanınması adına önemli olduğu, daha önce yapılan çalışmalardan istifade edildiği ve bilim dünyasına bir çalışma daha kazandırarak sonradan bu alanda çalışacak olanlara faydalı olma isteği dile getirilmiştir.

Nevin Çakıroğlu'nun "Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542'de Kayıtlı Muammâ – Lugaz Mecmuası (İnceleme – Metin)" adlı yüksek lisans tezi;[36] giriş, mecmuanın incelemesi ve mecmua metni olmak üzere üç ana bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde, lugazın ve muammanın tanımı yapıldıktan sonra Türk edebiyatında ortaya çıkışlarından bahsedilmiş, 15. yüzyıldan başlanarak 20. yüzyıla kadar muamma yazan şairlerin isimleri verilmiş, daha sonra teze konu olan mecmuanın tanıtımı yapılarak bölüm tamamlanmıştır. İkinci bölümde nüsha tavsifinin ardından muammaların şekil ve muhteva incelemesi yapılmış, bu incelemede muammaların cevapları tablo halinde verilmiş, bazı muammalar ise şerh edilmiştir. Metinde yer alan Farsça muammalar bir tablo halinde gösterilmiştir. Şekil özelliklerinde lugazların başlangıç ifadeleri, beyit sayıları, nazım şekilleri ve bahirleriyle birlikte vezinleri ayrı ayrı incelenmiştir. Muhteva özelliklerinde lugazların cevapları, lugazlarda yer alan mahlaslar tablo olarak eklenmiştir ve mahlaslı beyitler örnek olarak verilmiştir. Ayrıca lugazlarda kullanılan edebî sanatlara yer verilmiş, lugazlarda geçen özel isimler -yer adları ve peygamber adları gibi- de örneklerle gösterilmiştir. Çalışmada lugazları bilene ya da bilemeyene söylenen iyi ya da kötü sözler, okura verilen ipuçları gibi bitiş ifadelerine ait örnekler de yer almaktadır. Üçüncü bölümde transkribe edilen metin yer almaktadır. Burada 82 muamma ve 137 lugaz transkribe edilmiştir.

Meryem Çelikdemir'in "İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty1337 Numarada Kayıtlı Lugaz Mecmuası İnceleme Çeviri Yazılı Metin" adlı yüksek lisans tezi;[37] lugazın tanımı, Türk edebiyatındaki gelişimi ve onu muammadan ayıran yönlerin anlatımıyla başlar. Ardından teze konu edilen mecmuanın tanıtımı yapılarak 17 ve 18. yüzyıllara ait 249 lugazın imlâ özelliklerinden ve lugazları yazan şairlerden bahsedilir. Lugazların muhteva özellikleri kısmında, lugazların tespit edilen cevapları

---

[36] Nevin Çakıroğlu, **"Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542'de Kayıtlı Muammâ – Lugaz Mecmuası (İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[37] Meryem Çelikdemir, **"İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty1337 Numarada Kayıtlı Lugaz Mecmuası İnceleme Çeviri Yazılı Metin"**, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli, 2019, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ve lugazlarda yer alan deyimler, atasözleri, edebî sanatlar, özel isimler ile başlangıç ve bitiş ifadeleri hakkında örnekler verilir. Şekil özellikleri kısmında ise lugazlar nazım şekilleri, beyit sayıları ve ölçüleri yönünden incelenir. Ana bölümde transkribe edilen metin yer almaktadır. Lugazların cevapları da metnin içinde gösterilmiştir. Ayrıca başka tezlerden tespit edilen cevaplar ve metin tamiriyle ilgili bilgiler de dipnotlar vasıtasıyla gösterilmiştir. Lugazların cevapları yönüyle sosyal hayatı yansıttığı, içerdikleri kelime oyunlarıyla da kavrama gücünü ve düşünceyi geliştirdiği ifade edilmiştir.

Aygül Okçuoğlu'nun "Millet Kütüphanesi 567 Numaralı Lügaz Mecmuası (Metin – İnceleme)" adlı yüksek lisans tezi[38]; lugazın tanımı, Türk edebiyatındaki yeri, muamma ve bilmece ile arasındaki benzerlik ve farklılıklar gibi konuların ele alındığı bir giriş bölümü ile başlar. Ardından lugazları yazan şairler tespit edilip mecmuanın derleyeni Sıdki Efendi hakkında bilgi verilir. Lugazların muhteva özelliklerinde cevaplar, lugaz için kullanılan kelimeler, lugazın kolay ya da zor olduğunu belirten ifadeler, çözenin mükafatlandırılacağına dair dilekler ve çözemeyene söylenen kötü sözlere yer verilmiş ayrıca lugazlarda kullanılan edebî sanatlar, deyim ve atasözleri örneklerle gösterilmiştir. Lugazların şekil özelliklerinde; lugazların başlangıç ifadeleri, vezinleri, beyit sayıları, nazım şekilleri ve bitiş ifadeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Metin kısmında cevaplar gösterilmemiştir. Bu çalışmada yer alan 267 lugaz ağırlıklı olarak 17 ve 18. yüzyıllara ait şairler tarafından kaleme alınmışlardır.

Görüldüğü gibi lugazlarla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde hemen hepsinin, lugaz mecmuaları üzerine çalışılan yüksek lisans tezleri olduğu ortaya çıkar. Sadece Eren Ertürkoğlu'nun yüksek lisans tezi lugaz divanıdır ve bu alanda yazılan tezler arasında tek divan çalışmasıdır. "Reşit Efendi'nin Divan-ı Lügaz'ı (İnceleme – Metin)" başlıklı bu yüksek lisans tezi,[39] lugazın tanımı ve Türk edebiyatındaki gelişimi hakkında bilgiler vererek başlar. Ardından Reşîd Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği yer alır. Daha sonra 133 lugazın bulunduğu divan şekil ve içerik yönünden incelenir. Lugazların şekil özelliklerinde lugazların nazım şekilleri, vezinleri, beyit sayıları hakkında bilgi verilmiştir. Lugazların içerik özelliklerinde ise lugazların dil ve ifade

---

[38] Aygül Okçuoğlu, **"Millet Kütüphanesi 567 Numaralı Lügaz Mecmuası (Metin – İnceleme)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

[39] Eren Ertürkoğlu, **"Reşit Efendi'nin Divan-ı Lügaz'ı (İnceleme – Metin)"**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

özelliklerinden bahsedilmiş, paylaşılan bilgilerle ilgili olarak örneklere yer verilmiştir. Lugazların kalıplaşmış bazı ifadelerle başladığından bahsedilmiş ve incelenen lugazlarda mahlas kullanımının yaygın olmadığı belirtilmiştir. Tezde ayrıca lugazların cevapları sınıflandırılmıştır. Ayrıca cevabın bulunması için lugazlarda yer alan ipuçları da tespit edilmiş ve örneklendirilmiştir. Bunun dışında Reşîd Efendi'nin bazı mecmualarda ve divan nüshalarında yer alan lugazlarından bahsedilmiştir. Aynı zamanda divanlardan ve mecmualardan hareketle isimsiz olan ancak Reşîd Efendi'ye ait olduğu anlaşılan lugazlar da tespit edilmiştir. Ana bölümde ise transkribe edilen lugaz divanı yer almaktadır. Bu divan 18. yüzyıla tarihlenir. Çalışmada mesneviyat, gazeliyat, metali başlıkları kullanılarak bir tasnife gidilmiştir. Lugazların cevapları da metnin içinde verilmiştir. Metinde ayrıca edisyon kritik yapılmıştır. Bu çalışma esnasında ulaşılan sonuç, şairin divanına nazaran mecmualarda daha fazla lugazının yer aldığı bilgisidir. Bu durum, edebiyatımızdaki mecmuaların önemini göstermesi bakımından mühimdir.

Lugazlarla ilgili çeşitli makaleler de kaleme alınmıştır. Bunlardan biri Sibel Üst tarafından hazırlanan ve "Lugaz ve Nedîm'den Bir Örnek"[40] başlığını taşıyan makaledir. Bu çalışmada, önce lugaz ve lugazın edebiyattaki yeri üzerinde durulmuş ardından Nedîm'in divanında bulunan bir lugaz çözümlenmiştir.

Bahadır Güneş tarafından kaleme alınan "Bir Muamma ve Lugaz Metni Hakkında" adlı makalede[41] muamma ve lugazlardan oluşan bir yazma eser tanıtılmıştır. Önce muamma, lugaz ve bilmecenin genel tanımı yapılmış sonra muammada geçen özel adlar ve lugazlarda kullanılan kavramlar eşyalar, meslekler, yiyecek-içecek gibi alt başlıklar altında sınıflandırılan ele alınmıştır.

Müjgan Çakır'ın "Hayli Eglencedür Bu Rindâna: Arayıcızâde Ferdî Hüseyin ve Lügazları" adlı makalesi[42] Ferdî'nin hayatına dair bilgiler verilerek başlar ve Ferdî'nin lugazları ile devam eder. Makalede Ferdî'ye ait 53 lugaz, diğer nüshalarla karşılaştırılarak ortaya konulmuştur.

---

[40] Sibel Üst, **"Lugaz ve Nedim'den Bir Örnek"**, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı: 3/1, Türkiye, 2014, s. 210-217.
[41] Bahadır Güneş, "Bir Muamma ve Lugaz Metni Hakkında", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı: 4/2, Türkiye, 2015, s. 526-545.
[42] Müjgan Çakır, "Hayli Eglencedür Bu Rindâna: Arayıcızâde Ferdî Hüseyin ve Lügazları", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 11**, İstanbul, 2013, s. 127-176.

H. İbrahim Demirkazık'ın "Mustafa Fennî'nin (öl. 1745) Lugazlarının Özellikleri ve Divan'ında Olmayan Yedi Lugazının Tenkitli Metni" adlı makalesi[43] lugazın anlamının ve özelliklerinin verilmesiyle başlar. Fennî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş ve onun yazdığı lugazlar şekil ve içerik yönünden incelenmiştir.

Çeşitli sempozyumlarda sunulan bildirilerde de lugazların konu edildiği görülür:

Nagihan Gür'ün "Osmanlı Kültürünün Bir Zihin Haritası: Şerh-i Lugaz-ı Râgıb" adlı sempozyum bildirisinde[44] şerh-i lugaz-ı Râgıb merkezinde lugazların ve lugaz şerhlerinin önemi, bu tür metinlerin estetik değerleri, lugaz ile muamma arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bu metinlerin kurgulanma ve çözümlenme metotları ve kültürel zeminlerde kazandıkları anlamlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Osmanlı edebiyatında var olan şerh geleneğinin lugaz ve muammada da varlığını sürdürdüğünü bize hatırlatması bakımından bu eserin önemine dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu bildiri, tür tasnifinde yaşanan sıkıntılara ve karışıklıklara dikkat çekmesi yönüyle de farklı bir bakış açısı oluşturmaya çalışmıştır.

İsmail Avcı'ya ait "Üsküp'te Yayımlanan Yıldız Gazetesindeki Yanıltmaçlar ve Lugazlar Üzerine" bildirisi,[45] giriş kısmında lugazın ve muammanın özelliklerinin verilmesiyle başlar. Çalışmada, gazetede yer alan yanıltmaçlara ve lugazlara ayrı başlıklar halinde tek tek yer verilmiştir. Yazar, bu bilmecelerin beyit sayılarını, vezinlerini ve nazım biçimlerini tespit edip bir tablo şeklinde sunmuştur. Bu manzum bilmecelerin lugaz olmaları ihtimalinden bahsedilmiştir.

Mehmet Altunmeral'in "Cerîde-i Sûfiyyedeki Sûfiyâne Lugazlar ve Manzûm Cevapları" bildirisi[46] Cerîde-i Sûfiyye gazetesinden bahsederek başlamıştır. Daha sonra gazetede yer alan 10 lugaz ve 5 manzum cevap hakkında genel bilgiler verilmiş,

---

[43] H. İbrahim Demirkazık, "Mustafa Fennî'nin (öl. 1745) Lugazlarının Özellikleri ve Divan'ında Olmayan Yedi Lugazının Tenkitli Metni", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 5**, İstanbul, 2010, s. 35-80.

[44] Nagihan Gür, "Osmanlı Kültürünün Bir Zihin Haritası: Şerh-i Lugaz-ı Râgıb", **Prof. Dr. Günay Kut Onuruna Metin Tespitinden Metinsel Eleştiriye Sempozyumu**, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Harvard Üniversitesi, 2016, s. 57-82.

[45] İsmail Avcı, "Üsküp'te Yayımlanan Yıldız Gazetesindeki Yanıltmaçlar ve Lugazlar Üzerine", **Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlardaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı**, Bosna Hersek, 2017, s. 358-387.

[46] Mehmet Altunmeral, "Cerîde-i Sûfiyyedeki Sûfiyâne Lugazlar ve Manzûm Cevapları", **Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı,** TOKÜAD Yay., Balıkesir, 2019, s. 304-319.

bunları yazan şairlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca lugazlar biçim ve üslûp yönüyle de incelenmiştir. Bu çalışma ile edebî Osmanlı gazetelerinin incelenmesi durumunda bilmece-muamma-lugaz bağlamında önemli bir birikimin ortaya çıkarılabileceği öngörülmektedir.

Sonuç olarak lugazla ilgili tezler, makaleler ve bildiriler incelendiğinde bunların genellikle lugaz mecmuaları üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Çalışmaların giriş kısımları genellikle lugazın tanımı, edebiyattaki yeri ve lugaz ile muamma arasındaki farklar ile ilgilidir. Bununla birlikte lugazların muhteva incelemeleri yeterince detaylı bir şekilde yapılmamıştır. Ayrıca lugazlarla ilgili çalışmalarda mecmualar ve lugaz divanları dışındaki eserlere pek değinilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM: MECMUA

2.1. Nüsha Tavsifi

Numara: Or. 1913.

Varak sayısı: 102

Satır sayısı: 17

Ölçü: 14.5x21.5

Yazı çeşidi: Harekesiz nesih

İstinsah tarihi: H. 1279

Altın rengi motiflerle süslenmiş kahverengi deri bir cilde sahiptir. Metin kısmı altın yaldızlı çerçeve içine yazılmıştır. Nüshada eksik sayfa olduğu görülmektedir. Söz konusu eksiklik 5ª varağından sonra karşımıza çıkmaktadır.

Bu mecmua Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nin hiçbir basılı kataloğunda yer almamaktadır. Eserden bahseden tek kaynak, Süleyman Polat'ın "Uncatalogued Turkish Manuscript in the collection of the Cambridge University Library" adlı makalesidir.[1] Fakat bu makalede Süleyman Polat eserin ismi yanlış olarak "Divan-ı Nuri" olarak vermiştir. Hâlbuki çalışmanın ilk kısmı lugaz mecmuasıdır. Eser, Esra Egüz'ün İslamî konulu yazmalar üzerine İngiltere'de yaptığı doktora sonrası araştırma esnasında bulunmuş ve lugaz mecmuası olduğu tespit edilerek tez olarak verilmiştir.

Bu mecmua 102 varaktan oluşmaktadır. 1ᵇ – 59ª arasında lugazların yer aldığı mecmuanın 59ª – 99ᵇ varakları arasında ise Abdülehad Nuri Sivasî'nin (1594-1650) divanında bulunan şiirlerden örnekler vardır. Sayfaları lekesiz ve sağlam hâlde bulunan mecmua nesih hat ile yazılmıştır.

Mecmuada 252 lugaz bulunmaktadır. Bu lugazların bazıları farklı varaklarda tekrarlanmıştır.[2] Şairlerin mahlasları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Ayrıca hepsinde olmamakla birlikte lugazların makta beyitlerinin sağında, solunda veya baş kısmında lugazın cevabının yazıldığı görülür.

---

[1] Süleyman Polat, "Uncatalogued Turkish Manuscript in the collection of the Cambridge University Library", **Turkish Historical Review**, 3, 2012, 42-89.
[2] Bkz. 123/200, 124/201, 125/202, 127/203, 128/205, 196/199, 197/204.

2.2. Lugazları Yazan Şairler

Mecmuada 1[b] – 59[a] varakları arasında yer alan 252 lugazın sadece 95 tanesinde mahlas zikredilmiştir. Bu mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mahlas bulunmayan lugazlarda şair adına doğrudan rastlanmamıştır. Bununla birlikte farklı lugaz mecmualarıyla yapılan karşılaştırmalar sonucunda, eldeki mecmuada şairi belirtilmeyen 60 lugazın daha şairi tespit edilmiştir. Böylece mecmuada şairi belirlenen lugaz sayısı 155'e ulaşmış; 97 lugazın şairi ise tespit edilememiştir.

Bu mecmuada lugazları bulunan şairler Fennî, Itrî, Şehidî, Nâbî, Mâilî, Şehrî, Vaslî, Şu'rî, Seyyid Vehbî, Neylî, Haşmetî, Abdî, Azmî, Lutfî, Hilmî, Rıfatî, Sadî, Gubûrî, Mâdih, Râfizî, Kânî gibi 17 ve 18. yüzyıl şairleridir. Lugazlar ve bu lugazları yazan şairler aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

Tablo 1: Şairler Tablosu

ŞAİR ADLARI	LUGAZ NUMARALARI
Abdî (ö. 1710)	152
Azmî (ö. 1831)	153
Câmî (ö. ?)	227
Emîn (ö. ?)	100
Fennî (ö. 1745-46)	16, 163, 173, 190, 197, 204
Ferdî (ö. 1708-10)	42, 43, 51, 53, 67, 83, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 112, 113, 216, 217, 218, 219
Fıtnat Hanım (ö. 1780)	194
Gubârî (ö. ?)	4, 157
Haşmet (ö. 1768)	130
Hilmî (ö. ?)	156, 162, 229

Hulusî (ö. ?)	230, 231
Itrî (ö. ?)	29
İzzet Paşa (ö. 1734)	69, 71, 72, 74, 243, 244, 245, 246, 247
Kâmî (ö. 1724)	3, 18, 241
Lebîb (ö. 1768-69)	165
Lütfî (ö. ?)	154, 155, 160, 198
Mâdih (ö. 1718)	175
Mahtûmî (ö. 1732-33)	127, 203
Nâbî (ö. 1712)	45, 251
Nâlî (ö. 1675)	2, 97, 99
Nedim (ö. 1730)	77, 184
Neylî (ö. 1748)	115, 116, 117, 118, 119, 120, 131, 185, 186, 187, 188, 228
Reşîd (ö. 1743-44)	1, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 17, 21, 22, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 56, 57, 73, 101, 103, 132, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 176, 179, 180, 181, 182, 183, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 221, 222, 223, 224, 225, 237
Rifatî (ö. ?)	15, 158
Sadî (ö. ?)	164

Sâmî (ö. 1733)	178
Şâkir (ö. ?)	252
Şehdî (ö. 1769)	41, 86, 87
Şehrî (ö. ?)	58, 189, 250
Şeyhî (ö. ?)	240
Şûrî (ö. 1582-83)	82, 84, 85
Tâib (ö. 1724)	12
Vaslî (ö. ?)	55, 65
Vehbî (ö. 1736)	9, 102, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 121, 122, 196, 249
Yûmnî (ö. 1663)	242
Zihnî (ö. ?)	125, 202
Şairi tespit edilemeyenler	19, 20, 23, 27, 28, 38, 39, 40, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 70, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 89, 95, 96, 98, 105, 111, 114, 123, 124, 126, 128, 129, 133, 134, 159, 161, 166, 177, 191, 192, 193, 195, 199, 200, 201, 205, 220, 226, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 248

Görüldüğü gibi mecmuadaki lugazların 185'inin 36 farklı şair tarafından yazıldığı, divanlar ve çalışmalar incelenerek tespit edilmiştir. Geri kalan 67 lugazın ise şairi tespit edilememiştir. Mecmuada en çok lugazı bulunan şairin Reşîd olduğu görülmektedir.

2.3. Mecmuanın İmlâ ve Dil Özellikleri

2.3.1. İmlâ Özellikleri

Mecmuada imlâ konusunda bazı tutarsızlıkların ve yazım yanlışlarının olduğu görülmektedir. Örneğin -dık / -dik partisip ekinin hem düz hem yuvarlak ünlülü olarak karışık bir şekilde kullanıldığı görülür:

yidügi - ḳuṣdıġı (65/2); yidigi - içdügi (71/3); gördigi -bildügi (139/5).

Ayrıca nüshada çok sayıda yanlış yazım bulunmaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

Bazı kelimelerin ze harfi ile yazılması gerekirken tüm metin boyunca zel harfi ile yazıldığı tespit edilmiştir. Bu kelimeler şunlardır:

Zamân (5/3), (83/4), (154/2), (162/3), (167/4), (194/1), (235/1); üzre (7/5), (197/1), (203/8), (211/4), (239/7); zebân (8/3), (223/5); zebûn (14/1); yaz- (14/4), (201/4); zîrâ (22/10), (169/4); zer (31/2), (100/9), (105/2), (145/1), (211/2), (238/3); zeberced (44/1); yaz (44/4); râz (83/12); revzen (85/2); zerd (86/2); gülzâr (97/6), (195/2); uzak (114/4); zübde (124/12); nazik (126/1); pervâz (151/4); gündüz (151/4); zîbâ (152/5), (190/9), (234/1), (251/3); zen (154/4), (197/7); göz (136/6), (146/2), (154/3), (155/1), (155/2), (190/5), (190/7), (225/3), (248/6); yüz (146/1), (155/1), (190/3), (238/4); rûz (155/5); az (147/5); zûr-bâz (147/5); sâz (148/4); zîb (148/2), (183/4); zînet (148/2), (170/2); gez- (149/2); zîver (145/3); şehbâz (136/4); ziyâde (129/1); bâzâr (150/3); âmûz (127/7); rûzgâr (130/1), (227/2); serzede (130/2); zenân (133/3); vezn (143); zîn (156/7); -firâz (162/3), (167/7); zülf (223/3); zâr (183/8), (227/2), (231/3), (245/3); zencîr (172/6); -zen (179/1), (197/8); ezhâr (168/5); bâzû (225/2); ezrak (185/2); -zâr (168/4), (176/6); za'îm (237/5); zîbak (238/6); zümre (234/4); serbâz (231/1); ziyâret (242/5); özge (244/2); ziyy (243/3); bez- (248/7); -zâd (244/4); zîr (251/5).

Ayrıca zel harfi yerine ze harfi ile yazılan kelimeler de vardır:

güẕâr (149/6); iẕʿān (213/2); ʿiẕār (213/3).

Hı harfi yerine ha harfi ile yazılan kelimeler şunlardır:

ḫâne (3/2), (20/1), (20/3), (85/1), 119/3), (152/1), (164/2), (212/6), (218/1), (218/5), (228/3); ḫançer (4/2), (79/5), (82/4), (191/3), (157/1), (157/2); ferḫunde (5/1), (22/1),

(167/1); ḫaftân (9/2); ḫvâb (10/3); ḫizmet (14/3), (235/5); ḫoş (16/4), (104/3), (147/1), (154/4), (218/3); meḫâlib (20/4); üstüḫvân (20/1); ḫayli (21/7), (101/8), (168/3), (245/2); ḫurûş (24/5), (168/5); ḫâmûş (24/5), (217/10); ḫûb (39/2), (112/2), (124/6); taḫta (71/3); ḫuceste (77/14); ḫarab (81/4); raḫne (81/4); ḫod (87/5); ḫar (91/2); zaḫm (103/3), (151/2), (171/4); ḫâtır (104/10); eşḫâs (117/3); ḫaste (124/10), (162/5), (172/2), (201/10); çarḫ (126/2); maḫsus (156/6); ḫâl (162/3); ḫiffet (156/5); maḫzen (145/1); şaḫs (137/1); ḫasm (149/3); ḫâss (161/5); ḫuy (175/5); şûḫ (202/5); ḫazîne (212/4); taḫmîr (221/5); ḫalvetî (182/5); (196/2); ḫilʿat (224/3); daḫme (225/1); ḫurrem (232/7); ḫâr (234/7); ḫâm (235/1); saḫt (235/3); ḫâke (248/6).

Ha yerine hı harfi ile yazılan kelimeler şunlardır:

baḥr (6/7); râḥat (10/1); ḥâżır (10/3); ḥâl (25/9), (148/1); ḥırs (110/6); ḥarf (125/1); ḥelvâ (130/5); ḥallâc (196/10); ḥayrân (221/2); iḥtirâm (224/5).

Ha harfi ile yazılması gereken bazı kelimeler ise he ile yazılmıştır: muḥâbâ (178/2).

Bazı kelimeler sin harfi yerine sad harfi ile yazılmıştır: mısṭar (14).

Sad yerine yanlışlıkla dad harfinin kullanıldığı da görülür. ṣâhib (188/1).

Sin ile se harfin karıştırıldığı ve bir kelimenin se yerine sin ile yazıldığı görülür: kes̲îf (184/4).

Görüldüğü gibi, nüshada özellikle harflerin yazımı hususunda müstensihten kaynaklanan imla hataları mevcuttur. Bu hatalar; ha-hı, ze-zel, sin-se, sad-dad harflerinin birbirine karıştırılması sonucu ortaya çıkmıştır.

2.3.2. Dil Özellikleri

Mecmuadaki lugazların dili gayet sadedir. Üçlü ve dörtlü terkiplere nadiren rastlanır. Lugazlar Türkçe olarak kaleme alınmışlardır. Fakat 48 ve 108. lugazlarda Farsça mısra ve beyitlere rastlanır. Bu tür lugazlara mülemmaʿ lugaz denmektedir. Bu beyitler şunlardır:

Gāh bāşed çū beyże-i beyżā
Gāh bāşed çū lāle-i ḥamrā (48/4)

Gāh bāşed zümürrüdīn-i ʿalem
Ez girībān u ber āred-i ser (48/5)

Her ki be-şikāf īn muʿammārā
Çeşme-i āb ideş be-naẓar (48/6)

Bārekallāh ḫoşā laṭīf luġaz
Sellemallāhu ẕāt min elġaz (108/1)

Mecmuada yer alan lugazların bazı beyitlerinde kaba sözlere ve cinsel çağrışım yapan ifadelere rastlanılmıştır: (193/3), (8/3), (175/2), (111/4), (111/5). Eserde deyimlere ve atasözlerine de rastlanmaktadır.

2.3.3. Deyim ve Atasözleri[3]

Eserde yer alan lugazlarda karşımıza çıkan deyimler ve atasözleri anlamları ve örnekleri ile aşağıda verilmiştir:

- **Deyimler:**[4]

Ağız birliği etmek: Bir konuda anlaşarak aynı şekilde konuşmak, söz birliği etmek.

Dil ağız bir idicek ol iki yār
Ne mümkün ara yire gire aġyār (177/3)

Ağzı sulanmak: İmrenmek.

Ṣarılup sevdāsı aġzı ṣulanur
Rāst gelse bir biri cemādeye (110/2)

Ağzının suyu akmak: Çok beğenip istemek, imrenmek.

Ṣarılup gāhī aña meh-pāreler
Aġzı ṣuyın aḳıdur bī-çāreler (137/4)

Ağzının tadını vermek: Ağzının payını vermek, haddini bildirmek, azarlamak.

---

[3] Türk Dil Kurumu, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü** (Çevrimiçi) https://sozluk.gov.tr/ 20.05.2020.
[4] M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999.

Bileyüm dirseñ eger kim adını
Ġāfil olma virür aġzuñ dadını (135/6)

Ağzı var dili yok: Sessiz sedasız, çok az konuşur, kimseye karşılık vermemek.

Müteʾeddibdür aġzı var dili yoḳ
Başı vardur ayaġı yoḳ eli yoḳ (121/3)

Âh etmek: Acı ile içini çekmek.

Meclis-i vaʿẓ [u] naṣīḥatde müdām
Āh idüp ādāb-ıla eyler ḳıyām (104/2)

Alnı açık, yüzü ak: Temiz, namuslu, dürüst biri.

Her kimüñ ki yüzi aḳ alnı açıḳ
Olur ise olur aña lāyıḳ (190/3)

Baştan ayağa: Tamamıyla, hepsi, baştan sona kadar; tepeden tırnağa.

Oldı vücūdı ki anuñ ḳapḳara
Başdan ayağına degiñ hep bere (197/4)

Baştan başa: Tamamiyle, hepsi, baştan sona kadar; tepeden tırnağa.

Başdan başa cismi hep perdür
Āşiyānı başında mużmerdür (127/5)

Başına çıkmak: Yüz bulup şımarıkça davranmak.

Kāfir-meşrebdür āhen-dildür anlardan ṣaḳın
Yüz virürsen başına elbet çıḳar itseñ yaḳīn (126/4)

Başından savmak: İstekte bulunan bir kimseyi bir bahane ile yanından uzaklaştırmak.

Oḳuyup bu luġazı yaz dimiş
Fenniyā ḳaṣd-ıla başdan ṣavmış (190/10)

Baştan çıkarmak: Ayartmak.

Çıkarur niçe tāzeyi serden

Bitürür işlerini bir yüzden (91/4)

Kimi zencīre beste olmış anuñ
Çoġın başdan çıḳarmış dilberānuñ (172/6)

Bel bağlamak: Hazırlanmak, azmetmek.

Ḳulluġa bel baġlayup her rūz u şeb
Līk miḳdār ammā [kim] bī-edeb (95/2)

Belini bükmek: Büyük üzüntü içinde bırakmak, bir şey yapamaz duruma getirmek.

Ne luġaz ṭılsım-ı künūz-ı hüner
Revi çoḳ kimsenüñ belini büker (108/2)

Birlik olmak: Bir işi yapmak için anlaşmak.

Ol nedür kim ikisi birlik ider
Birlik içinde eyü dirlik ider (161/1)

Cefa çekmek: Zulüm görmek.

Çekdi çün kim çarḫdan ḫayli cefā

Ḳorḳılu[r] sūz-i dilinden dāʾimā (101/8)

Dile düşmek: Hakkında dedikodu yapılmak.

Her yere eyler duḫūl ol derbeder
Ḫalḳuñ aġzında dile düşmiş gezer (31/4)

Dünyayı tutmak: Çok yayılmak.

Şehriyā yeter itme daʿvāyı

Bunlaruñ ẕātı ṭutdı dünyāyı (58/6)

Ekmediğin yerde biter: Umulmayan ve istenilmeyen yerde karşımıza çıkma.

Ekmedigüñ yirden ot gibi biter
Ruḫṣat olsa şöhret [ü] şāna deger (179/3)

Eksik olmamak: Her zaman bulunur olmak.

Ol nedür bir ḳalʿa-i ʿibret-nümā
Eksük olmaz anda aṣlā māceräā (182/1)

Elden ele gezmek: Çok ilgi görmek, çok beğenilmek.

Gezer elden ele nezāketle
Ḫalḳuñ aġzın öper ẓarāfetle (114/2)

Eli açık: Cömert.

Eli açıḳ bir gedā-meşrebdür ol
Şāh [u] dervīş ile hem-meşrebdür ol (30/5)

Elinden düşürmemek: Sürekli olarak elinde tutup kullanmak.

Bu deyimin beyitte "elinden bırakmaz" şeklinde kullanıldığı görülüyor:

Nāḳıṣ olmaz anuñla şānı yine
Ḫalḳ elinden bıraḳmaz anı yine (184/5)

Feleğin çemberinden geçmek: Hayatta acı tatlı günler görmüş geçirmiş olmak, olgunlaşmış, deneyim kazanmış olmak.

Şöyle çenberden geçürmişdür anı çarḫ-ı felek
Çoḳ degül şems ü ḳamerden ḫalḳa virürse ḫaber (49/4)

Beyitte geçen "çarhdan geçmek" ifadesi, deyime ait sözcüklerin tamamı kullanılmasa da kullanılan sözcüklerle anlamın sağladığını göstermesi ve deyimi çağrıştırması yönüyle burada verilmiştir:

Nedür ol ḳālıb-ı fersūde meger
Çarḫdan geçdi neler çekdi neler (53/1)

Figan etmek: Bağırarak ağlamak, inlemek.

Ḳarnı ṭoḳ olsa fiġān eyler hemān
ʿAzmiyā bunı bilendür pehlevān (153/6)

Göğüs germek: Karşı koymak, direnmek.

Günde biñ kez ḫançer ursañ ḳarnına
Ḫançere gögsün gerer efġânı yoḳ (4/2)

Gözü gibi sakınmak: Önemle bakıp korumak.

Gözi gibi ṣaḳınur dāʾim anı
Dolaşurlar daḫi Hind ü Yemen'i (190/7)

Gözünü budaktan sakınmamak: Tehlikeli işlere girişmekten kaçınmamak.

Nedür ol ṭurfe şaḫṣ-ı lāġar-ten
Hīç ṣaḳınmaz gözini budaḳdan (178/1)

Havadan nem kapmak: Çok alıngan olmak.

Nedür ol nem ḳapup olan muġber
Ḫūşkdur ẕātı mümtezic-i bā-ter (41/1)

Hayran etmek: Hayranlık duygusu uyandırmak, çok beğenilmek.

Bāl ü per yoḳ ādemi ḥayrān ider
Sāʿati gelse hemān cevlān ider (140/4)

Hayran olmak: Çok beğenmek.

Ol ne ejderdür ki yoḳ cānı anuñ
ʿĀlem olmış cümle ḥayrānı anuñ (96/1)

Nedür ol sīm naḫl-i revān
ʿĀlem olmış cemāline ḥayrān (97/1)

Hayrı dokunmak: Yararlı olmak.

Ṭoḳınur herkese bunuñ ḫayrı
Hele bir böyle sen de gör seyri (94/8)

Hayrını görmek: "Gülerek kullan" anlamında bir söz.

Geh ḳızıldur nümāyişi gehī mor
Senüñ olsun tüyünce ḫayrın[ı] gör (18/4)

İki yüzlü: Özü sözü bir olmayan, riyakâr.

İkiyüzlü gāh senüñle gāh benümle yār olur
Bir yüzi māh-ı münevver biri mihr-i tābdār (46/2)

Bir yüz olsa gösterür beş altı göz

İki yüzlilik ile meşhūrdur (109/3)

Hem-dem olmaġla iki yüzlilere
Her zamān düşmededür yüzi yere (186/6)

İsmi var cismi yok: Sözü edilen ancak gerçekte var olmayan.

İsmi var līk cismi nā-peydā
Cismi var belki ismi nā-peydā (106/3)

Maẓhar-ı feyżi gerçi mūsirdür

İsmi var cismi yoḳ ʿaceb sırdur (120/3)

Kimseler görmiş degüldür yüzlerin
İsmi vardur cismi ammā ki nihān (194/3)

Kendi hâline bırakmak: İlgilenmemek, karışmamak.

Kend[i] ḫāline ḳor-iseñ bir zamān
Ser-firāz olmaġa yüz tutar hemān (162/3)

Meydana çıkmak: Ortada kendini göstermek.

Heybet-ile **meydāna çıḳsa** hüner ʿarż eylese
Dehşet-ile bī-ʿaded maḫlūḳ eyler tāb-dār (46/5)

Muallakta olmak: Sürüncemede kalmak.

Yirde gökde degül muʿallaḳda
Gāh yüksekde gāh alçaḳda (106/4)

Ortaya almak: Her yanını çevirmek, kuşatmak.

Fetḥine erbāb-ı ṭabʿ ider ġülū
Ortaya alurlar anı sū-be-sū (131/2)

Para etmemek: Değeri pahasına satılamamak.

Ele girmez metāʿ ġavġāsuz
Aḳçe itmez ḳumāşı tamġasuz (77/2)

Rast gelmek: Biriyle karşılaşmak ya da bir işin isteğine uygun olması.

Ṣarılup sevdāsı aġzı ṣulanur
Rāst gelse bir biri cemādeye (110/2)

Rāst gelse ger aña bir kemter
Kūy-ı āmāline olur rehber (117/5)

Razı olmak: Kabul etmek, istemek, uygun bulmak.

Herkesüñ miḳdārını eyler beyān
Aña rāżī oldılar ḫalḳ u cihān (134/3)

Yabana atmamak: Özen göstermek, önem vermek.

Ḫaylī eglencedür bu rindāne
Naẓar eyle gel atma yabana (114/8)

Yüz bulmak: İlgi ve yakınlık görmek.

Fitne-cūdur yār-ile yüz bulmasun
Vechi var şemşīrden ḳurtulmasun (179/2)

Yüz karası: Utanılacak durum.

Geh faḳīrāne ol ġarīb-i cihān
Yüz ḳarası ile gezer ʿuryān (89/3)

Bu kār erbābınuñ ancaḳ ṣafāsı
Elinüñ kiri yüzinüñ ḳarası (173/8)

Yüz sürmek: Büyük sevgi, (yüzü yere sürercesine) eğilmek.

Aña dāʾim yüz sürer ḫalḳ-ı cihān
Cümlesi ḫalḳuñ aña taʿẓīm ider (152/3)

Yüz tutmak: Olma yönünde ilerlemek.

Kend[i] ḫāline ḳor-iseñ bir zamān
Ser-firāz olmaġa yüz tutar hemān (162/3)

Yüz vermek: İlgi, yakınlık göstermek, hoşgörülü davranmak.

Kāfir-meşrebdür āhen-dildür anlardan ṣaḳın
Yüz virürsen başına elbet çıḳar itseñ yaḳīn (126/4)

Yüzü yerde: Alçakgönüllü, utangaç, mahcup.

Ol nedür kim gūyiyā şekli hilāl
Yüzi yirde ḫalḳa olmış pāy-māl (146/1)

Yüzüne vurmak: Kusurunu yüzüne karşı söyleyip kendisini ayıplamak.

Ḳıl ḳadar ʿaybı bulunsa yüzine urur hemān
Hīç mürüvvet itmeyüp başuñ keser ol bī-emān (126/5)

Yüzünü yere düşürmek: Utanmasına yol açacak bir davranışta bulunmak.

Hem-dem olmaġla iki yüzlilere
Her zamān düşmededür yüzi yere (186/6)

- **Atasözleri:**

Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun: Akılsız kimse iyi niyetli olsa dahi yaptığı işin ne gibi kötü sonuçlar doğuracağını hesap edemez dostuna fenalık edebîlir, akıllı düşmanın yapacağı kötülükse akıl yoluyla sezilir ve gereken tedbir alınabilir.

Gözet anı yalıñuz ḳoyma hele
ʿĀḳıl dostı gerek düşmān bile (101/7)

Görünen köy kılavuz istemez: Ne kadar gizlense de gerçekler ortadadır.

Oldı rehber kendüsine bu luġaz
Görinen köye ḳulaġuz istemez (131/5)

Hamama giren terler: Bir işe girişen o işin güçlüklerini göze almalıdır.

Bir ṣovuḳ yirdür ol baḳılsa eger
Līk ḥammām-veş giren derler (77/4)

Nerede birlik, orada dirlik: Aralarında duygu ve düşünce birliği bulunan topluluklar, dirlik ve düzenlik içinde yaşarlar.

Ol nedür kim ikisi birlik ider
Birlik içinde eyü dirlik ider (161/1)

Özet olarak lugazlarda deyimler, atasözlerine göre daha fazla tercih edilmiştir. Toplum hayatını ve kültürünü yansıtması bakımından deyimler önemlidir ve bunların lugazlarda bu derece tercih edilmesi de lugazların dil hususiyeti bakımından halkın içinde yer aldığını gösterir niteliktedir. Böylelikle metinlerin çözümünde divan şiiri bilgisi kadar toplum hayatınının ve kültürünün de gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

2.3.4. Başlangıç İfadeleri

Lugazların belli kalıp ifadeler ile başladığından daha önce bahsedilmiştir. Üzerinde çalışılan 252 lugaza bakıldığında ise beş tanesi hariç hepsinin bir başlangıç ifadesi ile başladığı görülmektedir. Başlangıç ifadesi bulunmayanlar 44, 45, 98, 99, 107, 108, 122, 125, 128, 202, 205 ve 236 numaralı lugazlardır.[5]

Başlangıç ifadeleri, aşağıdaki gibi karşılarında lugaz numaraları verilerek tablo şeklinde gösterilmiştir:

Tablo 2: Başlangıç İfadeleri Tablosu

BAŞLANGIÇ İFADELERİ	LUGAZ NUMARALARI
Ol nedür kim…	1, 3, 4, 8, 11, 13, 17, 23, 25, 26, 30, 31, 36, 39, 40, 46, 47, 50, 54, 56, 60, 63, 64, 75, 76, 78, 82, 84, 95, 101, 104, 108, 109, 110, 115, 116, 126, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 139, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 159, 161, 162, 164, 170, 179, 180, 181, 185, 187, 194, 208, 214, 211, 222, 226, 227, 230, 231, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 245, 249, 252
Nedür ol…	2, 5, 6, 7, 9, 12, 16, 22, 32, 41, 42, 48, 51, 52, 53, 62, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 77, 79, 81, 83, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 102, 103, 106, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 121, 127, 129, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 175, 176, 177, 178, 183, 184, 186, 188, 191, 195, 196, 198, 199, 203, 206, 213, 217, 218, 219, 220, 228, 229, 233, 234, 243, 244, 246, 251
Ol ne…	14, 15, 18, 20, 21, 34, 43, 49, 55, 96, 105, 137, 138, 140, 149, 156, 158, 163, 190, 209, 210, 215, 224
Ne nedür ol…	20

[5] Bkz. Tablo 7. Matla Tablosu.

Ol nedür…	24, 33, 35, 37, 57, 61, 85, 133, 144, 145, 160, 165, 182, 223, 232
Bil nedür ol…	27, 28
Ol nedür bil…	29
Nedür ol şey ki…	38, 216, 237
Nedür ol kim…	10, 58, 172, 193, 208, 217, 221, 243
Kimdür ol…	59
Nedür…	69, 120
Ne şeydür ol ki…	74
Bil nedür ol şey kim…	80
Ne…	89, 123, 124, 200, 201, 248
Vir haber ol ne…	99
Nedür eyā…	100, 174
Ol ne şeydür ki…	189, 250
Bil nedür…	192
Bil nedür eyā ki…	197, 204
Ne ol…	207

Görüldüğü gibi lugazlar, ağırlıklı olarak “ol nedür kim”, “nedür ol” şeklinde iki kalıp ifade ile başlamaktadır.

2.3.5. Bitiş İfadeleri

Lugazların, başlangıç ifadeleri gibi kalıplaşmış bir bitiş ifadeleri yoktur. Ancak lugazı bilene iyi dileklerde bulunma, onu övme, mükafatlandırılmasını isteme; bilemeyene ise kötü söz söyleme kabilinden ifadeler yer almaktadır. Lugazın

bilinmesinin zor olduğunu ifade eden bitiş sözlerinin yanı sıra lugazın cevabını veren beyitler de mevcuttur. Bitiş ifadeleri aşağıda konularına göre tasnif edilmişlerdir:

- **Bilene İyi Dileklerde Bulunma:**

Aşağıdaki beyitte, lugazı çözen kişi için devlet ricaline reis olması ve yüce himmet sahibi olması mukabilinden dileklerde bulunulduğunu görülür:

Pīşvā-yı ricāl-i devlet olur
Kim bulursa o ālī-himmet olur (7/7)

Bu beyitte ise çözene, yüz binlerce aferin ile bir ödüllendirme söz konusudur. Beyit şöyledir:

Ṣad hezārān āferīn o maḥdūma
Bunı derk ide ire mefhūma (90/5)

Aşağıda yer alan beyitte, lugazı çözenin eksiksiz ve kemale ermiş bir kimse olduğundan bahsedilir:

Ey Ġubārī bu muʿammāyı bilen
ʿAḳl-ı kāmildür anuñ noḳṣānı yoḳ (157/5)

- **Lugazı Bilmenin Zor Olduğunu Dile Getirenler:**

Aşağıdaki beyitte, lugazın/remzin çözülmesinin sadece düşünce gücüyle mümkün olmadığı, bu noktada ilahî bir yardıma ihtiyaç duyulduğu belirtilir:

Bilemezsiñ bu remzi fikr-ile sen
Meger imdād irişe Mevlâ'dan (184/9)

Aşağıdaki beyitte lugazı çözmenin zorluğu, manevî bir yardımla veya tılsımla çözülebileceğine işaret edilerek anlatılmıştır. Beyit şöyledir:

Bu luġaz güç görinürse gözüñe
Oḳuyup hem üflesünler yüzüñe (192/6)

Aşağıdaki beyitte, lugazın zorluğu ve kapalılığı cevabı arayanların kıyamet alameti olan Mehdî gelene kadar çözüme ulaşamayacakları şeklinde mübalağalı bir dille anlatılır:

Bu luġazı arayan ehl-i ṣafā
Mehdī çıḳınca bulamaz Fennīyā (197/9)

- **Cevabın Söylendiği veya Cevapla ilgili İpucu Verilen Beyitler:**

Aşağıdaki beyitte, lugazın mahiyetini ancak ustalık sahibi kişilerin anlayabileceği belirtilirken basiret sahibi olanlar için hiçbir şeyin gizli kalamayacağı bir "gözlük" benzetmesiyle ifade edilir ki lugazın cevabı da gözlüktür:

Bilür anuñ n'idügin pīr-i hüner
Gözlüge gizli olur mı ey püser (141/5)

Bu beyitte, lugazın cevabı olan enginar kelimesine kelime oyunuyla işaret edilerek, bu gizli remzi çözen kişinin baharın enginliği içinde ateşi (nârı) bulacağı ifade edilir:

Şehriyā bu remzi iden āşikār
Bulur **engīn**-i bahār içinde **nār** (189/7)

Bu beyitte, lugazın cevabı olan dalyan kelimesine harfler üzerinden işaret edilerek, "dal" harfinin yanına "nun" harfini getirmeyi hayal edenin anlamı kavrayacağı belirtilir:

Baḳ ḥarfine ne imiş añla meʾāl
Dāl yanında nūnı eyle ḫayāl (237/7)

- **Bilemeyene Olumsuz Söylemler:**

Aşağıdaki beyitte, lugazı çözemeyen kişiye yönelik bir ceza olarak eğer mesele hala kavranamadıysa, "kaşık düşmanı" olarak nitelenen eşinden üç talakla boşanması gerektiği söylenir:

Yine fehm etmedüñse ey hüner-güş
Ḳaşıḳ düşmānın ile üç ṭalāḳ boş (81/7)

Aşağıdaki beyitte, lugazın inceliğini kavrayamayan ve ondan zevk alamayan kişi ağır bir dille eleştirilir; irfan sahibi olmadığı ifade edilen bu kişinin "dört ayaklı" (hayvan) mertebesinde sayılması gerektiği söylenir:

Her kim olmaz bu luġazdan ẕevḳ-yāb
Dört ayaḳlı olsun olʿirfānı yoḳ (4/4)

Aşağıdaki beyitte, lugazdaki kapalı anlamı kavrayamayan kişi için aşağılayıcı bir ceza öngörülür ve bu sözü anlamayı beceremezse "şehzade imamı" tarafından dövülmeyi hak ettiği söylenir:

Eger fehm eylemezseñ bu kelāmı
Dayaḳlar seni şehzāde imāmı (173/9)

- **Bilenin Mükâfatlandırılması:**

Bu beyitte, lugazı anlayan kişi "hümâm" (yüce, asil) hitabıyla onurlandırılır ve bu keskin zekâsına karşılık, bir takdir nişanesi olarak başına bir tel takılacağı vaat edilir:

Bunı kim fehm eyler ise ey hümām
Başına bir tel ṭaḳayum ve's-selām (80/5)

Bu beyitte, lugazın içinde gizlenen o çetin sırrı çözebilen kişinin zekâsı yüceltilerek bu hünerini ispat eden kişinin, anlam ve bilgi dünyasının yani marifet mülkünün mutlak hükümdarı sayılmaya layık olduğu ifade edilir:

Kim bu sırrı ḥall iderse Şūriyā
Maʿrifet mülkine şāh olsa sezā (84/8)

Bu beyitte, lugazı hiçbir zorluk çekmeden ve zahmetsizce çözen kişinin üstün başarısına dikkat çekilerek bu kişiyi takdir etmek amacıyla Şair Lütfî'nin ona gece gündüz övgüler yağdırması gerektiği ifade edilir:

Bunı her kim fetḥ iderse bī-taʿab
Eyle Luṭfī medḥin anuñ rūz u şeb (155/5)

Bu beyitte, lugazı çözmeyi başaran kişiye yönelik iyi dilekler sunularak bu zihinsel beceriyi gösteren kişinin her daim varlık içinde olması ve saadet dolu uzun bir ömür sürmesi temenni edilir:

Bunı ḥall eyleyen olsun dāʾim
ʿÖmr-i devlet ile olsun ḳāʾim (193/6)

Bu beyitte ise, lugazın cevabını tam ve eksiksiz bir şekilde bulan kişi için oldukça iddialı bir ödül ortaya konularak bu zekâ başarısının karşılığında Kız Kulesi'nin sembolik olarak ona verilmesi gerektiği söylenir:

Yümniyā bunı bulursa kim temam
Ḳız Ḳulesi anuñ olsun ve's-selām (242/7)

Bu örnekler, lugazların bitiş bölümlerinde cevabı bulmaya yönelik basit bir kapanıştan daha geniş bir söyleyiş alanı bulunduğunu göstermektedir. Şair, kimi zaman bileni överek ve ona iyi dileklerde bulunarak çözme eylemini değerli kılar; kimi zaman da bilemeyeni alaycı veya sert ifadelerle eleştirerek lugazın güçlüğünü öne çıkarır. Bazı beyitlerde cevaba doğrudan ya da dolaylı biçimde işaret edilmesi ise bitiş ifadelerinin aynı zamanda çözüm kapısını aralayan bir işlev taşıdığını gösterir. Bu yönüyle lugazların son beyitleri, türün zekâ, hüner, mizah ve rekabet duygusuyla kurduğu ilişkiyi tamamlayan önemli unsurlar arasında yer alır.

2.3.6. Lugazların Cevapları

Mecmuada yer alan 252 lugazdan sadece 107'sinin cevabı, nadiren lugazların baş kısımlarında çoğunlukla da makta beyitlerinin sağında veya solunda yazılmıştır. Ayrıca 68, 78, 153, 161, 207 ve 209 numaralı lugazların cevapları ebced değeriyle verilmiştir. Aşağıdaki tabloda kendi metnimizde yer alan cevaplar yay ayraç "()" içinde verilmişken diğer mecmualardan tespit edilen cevaplar köşeli ayraç "[]" içinde belirtilmiştir.

Tablo 3: Lugazların Cevapları

1. (Noḳṭa)	2. (Mıḳrāz-ı Şemʿ)	3. [Sümükli Böcek]	4. [Gergef]	5. [Sorġuç]	6. [Ḥabāb]	7. [Tuġ]
8. [ʿİrfān]	9. [Ḥācıyatmaz]	10. [Ḫᵛāb]	11. [Kerem]	12. [Zenbūr]	13. (Elif)	14. (Mıṣṭar)
15. (Uşḳur)	16. [Keçi Boynuzu]	17. [Vezn]	18. [Gül-bāş]	19. [Gül]	20. (?)	21. (Māhya)
22. (Lāle)	23. (Ṭavla)	24. (Nāy)	25. [ʿIşḳ]	26. [ʿAded]	27. [Devāt]	28. (?)
29. [Tūġ]	30. (Ḳaşıḳ)	31. (Ḫilāl)	32. (Zer-mühre)	33. (Vezne)	34. (Rikāb)	35. (Kefe)

36. (Ḥayvān Gözliği)	37. (Ḳafeṣ)	38. [Sāye]	39. (?)	40. (Ḳum Sāʿat)	41. (Ḳıl Ḳalem)	42. [Āsiyāb]
43. [Yalduz Altunı]	44. [Karpuz]	45. [Tesbīḥ]	46. (ʿAsced)	47. (Mirʾat)	48. (Mecmere)	49. (Uṣṭurlāb)
50. (Mīzān)	51. (Berber Ṣaṭılı)	52. (Pergār)	53. (Ḳālıb)	54. (Ṭūġ)	55. [Ẕeker]	56. [Ẕeker]
57. (Ḳıl Ḳalem)	58. (?)	59. (?)	60. (?)	61. (?)	62. (?)	63. (?)
64. [Neşter]	65. [Ferc]	66. (?)	67. [Ütü]	68. (5069)	69. [Ḥırka]	70. (Çañ)
71. [Ḫuni]	72. [Pertev-sūz]	73. (Ṭura)	74. [Bülbül Ḳafesi]	75. (Nemekdân)	76. (Ṭavla)	77. (?)
78. (Ay gün yulduz)	79. [Ḳoruḳ]	80. [Ḫilāl]	81. (?)	82. (?)	83. (?)	84. [Mūm]
85. (?)	86. (?)	87. (?)	88. [Ṣalıncaḳ]	89. (?)	90. [Örükli Çıḳrıḳ]	91. [Baġçe Ḳoġası]
92. [Degnek]	93. [Falaḳa]	94. [Endāze]	95. [Süpürge]	96. [Nargile]	97. (?)	98. [Fidan]
99. [Mekik]	100. [Dirhem]	101. [Ṭaḳṭūḳa]	102. [Oyun Işığı]	103. [Ḳalem]	104. [Buḫūr]	105. [Dāʾire]
106. [Cenīn]	107. [Nefs-i emmāre]	108. [Selām]	109. [Mirʾāt]	110. [Ḳalem]	111. [Şırınġa]	112. [Oyun Işığı]
113. (Ḳandīl)	114. (Çubuḳ)	115. [Selām]	116. [Ṣadef]	117. (Oḳ Yay)	118. (Ḳāf)	119. (Yel Degirmeni
120. [ʿAḳl]	121. [Ḳırbā]	122. (Ḳandīl)	123. (Ḥammām)	124. (?)	125. [Yalan]	126. [Sünnet]
127. [Mektūb]	128. (Manḳala)	129. (?)	130. (Laḥana)	131. [Luġaz]	132. [Ṭāliʾa Naṣīb]	133. [Bayrām Beşiği]
134. (Ḳanṭār)	135. (Ḳaşıḳ)	136. [Dülger Terāzūsı]	137. [Ḫayırsız Çeşme]	138. [Mūm]	139. [Baḫt]	140. [Asma Sāʿat]
141. (Gözlük)	142. (Testere)	143. (Vezn)	144. [Ḳaṭır Ḫurūsı]	145. [Ḳuyumcı Ḳafesi]	146. [Naʿlçe]	147. [Zūrnā]

148. (Sinekli k)	149. (Arḳa Ḳaşaġı)	150. [Kiẕb yaʿni yalan]	151. (Jīve)	152. [Kaʿbe]	153. (Ḳayıḳ)	154. (?)
155. [Mürġ-ı Māhī]	156. (Nārgile)	157. (Kārgāh)	158. (Uçḳur)	159. [Fāre]	160. (Sünger)	161. (Göz)
162. [Ḳarpuz]	163. (Ḳızaḳ)	164. [Ebced]	165. [Namāz]	166. (?)	167. [Lāle]	168. [Baġçe Ṣulaġı]
169. [Çeşme Lülesi]	170. [Mināre]	171. (Eldiven)	172. (Aḳçe)	173. (Ḫayālbāz)	174. (Mıḳraṣ)	175. (Buḫūrdan – Gülābdān)
176. (Şemʿa)	177. (Ḳapu)	178. [Tütün Çubuġı]	179. (Liḥye)	180. (Cümle)	181. [Renk]	182. (Ḥammām)
183. (Enginār)	184. (Lāden)	185. (Ḳamer)	186. (Ḳalem)	187. (Ḳalem)	188. (Nūr-ẓulmet)	189. (Enginār)
190. (Destmal)	191. (Nārgile)	192. (Körük)	193. (Ṭabanca)	194. (Cemre)	195. (Lūle)	196. (Mum)
197. (Beşik)	198. (Muşmula)	199. (Mum)	200. (Ḥammām)	201. (?)	202. [Yalan]	203. [Mektūb]
204. (Beşik)	205. (Manḳala)	206. (Güllāç)	207. (Çadır)	208. (Āsiyāb)	209. (Ḳahve)	210. [Yādes]
211. [Pota]	212. [Yaġmur]	213. [Ḳulaḳ]	214. (Ḳurşun)	215. [Ḳurşun]	216. [Ṭırīl]	217. [Civciv Ḳuşı]
218. [Yay]	219. [Devāt]	220. (?)	221. [Yumurtalı Çörek]	222. [Rubʿ-ı Dāʾire]	223. [Kemān]	224. [Maṭara]
225. (Gülle)	226. (Uçḳur)	227. (Gümān)	228. (Yel Degirmeni)	229. (Ḳayıḳ)	230. (Muḳarraṣ)	231. (Ḳalem)
232. (?)	233. (?)	234. (?)	235. (?)	236. (Çerāġ)	237. [Dalyan]	238. (?)
239. [Ustura]	240. (Ṣu)	241. [Āyīne]	242. [Dikili Ṭaş]	243. [Mühür]	244. [Cüce]	245. [Ḳahve]
246. (Sünger)	247. [Dilsiz]	248. [Bezirḫāne]	249. [Fīl]	250. [Ṭūġ]	251. [S̱üreyyā]	252. (?)

Bu cevapları muhtevaları açısından şöyle bir sınıflandırmaya tâbi tutmak mümkündür:

Günlük Hayatta Kullanılan Kavramlar ve Eşyalar: mikraz-ı şem, gergef, tavla, kaşık, vezne, kefe, kum saati, berber satılı, mirat, asiyab, mecmere, rikab, neşter, ütü, çan, huni, örüklü çıkrık, bahçe kovası, değnek, süpürge, nargile, mekik, taktuka, buhur, sağar cam, şırınga, kandil, çubuk, sedef, yel değirmeni, kırba, mankala, kaşık, mum, asma saat, gözlük, testere, kuyumcu kafesi, nalçe, sineklik, jive, kayık, nargile, sünger, kızak, bahçe sulağı, çeşme lülesi, eldiven, akçe, mıkraz, buhurdan-gülabdan, şema, kapı, tütün çubuğu, destmal, körük, beşik, çadır, pota, rub-ı daire, çerağ, dalyan, ustura, su, ayna, mühür, mirat.

Edebiyat, Resim ve Müzikle İlgili Kavramlar: nokta, elif, mıstar, vezin, devat, zermühre, kıl kalem, kalem, kaf, lugaz, nay, zurna, cümle, renk, devat, keman.

Hayvan Çeşitleri ve Hayvanlarla İlgili Kavramlar: sümüklü böcek, zenbur, kovan, katır horozu, hayvan gözlüğü, kafes, bülbül kafesi, kaşağı, mürg-ı mahi, civciv, fil, fare.

Doğadaki Olaylar ve Kavramlar: habab, gül, lale, hilal, yaldız altını, mizan, fidan, lale, laden, kamer, cemre, muşmula, yağmur, dikili taş.

Siyasi ve Askerî Tabirler: tuğ, ok-yay, talia nasip, tabanca, kurşun, yay, matara, gülle.

Dini-Tasavvufi Kavramlar ve Erdemler: irfan, kerem, mahya, Kâbe, namaz, minare, nefs-i emmare.

Oyuncak Çeşitleri: hacıyatmaz, salıncak, oyun ışığı.

İnsanla İlgili Kavramlar: hab, uçkur, aşk, zeker, pertev-suz, cenin, akıl, baht, göz, lihye, lüle, yades, kulak, cüce, dilsiz.

Yiyecek ve İçecekler: keçiboynuzu, nemekdan, lahana, karpuz, enginar, güllaç, kahve, yumurtalı çörek, karpuz.

Coğrafî Kavramlar: usturlab, süreyya.

Giyim ve Kuşam: hırka, sorguç.

Sosyal Hayat ve Olaylar: falaka, selam, hamam, sünnet, mektup, hayırsız çeşme, kargah, hayalbaz, nur-zulmet, bezirhane, bayram beşiği.

Matematiksel Terimler, Kavramlar ve Ölçü Aletleri: adet, pergar, endaze, dirhem, daire, kantar, ebced, dülger terazisi.

Olumsuz Kavramlar ve Davranışlar: yalan, şüphe (zan).

İncelenen lugazlarda bazı cevapların birden fazla kullanıldığı görülmüştür. Bu cevapların sayıları şöyledir: “Kalem” 5; “tuğ” 4; “mum”, “yalan”, “uçkur”, “hamam” 3; “zeker”, “kıl kalem”, “tavla”, “sünger”, “enginar”, “nargile”, “vezin”, “yel değirmeni”, “selam”, “oyun ışığı”, “kandil”, “mektup”, “beşik”, “mankala”, “asiyab”, “kurşun”, “kayık”, “kahve” 2 farklı lugazda cevap olarak geçmektedir.

Görüldüğü üzere lugazların cevapları hayatın içinde olan her türlü kavramdan oluşabilmektedir. Bu durum da bize lugazların hayatı yansıtma noktasında önemini göstermektedir. Bununla birlikte en çok lugaz günlük hayatta kullanılan kavram ve eşyalarla ilgili yazılmıştır ve en az lugaz da coğrafî kavramlar, giyim kuşam ve olumsuz kavramlarla ilgili konularda yazılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: LUGAZLARIN BİÇİM VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

3.1. Lugazların Biçim Özellikleri

3.1.1. Lugazların Yazıldığı Nazım Biçimleri

Mecmuada yer alan ve incelenen 252 lugazın büyük bölümünün mesnevi nazım biçimi ile yazıldığını görmekteyiz. Tercih edilen diğer nazım biçimleri ise gazel ve kıt'adır. Mecmuada toplam 224 mesnevi, 22 gazel ve 4 kıt'a bulunmaktadır. Lugazların çoğunluğunun mesnevi nazım biçimiyle yazılmasından yola çıkarak diyebiliriz ki mesnevi, lugaz yazımında en çok tercih edilen biçim olmuştur. Bunun sebebinin mesnevi nazım biçiminde her beyitin kendi içinde kafiyeleniyor olmasının getirdiği yazım kolaylığı olduğunu düşünülebilir.

Tablo 4. Nazım Biçimi Tablosu

	LUGAZ NUMARALARI
Mesnevi Nazım Biçimiyle Yazılanlar	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252

Gazel Nazım Biçimiyle Yazılanlar	4, 23, 38, 40, 45, 46, 47, 49, 50, 61, 64, 65, 97, 109, 129, 152, 156, 157, 194, 222, 230, 231
Kıt'a Nazım Biçimiyle Yazılanlar	20, 93, 110, 238

Aşağıdaki grafikte de nazım biçimlerinin dağılımlarını görmekteyiz:

Grafik 1: Nazım Biçimleri Grafiği

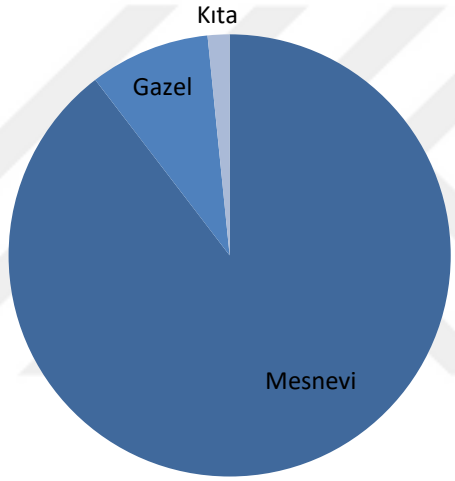

Nazım biçimleri incelendiğinde görülmüştür ki lugaz yazımında en çok tercih edilen biçim mesnevi olmuştur.

3.1.2. Lugazların Vezinleri

Ölçünün şiir dilinde ritim bakımından çok önemli rolü vardır. Türk edebiyatının klasik olarak adlandırılan en uzun ve en olgun döneminde ölçü olarak aruz benimsenmiştir. Aruz ölçüsü hecelerin açıklık ve kapalılığını esas almaktadır. Bu mecmuada yer alan lugazlar da aruz ölçüsüne göre yazılmıştır. Aruz ölçüsünün bazı lugazlarda muntazaman kullanıldığı bazılarında ise vezin kusurlarının olduğu görülmüştür. Bu kusurlar şöyledir:

- **İmale:** Bir kelimedeki ünlüyü, uzun ünlü şeklinde okumaktır. Yani açık heceyi kapalı hece yerine koymaktır.[1]

Aşağıdaki beytin vezni *Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün* kalıbıdır. Vezne uyabilmesi için açık yani kısa okunması gereken hece, vezin gereği kapalı yani uzun okunmuştur:

Şekerden ṭatludur ammā ki yinmez
Ġıdā-**yı** maʿnevīdür yirde bitmez (10/6)

Bu beyitlerin vezni *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* kalıbıdır. Vezne uyabilmesi için koyu yazılmış heceler açık okunması gerekirken kapalı okunmuştur.

Eli yoḳdur kārı dāʾim el ile
Biri al**sa** kār ider **anı** ele (142/4)

Ger ṣorarsañ mācerādan ey ʿazīz
Reng ü bū**yı** yoḳdur ammā pek leẕīẕ (240/8)

Ol nedür kim bir ʿacāyib nesnedür
Başı kertik bir uzun**ca** ḳıṣṣadur (56/1)

- **Med:** İki ünsüz ile (mest, aşk gibi) veya bir uzun ünlüden sonra gelen bir veya iki ünsüzle biten heceler (yār gibi) bileşik hece olup med, bu hecelerin bir uzun bir kısa hece değerinde okunmasıdır.[2]

Beytin vezni *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* kalıbıdır. Vezne uyabilmesi için koyu yazılan hecelerde med yapıldığı görülmüştür.

ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳlara dem-**sāz**dur
Hem-zebān olan aña ser-**bāz**dur (24/4)

Bu beyitlerin vezni *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* kalıbıdır. Vezne uyabilmesi için koyu yazılmış hecelerde med yapıldığı görülmüştür.

Ol nedür kim dāʾimā dev**vār**dur
ʿĀşıḳ-ı bī-çāre-āsā **zār**dur (76/1)

---

[1] M. A. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi (Biçim, Ölçü, Kafiye)**, 10. bs., İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2017, s. 210.
[2] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s. 211.

Görinür gerçi hemīşe kārdur
Līk geh iḳbāl ü geh id**bār**dur (76/2)

Vezni *Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün* olan bu beyitte vezin gereği koyu yazılan hecede med yapılmıştır.

Nedür ol **çār**sū-yı pür-enver
Anda rāyiç metāʿ-ı fażl u hüner (77/1)

Ayrıca gazel nazım biçimiyle yazılan 109. lugazın kafiyeli olan mısralarının tamamında med yapıldığı görülmüştür:

Gūyiyā gözlükdür ol bir dīdede
Kim o gözlüksüz ṣafādan **dūr**dur (109/6)

Ṭurfedür ol kūr ki aḳ olsa görür
Ḳara olsa görmeden meh**cūr**dur (109/8)

Bazı lugazlarda mısra, yapılan medler ve kullanılan aruz kalıbı özellikleriyle oldukça kısalmaktadır. Örneğin, aşağıdaki beyitte "līk" kelimesinde ve "-mâm" hecesinde med yapılmış, "derler" kelimesinde de kalıbın "feʿilün" tefʿilesine denk gelen yerde vezin gereği "faʿlün" yapılmıştır.

Bir ṣovuḳ yirdür ol baḳılsa eger
Līk ḥam**mām**-veş giren **derler** (77/4)

Bu beyitlerde "nār "ve "līk" kelimelerinde med yapılmıştır. "Nūrdur" kelimesinde ve "-bārdur" hecesinde kalıbın "feʿilün" tefʿilesine denk gelen yerlerde vezin gereği "faʿlün" yapılmıştır.

Maʿdenī cismi nebātī cāmesi
Nārdan çıḳmışdur ammā **nūr**dur (109/5)

Görinür gerçi hemīşe kārdur
Līk geh iḳbāl ü geh id**bār**dur (76/2)

- **Vasl-ı ayn:** Sonu ünsüz ile biten bir kelime ünsüz ile başlayan kelimeye vasıl yapılamaz. Dolayısıyla ünsüz ile biten bir kelimenin ayın harfi ile başlayan bir kelimeye de vasledilememesi gerekir.[3]

Aşağıda koyu yazılan hecelerde vezin gereği vaslıayn yapıldığı görülmüştür.

Saña lāzım mı Reşīdā söylemek
Bilü**r** ʿ**ā**rif nʾeydügin çekme emek (24/7)

Ekserī bū sişde**n** ʿ**ā**rīdür teni
Ditrer eksüksüz gehī dürrdür teni (105/3)

- **Zihaf:** Uzun okunması gereken hecelerin kısa okunması yani kapalı hecelerin açık hece haline getirilmesidir.[4]

Bu beyitte "keş" ve "āverd" kelimeleri arasında vasıl vardır ve "ke-şā-verd" şeklinde okunur. Vezin gereği de "-şā" hecesi açık okunmuştur.

Eylemiş ḫavf-ı Ḫudā rūyını zerd
Ehl-i perhīz [ü] riyāżet-**keş āverd** (86/2)

Aruz kusuru sayılamayacak bazı özellikler ise şunlardır:

- **Vasıl:** Aruzda sonu ünsüz ile biten bir kelimeyi vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye bağlayarak okumaktır.[5]

Kendüsin gāhī nihān eyler imiş
Gāhī ki ṭayy-i mekān eyle**r imiş** (86/5)

Bu beyit *Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün* kalıbıyla yazılmıştır. Vezin gereği "vardur" ve "anuñ" kelimeleri arasında vasıl yapılmıştır. Ayrıca yine vezin gereği vasıl yapılan "-ra" hecesi açık okunması gerekirken kapalı okunarak imale yapılmıştır.

Vardu**r a**nuñ hezār-ı manẓarası
Açılur gāh-be-gāh penceresi (234/2)

[3] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s. 209.
[4] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s. 215.
[5] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s. 208.

Vezni *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* olan bu beyitte “anuñ” ve “içindür” kelimeleri arasında vezin gereği vasıl yapılmıştır. Yine vezin gereği vasıl yapılan bu “-ñi” hecesi açık okunması gerekirken kapalı okunarak imale de yapılmıştır.

Eylemiş ḥüccāca çünkim ḫidmeti
Anu**ñ i**çündür cihānda ʿizzeti (149/5)

- **Sekt:** Şiiri aruz kalıbına uydurmak amacıyla gereken yerde ulama yapılmaması durumuna denir. Tefʿile sonunda yapılan sektler kusur sayılmayabilir.[6]

Vezni *Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün* olan beytin “feʿilün” tef’ilesi “fāʿlün” olmuştur. Yani iki açık bir kapalı hece iken iki kapalı heceye dönüşmüştür. Ancak “-dür” eki ve “ol” kelimesi arasında vasıl yapılırsa bir açık bir kapalı hece oluşur bu sebeple vasıl yapamayız.

Çile çekmekde müsellemdür ol
Böyle bir ẕāt-i mükerrem**dür ol** (86/3)

Yukarıda örneklediğimiz bilgiler dâhilinde genel olarak lugazlara baktığımızda, bir şairin divanında olabilecek sayıda vezin kusuru gösterdiğini ve vezin özelliklerine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Aynı zamanda metinde çok nadir de olsa vezin bozuklukları tespit edilmiştir ve bunlar ilgili lugazın dipnotunda gösterilmiştir.

- 62. ve 91. lugazlarda ise ilk beytin vezninin, şiirin geri kalanının vezninden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu beyitler şunlardır:

62. lugazın vezni *Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün* olarak tespit edilmiştir. Ancak ilk beyit bu vezne uymamaktadır ve *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* vezni ile yazılmıştır.

Nedür ol esfelde var aʿlāda var
Hem-daḫi dünyā[da] var ʿuḳbāda var (62/1)

91. lugaz *Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün* vezni ile yazılmıştır. Ancak ilk beytinde *Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün* vezni kullanılmıştır.

---

[6] Mücahit Kaçar, **“İbn-i Kemâl Dîvânı’nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi – Belâgat – Üslûp ve Dil Özellikleri – Muhtevâ)”**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 45, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Nedür ol merd geh şikem-perver
Geh ola ser-bāz nāz-ı reşk-āver (91/1)

Görüldüğü gibi, lugazlarda en çok karşımıza çıkan aruz hadisesi meddir. Lugazların yazımında kullanılan aruz kalıpları ise, aşağıdaki tabloda lugaz numaralarıyla birlikte gösterilmiştir:

Tablo 5: Vezin Tablosu

VEZİNLER	LUGAZ NUMARALARI
Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	1, 3, 4, 8, 11, 13, 15, 17, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 39, 40, 44, 50, 54, 55, 56, 60, 61, 63, 64, 75, 76, 78, 80, 82, 84, 85, 95, 96, 98, 101, 104, 105, 109, 110, 116, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 170, 175, 179, 180, 181, 182, 185, 187, 189, 192, 193, 194, 197, 204, 205, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 223, 224, 226, 227, 232, 235, 236, 239, 240, 241, 242, 250, 252
Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	7, 18, 34, 41, 43, 48, 51, 52, 58, 59, 67, 69, 70, 71, 77, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 99, 100, 102, 106, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 120, 121, 127, 174, 178, 183, 184, 188, 198, 203, 216, 217, 218, 219, 229, 234, 237, 238, 243, 244
Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	5, 6, 10, 19, 20, 32, 42, 47, 62, 66, 68, 72, 74, 81, 103, 107, 119, 129, 168, 169, 171, 172, 173, 176, 177, 191, 206, 207, 212, 213, 221, 225, 228, 233, 246, 248
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	9, 16, 22, 53, 73, 79, 86, 122, 167, 186, 190, 195, 196, 199, 220, 247, 251

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	46, 49, 126, 166, 222, 230, 231, 245
Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	123, 124, 125, 200, 201, 202
Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	38, 45, 65
Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	2, 12, 249
Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün	57, 14

Aşağıda vezinlerin pasta grafikte dağılımları gösterilmiştir:

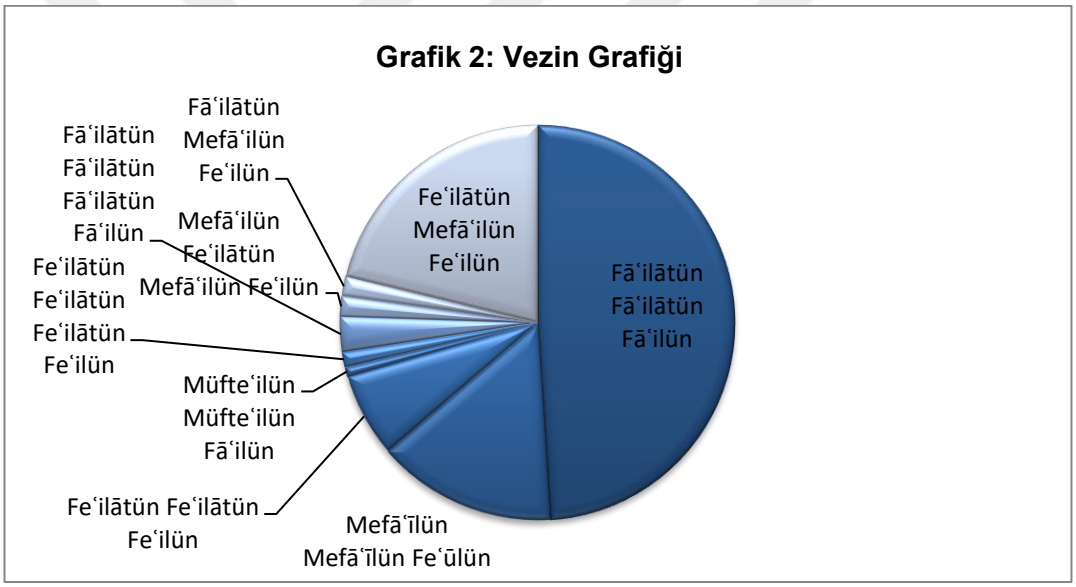

Sonuç olarak mecmuada yer alan lugazlara bakıldığında bunlarda 9 farklı aruz kalıbının kullanıldığı görülmüştür. En çok tercih edilen aruz kalıbı *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün'dür.* Ayrıca tablodaki bilgilerden yola çıkarak denilebilir ki lugazlarda, sonuncusu dışındaki cüzlerin tekrarlandığı altı adet kalıp kullanılmışken cüzlerin farklı olduğu kalıplardan üçü tercih edilmiştir. Cüzlerin ikişer ikişer tekrarlandığı ya da bütün cüzlerin tekrarlandığı kalıplara rastlanmamıştır. Ayrıca vezinlerin bahirlere göre gruplandırılışında şiirlerde hezec, remel, serî, hafif bahirlerinin tercih edildiği görülmüştür.

3.1.3. Lugazların Beyit Sayıları

Lugazların 1-25 arasında değişen beyit sayısına sahip olduğu bilinmektedir. Üzerinde çalışma yapılan mecmuada 252 lugaz bulunmaktadır. Bunların beyit sayıları, aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

Metinde yer alan 19 numaralı lugazın sayfa kopukluğu nedeniyle beyit sayısı net olarak bilinememektedir. 166 numaralı lugazın ise mecmuada kendisinden önceki lugazın devamı olarak verilmesinden kaynaklı beyit sayısı net olarak tespit edilememiştir. Dolayısıyla bu mecmua çerçevesinde beyit sayısından emin olunamayan söz konusu lugazların tabloya dahil edilmemesi uygun görülmüşür.

Tablo 6: Beyit Sayısı Tablosu

BEYİT SAYILARI	LUGAZ NUMARALARI
3 Beyit	47, 68, 95, 96, 98, 110, 116, 118, 120, 122, 129, 188
4 Beyit	3, 4, 12, 15, 44, 45, 51, 53, 54, 61, 66, 78, 105, 128, 159, 195, 205, 220, 236, 247
5 Beyit	1, 5, 13, 18, 26, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 56, 60, 63, 64, 80, 90, 117, 119, 123, 126, 131,132, 133, 134, 137, 138, 139, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 150, 151,152, 154, 155, 157,158, 160, 161, 162, 168, 169, 170, 171, 174, 177, 179, 181, 187, 198, 200, 213, 215, 219, 221, 222, 223, 225, 228, 230, 231, 245, 246
6 Beyit	20, 23, 28, 42, 46, 48, 50, 58, 72, 82, 85, 88, 92, 99, 102, 107, 115, 121, 153, 192, 193, 194, 227, 233, 235, 241, 249, 251
7 Beyit	6, 7, 10, 11, 14, 17, 21, 24, 29, 35, 36, 41, 57, 62, 69, 71, 81, 89, 91, 130, 136, 140, 143, 145, 149, 156, 172, 176, 180, 189, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 216, 224, 226, 237, 239, 242, 243, 248, 252
8 Beyit	8, 40, 59, 65, 76, 79, 84, 87, 97, 101, 108, 113, 114, 125, 135, 163, 202, 232, 234, 238, 240, 250
9 Beyit	9, 27, 30, 52, 55, 67, 70, 74, 75, 93, 100, 103, 112, 165, 173, 178, 182, 184, 186, 197, 204, 212, 214, 218, 229
10 Beyit	22, 25, 43, 73, 86, 104, 106, 111, 167, 175, 183, 185, 190, 217, 244

11 Beyit	2, 16, 94, 109
12 Beyit	49, 83, 124, 191, 201
13 Beyit	164
16 Beyit	77, 127, 203
18 Beyit	196, 199

Görüldüğü gibi mecmuada yer alan lugazlar en az 3 en çok 18 beyitten meydana gelmektedir. Lugazların çoğu 5 beyitten oluşmaktadır. Mecmuada 1 veya 2 beyitten oluşan lugaz bulunmamaktadır.

3.1.4. Lugazların Kafiye ve Redif Özellikleri

Kafiyeyi en az iki mısra sonundaki ses tekrarı olarak tanımlayabiliriz. Bu tekrarlanan ses, aslında tekrarlanan bir harftir. Bu harfin adı "revi"dir ve revi harfi, kafiyeyi var kılan harftir. Aynı zamanda bu tekrarlanan sesi bulunduran kelimeye de kafiye denir. Ses tekrarının bulunduğu kelimelerin ya kendilerinin ya da anlamlarının farklı olması gerekir. Kısacası kafiye hem revi harfi hem de reviyi bulunduran kelime için söylenir. Revi ise sadece tekrarlanan harftir. Bu harften sonraki ekler ve kelimeler ise "redif" adını alır. Redif, reviden sonra gelen anlam ve fonksiyon bakımından aynı ek, kelime veya kelime topluluklarıdır. Ayrıca redifler, ahenk bakımından metne kafiyeden daha fazla katkı sağlar.[7]

Mecmuada yer alan lugazların kafiye ve redif incelemesi ve bunlara ait bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

3.1.4.1. Kafiye Çeşitleri:[8]

- **Mücerred Kafiye:** Yalnız revi harfinin tekrarı ile yapılan kafiyedir. Aşağıdaki beyitlerde mücerred kafiye görülmektedir:

[7] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi (Biçim, Ölçü, Kafiye)**, 10. bs., İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2017, s. 257-260.
[8] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e.**, s. 272.

Bir olur iki başı vaḳt-i ġıdā
Terk idince olur ġıdāyı cüdā (2/3)

Dāʾimā eṭfālle eyler ṣoḥbet
Yine eyler düşe ḳalḳa ḥareket (9/4)

Ol ne iki refīḳ-i şekl-i keşef
Olmaz aṣlā birbirine selef (34/1)

Sāde-rūyān bunuñla hem-ṣoḥbet
Penbe āteşle ide mi ülfet (67/6)

Niçe yüz binüñ kimseyi ḳılmış telef
İʿtimād olmaz dimiş aña selef (240/7)

Aşağıdaki beyitte "-dur" ekleri redif olarak kullanılmıştır. "Vefā" ve "dil-rübā" kelimelerinin sonunda tekrarlanan "-ā" sesi ile de mücerred kafiye yapılmıştır.

Görinmez her zamān bir bī-vefādur
Siyeh perçemli gūyā dil-rübādur (5/3)

"-i" ekinin redif olduğu aşağıdaki beyitte "el" ve "dil" kelimelerinde bulunan "-l" harfi mücerred kafiye oluşturmuştur:

Görür işiñ ne pāyı var ne eli
Emri cārī ne aġzı var ne dili (102/4)

Her iki mısrada yer alan "-dür" eklerinin redif olduğu aşağıdaki beyitte "gerçek" ve "muḍḥik" kelimelerinin "-k" sesi arasında mücerred kafiye yapılmıştır:

Jīve bardaġı disem gerçekdür
Yāʿni yir ḳuḳlası bir muḍḥikdür (9/6)

"-dür" eklerinin redif olduğu aşağıdaki beyitte "şefḳat" ve mürüvvet" kelimelerinin "-t" sesi arasında mücerred kafiye yapılmıştır:

Kārı ḫalḳ-ı cihāna şefḳatdür
Pīşesi luṭfdur mürevvetdür (77/9)

Her iki mısrada yer alan "ider" kelimelerinin redif olduğu aşağıdaki beyitte "ülfet" ve "ḫiẕmet" kelimelerinin "-t" sesi arasında mücerred kafiye oluşturulmuştur:

Duḫterān ile kimi ülfe**t ider**
Kimi varup çobana ḫiẕme**t ider** (174/5)

Aşağıdaki beyitte yer alan “-dedür” ekleri redif olarak kullanılırken; “yir” ve “dilber” kelimelerindeki “-r” sesi ile de mücerred kafiye oluşturulmuştur:

Derbeder gezmez velī bir yi**rdedür**
Ayaġı bağı da bir dilbe**rdedür** (227/3)

- **Mürekkeb Kafiye:** Revi harfinin dışında ondan önceki harflerin de tekrar ettiği kafiyedir. Üçe ayrılır.

Mürdef Kafiye: Ridf (reviden önceki sakin harf/uzun ünlü) harfinin bulunduğu kafiyedir. Aşağıdaki beyitlerde mürdef kafiye bulunmaktadır:

Degül bir vech-ile ṣūretde maḥb**ūb**
Bahār eyyām[ı] oldı ḫayli merġ**ūb** (168/3)

Olsa bir ādemde tāb-ı ıżṭır**āb**
Anı eylerler ʿaraḳdan neşve-y**āb** (182/8)

Mālik olur aña her bāy ü faḳ**īr**
ʿÖmri ḳaddi gibi olmışdur ḳaṣ**īr** (84/2)

Eyledükçe iḳtiżā bulur güş**ād**
Gāh olur ammā güşādından fes**ād** (226/3)

Her iki mısrada yer alan “-dür” eklerinin redif olarak kullanıldığı aşağıdaki beyitte “pīr” ve “iksīr” kelimelerinde yer alan “-īr” sesleri arasında mürdef kafiye yapılmıştır:

Ol nedür kim aḳ saḳallu p**īr**dür
Arayanlar bulmadı iks**īr**dür (8/1)

“-da” ekinin redif olarak kullanıldığı aşağıdaki beyitte “insān” ve “ḥayvān” kelimelerinde bulunan “-ān” sesleri ile mürdef kafiye oluşturulmuştur:

Ol nedür kim ikidür ins**ān**da
Üçden artuḳ olmadı ḥayv**ān**da (1/1)

Her iki mısrada yer alan “eyler imiş” kelimelerinin redif olarak kullanıldığı aşağıdaki beyitte “nihān” ve “mekān” kelimelerinde bulunan “-ān” sesleri mürdef kafiye oluşturmuştur:

Kendüsin gāhī nih**ān** eyler imiş
Gāhī ki ṭayy-i mek**ān** eyler imiş (85/5)

“Olur” kelimesinin redif olduğu beyitte “hâl” ve “kâl” kelimelerinin “-âl” sesleri arasında mürdef kafiye yapılmıştır:

Rūzigār ile perīşān-ḥ**āl** olur
Farḳ olınmaz niçe ḳıyl u ḳ**āl** olur (21/4)

Mukayyed Kafiye: Kayıd (reviden önce bulunan ridf dışındaki sessiz harfler) harfinin bulunduğu kafiyedir. Aşağıdaki beyitlerde mukayyed kafiye bulunmaktadır:

Nāmınuñ evveli ü āḫiri pe**nc**
Cāna dermān bulur anda bī-re**nc** (79/7)

Eylemiş ḫavf-ı Ḫudā rūyını ze**rd**
Ehl-i perhīz [ü] riyāżet-keş āve**rd** (86/2)

Gāhī zīr-i licām ola ḫoş-me**nd**
Olur ağızları kemend ile be**nd** (218/4)

“-i” ekinin redif olduğu beyitte “şekl” ve ekl” kelimelerinin “-kl” sesleri mukayyed kafiye oluşturmuştur:

ʿAḳrebe ḳavse müşābih şe**kli**
Ḳara ḳurı hele ḫoşdur e**kli** (16/4)

Her iki mısrada yer alan “olur” kelimesinin redif olduğu aşağıdaki beyitte “bedr” ve “ẕī-ḳadr” kelimelerindeki “-dr” sesleri ile de mukayyed kafiye yapılmıştır:

Māh on beşde o beşde be**dr olur**
Bu ḥesābı fehm iden ẕī-ḳa**dr olur** (252/3)

Müesses Kafiye: Te’sis (revi ile arasında harekeli bir harf bulunan elif) harfinin bulunduğu kafiyedir. Aşağıdaki beyitlerde müesses kafiye bulunmaktadır:

Kesb [ü] kāra tevekkūli ġ**ālib**
Bûm-veş ṭuʿmeye degül ṭ**ālib** (2/5)

Eger ẕī-rūḥ bī-rūḥ dinse l**āyıḳ**
Vücūdı cān-ı ʿuşşāḳa muv**āfıḳ** (74/2)

Yimez içmez [gice] gündüz ṣ**āʾim**
Hīç yatmaz uyumaz hep ḳ**āʾim** (9/5)

Sāz-ile dil-beste ṣāḥib-d**āʾire**
Gözedür vażʿı uyar mı s**āʾire** (208/2)

"-le" eklerinin redif olarak kullanıldığı aşağıdaki beyitte "istiḳāmet" ve "saʿādet" kelimelerinde bulunan "-āmet" ve "-ādet" sesleri arasında müesses kafiye oluşturulmuştur:

Ser-firāz olmış istiḳ**āmetle**
Mālik olan bilür saʿ**ādetle** (7/4)

Her iki mısrada yer alan "-dür" eklerinin redif olduğu beyitte "bārid" ve "kāsid" kelimelerinin "-ārid" ve "-āsid" sesleri arasında müesses kafiye yapılmıştır:

Nerm [ü] saḫt u mizācı b**āriddür**
Māh-ı germāda kārı k**āsiddür** (2/4)

3.1.4.2. Kafiye Kusurları:

Mecmuada bulunan lugazlarda bazı kafiye kusurlarına da rastlanır. Örneğin gazel nazım şekliyle yazılan 50. lugazın kafiye şeması aa, ba, ca, … şeklinde ve "-îf" mürdef kafiyesiyle oluşturulmuştur. Ama ikinci beyitin kafiyesi diğer beyitlere uymamaktadır. Beyit şöyledir:

Ol nedür kim dest-i şeş dü-pā-ḥar**īf**
İki başlı mārdur cismi żaʿ**īf** (50/1)

Sūre-i Raḥmān'da ismi yād olur
Böylece buyurdı tefsīr ü ḥadīṯ (50/2)

Ehl-i dünyā ehl-i ʿuḳbā ehl-i Ḥaḳ
Ḥükmin icrā eyler ol merd-i żaʿ**īf** (50/3)

Aşağıdaki beyitlerde de görüleceği üzere, bazen redif görevindeki ek veya kelimeleri çıkardığımızda geriye kalan harfler arasında kafiye gerçekleşmemektedir. Bu durumda lugaz yazanların redif görevindeki ek veya kelimelerdeki ses benzerliğini kafiye olarak algıladıkları görülmektedir.

Aşağıda "-medi" ve "-madı" rediftir, redif çıktıktan sonra "ol" ve "gör" kelimeleri arasında kafiye yoktur:

Bir iki üçden ziyāde ol**madı**
Dördini bir yirde kimse gör**medi** (1/5)

Aşağıdaki beyitte her iki mısrada yer alan "-e benzer" ve "-a benzer" rediftir. Dolayısıyla redif çıkarıldığında geriye kalan "kâfir" ve "kaplan" kelimeleri arasında kafiye gerçekleşmemiştir:

Gehī arslan gehī kāfīr**e beñzer**
Gehī müslim gehī ḳaplan**a beñzer** (39/4)

Aşağıda her iki mısrada yer alan "-ersün" ekleriyle redif birliği sağlanmıştır fakat geriye kalan "gez-" ve "it-" kelimeleri arasında kafiye birliği yoktur:

Senüñdür gibi anuñla gez**ersün**
Nezāketle cihānı seyr id**ersün** (10/4)

Ḫu beyitte, her iki mısrada yer alan "-mez" ekleriyle redif oluşturulmuştur fakat rediften önce yer alan "yin-" ve "bit-" kelimeleri arasında kafiye sağlanmamıştır:

Şekerden ṭatludur ammā ki yin**mez**
Ġıdā-yı maʿnevīdür yirde bit**mez** (10/6)

Bu beyitte "işid-ür" ve "dişi-dür" kelimeleri arasında redif var gibi görünse de aslında ek ortak değildir ve bu durumda kafiye yapısı yoktur. Sadece ses benzerliği vardır:

Bī-zebān olmazsa söyler işidür
Ferci var erkek degüldür dişidür (8/3)

Aşağıdaki beyitte "binā-sı" ve "esās-ı" kelimeleri arasında redif var gibi görünse de aslında ek ortak değildir ve bu durumda kafiye bozuktur. Sadece ses benzerliği sağlanmıştır:

Hevādur ekserī anuñ bināsı
Kemāl-i żaʿf-iledür hem esāsı (74/9)

Mecmuada yer alan lugazlarda rastlanan diğer bir kafiye kusuru ise "**ikfā**" dır. **İkfā**, revi harfinin mahreç yakınlığı olan bir başka harfe dönüşmesidir. Aşağıdaki beyitlerde ikfa görülür:

İkisi birisine oldı muḥtā**c**
İkisi yimeye ḳalur biri a**ç** (66/3)

Nedür ol ʿāşıḳ-i sebük-meşre**b**
Ṭıfl-ı nevresler iledür işi he**p** (102/1)

Ḥırṣı o deñlü kim o bed-meẕhe**b**
Burnı ile [ider] livāṭayı he**p** (111/6)

Sonuç olarak denilebilir ki mecmuada yer alan lugazlar, hemen hemen her kafiye çeşidine örnek oluşturmaktadır. Yer yer kafiye kusurlarına rastlansa da bunların önemli bir yekûn tutmadığı görülmektedir. Zaten lugazların çoğunluğunun mesnevi nazım biçimiyle yazılmış olması, her beytin kendi içinde kafiyelenmesine olanak sağlayarak kafiye bulmayı daha zahmetsiz hale getirmiştir. Bu durumun da kusur oluşumunu kısmî olarak azalttığı düşünülebilir.

3.1.5. Lugazlarda Kullanılan Edebî Sanatlar

Mecmuadaki lugazlarda kullanılan edebî sanatlardan bazıları şunlardır:

- **Teşbih:** Aralarında bir ya da birden fazla ortak özellik bulunan iki şeyden birinin diğerine benzetilmesiyle oluşan sanattır. Teşbihte dört unsur bulunur. Bunlar benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatıdır.[9]

Aşağıdaki beyitte benzeyenin, benzetme yönünün ve benzetme ifadesinin kullanıldığını görüyoruz. Sorulan nesnenin çocuk gibi taşla oynadığı lakin kulluk etmek için canla başla uğraştığı ifade edilmektedir:

[9] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi (Belâgat)**, 3. bs., İstanbul, Gökkubbe Yayınları, 2004, s. 119.

Kūdek-āsā gāh oynar taş-ile
Ḳulluḳ eyler līk cān [u] baş-ile (239/2)

Bu beyitte sorulan nesnenin, nazının işvesi yönüyle sevgiliye benzetildiği görülmektedir:

ʿİşve-i nāz-ile beñzer yāra
Gelse bir kerre eger güftāra (167/3)

Aşağıdaki beyitte kıyafet, kat kat oluşu yönüyle güle benzetilmiştir:

Cāmesi ḳat-ber-ḳat olmış gül gibi
Kevn-i yāri ötdürür bülbül gibi (130/6)

Aşağıdaki beyitte, sorulan nesne, kavrayış yönüyle insana, yeme ve içme yönüyle de hayvana benzetilmiştir. Bu ikili benzetme, nesnenin hem işlevsel hem de fiziksel özelliklerini karşıtlıklar üzerinden tanımlar:

ʿAḳlı var iẕʿān ider insān gibi
Dört ayaḳlı yir içer ḥayvān gibi (8/2)

Bu beyitte de şair, meyveyi şekli itibarıyla hilâlin şekline benzetmiştir:

Nedür ol mīve ki mānende hilāl
Burc-ı mīzānda ider ʿarż-ı cemāl (16/1)

Aşağıda sorulan nesnenin, yanıp tütme yönüyle ateşe benzetildiğini görmekteyiz:

Birisi āteş gibi yanup düter
Öbürisi āteşine ṣu seper (175/4)

- **Tenâsüb:** Aralarında anlam bakımından bir ilişki bulunan iki ya da daha fazla ifadeyi aynı ibarede toplama sanatıdır.[10] Lugazlarda bu sanat, bilmecenin cevabına dair semantik bir ağ örerek okura ipuçları sunma işlevi görür.

Aşağıdaki beyitte mum, suzan ve giryan kelimeleri arasında anlamsal bir ilişki kurularak bir komposizyon oluşturulduğu görülür:

[10] Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 148.

Mūmdur **sūzān** [u] **giryān** dāʾimā
Eksük olmaz ādeme ṣayf ü şitā (8/4)

Bu beyitte gül, gülşen, bağ kelimeleri aralarındaki ilişki gözetilerek sanat yapılmıştır:

Gülde var hem yoḳda var **gülşen**de var
Eksük olmaz **bāġ**-ı ʿālemde hezâr (26/2)

Bu beyitte ise diken, gül, bülbül kelimeleri arasında anlamsal ilişki kurulmuştur:

Anda **diken** tāze **gül**ler bitürür
Güllerinüñ **bülbül**-i nālānı yoḳ (4/3)

- **Tezat:** Anlam bakımından aralarında karşıtlık bulunan kelimeleri bir söz dizisi içinde kullanma sanatıdır.[11] Bu edebi sanat lugazlarda, sorulan nesnenin çelişkili özelliklerini vurgulayarak muhatabı şaşırtmak ve merak unsurunu canlı tutmak için kullanılır.

Aşağıdaki beyitte diri ve mürde kelimeleri arasında anlam yönüyle karşıtlık vardır:

Bir **diri** gömeḳodı bir **mürde**yi
Bir ovada kimse gör[me]sün anı (98/1)

Aşağıdaki beyitte yüksek ve alçak kelimeleri arasında karşıtlık vardır. Aynı zamanda yer ve gök kelimeleri arasında da anlam yönüyle bir karşıtlık oluşturulmuştur:

Yirde gökde degül muʿallaḳda
Gāh yüksekde gāh alçaḳda (106/4)

- **Cinas:** Sözlük anlamı iki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesi olan cinas, manzum veya mensur bir metinde anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir. Lafızlar arasındaki bu benzerlik harflerin cinsi, sayısı, harekesi ve sırası yönlerinden gerçekleşir.[12] Lugazlarda ise cinas kullanımı, dil

[11] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 150.
[12] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e**. **(Belâgat)**, s. 221.

oyunları vasıtasıyla cevabı gizleme veya kelime oyunlarıyla okuru şaşırtma amacının bir parçasıdır.

Aşağıdaki beyitte “dilim, parça” anlamlarına gelen “şerha” kelimesi ile “açma, yorumlama” anlamlarına gelen ve datif eki almış olan “şerhe” kelimesi arasında tam cinas bulunmaktadır. Cinas tek kelimede gerçekleştiği için basittir:

Ḫār-ı hecr-ile sīnesi **şerḥa**
Vaṣfı gelmez lisān-ıla **şerḥe** (234/7)

Aşağıdaki beyitte “cihân” ve “nihân” kelimeleri arasında sadece baştaki harf farklıdır ve bu durumda beyitte cinâsın bir türü olan cinâs-ı mütekârıb bulunmaktadır. Bu farklı harfler, mahreç itibariyle birbirine yakın olmadığından da beyitte cinâsılâhik bulunmaktadır:

Ol nedür bir rind [ü] ḳallāş-ı **cihān**
Ḫalvet içre kendüzin itmiş **nihān** (232/1)

Aşağıdaki beyitte “dem” ve “âdem” kelimeleri arasında, harflerin sayılarının farklı olması yönüyle cinâsınâkıs vardır. Fazla olan harf kelime başında bulunduğundan cinâsımerdûf bulunur:

Pāreler gördi tīġ-i destümden
Söyledürseñ **dem** urur **ādem**den (83/9)

Bu beyitte “garaz” ve “ʿaraz” kelimelerinde noktalı harfler ve bu harflerde de nokta açısından farklılık bulunması yönüyle cinâsıhattî vardır:

Ḥāṣılı bu sırr-ı mübhemden **ġaraż**
Oldı gāhī cevher ü gāhī ʿ**araż** (131/3)

- **İştikak:** Aynı kökten türemiş bir ya da birden fazla kelimeyi aynı ibarede kullanmaktır.[13]

Aşağıdaki beyitte geçen “mahsus” ve “hass” aynı beyit içinde kullanıldıkları için iştikak oluşturmuştur:

ʿĀlem içre bir yire **maḫṣūṣ** degül

[13] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 229.

Ḳudretince aña mālik **ḫāṣṣ** u ʿām (156/6)

- **İktibas:** Terim anlamında iktibas, metinde bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı sözcüklerinin alıntılanmasıdır. Ayet ve hadisteki bazı sözcüklerin vezin ve kafiye gereği yer değiştirmesi ve kullanılmaması olağan karşılanmıştır.[14]

"Müminin ferasetinden korkunuz." anlamındaki hadis-i şerifin beyitte iktibas edildiği görülmüştür.

Ḥalline ehl-i dil olur żāmin
İtteḳū min firāsetü'l-mūʾmin (218/9)

- **Îrâd-ı Mesel:** Metinde yer alan bir fikri ispatlamak için bir atasözünü veya hikmetli bir sözü delil göstermektir. Şiirde yer alan bu sözler, vezne uydurulmak için ifade değişikliğine uğrayabilir hatta farklı kelimelerle beyitte yer alabilir.[15]

Aşağıdaki beyitte "görünen köy kılavuz istemez." atasözü kullanılmıştır:

Oldı rehber kendüsine bu luġaz
Görinen köye ḳulaġuz istemez (131/5)

- **Tekrîr:** Bir söz dizisinde kelimelerin aynı manada tekrarlanmasıdır. Amaç ifadeyi pekiştirmektir.[16]

Bu beyitte "neye benzer" ifadesinin anlamı pekiştirmek için tekrarlandığı görülmektedir.

Neye beñzer disem **neye beñzer**
Hele sūrāḫı yoḳ neye beñzer (114/7)

- **Mübalağa:** Bir şeyi gerçekte olduğundan birkaç derece fazla ya da birkaç derece az göstererek anlatmaktır. [17] Lugazlarda mübalağa, nesnenin tesirini

[14] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 246.
[15] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 249.
[16] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 178.
[17] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 198.

veya fiziksel zorluğunu devasa boyutlara taşıyarak hayal gücünün sınırlarını zorlar.

Aşağıdaki beyit, durumun olağan halinden daha fazla olduğunu ifade eden bir örnektir:

Saʿy idüp kāġıd ile ṣu ḳomadın mirʾāta
İsmi bulunmaz anuñ biñ kez ararsañ ey cān (65/7)

Karnına günde bin hançer vurma ifadesiyle mübalağa yapılmıştır:

Günde biñ kez ḫançer ursañ ḳarnına
Ḫançere gögsün gerer efġânı yoḳ (4/2)

Aşağıda yüz bin yara açmaktan bahsedilerek yapılan mübalağa, bunların karşıdaki kişinin vücuduna hiç etki etmeyeceğinin söylenmesi ile devam eder:

Niçe yüz biñ zaḫm ururlarsa eger
Hīç vücūdına anuñ itmez eser (151/2)

- **Akis:** Bir ifadenin cümle içinde sonunun başa, başının sona alınarak yeni bir ifade veya tamlama meydana getirmesi sanatıdır.[18]

Aşağıdaki beyitte "ayağı baş olsa" ifadesi aynı mısrada başı sona alınarak "olur baş ayak" şeklinde kullanılmıştır:

Ayaġı baş olsa olur baş ayaḳ
Evveliyle āḫirin ʿadline baḳ (30/8)

- **Telmih:** Telmih ile bir düşünce veya bir olay, doğrudan onu ifade eden sözcüklerle değil, uzaktan onu ifade eden sözcüklerle anlatılmaya çalışılır.[19] Kültürel belleğe atıf yapan bu sanat, lugazın çözümü için gerekli olan arka plan bilgisini test eder.

Aşağıdaki beyitte, Hz. Züleyha'nın Hz. Yusuf'u odasına çağırması ve yakasını açması hadisesine telmih yapıldığı görülmektedir.

Çözer sīnesi dildāra ḳarşu

[18] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 240.
[19] M. A. Yekta Saraç, **a.g.e. (Belâgat)**, s. 253.

Hevāyı kesb itmede gülzāra ḳarşu (74/7)

İncelenen mecmuadaki lugazlarda en çok mübalağa, teşbih, tezat sanatlarına yer verildiği görülmüştür. Klasik Türk şiirinin sunduğu edebî sanatlar repertuvarını sadece birer süsleme unsuru olarak değil, türün doğası gereği "gizleme" ve "işaret etme" fonksiyonlarının temel taşı olarak kullanmaktadır. Teşbih ve mübalağa ile nesnelerin fiziksel sınırları genişletilirken; tenasüp ve cinas gibi sanatlarla muhatabın zihnine cevaba giden anlamsal patikalar inşa edilmiştir. Özellikle ayet, hadis ve atasözlerine yapılan atıflar (iktibas, iradımesel, telmih), lugazın yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda şairin dinî-kültürel birikimini ve hitap ettiği kitlenin entelektüel seviyesini ölçen birer "kültürel metin" olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, bu edebî sanatlar lugazın bilmece karakterini estetik bir forma dönüştürerek metnin edebî değerini tahkim etmekte ve okuru zihinsel bir keşif yolculuğuna davet etmektedir.

3.2. Lugazların Muhteva Özellikleri

3.2.1. Din ve Tasavvuf

3.2.1.1. Din

3.2.1.1.1. Allah

Allah; metinde Hakk, Hüda ve Mevlâ isimleriyle geçer. Aşağıdaki beyitte Haşr suresi 24. ayeti hatırlatan bir ifade yer alır:

Nedür ol tīre-rū dürüst-beden
Anı var eylemiş **Ḫudā** yoḳdan (184/1)

Bazı beyitlerde ise Allah korkusundan bahsedilirken kullanılır. Aşağıdaki beyitte, Allah'ın "havf" (korku) sıfatının varlık üzerindeki dönüştürücü gücü vurgulanmıştır. Böylece cansız bir obje, yaratıcısına duyduğu derin huşu ile manevî bir kimliğe büründürülmüştür:

Eylemiş ḫavf-ı **Ḫudā** rūyını zerd
Ehl-i perhīz [ü] riyāżet-keş āverd (86/2)

Mevlâ, darda kalındığında mevzu ne olursa olsun yardım istenilecek bir güç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Şair, aşağıdaki beyitte lugazın bir zekâ oyunu

olmanın ötesinde ancak Allah'ın yardımıyla çözülebilecek ilahi bir sır olduğunu vurgulamaktadır:

Bilemezsiñ bu remzi fikr-ile sen
Meger imdād irişe **Mevlâ**'dan (184/9)

Bazen de lugazların bitiş ifadelerinde iyi dilek ve dua kısımlarında Allah'tan bahsedilir. Örneğin aşağıdaki beyitte Allah, "Hudâyâ" hitabıyla anılarak lugazın cevabını bulanın Allah tarafından cennetle mükafatlandırılması istenmektedir:

Bugün bu sırrı her kim keşf iderse
Yarın cennetde bāġa ṣal **Ḫudā**yā (20/6)

Aşağıdaki beyitte Allah, "Mevlâ" adıyla anılmıştır. Mevlâ'nın, kendi zâtının adını aziz kıldığı; bu yüzden onun uğruna zaman zaman mücadele ve çekişme yaşandığı ifade edilir:

Gāh olur anuñ içün ceng ü sitīz
Nām-ı ẕātuñ eylemiş **Mevlā** ʿazīz (187/5)

3.2.1.1.2. Peygamberler

Peygamberler Allah'ın, insanları tebliğ ederek hak yola çağırması için seçtiği elçilerdir. Metinde Âdem, Yusuf, Musa, İsa ve Hızır peygamberlere atıf yapıldığı görülmektedir.

- **Hz. Âdem:**

Hz. Âdem hem ilk insan hem de ilk peygamberdir. Cennet yaşamındayken Allah'ın yasak kıldığı meyveyi Şeytan'ın vesvesesi sonucu yiyip cennetten kovulmuş ve dünyaya gönderilmiştir. [20]

İnsan soyu, Hz. Âdem'den çoğalmıştır. İnsanoğluna beniâdem denmesinin sebebi de budur. Aşağıdaki beyitte beniâdem ifadesine rastlarız. Lugazda bulunması istenilen nesnenin; gıdasını insanoğlundan alması, beşeriyetin atası Hz. Âdem'in

[20] Süleyman Hayri Bolay, "Âdem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, TDV Yay., 1988, s. 358-363.

topraktan yaratılış ve rızıklanma süreciyle ilişkilendirerek ele alınmış, ilk insanın yaratılışından beri süregelen beslenme kaderi çerçevesinde sunulmuştur:

Gehī bulur gehī bulmaz ġıdāsın
Ġıdā eyler **benī Ādem** ġıdāsın (119/2)

Âdem, beyitte insanın yaratılış başlangıcıyla ilişkilendirilerek anılmıştır. Sözü edilen varlığın yaratılışının Âdem'den önce olduğu, fakat sonradan Âdem'in bir parçası hâline geldiği ifade edilir:

Ḫilḳati **Ādem'den** esbaḳ bī-gümān
Ādem'üñ bir cüzʾi oldı bil hemān (240/2)

- **Hz. Yakûb:**

Hz. Yakûb, Türk edebiyatında gam ve hüznün sembolü haline gelmiştir. Şairler Hz. Yakûb'un sabrını örnek almıştır. Bu sabır, Hz. Yûsuf'tan ayrı düşmesine gösterdiği sabırdır ve edebî eserlerde genellikle oğlu Hz. Yûsuf'la birlikte zikredilir. Sesinin gür olması, duasının etkili oluşu, oğlu Hz. Yûsuf için kurtlarla konuşması ve çok uzak mesafeden onun kokusunu alması gbi çeşitli mucizelere sahip oluşuyla bilinir.[21]

Aşağıdaki beyitte; Hz. Yakûb'un Hz. Yûsuf'a sabır ve gözyaşıyla dolu olan sevgisi, nesneye duyulan büyük hayranlığı anlatmak için temel dayanak noktası seçilmiştir. Nitekim Hz. Yakûb'un yüreğinin Hz. Yûsuf'tan ayrı düşmenin verdiği acıyla hüzne boğuluşuna atıfta bulunulmuştur:

Yūsuf-āsā dilber-i maḥbūbdur
ʿĀşıḳ-i dil-mürdesi Yaʿḳūb'dur (104/9)

- **Hz. Yûsuf:**

Türk edebiyatında güzelliği, kuyuya atılması, zindana düşmesi, rüya tabiri yapabilmesi ve Hz. Züleyhâ ile olan hadisesi gibi konular yönüyle birçok şair tarafından ele alınmıştır.[22]

---

[21] Mustafa İsmet Uzun, "Ya'kûb", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, TDV Yay., 2013, s. 276-277.
[22] Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 44, İstanbul, TDV Yay., 2013, s. 1-5.

Aşağıdaki beyitte şair, dış görünüşünde bir güzellik olmamasına rağmen nesnenin tıpkı Hz. Yusuf gibi çok sayıda tutkunu olduğunu ifade etmektedir. Böylece dış görünüş ile görülen rağbet arasındaki zıtlık, Hz. Yusuf üzerinden somutlaştırılmaktadır:

Yoġ-iken ḥüsn-i sūret anda ammā
Hez̲ār üftādesi var **Yūsuf-āsā** (74/5)

Aşağıdaki beyitte de Hz. Yûsuf'un kıskançlık sebebiyle kuyuya ve zindana atılması bahsine telmihte bulunulduğu görülmektedir. Şair bu beyitte, nesneyi tıpkı Hz. Yusuf gibi zindana düşmüş bir mahkûma benzetmekte ancak bu durumu bir aşağılanma değil, gıpta edilen bir imtiyaz olarak vurgulamaktadır:

Gerçi **Yūsuf-veş** oldı zindānī
Reşk ider bugün aña iḫvānı (106/5)

- **Hz. Mûsâ:**

Hz. Musa, kavminin kendisine inanması için asa ve beyaz el mucizeleri verilmiş, İsrailoğullarını tebliğ için seçilmiş bir nebidir. Tur Dağı'nda Allah ile konuştuğu, Allah'ı görmek istemesi sonucu Allah'ın nurunu dağa yansıttığı ve bu tecelliye dayanamayan dağın paramparça olduğu ve Hz. Musa'nın daha Allah'ın zatını görmeden sadece tecellisi karşısında bayıldığı rivayet edilir.[23]

Aşağıdaki beyitte de Hz. Musa'nın asasının hüner sahibi olması ve yılana dönüşmesi hadisesine atıf yapıldığı görülmektedir. Şair, nesnenin hareket kabiliyetini doğrudan Hz. Musa'nın mucizesine telmih yaparak anlatmaktadır:

Gāhī andan hüner olur ṣādır
Ṣan o mārı ʿ**aṣā-yı Mūsâ'**dur (114/6)

Aşağıdaki beyitte de Hz. Musa konu edilmiştir. Şair bu beyitte, başlangıçta Hz. İsa ile ilişkilendirdiği nesnenin aslında Hz. Musa'ya ait olduğunun anlaşıldığını ifade etmektedir. Söz sahibi kişilerin, bu asanın doğru yolda olduğuna karar verdiğini belirterek nesnenin peygamberle olan bağına vurgu yapmaktadır:

[23] Ahmet Talât Onay, "**Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü – Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı",** haz. Cemal Kurnaz, İstanbul, H Yayınları, 2009, s. 337.

ʿĪsevī ẓann eyler idüm didiler **Mūsā** bil
Ehl-i sünnetdür deyü ḥükm itdi aña ehl-i ḳıyl (126/3)

- **Hz. Îsâ:**

Hz. Meryem'den bir mucize olarak babasız doğan Hz. Îsâ, annesinin karnındayken ve doğumundan hemen sonra konuşması ve nefesiyle ölüleri diriltmesi gibi mucizelerle edebiyatımızda şairlerce sık sık işlenmiştir.[24]

Aşağıdaki beyitte hedef nesne üzerinden Hz. Meryem'in bekârken hamile kalmasına, Hz. Îsâ'nın ise bebekken konuşması ve hayat verme mucizelerine telmihte bulunulmuştur:

Bikr iken ḥāmil ola çūn Meryem
Ṭıfl iken nuṭḳ ide o ʿ**īsī-dem** (83/2)

- **Hz. Hızır:**

Peygamber olup olmadığı İslam âlimleri arasında ihtilaflı olan Hz. Hızır'ın Hz. Musa döneminde yaşadığı daha sonra İskender ile çıktığı yolculukta ölümsüzlük suyunu bulup içerek ölümsüzleştiği ve ledün ilmine sahip olduğu rivayet edilir.[25]

Aşağıdaki beyitte, Hızır ile İskender'in abıhayatı aramak üzere karanlıklar ülkesine gitme hadisesine telmihte bulunulmuştur. Beyitte, nesnenin karanlıkta durmasını Hz. Hızır'ın karanlıklar ülkesindeki konumuna; gölgeli üst kısmını ise İskender'in aynasına benzetmektedir. Bu telmihlerle nesnenin gizemli, değerli ve yansıtıcı niteliği vurgulanmıştır:

Çeşm-i **Ḥıżr-āsā** anuñ ẓulmet-nişīn
Farḳ-ı mirʾāt-ı Sikender-veş ẓillīn (84/7)

3.2.1.1.3. Ayet ve Hadisler

İncelenen lugazlarda ayetlerin kullanıldığı ve hadislerere iktibas yapıldığı görülmüştür. Genellikle bu ayet ve hadisler, içlerinde geçen tek bir kelime ile çağrıştırılarak kullanılmıştır.

---

[24] Mustafa İsmet Uzun, "Îsâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 473-475.
[25] Ahmet Talât Onay, **"Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü – Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı"**, haz. Cemal Kurnaz, İstanbul, H Yayınları, 2009, s. 233.

- **Ayet:**

Aşağıdaki beyitte geçen ayet, Haşr suresi 24. ayette ifade edilen Allah'ın tüm kâinatı yoktan var etmesiyle ilgilidir. Şair nesnenin mevcudiyetini, Allah'ın yoktan var etme kudretine bağlayarak sormaktadır. Nesnenin fiziksel özellikleri ilahî yaratışın birer tecellisi şeklinde sunulmuştur. Böylece maddî varlık dünyası, ilahî iradenin bir eseri olarak somutlaştırılmıştır. Beyit şöyledir:

Nedür ol tīre-rū dürüst-beden
Anı var eylemiş Ḫudā yoḳdan (184/1)

- **Hadis:**

Sultanın, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olduğunu ifade eden hadislerde geçen "zıllullah" kelimesinin "Allah'ın gölgesi" olarak çevrildiği bilinmektedir.[26] Aşağıdaki lugazda da "zıllullah" tabirinin sorulan nesnenin meskeninin Allah'ın gölgesinin namında yer aldığı ifadesiyle kullanıldığı görülmektedir. Beyit şöyledir:

Ol nedür kim penbeden aḳdur teni
Nām-ı **Ẓıllullah** olupdur meskeni (39/1)

3.2.1.1.4. Kutsal Kitaplar

Kur'an'da doğrudan levhimahfuz tabiri kullanılmasa da farklı ayetlerde geçen kitâb, ümmülkitâb, kitâb meknûn gibi ifadelerin aslında levhimahfuzu ifade ettiği söylenmektedir. Levhimahfuz, kâinatta meydana gelecek bütün varlık ve olayların yazıldığı kitap olarak edebiyatımızda da şairlerce kullanılmıştır.[27]

Nitekim şair aşağıdaki beyitte, buldurmaya çalıştığı nesnenin yaradılışının levhimahfuz gibi olduğunu söyleyerek, onun ilahi kaderin yazıldığı levhaya benzer şekilde bilgi ve sırları saklayan, kutsal bir yazım aracı olduğunu vurgulamaktadır:

Gerçi ḥayvān degül nebātīdür
Levḥ-i maḥfūẓ ṭavr-ı ẕātīdur (127/3)

---

[26] Yavuz Köktaş, "Hadîslerde Geçen 'Sultan' Kelimesine Dair", **Usûl İslâm Araştırmaları**, C. 9, sayı 9, İstanbul, 2008, s. 235.
[27] Yusuf Şevki Yavuz, "Levh-i Mahfûz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 151.

İslam dininin kutsal kitabı kabul edilen Kur'an-ı Kerim'in hem bu ad ile hem de Furkân adı ile lugazlarda yer aldığı görülmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitte de lugazda sorulan nesnenin Kur'an-ı Kerim'in hem başında hem de "Furkan" kelimesinin tam ortasında yer aldığını ifade etmek suretiyle İslam'ın kutsal kitabı anılmıştır. Beyit şöyledir:

Oḳunur evvelinde **Ḳur'ān**'uñ
Vasaṭında bulundı **Furḳān**'uñ (118/2)

3.2.1.1.5. Âhiretle İlgili Kavramlar

- **Âhiret:**

Ahiret, son mânâsındaki âhirin müennesidir ve Kur'an'da birçok yerde geçmektedir. Ahiret, dünya hayatını takip eden, ona benzeyen ama daha değişik ve ölümsüz bir hayat yani ebediyet âlemidir.[28]

Aşağıdaki beyitte, söz konusu nesnenin hem dünyayı hem de ahireti kapsayan bir mahiyete sahip olduğunu; tüm manaların ve sırların onda gizlendiğini ifade edilmektedir. Kişiyi gafletten uyanmaya çağıran bu dizeler şöyledir:

Ḥāṣılı dünyā vü ʿ**uḳbā** andadur
Ġāfil olma cümle maʿnā andadur (164/5)

- **Cennet:**

Cennet; dünya hayatı sonrası Allah'a kullukta cömert davranan, iyilikte bulunan, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanların mükâfatı olarak bilinmektedir.

Aşağıdaki beyitte şair, her bir satırda veya sayfada cennet bahçelerini andıran bir güzellik bulunduğunu ve asıl hedeflenen kutsal anlamın, orada güzelliğini sergilediğini ifade etmek için bu kavramdan yararlanmıştır:

Her birinde **ravża-i cennet** mis̱āl
Şāhid-i maḳṣūd ider ʿarż-ı cemāl (164/4)

[28] Bekir Topaloğlu, "Âhiret", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, TDV Yay., 1988, s. 543-548.

3.2.1.1.6. Diğer Dinî Kavramlar

- **Peri:**

Cin taifesinin güzel olan kısmı aynı zamanda da mecazen insan güzeli olarak kullanılan bir sözdür.[29] Edebiyatta güzelliğin simgesi olarak kullanılagelmiştir. Peri kelimesinin geçtiği lugazlar incelendiğinde de bu kelimenin, güzelliği ifade etmek için kullanıldığı görülmüştür.

Aşağıdaki beyitte de bu kavram, nesnenin hem büyüleyici güzelliği hem de gizemi sebebiyle kullanılmıştır:

Ol nedür kim iki yüzli bir **perī**
Müstaḳīm olmaġla bulmışdur yiri (136/1)

- **Melek:**

İslam anlayışına göre nûrânî varlıklardır. Çeşitli görevlerinin yanında Allah'a secde etme, diğer tabiat varlıklarıyla Allah'ı övme ve yüceltme, Allah'ın emirlerine uyma gibi vazifelere sahiptirler. Allah'a teslimiyetin sembolü olan meleklerin günah işlemedikleri ve masum oldukları ayetlerde beyan edilmektedir. Aynı zamanda melekler, Allah'ın iletmek istediği bilgileri gerekli kişilere ulaştırmakla da yükümlüdür.[30]

Aşağıdaki beyitte, insanların dünyevi bir araç (ok ve yay) gibi kullandığı söz konusu nesnenin asıl mahiyetinin, meleklerden alınan ilhamla keşfedildiği belirtilmiştir:

Beşer ḳullanur ol tīr ü kemānı
Meleklerden ki ḥiss itdüm ben anı (103/9)

- **Kâfir:**

Küfürden yana olan demektir ve İslam anlayışına göre bu dinin öğretilerini ve onu getiren peygamberi tasdik etmeyen ve onaylamayanlar için kullanılır.

---

[29] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 373.
[30] M. Sait Özervarlı, "Melek", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 29, Ankara, TDV Yay., 2004, s. 40-42.

Edebiyatta ise daha çok eziyet eden sevgili için kullanılan bir ifadedir. Aşağıdaki beyitte ise sorulan nesne şair tarafından, inatçı ve katı kalpli olması sebebiyle "kâfir meşrep" olarak nitelendirilmektedir:

Kāfir-meşrebdür āhen-dildür anlardan ṣaḳın

Yüz virürsen başına elbet çıḳar itseñ yaḳīn (126/4)

Müslüman halka sahip ve o şekilde yönetilen şehirlerin dışında kalan yerlere kafiristan denmiştir. Aşağıdaki beyitte de tezat oluşturmak suretiyle bu kavrama yer verildiği görülmüştür:

Gāh eyler **kāfiristān**a sefer
Gāh mülk-i ehl-i İslām'ı gezer (250/5

- **İbâdethâneler:**

İbadet edilen yerlere verilen genel addır. Her dinin kendi ibadetlerini gerçekleştirdiği mabetleri vardır ve bunlar farklı adlar ile anılırlar. İslam inancında buralar mescid, cami gibi adlara sahipken Hristiyanlıkta kilise, deyr gibi adlar almıştır. Aşağıdaki beyitlerde ibadethanelerden bahsedilmiştir:

Şair de aşağıdaki beyitte ibadethanelerin tüm mekanları aydınlatan kuşatıcı ve evrensel doğasını vurgu yapmaktadır:

Rūşenī bir ışıḳ gibi dāʾim
Deyr ü **mescid**e olmada ḳāʾim (113/3)

Aşağıdaki beyitte ise şairin farklı inançtaki ibadethaneleri tezat oluşturmak suretiyle bir arada kullandığı görülmektedir:

Mescid ü mey-gedede ṣadr-nişīn
Ḳaʿbe'de **büt-gedede** oldı mekīn (196/6)

- **Oruç, Âbdest:**

Oruç, İslam'ın beş şartından biridir ve Müslümanlar üzerine belli koşullarda farz kılınmış bir ibadettir. Abdest ise başta namaz olmak üzere bazı ibadetlerin yapılmasında gerekli olan dinî temizliktir.

Aşağıdaki beyitte âbdest, sorulan nesnenin ibadet edilen mekâna bir zararı olmasa da vücuda temas ettiğinde abdestin sıhhatine engel teşkil ettiği yönüyle kullanılmıştır:

Ṣavma virmez virür **vużū**ya ḫalel
Böyledür ittifāḳ cümle milel (92/6)

- **Kâbe, Hac:**

Kâbe yeryüzündeki ilk ibadet yeri olarak kabul edilmiştir ve Müslümanların kıblesidir. İslam'ın beş şartından biri olan hac ibadeti ise Kâbe'de yapılmaktadır ve bu ibadeti tamamlayana hacı denilir.

Aşağıdaki beyitte sorulan nesnenin, bizzat Kâbe'ye gitmediği hâlde adının hacıya çıktığı ifade edilerek, gıyaben kutsanmış bir varlık olarak sunulduğu görülmektedir:

Elçi şapḳasına beñzer tācı
Kaʿbeye varmamış adı ḥācı (9/8)

Aşağıdaki beyitte ise Kâbe, sorulan nesnenin onun yakınına kadar gitse de içine girmediği ve ona el değdirmediği ifade edilerek kullanılmıştır:

Varur ammā ki **Kaʿbe'ye** girmez
Şerīfüñ var ise eli degmez (43/9)

Aşağıdaki beyitte de hac ifadesi, beytin anlam zincirini kurmak amacıyla kullanılmıştır. Namaz için gerekli olan o nesne ile küsülürse namaz olmaz dolayısıyla haccın gerekliliği yerine getirilmemiş olur. Beyit şöyledir:

Anı ziyārete mevḳūfdur ṣalāta ḳıyām
Darılmasa aña **ḥacc**-ile ʿumre ola ḥarām (123/2)

- **Helal-Haram:**

Yapılması dinen serbest olan fiillere helal, yapılması din tarafından yasaklananlara ise haram denmiştir. Bu ifadelerin aşağıdaki beyitte nesnenin manevi değerini vurgulamak amacıyla kullanıldığı görülür. Namaza kalkmak onu ziyarete bağlı kılınmıştır eğer o darıltılırsa (hakkı verilmezse), yapılan hac ve umre gibi büyük ibadetler bile anlamını yitirerek haram kabul edilmiştir. Beyit şöyledir:

Anı ziyārete mevḳūfdur ṣalāta ḳıyām
Darılmasa aña ḥacc-ile ʿumre ola **ḥarām** (123/2)

3.2.1.2. Tasavvuf

- **Mürşit, Pir, Şeyh:**

Tasavvufta şeyh veya mürşit, Allah'a ulaşma yolunda insanı irşat eden kişi demektir. Aşağıdaki beyitte geçen üçler, tasavvufî inanışa göre tarikatlarda gayb erenleri olarak bilinen kutup, gavs gibi kimlikleri gizli kimselerdir. Bir derviş selamı olan "hu" ile de onlara selam verilmiştir. "Üçler aşkına hu" tasavvufî bir söylemdir. Beyitte sorulan nesne ise bu bağlamda, hedefe ulaşıp mürşidine kavuşmuş veya hâlâ o yolda gayretle koşan dervişlerle ilişkilendirilerek buldurulmak istenmiştir. Beyit şöyledir:

Ol ne **üçler**dür ʿaşḳına **Hū Hū**
Kimi vāṣıl kimi ider tekapū (43/1)

Şems'in Mevlana'nın mürşidi olduğu bilinmektedir. Hatta bazı kaynaklar hangisinin hangisini irşat ettiği ile ilgili bir belirsizlik olduğunu da ifade etmektedir. Şair de bu bağlamda nesneyi, Şems-i Tebrîzî gibi aziz ve mübarek bir mürşid mertebesine yükseltir; onun gücünü ise keskin bir hançerin (tîğ-i deşne) yaralayıcı etkisinden bile daha nüfuz edici ve keskin olarak niteler. Beyit şöyledir:

Şems-i Tebrīzī gibi ola ʿazīz
Geçmede tīġ-i deşneden nebtīz (43/6)

Bazı tarikat şeyhlerinin, dervişlerin ya da âşıkların saç uzattığı bilinmektedir. Aşağıdaki beyitte şair de nesneyi buldurmak amacıyla onun kimi zaman uzun saçlı bir şeyhe benzediğini dile getirmektedir:

Ata binse ẓālim [ü] ġaddār olur
Atdan inse **şeyḫ-i gīsūdār** olur (250/3)

Aşağıdaki beyitte ise şair nesneyi, adaletin terazisinde asla sapma yapmayan o zamanın mürşidi olarak tanımlamaktadır. Onu, kadrinin yüksekliği ve doğruluğu sayesinde tüm âlemde şöhret bulmuş bir rehber olarak sunmaktadır:

Meyli yoḳ mīzān-ı ʿadlinde zamānuñ **mürşid**i
İrtifāʿ-ı ḳadr-ile ʿālemde oldı nām-dār (222/5)

- **Dergâh, Tekke:**

Tarikat şeyhlerinin bir araya gelip ibadet ettikleri veya irşat faaliyetlerini gerçekleştirdikleri yerleri ifade eden tasavvufî terimlerdir.

Bu beyitte Gülşenî ve Rûşenî tarikatlarından bahseden şair, nesneyi bir Gülşenî tekkesi dervişi olarak nitelendirir. Onun, Rûşenîlerle de iş birliği içinde olduğunu belirterek, bir tekke disipliniyle nura ve hakikate hizmet ettiğini vurgular. Beyit şöyledir:

Gülşenī tekyesinüñ dervīşi
Rūşenīlerle daḫi vardur işi (122/2)

- **Çille:**

Bazı tarikat dervişlerinin dar bir yere kapanarak ibadetle gün geçirmelerine ve bu suretle nefislerini terbiye etmelerine verilen addır. Şair de aşağıdaki beyitte nesneyi, tasavvuftaki çile kavramıyla özdeşleştirir; onu, nefsini terbiye etmek için zorluklara katlanan bir derviş gibi bu zahmeti çekme konusunda herkesçe kabul görmüş, saygın ve mükerrem bir zat olarak ifade eder. Beyit şöyledir:

Çile çekmekde müsellemdür ol
Böyle bir ẕāt-ı mükerremdür ol (86/3)

- **Himmet:**

Tasavvufta velinin olağanüstü işleri başarma gücü olan; nesneleri, kişileri, ruhları etkileyen ve yönlendiren, ilahî yardımın gelmesini sağlayan himmet, şeyh-mürit ilişkisi bakımından büyük öneme sahiptir.[31]

Aşağıdaki beyitte nesnenin; gördüğü himmetle hakikat meydanının yetkili bir yöneticisi ve temsilcisi konumuna yükselen, bu himmet sayesinde manevi makamda söz sahibi olan bir derviş gibi sunulduğu görülmektedir:

Himmet-i āṣafa olan maẓhar
Olur ol çārsūya şeh-bender (77/6)

[31] Mehmet Demirci, "Himmet", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul, TDV Yay., 1998, s. 56-57.

Aşağıdaki beyitte, bahsedilen nesnenin bilginlerle ilim meydanında cenk edebilecek kadar yüksek bir himmete sahip olduğu dile getirilmektedir:

Himmeti ʿālī bir erdür ceng ider dānā ile
Bu ne ḥikmetdür anı nādān boġazından çeker (49/8)

- **Arif:**

Arif, marifet ve hakikat makamlarına ulaşmış kabul edilen kimsedir. O, artık Allah'ta beka bulmuştur, ne cennetin sunduğu güzellikler onu cezbeder ne de o, cehennemin eziyetine önem verir. O sadece Allah'a aşıktır. Allah'a dair bilgi başta olmak üzere tüm varlık ve durumların mahiyetindeki bilgiye sahiptir. [32]

Arifin lugazlarda da bilgi sahibi olması yönüyle kullanıldığı görülmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitte de nesne, sıradan gözler için gizemli ve belirsiz olsa da onun dile getirdiği hakikatler sadece arifin kavrayabildiği bir hikmet dili olarak sunulmaktadır. Beyit şöyledir:

Kimseler bilmez nedür meçhūldür
Doġrı söz ʿ**āriflere** maḳbūldür (8/7)

Bu beyitte de şair, bahsedilen durumun ancak derin bir seziş gücüne sahip arifler tarafından kavranabileceğini dile getirmektedir:

Ṣıçradı ol mürde boġdı diriyi
ʿ**Ārif** iseñ añla işbu ḫurdeyi (98/3)

- **Rind:**

Rint, hiçbir dini geleneğe bağlı olmadan, kurallardan uzak bir şekilde sadece Allah'a yönelen ama görünüşte derbeder sanılan ve edebiyatımızda sürekli zahidin karşısına çıkartılan bir tiptir.

Aşağıdaki beyitte şair tarafından dış dünyada kuralsız ve kayıtsız bir "kallâş" gibi görünen rindin, kendi hakikatini bir halvet köşesinde gizlediği ifade edilmektedir.

Ol nedür bir **rind** [ü] ḳallāş-ı cihān

[32] Süleyman Uludağ, "Ârif", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, TDV Yay., 1991, s. 361-362.

Ḫalvet içre kendüzin itmiş nihān (232/1)

- **Nefis:**

Tasavvufta insanıkâmil olma yolunda en önemli adım nefisle mücadeledir. Bu durum lugazlarda da kullanılmıştır. Nitekim aşağıdaki beyitte şair, nefsin keskin ve tahrip edici yönü üzerinden bir benzetme yaparak onun insanı bağlayan tabiatına dikkat çekmiştir. Beyit şöyledir:

Beñzedürlerdi erre-i **nefs**e
Nefs-i vābesteye beñzemese (243/7)

- **Mutasavvıflar:**

Mutasavvıf, tasavvufî hayat tarzını benimseyen kimselere verilen addır. Aşağıdaki beyitte de, pamuğun hallaç yayıyla atılma işlemi Hallâc-ı Mansûr'un akıbetine benzetilerek işlenmiştir. Nesnenin hallaç elinde geçirdiği süreç ile Mansûr'un dâr ağacındaki durumu arasında kurulan ilgi aracılığıyla tasavvuf tarihinin önemli isimlerinden olan Hallac-ı Mansur'a telmih yapılmıştır:

Kār-ı **Ḥallāc** dilinde meşhūr
K'oldı ber-dār mi<u>s</u>āl-i **Manṣūr** (199/10)

- **Tarikatler:**

Tarikat, Hakk'a götüren yoldur ve tarikata girmek isteyen birinin o tarikatın şeyhine intisap etmesi gerekmektedir. Birden fazla tarikat vardır ve her bir tarikatın kendine has giyim-kuşamı, zikir şekli, irşat adabı vardır.

Bu mecmuadaki lugazlarda Ruşenî, Gülşenî, Halvetî, Uşşakî, Kalenderî, Bektaşî gibi tarikat isimlerine yer verilmiştir. Aşağıdaki beyitte ise şair tarafından Rûşeniyye tarikatındaki rehberlik vasfı ile hedef kavramın yol gösterici niteliği arasında bir bağ kurulduğu görülmüştür:

Ṭarīḳ-i Rūşenī'de reh-nümādur
Sülūki gāh anuñ ḳıble-nümādur (32/3)

Aşağıdaki beyitte de şair tarafından, Rûşenî ifadesiyle hem bir tarikat geleneğine hem de ışığın parlaklığına tevriye yapılarak hedef kavramın ayrım

gözetmeksizin her mekânda mevcut olan kuşatıcı ve aydınlatıcı mahiyetine dikkat çekilmiştir:

Rūşenī bir ışıḳ gibi dāʾim
Deyr ü mescide olmada ḳāʾim (113/3)

Aşağıdaki beyitte hedef nesne, Gülşenî ve Rûşenî ifadeleri üzerinden tarikat bağlamıyla ilişkilendirilmiştir. Bu adlandırmalar hem tarikat mensuplarını çağrıştırmakta hem de hedef nesnenin gül bahçesi ve ışıkla kurulan anlam ilişkisini desteklemektedir. Beyit şöyledir:

Gülşenī tekyesinüñ dervīşi
Rūşenīlerle daḫi vardur işi (122/2)

Aşağıdaki beyitte hedef kavram; Halvetî ve Gülşenî ifadeleriyle hem ilgili tarikat mensuplarına hem de kendisinin ıssız yerlerdeki varlığına ve çiçek bahçesiyle olan uyumuna vurgu yapılarak, bu unsurun samimi ve içten bir yakınlık kurması üzerinden sunulmuştur:

Ḫalvetīlerle olup germ-i ülfet
Gülşenīlerle de eyler ṣoḥbet (196/2)

Aşağıdaki beyitte şairin hedef kavramı, Uşşâkî ve Halvetî ifadeleriyle hem ilgili tarikat mensuplarına hem de kavramın boyunu uzatan fiziksel yapısına vurgu yaparak farklı hâl ve sıfatlara bürünen yolcuların onda hayat bulması üzerinden sunduğu görülmektedir:

Artdurur çoḳ sālik anda ḳāmeti
Kimi ʿ**Uşşāḳī** kimisi **Ḫalvetī** (182/5)

Aşağıdaki beyitte şair, sorulan nesneyi kıyafeti dolayısıyla Bektâşilerle ilişkilendirmekte fakat elinde Kalenderîlerin kullandığı bir kap olan keşkülle gelmesi yönüyle de tarikatlar arası oratk unsurları hedef nesne üzerinden sunmaktadır:

Ziyy-i **Bektāşi**yāne itdi duḫūl
Getürürse ʿacemidür keşkūl (243/3)

- **Tarikatlara Ait Eşyalar:**

Tarikatların kendilerine has kılık kıyafetleri ve eşyaları vardır. Aşağıdaki beyitte Kalenderî dervişlerinin kullandığı üzeri ayet, hadis ya da vecizelerle süslü bir tas olan keşkül teriminin kullanıldığı görülmektedir. Bu terim, henüz yolun başında olan birinin yanında taşıdığı simgesel bir nesne olması yönüyle verilmiştir. Beyit şöyledir:

Ziyy-i Bektāşiyāne itdi duḫūl
Getürürse ʿacemidür **keşkūl** (243/3)

3.2.2. Cemiyet

3.2.2.1. Şahıslar

- **Tarihî ve Efsanevî Şahsiyetler:**

Lugazlarda adı geçen "Nerîmân" pehlivan demektir, Rüstem'in dedesi, Sâm'ın ise babasıdır. Neriman pehlivandı, oğu Sâm ise cihan pehlivanı olmuştur. Rüstem, Neriman'ın torunu, Zâl'ın oğludur. Rüstem için Keykubad'ın devrinden Keyhüsrev'in saltanatına kadar yaşadığı rivayet edilmiştir. [33]

Aşağıdaki beyitte de bulunması istenen kavram, Sâm ve Nerîmân gibi yenilmez pehlivanların bile ona diş geçiremeyeceği vurgulanarak en güçlü figürleri dahi etkisi altına alan karşı konulmaz yapısı üzerinden anlatılmıştır:

Degül **Sām u Nerīmān** żabṭa ḳādir
Olur gāhī senüñle ḫāᵛb-ı ḥāżır (10/3)

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, Rüstem gibi efsanevi savaşçıların bile onun karşısında aciz kalacağı vurgulanarak en güçlü ve kudretli kişileri dahi kendi terazisinde tartıp dize getiren yenilmez gücü üzerinden verilmiştir:

Ḳahramān ḳātil olsa bir ādem
Ṭartılurlar aña da çün **Rüstem** (100/6)

Aşağıdaki beyitte hedef kavram cesur bir yiğit olarak nitelendirilmiş, Rüstem'in bile onu gördüğü an heybetinden çekineceği vurgulanarak karşısındaki en güçlü figürleri dahi sarsan gücü üzerinden anlatılmıştır:

[33] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 30.

Bir ṣalābetlü dil-āver pehlevān
Görse **Rüstem** heybet alurdı hemān (242/2)

İsfendiyâr, İranlılarca büyük kahraman, Yunanlılarca büyük hükümdar kabul edlmiştir. Eski Türk edebiyatında sıkça kullanılan, kahramanlığı ile anılan bir şahsiyettir. Rüstem tarafından gözleri kör edilince kahrından öldüğü ifade edilmektedir.[34]

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, düşmanını pençesiyle kavrayan İsfendiyar gibi betimlenip rakibi Rüstem olsa dahi ona el uzatıp karşılık vereceği vurgulanarak en güçlü hasımlar önündeki cesareti üzerinden anlatılmıştır:

Kimi gūyā pençe-gīr **İsfendeyār**
Ḫaṣmı **Rüstem** olsa da bir el ṣunar (147/3)

İskender, edebiyatta kahramanlığı ile bilinen ve Hz. Hızır ile karanlıklar ülkesine giderek abıhayatı arama yolculuğuyla kaleme alınan bir şahıstır. Aşağıdaki beyitte de hedef kavram, İskender ile uzun süre yol arkadaşlığı yapıp karanlıklar ülkesini dahi gezdiği vurgulanarak bilinmeyen alemlere ulaşan tecrübesi ve keşif gücü üzerinden sunulmuştur:

Gezdi **İskender** ile niçe zamān
Ẓulümātı da eyledi seyrān (83/4)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavram İskender gibi mağrur kişilere değer vermemesi, Rüstem gibileri ateşlere atması yönüyle sunulmuştur; onun kimseye boyun eğmeyen karakteristik yapısı vurgulanmak istenmiştir:

Baḳmaz **İskender** gibi serkeşlere
Yaḳdı çoḳ **Rüstemleri** āteşlere (25/4)

Kızılarslan, İldenizliler hanedanının kurucusu Şemseddin'in İldeniz'in oğludur. Asıl adı Osman'dır ve bu isim onun ünvanıdır.[35] Aşağıdaki beyitte de bulunması istenen varlık, Keyhüsrev'e üstünlük sağlayıp Kızılarslan'ı kaçmaya mecbur bıraktığı

[34] Nurettin Albayrak, "isfendiyâr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 511-512.
[35] Faruk Sümer, "Kızılarslan", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 25, Ankara, TDV Yay., 2002, s. 544.

vurgulanarak en kudretli hükümdarları dahi mağlup eden askeri gücüyle sunulmuştur. Beyit şöyledir:

Niçe **Keyḫüsrev**'e olup ġālib
Ḳızıl arslanı eyleye hārib (43/5)

- **Şairler ve Eserler:**

Feridüddin Attar, İran edebiyatı şairlerinden olmasının yanında Türk edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda tasavvuf alanında kendini geliştiren önemli bir mutasavvıftır. Kendisinden sonra gelen mutasavvıf veya mutasavvıf olmayan şairlerce de edebî yönü itibarıyla örnek alınmıştır. Mantıku't-Tayr, Attar'ın eseridir. Eser, vahdetivücut inancını sembolik bir şekilde anlatmaktadır.[36] Beyitlerde şu şekilde yer alır:

Pend-i **Şeyḫ ʿAṭṭār'**ı ḳıl ḫāṭır-güẕār
Şunı ḥall eyle baña hey yādigār (104/10)

Ḳuş diliyle söyleşürken hep
Manṭıḳū'ṭ-ṭayr bilmeye ne ʿaceb (217/4)

Saçaklızade âlim bir kimsedir. Kelam, mantık, fıkıh, tasavvuf ve ahlak gibi farklı alanlara ait çok sayıda esere sahiptir.[37] Aşağıdaki beyitte, sanatının Saçaklızade'sidir ifadesi bir övgü unsuru olarak kullanmıştır:

Ḥikmetüñ nüsḫa-i güşādesidür
Ṣanʿatınuñ **Ṣaçaklızādesidür** (12/2)

Aşağıdaki beyitte şair, Molla Cami'ye telmihte bulunarak şiiri olmadığı hâlde mahlasının Camî olduğundan bahsetmiştir:

Ḳatı mevzūn laṭīf endāmı
Şiʿr[i] yoḳ maḫlaṣı ammā **Cāmī** (196/3)

- **Masal ve Aşk Hikayesi Kahramanları:**

---

[36] M. Nazif Şahinoğlu, "Ferîdüddin Attâr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, TDV Yay., 1991, s. 95-98.
[37] Tahsin Özcan, "Saçaklızâde Mehmet Efendi", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 35, İstanbul, TDV Yay., 2008, s. 368-370.

Aşağıdaki beyitte, sorulan nesnenin sahibinin eğer erlerden olursa Ferhâd gibi dağ yıkan olacağı ifade edilmiştir. Edebiyatta sıkça işlenen Ferhâd ile Şîrîn hikayesine telmihte bulunarak Ferhâd'ın Şîrîn için dağı delmesi olayı hatırlatılmıştır:

Ṣāḥibi ger olursa erlerden
Ola **Ferhād** gibi kūh-efgen (117/4)

Türk edebiyatında sıkça işlenen bir diğer aşk hikayesi Leylâ ile Mecnûn'dur. Mecnûn'un Leylâ'nın aşkı ile perişan bir hâlde çöle düşmesi, orada hayvanlar ile olan yakınlığı ve başına kuşların yuva yapması hadisesine lugazlarda da telmih yapılmıştır. Aşağıdaki beyitte Kays'ın çölde başıboş gezişine atıfta bulunulduğunu görmekteyiz:

Gāh peydā vü gehī olur nihān
Ḳays-veş vardur serinde āşīyān (54/3)

3.2.2.2. Kavimler, Ülkeler, Şehirler

Acem kelimesi önceleri Arap olmayan milletler için kullanılırken, zamanla İranlıları karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Lugazlarda da bu anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, cinsiyetinin bulunmaması ve Acem diyarından tuhaf bir biçimde çift olarak gelmesi üzerinden sunulmuştur:

Dişisi hem erkegi olmaz ʿacīb
Çift olur gelse ʿ**Acem**'den ġarīb (14/6)

Bu beyitte de hedef kavram, şekil itibarıyla hayat suyuna benzetilip Acem diyarında yaygın olarak kullanılması üzerinden sunulmuştur:

Olur bu şekl ile māʾü'l-ḥayāta gerçi mis̱āl
Velī diyār-ı ʿ**Acem**'de iderler istiʿmāl (124/9)

Habeş, Habeşistan'da yaşayan halk anlamındadır. Divan şiirinde genellikle siyah renkli tene sahip insanlar için kullanılır. Aşağıdaki beyitte de bu ten rengini ifade etmek için hedef kavramın Habeş güzeli gibi siyah olması üzerinden kullanıldığı görülmektedir:

Kimdür ol fetḥ iden o sīm-teni

Kimi ebyaż kimi **Ḥabeş** güzeli (59/1)

Tatarlar, Türklerin bir koludur ve divan şiirinde kendilerinden en çok bahsedilen milletlerden biri olmuştur. Lugazlarda da kullanıldığı görülmüştür. Aşağıdaki beyitte sorulan nesne, başı kalpaklı Tatar hacısına benzetilerek verilmiştir:

Başı ḳalpaḳlı **Tātār** ḥācısıdur
Başma ḫaftānlı Urus bacısıdur (9/2)

Aşağıdaki beyitte de hedef kavram, ordusunun Tatar akıncılarına benzetilip başı ve ayağı olmamasına rağmen durmaksızın ilerlemesi üzerinden sunulmuştur:

ʿAskeri **Tātār gibi** aḳın ider
Bī-ser ü bī-pā iken durmaz gider (240/5)

Ayrıca Arap, Acem, Arnavut, Rum, Ermeni, Yahudi, Türk, Laz ve Avrupalı gibi millet adlarının da bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bu millet adları lugazda birbiriyle savaş etmeleri yönüyle kullanılmaktadır.

Aşağıdaki beyitte hedef kavramın sahip olduğu değişken ve çok yönlü tabiat; Arap, Acem, Arnavut, Rum, Ermeni ve Yahudi gibi farklı kimliklere bürünebilmesi üzerinden sunulmuştur:

Gāh ʿ**Arab** gāhī ʿ**Acem** geh **Arnābūd**
Gāh **Rūm** geh **Ermenī** gāhī **Yehūd** (232/5)

Aşağıdaki beyitte de hedef kavram; Türk, Laz ve Frenk gibi farklı kimliklere bürünüp sürekli bir çatışma hâlinde olması vurgulanarak sunulmuştur:

Gāh **Türk** ü gāh **Lāz** u geh **Frenk**
Her dem eylerler biri biriyle ceng (232/6)

Ayrıca Balıkesir, İzmir, İstanbul, Akşehir, Babil, Rum, Hind, Yemen gibi şehir ve ülke adları da lugazlarda yer bulmuştur. Aşağıdaki beyitte de hedef kavram, Balıkesir'de doğup İzmir'in bir armağanı olduğu yönüyle ifade edilmiştir:

Masḳaṭ-ı reʾisi oldı **Balıkesir**
Hep hüdāsı tuḥfe-i **İzmir** (12/4)

Bu beyitte de hedef kavram, askerlerinin tamamının Akşehirli olması ve çoğunun aynı kaynaktan doğması üzerinden verilmiştir:

Hep içinde **Aḳşehirli** ʿaskeri
Doġdı bir māderden anuñ ekserī (37/4)

Bu beyitte ise hedef kavram, içindeki beyaz ve siyah unsurların bir arada bulunması sebebiyle Rum ve Habeş ordularına benzetilmiş ancak bu kalabalığa rağmen bir çatışma veya boğaz kavgası barındırmaması üzerinden verilmiştir:

Leşker-i **Rūm** [u] **Ḥabeşle** memlū
Yoḳ derūnında līk ceng-i gülū (79/6)

Aşağıdaki beyitte de Hint ve Yemen adları, yapılan uzak yolculukları anlatmak amacıyla kullanılmıştır:

Gözi gibi ṣaḳınur dāʾim anı
Dolaşurlar daḫi **Hind** ü **Yemen**'i (190/7)

Bu beyitte de Hint adı, hedef kavramın siyah yüzlü bir rakip ile arasındaki gerilimi anlatmak amacıyla kullanılmıştır:

Var anuñ bir **Hindī-sīmā** düşmeni
Yüzini görmeden āzürde teni (162/2)

Bu beyitte ise hedef kavram, ateşle pişmesi ve renginin siyahlığı gibi fiziksel özelliklerinin yanı sıra, Doğu coğrafyasında kurduğu sosyal hakimiyet ve ikram kültürüyle özdeşleşen Çin ve Acem Sultanı vasfı üzerinden sunulmuştur:

Āteşīn-meşreb siyeh-dildür mürüvvet kānıdur
Ḳalʿa-i Faġfūr ile **Çīn [ü]** ʿ**Acem** sulṭānıdur (245/4)

Edebiyatta Çâh-ı Bâbil, farklı anlamlarının yanında, içerisinde Hârût ve Mârût tarafından sihirlerin öğretildiği bir yer olarak da geçmektedir.[38] Bundan kasıt ki o kuyudan ölümsüzlük suyu içtiği ifade edilmektedir. Aşağıdaki beyitte de çâh-ı Bâbil ifadesi, sorulan nesnenin ondan hayat suyu içtiği ve zinde kaldığı yönüyle kullanılmıştır:

[38] İskender Pala, "Çâh-ı Bâbil", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, TDV Yay., 1993, s. 186.

Çāh-ı Bābil'den içer āb-ı ḥayāt
Zindedür dāʾim o şūr-ı kāʾināt (55/7)

3.2.2.3. İçtimaî Hayat

- **Dil Adları:**

Lugazlarda farklı milletlere ait dil adlarının da kullanıldığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitte hedef kavram, isminin yazılışında barındırdığı üç nokta üzerinden, kelimenin hem Arap hem de Fars imlâsındaki değişmeyen görsel kimliğiyle sunulmuştur:

Fārisī vü ʿArabīsinde bile
Görinür ṣūreti üç noḳṭa ile (251/4)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavramın, bir yandan acemi olarak nitelendirilip dilsizliği vurgulanırken, diğer yandan kökeni veya ticari rotası gereği Hint diyarıyla kurduğu anlamsal bağ üzerinden sunulduğu görülmektedir:

ʿAcemīdür ne söz bilür ne hüner
Līk **Hindūca** az u çoḳ añlar (249/3)

- **Mekan ve Yer Adları:**

İstanbul'a ait tarihî bir mekan olan Kız Kulesi'nin lugazda ödül olarak sunulduğu görülmektedir. Aşağıdaki beyitte, şairin lugazın zorluk derecesini vurgulamak adına Kız Kulesini, lugazı çözene ödül olarak vaat ettiği görülmektedir:

Yümniyā bunı bulursa kim temām
Ḳız Ḳulesi anuñ olsun ve's-selām (242/7)

Aşağıdaki beyitte ise Midilli Adası, sorulan nesnenin orayı yurt edindiği söylenerek kullanılmıştır:

İtdi ḥayvān ölenleri ammā
Kim **Midillü** cezīresin meʾvā (244/8)

- **Görevler ve Meslekler:**

Lugazlarda farklı meslek adlarına yer verildiği görülmüştür. Aşağıdaki beyitte hedef kavramın, suyla haşır neşir olması ve bünyesinde sıvı barındırma özelliği sebebiyle tulumcu başı tabiriyle verildiği görülmüştür:

Fi'l-meṯel oldı ḥar bāl-i saḳḳā
Olsa nāmı **ṭulumcı başı** sezā (249/5)

Aşağıdaki beyitte de hedef kavram, yazı ehlini uyanık tutan ve zihni dinlendiren bir unsur olması nedeniyle, kâtiplerin kalem ve kâğıtla olan mesaisinde ayrılmaz bir yardımcı olarak sunulmuştur:

Ne ʿaceb olsa kendüsi bī-tāb
Ḳullanur dāʾimā anı **küttāb** (243/2)

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, bir muhafaza içinde bulunan ve renk zıtlıklarıyla betimlenen iki unsurun, bir mekânın bekçiliğini yapan görevlilere benzetilmesi üzerinden sunulmuştur:

Ol nedür kim iki ablaḳ **türbedār**
Eylemiş bir türbe içinde ḳarār (40/1)

Bu beyitte de hedef kavram, değersiz maddeleri altına çevirmeye çalışan bir kimyacıya benzetilmesi yönüyle sunulmuştur:

Kimyā-ger gibi işi zerdür
Ekser iḥsānı azar azardur (41/3)

- **Mekteb, İlim:**

Lugazlarda mantık, simya ve musiki gibi ilimlere ait terimler de görülmektedir. Aşağıdaki beyitte hedef kavram, mantık ilmine ait "mukaddem" ve "tâlî" terimlerine yapılan gönderme ile sunulmuştur:

Ol muḳaddem aña eşʿas tālī
ʿ**İlm-i manṭıḳda** derūn-ı ḥāli (247/4)

Aşağıdaki beyitte ise simya ilmi, sorulan nesnenin uçucu cevherler gibi bir nefesle ortadan kaybolabilen mucizevi ve istikrarsız tabiatı üzerinden sunulmuştur:

Gerçi sengīndür o ẕāt-ı ḫoş-nümā

Üf diseñ uçar mis̱āl-i **sīmyā** (241/3)

Aşağıdaki beyitte de mûsikî ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu ifade, sorulan nesnenin musiki perdeleriyle olan doğrudan bağı ve makamları, perdeleri ezbere bilmesi yönüyle sunulmuştur:

Perdeden ṭaşra çıkmaz ol dilber
Mūsiḳī ʿilmini oḳur ezber (234/5)

- **Eğlence Hayatı:**

Lugazlarda eğlence hayatına dair unsurlara da yer verilir. Bu durum dönemin sosyal yaşamına dair ipuçları vermesi bakımından önemlidir.

Helva sohbetleri eski bir Türk geleneğidir lakin en gözde olduğu dönem Lale Devri olmuştur. Devlet erkanının, şairlerin vb. katıldığı kasidelerin okunup, masalların anlatıldığı, özellikle kış gecelerine ait bir eğlence meclisidir.[39]

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, ateşle olan yakın teması ve özellikle geleneksel kış eğlenceleri olan helva sohbetlerinin baş tacı olması üzerinden sunulmuştur:

Var ocaḳlıyla anuñ germiyeti
Münḥaṣır ẕātına **ḥelvā ṣoḥbeti** (130/5)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavram, geleneksel helva sohbetlerinin ve yüzük oyununun ayrılmaz bir parçası olması, topluluk içindeki neşeyi ve fiziksel sıcaklığı artırması üzerinden anlatılmıştır:

Yüzük oynar olsa **ḥelvā ṣoḥbeti**
Dāʾim eyler ḫalḳ ile germiyyeti (211/6)

Sadabad, özellikle Lale Devri'nde eğlence meclislerinin düzenlendiği bir yer olarak bilinmektedir ve aşağıdaki beyitte hedef kavram, maddesinin toprakla olan bağı ve hedefe yönelen bir ok gibi dik duruşu üzerinden, İstanbul'un meşhur mesire alanı Sadâbâd ile ilişkilendirilerek sunulmuştur:

Menşeʾi oldı ḫāk-i tīr-nihād

[39] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 231.

Masḳaṭ-ı reʾsi ṣaḥn-ı **Saʿdābād** (127/4)

- **Yiyecek-İçecek:**

Samsa kelimesi dilim anlamına gelmekle birlikte baklava yufkasından yapılan tatlılar için de kullanılır. Aşağıdaki beyitte de şair, hedef kavramı bir tür baklava dilimi benzetmesi üzerinden sunmuştur:

Ger ḳıldı bu luġaz fetḥi baña ey Vaṣlī
Baḳlava ṣamṣası dirdüm aña bī-reyb ü gümān (65/8)

Teretür, meze tarzı bir yiyecektir. Bu beyitte de hedef kavram, nesnenin fiziksel biçimi ve mutfaktaki işleviyle olan doğrudan ilişkisi üzerinden sunulmuştur. Beyit şöyledir:

Baña sorsaydı eger kim ẓürefā
Teretür dögecegi dirdim aña (53/4)

Bir tür kebap çeşidi olan yağlı kara da lugazlarda yer almıştır. Aşağıdaki beyitte hedef kavram, içindeki tatlı malzemeler ve lezzeti yönüyle yağlı kara sanılmaması uyarısıyla verilmiştir:

ʿAsel [ü] şehd-ile pürdür ḳarnı
Ṭatludur **yaġlı ḳara** ṣanma anı (16/10)

- **Kıymetli Taşlar, Madenler, Güzel Kokular:**

Lugazlarda değerli taşların, madenlerin ve koku yapımında kullanılan bitkilerin kullanıldığı da görülmektedir. Aşağıdaki beyitte ise misk ve amber, koku anlamıyla kullanılmamıştır. Beyitte hedef kavram, bağı koruyan yılana benzetilmiş öte yandan bu hoş kokulu maddeler yılanın yiyeceği olarak ifade edilmiştir. Beyit şöyledir:

Ol yılan bir bāġ bekler ekserī
Yimek içün anda **misk ü ʿanberi** (15/2)

Lal-i Bedahşan, Bedahşan şehrinde işlenen çok değerli bir yakuttur. Beyitte hedef kavramın, değerli bir maden olduğunu vurgulamak amacıyla ve içindeki kırmızı renkli unsurlar dolayısıyla Bedahşan yakutu ifadesine başvurulduğu görülmektedir. Beyit şöyledir:

Nedür ol maʿden-i gevher nedür o kān-ı nihān
Deheni **laʿl-i Bedaḫşān** ile pürdür her ān (65/1)

Altın ve gümüş lugazlarda en fazla kullanılan değerli madenlerdendir. Aşağıdaki beyitte de hedef kavramın altına ve gümüşe rağbeti olduğu dile getirilmiştir:

Var ise de **sīm ü zere** raġbeti
Alduġını virmek anuñ ʿādeti (57/6)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavram, ateş mizaçlı olması ve altın, gümüş ile beslenmesi yönüyle verilmiştir:

Ḳadri alçaḳ gerçi ammā pür-hüner
Āteşī-meşreb ġıdāsı **sīm ü zer** (211/2)

Aşağıdaki beyitte de gümüş, parlaklığı dolayısıyla siyah kelimesi ile tezat kurup manâyı derinleştirme amacıyla kullanılmıştır; sorulan nesne manâda karadır fakat gümüş alınlarında hazırdır:

O siyehdür egerçi maʿnāda
Gümüş alınlarında āmāde (243/6)

Mercan da lugazda yer bulmuştur. Aşağıdaki beyitte mercânın hem kırmızı rengini en güzel anlatan kelime olarak hem de bir süs taşı olarak kullanıldığı görülmektedir:

Gāh olur eline girer **mercān**
Gösterür geh ḳılıç gehī ḳalḳan (237/6)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavramın akışkan yapısı yönüyle cıva madeni üzerinden anlatıldığı görülmektedir:

Jīve bardaġı disem gerçekdür
Yāʿni yir ḳuḳlası bir muḍḥikdür (9/6)

- **Oyunlar:**

Lugazlarda geçen oyunlardan biri satrançtır. Aşağıdaki beyitte doğrudan satranç oyunundan bahsedilmese de o oyuna ait ifadelerin kullanıldığı görülmektedir:

İşte meydān diyü sürmiş herkes **at**

Eylemiş bu ʿarṣada çoḳ **şāh māt** (242/3)

Yüzük oyunu, fincanla ya da mendille oynanan kaybedenin alnına kara çizmek veya yüzünü karalamak adeti olan bir oyundur.[40] Aşağıdaki beyitte helva sohbeti meclislerinde yüzük oyunu da oynandığından bahsedilmektedir:

Yüzük oynar olsa ḥelvā ṣoḥbeti
Dāʾim eyler ḫalḳ ile germiyyeti (211/6)

- **Giyim-Kuşam:**

Lugazlarda giyim-kuşama dair de terimler kullanılmıştır. Bunlardan biri hilattır. Hilat, padişah veya vezirler tarafından birini ödüllendirmek için giydirilen kürklü veya işlemeli bir kaftandır.

Aşağıdaki beyitte, hedef kavramın sefer ehli tarafından kıymetinin bilindiği, bazısının ise ödüllendirilmişçesine hilat giydiği ifade edilmiştir:

Bilür anuñ ḳadrini ehl-i sefer
Kimisi ʿuryān kimi **ḫilʿat** giyer (224/3)

Aşağıdaki beyitte, nesnenin çok katmanlı yapısı pirehen ifadesiyle vurgulanmıştır:

Egnine giymiş firāvān **pīrehen**
Yine ʿuryān görinür ol sīm-ten 84/3

Kalpak, bir baş giyeceğidir; haftan bir tür pamuklu kaftandır. Basma ise bir kumaş çeşitidir. Aşağıdaki beyitte nesnenin dış görünüşü, farklı kültürlere ait giyim kuşam unsurlarıyla tarif edilmiştir:

Başı **ḳalpaḳlı** Tātār ḥācısıdur
Başma ḫaftānlı Urus bacısıdur (9/2)

Elçilerin kendine has bir şapkası vardır. Lugaz da buna atıf yaparak sorulan nesneyi, “elçi şapkasına benzeyen bir tacı vardır” ifadesiyle anlatmaktadır. Beyit şöyledir:

[40] Ahmet Talât Onay, **a.g.e**., s. 495.

Elçi şapḳasına beñzer tācı
Kaʿbeye varmamış adı ḥācı (9/8)

Aşağıdaki beyitte ise bir kıyafetten ziyade kıyafete ait parçalardan bahsedilmektedir. Bulunması istenen nesne, iki yanında kuşağı olan, cebinden ve eteğinden binlerce gümüş ve altını eksik olmayan bir tasvirle anlatılmaktadır:

İki cānibden ḳuşaġı her ne semte ʿazm ider
Eksük olmaz **ceyb [ü] dāmānında** sīm ü zer hezār (222/3)

- **Yazı ile İlgili Araç Gereçler ve Bazı Kavramlar:**

Aşağıdaki beyitte yazıyla ilgili olarak kalem, levha ve kesici yatağı ifadeleri kullanılarak hedef kavram buldurulmaya çalışılmıştır:

Ḳalem ü **levḥa** ile sevgendi
Ki **kesici yataġı**dur kendi (219/5)

Aşağıdaki beyitlerde ise harflerden bahsedilir. Beyitte, aranılan kelimenin yapısı harf oyunlarıyla şifrelenmiştir:

Pāy-ı mihr ü meh aña **ḥarf-i düvīm**
Ḥarf-i ʿilletdür aña **ḥarf-ı süvīm** (251/2)

Bu beyitte ise sözü edilen nesnenin adını oluşturan harflerin yapısı ise üzerindeki noktaların çokluğu ile tasvir edilmiştir:

Nūr var çehre-i zībāsında
Noḳṭa çoḳ **ism-i müsemmāsında** (251/3)

- **Silah ve İlgili Malzeme:**

Bu beyitte balyemez topundan bahsedilir. Balyemez topunun, Osmanlı zamanında özellikle kale topu ve kuşatma topu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Şair bunu lugazın zorluğunu dile getirmek için kullanır. Nitekim bu lugazın sırrının çözülmesi ancak dönemin en güçlü silahı olan balyemez topu gibi etkili bir araçla mümkün kılınmıştır. Beyit şöyledir:

Muḥaṣṣal Vehībā ol ḥıṣn-ı merġūb
Açılmaz olmadıḳça **balyimez ṭop** (107/6)

Top ve tüfek de lugazda yer bulmuştur. Beyitte, sözü edilen nesnelerin veya durumun fiziksel silahlara karşı dirençli olduğu top ve tüfek anılarak ifade edilmiştir:

Anlara **ṭop u tüfenk** itmez eṯer
Āb ile āteş ider ammā żarar (164/12)

- **Musiki Aletleri:**

Lugazlarda tanbura, davul, zurna, ney çalaboru adlı müzik aletlerinden bahsedilmiştir. Aşağıdaki beyitte, sözü edilen nesnenin yoldaşı ince, narin ve düzgün yapısıyla şekilsel olarak tanbur sazının orta teline benzetilmiştir:

Bir enīs hem-demi vardur anuñ
Gūyiyā **orta teli ṭānbūra**nuñ (232/2)

Aşağıdaki beyitte de nesne, nevbethaneye benzetilmiştir; bununla birlikte nesnenin ses unsurundan mahrum oluşu da söz konusu müzik aletleriyle somutlaştırılmıştır:

Vücūdı gerçi nevbet-ḫāne ammā
Velī yoḳ görmiş anda **ṭabl u sūrnā** (228/3)

Aşağıdaki beyitte ise bulunulması istenen varlık, ney eşliğinde sema eden bir Mevlevî dedesi benzetmesiyle sunulmuştur:

Ol nedür kim bir ayaḳlu bir de[de]
Ney çalar kendi dö[n]erken tekyede (227/1)

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, görünüşü itibarıyla zurnaya benzetilerek söz konusu müzik aleti anılmıştır:

Çala borıya beñzemez ammā
Her gören ẓann ider anı surnā (71/5)

- **Âdet ve Gelenekler:**

Lugazlarda karşımıza çıkan adetlerden biri sünnettir. Nitekim aşağıdaki beyitte hedef kavramın, “sünnet eyle” ifadesiyle hasat zamanının geldiği ifade edilmiştir:

Uzadursañ her gören dir başını
Bunı **sünnet** eyle bulmış yaşını (162/4)

Fal da yine lugazlarda karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki beyitte sözü edilen nesne; kum falı ve tefeül geleneği anılmak suretiyle buldurulmak istenmiştir:

Ṣañki bir **remmāl**dür vefḳ-āşinā
Ḳurʿa-endāz-ı **tefeʾül** dāʾimā (76/7)

Reml, bir tür kum falıdır. Kuma parmakla ya da kâğıda kalemle çizilen noktaları birleştirerek ortaya çıkan şekli yorumlamaya dayanır.[41] Aşağıdaki beyitte iki parçanın birleşimi, gizemli fal şekillerini çağrıştırması sebebiyle rakam ve remil ifadeleriyle buldurulmak istenmiştir:

İkisi bir yere gelürse eger
Raḳam u **remldür** gören ekser (69/5)

Talak, dinî nikahta boşanma olarak bilinmektedir. Aşağıdaki beyitte, cevabı bulamayan muhataba o devirde kaşık düşmanı olarak tabir edilen eşten boş olması yönünde bir ceza sunulmuştur:

Yine fehm etmedüñse ey hüner-güş
Ḳaşıḳ düşmānın ile **üç ṭalāḳ** boş (81/7)

3.2.3. İnsan

- **Genel Olarak İnsan:**

İnsanın lugazlarda çoğunlukla âdem olarak geçtiği görülmektedir. Aşağıdaki beyitte de hedef kavram, yaz kış âdeme eşlik etmesi yönüyle anlatılmaktadır:

Mūmdur sūzān [u] giryān dāʾimā
Eksük olmaz **ādem**e ṣayf ü şitā (8/4)

Aşağıdaki beyitte de benzer bir kullanım vardır. Âdem ifadesiyle yine insan kastedilmiştir:

Bāl ü per yoḳ **ādem**i ḥayrān ider
Sāʿati gelse hemān cevlān ider (140/4)

- **Âşık:**

[41] Ahmet Talât Onay, **a.g.e**., s. 386-387.

Aşağıdaki beyitte hedef kavram, âşığın sevgilisiyle buluştuğu ânın kymetiyle özdeşleştirilmiştir:

Anda çoḳ ʿ**āşıḳ** bulur dildārını
ʿIyd ider gördükde meh-i ruḫsārını (133/4)

Aşağıdaki beyitte ise hedef kavram, âşığı sevgilisine kavuşturan bir unsur olarak sunulmaktadır:

ʿ**Āşıḳ**a gerçi bāʿis-i vuṣlat
Güçdür ammā ṣabrına ṭāḳat (112/5)

- **Sevgili:**

Sevgili, aşağıdaki beyitte vefasızlığıyla yer bulmuştur. Buldurulmak istenen nesnenin sürekli el değiştiren ve yabancı ortamları süsleyen bir varlık olarak anlatılması onun divan şiirindeki vefasız sevgili karakteriyle özdeşleştirildiğinin göstergesi olmuştur:

Bī-vefālıḳda müşābih **yār**e
Zīb-i bezm oldı varup aġyāra (22/3)

Aşağıdaki beyitte de buldurulmak istenen varlığa, sevgilinin âşığı kendisine esir etmesi ve âşığın aklını başından alması yönleriyle atıf yapıldığı görülmektedir:

Yārüñ olmış esīr-i meftūnı
Almış ʿaḳlını bir gözi ḫūnī (71/7)

3.2.4. Tabiat

- **Efsanevî Varlıklar:**

Bir lugazda anka kuşundan bahsedilmektedir. Anka; Simurg ya da Zümrüdüanka olarak da bilinen, Kaf Dağı'nda yaşadığı rivayet edilen bir efsanevi kuştur.[42] Kanatlarının büyüklüğüyle de bilinmektedir.

[42] Ahmet Talât Onay, **a.g.e.**, s. 58.

Lugazda, cevabı istenen varlığın anka kuşuna benzetildiği görülmektedir. Bu benzetme ankanın renkli, süslü, devasa kanatlı bir kuş olup girdiği yere canlılık katması hasebiyle yapılmıştır, bu beyit şöyledir:

Olur sūr-ı sürūra revnaḳ-efzā
Açar bāl ü perin mānende ʿ**Anḳā** (5/4)

Hüdhüd kuşu, Kur'an'da Hz. Süleyman kıssasında bahsedilen Hz. Süleyman ile Belkıs arasında haberleşmeyi sağlayan bir kuştur. Aşağıdaki beyitte, tasvir edilen unsurun Hüdhüd'e benzetildiği, ancak gagası olmayışıyla haberci olamayacağı yani tam bir hüdhüd olmadığı anlatılmak istenmiştir:

Ol ne **Hüdhüd**'dür anuñ minḳārı yoḳ
Yimez içmez cānı yoḳ güftārı yoḳ (140/1)

- **Kozmik Unsurlar:**

Lugazlarda geçen kozmik unsurlar arasında yıldızlar ve ay yer alır. Aşağıdaki beyitte, Müşterî yıldızının doğup terazi burcuna yönelmesi anlatılmaktadır. Bu göksel hareket; klasik şiirde uğurlu, dengeli ve olumlu bir durumun sembolü olarak kullanılmıştır. Böylece beyitte bu yıldız üzerinden uyum ve denge vurgulanmıştır:

Kevkeb-i **Müşterī** iderse ṭulūʿ
Burc-i mīzāna eyler ol da rücūʿ (100/5)

Aşağıdaki beyitte de tasvir edilen nesne kuyruklu yıldızla ilişkilendirilmiştir:

Gūyiyā kim **necm-i gīsū-dārdur**
Şevḳ-baḫşā-yı dil-i hüşyārdur (21/2)

Aşağıdaki beyitte ise hilal ve dolunay görünümü üzerinden değişken bir varlığın durumu tasvir edilmektedir:

Geh **hilāl** olur o **meh** gāhī tamām
Yirde gökde var aña iki maḳām (252/2)

Aşağıdaki beyitte ayın on beşinci gecede dolunay, sorulan nesnenin ise beşinci gecede dolunay olduğu ifade edilerek cevap buldurulmak istenmiştir:

Māh on beşde o beşde bedr olur

Bu ḥesābı fehm iden ẕī-ḳadr olur (252/3

- **Mevsimler:**

Mevsimler de lugazlarda kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte, yaz ve kış mevsimlerinin herkesle birlikte olduğu, zengin ve fakirin bu mevsimlere ortak şekilde maruz kaldığı ifade edilmektedir. Böylece tabiat döngüsünün evrenselliği ve insanlara eşit biçimde tesir edişi vurgulanmaktadır:

Hem-demidür herkesüñ **ṣayf** u **şitā**
Mübtelā olmış aña bāy u gedā (165/3)

Bu beyitte ise sorulan nesnenin kış mevsiminde işlevsel olup herkes için zorunlu bir ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir:

Ḳış güninde ḫidmet eyler ekserī
Herkese lāzım olur anuñ biri (35/6)

- **Dört Unsur:**

Dört unsur, klasik metinlerde anasır-ı erbaa olarak yer alan su, ateş, toprak ve hava elementleridir. Aşağıdaki beyitte, tasvir edilen unsurun toprakla sürekli temas hâlinde bulunmasıyla birlikte değer ve saygınlık kazandığı ifade edilmektedir:

Dest [ü] pāsı yoḳ ʿacebdür ḫidmeti
Ḫāke yüz sürmekle dāʾim ʿizzeti (35/2)

Aşağıdaki beyitte, buldurulmak istenen nesnenin perçeminden asılarak haksız yere ateşe atıldığı ifade edilmektedir:

Perçeminden gehī aṣarlar anı
Bī-güneh **āteş**e yaḳarlar anı (113/4)

Aşağıdaki beyitte ise içinde kuyu bulunan bir varlık sorulmakta, bu varlığın su için bir sıkıntı ve feryat hâli olduğu ifade edilmektedir:

Derūnında anuñ bir çāhı vardur
Āb çün cānuñ fiġān u āhı vardur (74/4)

- **Hayvanlar:**

Lugazlarda geçen hayvanlar baykuş, bülbül, tavus kuşu ve yılandır. Aşağıdaki beyitte, tasvir edilen varlığın ihtişamlı görünümünün tavus kuşuyla özdeşleştirildiği görülmektedir:

Cilve eyler gehī **ṭāvus** gibi
Emr ü fermān ile meʾnūs gibi (73/7)

Yılanın da definelere bekçilik yapması sebebiyle kullanıldığı görülmektedir. Nitekim aşağıdaki beyitte de yılanın sürekli olarak bir defineyi koruyan bekçi olarak görüldüğü ifade edilmektedir:

Ṣayılur kendüye dāʾim ol **yılan**
Bir defīne bekçisidür her zamān (15/3)

Baykuşun ise aşağıdaki beyitte nesneler arasındaki değişken tutumu göstermesi yönüyle kullanıldığı görülmektedir:

Būma ancaḳ nevāle üç ḳuşdur
Bunuñ ayaġına gelen beşdür (2/6)

Aşağıdaki beyitte, bulunması amaçlanan varlığın insanı kimi zaman bir bülbül gibi söylettiği üzerinde durulmuştur:

Cānı yoġ-iken ġıdāsı oldı cān
Bülbül eyler ādemi baʿżı zamān (170/3)

- **Bitkiler:**

Beyitlerde geçen bitkiler gül, sümbül ve zambaktır. Aşağıdaki beyitte de gül ve sümbül üzerinden her varlığın kendine özgü bir özelliğe sahip olduğu vurgulanmak istenmiştir:

Gülde vardur nāle-i bülbülde yoḳ
Var ise **sünbül**de būy-i gülde yoḳ (181/3)

Aşağıdaki beyitte ise lugazın çözümlenmesinin zanbağın çiçek açması ile ilişkilendirildiği görülmektedir:

Açılursa bu luġaz **zanbaḳ** gibi
Arayan būstānda aḥmaḳ gibi (151/5)

- **Bağ, Bahçe:**

Lugazlarda özel ad olarak herhangi bir bahçe adına rastlanmamıştır. Bu adların cins ad olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu beyitte, sorulan nesnede görünüşte gül bahçesine benzer bir canlılık ve ışıltı bulunmasına rağmen onun gerçek anlamda bir bahçe olmadığı ifade edilmiştir. Bu suretle bahçe kavramı zikredilmiştir. Beyit şöyledir:

Āb u tāb ile mi<u>s</u>āl-i gül-sitān
Olmaz ammā anda **bāġ** u **būstān** (182/2)

Sonuç olarak, incelenen lugazlarda dinî ve tasavvufî muhtevanın geniş yer tuttuğu görülmüştür. Bu muhtevaya ait kavramların kimi zaman doğrudan inanç alanına ait unsurlar olarak; kimi zaman da nesnenin rengini, biçimini veya işlevini açıklayan mecaz zemini olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Böylece lugaz, maddi bir varlığı manevî bir bağlama taşımaktadır. Bu kullanım, klasik şiirin nesneye doğrudan bakmadığını; onu inanç, gelenek ve sembol sistemi içinden anlamlandırdığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Lugazlarda yoğun olarak işlenen bir diğer konunun da içtimaî hayat unsurları olduğu görülmüştür. Sosyal hayat unsurları da metinde belirgindir. Meslekler, gündelik davranış kalıpları, yeme içme kültürü, eğlence hayatı, âdet ve geleneklere dair ifadeler lugazların muhtevasını canlı tutmaktadır. Bu yönüyle lugazın, klasik edebiyatın halktan ve gündelik hayattan kopuk olduğu yönündeki genel kabulleri sorgulatacak bir nitelik taşıdığı tespit edilmiştir. Netice itibarıyla lugazlarda yalnızca sanatlı söyleyişin yer almadığı, aynı zamanda gündelik hayatın dili ve kültürel dokusunun da olduğu tespit edilmiştir.

Bazı lugazlarda kaba sözlere ve cinsel çağrışımlara da rastlanmıştır. Bu örnekler, lugazların bütünüyle soyut, nezih ve kapalı bir yüksek zümre oyunu olmadığını; mizah, ima, alay ve bedensel çağrışımlarla da ilişki kurduğunu göstermektedir. Bu tür kullanımlar, metinden ayıklanması gereken unsurlar olarak değil, lugazın sosyal hâkimiyetini gösteren veriler olarak değerlendirilmelidir.

Tüm bu tespitler ışığında lugazın; eğlendirici, öğretici ve kültürel belleği taşıyıcı bir tür olduğu, söz konusu mecmuanın da yalnızca lugaz türü için değil, 17 ve 18.

yüzyıl Osmanlı zihniyet dünyasının şiir üzerinden nasıl kurulduğunu gösteren bir vesika olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: METİN

4.1. Metnin Kurulumunda İzlenen Yol

Metin okumasında karşılaşılan sorunlar şu şekilde düzeltilmeye çalışılmıştır:

-Nüshada, müstensihten kaynaklanan harf hataları vardır. Bunların bir kısmı ha-hı, ze-zel, sin-se, sad-dad gibi harflerin birbirine karıştırılmasından kaynaklanan hatalardır. Bunlar metnin transkripsiyonlu halinde düzeltilmiştir.

-Lugazlarda kelime eksikliklerinden dolayı veznin bozulduğu yerler olmuştur. Bu yerler, vezin ve anlam gözetilerek tamir edilmiş ve tarafımızca eklenen yerler köşeli parantez "[]" işareti içinde gösterilmiştir.

-Beyitte yer alan ve veznî uygulamada sıkıntı oluşturan fazla kelimeler anlam gözetilerek beyitten çıkartılmıştır ve ilgili dipnotta gösterilmiştir.

-Yer yer vezin gereği takdim-tehir yapılmıştır ve bu durum ilgili lugazın dipnotunda verilmiştir.

-Metinde yer alan ayet ve hadisler italik olarak yazılmış ve anlamları dipnotta verilmiştir.

-Vâv-ı ma'dûleler (ᵛ) işaretiyle (ḫᵛāb, üstüḫᵛān vb.), vâv-ı mechûleler ise kısa ünlülerle (ḫoş, ḫod vb.) gösterilmiştir.

-Farsça ön ekler ve son ekler kelimeden (-) işaretiyle ayrılarak gösterilmiştir. Ör: bī-melāl, nā-tūvān, gerdūn-vār, derd-mend.

-Farsça terkîb-i atfîlerde bulunan atıf vavları her zaman kelimeden ayrı olarak yazılmıştır ve yazımlarında tutarlılık sağlayabilmek için ünlü uyumu esas alınmıştır. Ör: bay u gedā, sīm ü zer, nāle vü zarı.

-Farsça ikilemelerde kelime ile edat arasına (-) işareti getirilmiştir. Ör: gūn-ā-gūn, ser-tā-ser.

-Çift ünsüzle biten kelimeler vezne göre tek ünsüzle veya çift ünsüzle, mısra sonlarında ise tek ünsüzle yazılmıştır. Ör: ẓann, dürr, ḥaḳḳ

-Ses düşmeleri kesme işareti (') ile gösterilmiştir. Ör: K'ola

-Metinde “-b” ile bitirilen “–ıp, -ip, -up, -üp” gerundium eki “-p” olarak okunmuştur. Ör: bilüp, idüp, eyleyüp

-Metinde ikili kullanıma sahip tag-dag, togrı-dogrı gibi kelimeler nüshadaki yazılış şekline göre okunmuştur.

-Benzer çalışmalarla yapılan metin karşılaştırmasında farklar dipnotta gösterilmiş, metnin okunmasını zorlaştırmamak adına da bu dipnot numaraları kelimelerden sonra verilmeyip mısra sonlarına yerleştirilmiştir. Dipnotta aynı kelimenin farklı okunuşları tek eğik çizgi “/” ile aynı mısradaki farklı kelimenin okunuşları ise iki eğik çizgi “//” ile ayrılarak gösterilmiştir.

4.2. Metin

1.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(1b)

1. Ol nedür kim ikidür insānda
Üçden artuḳ olmadı ḥayvānda

Sende var hem bende var ādemde[1] yoḳ
Cümlede vardur disem ʿālemde yoḳ

3. Kimsede olmaz velī her sinde var[2]
Dāʾimā anuñla temkīn-i vaḳār[3]

On beş olmışdur anuñ menzilleri
Birine ḳābil degül varmaḳ biri[4]

5. Bir iki üçden ziyāde olmadı
Dördini bir yirde kimse görmedi[5]

(Noḳṭa)

2.

Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭurfe heykel ü tim<u>s</u>āl
Ḳaddi olmuş dü-tā mi<u>s</u>āl-i hilāl

İkidür başı mi<u>s</u>l-i ejderhā
Nāfı sāḳındadur velī bī-pā[6]

3. Bir olur iki başı vaḳt-i ġıdā
Terk idince olur ġıdāyı cüdā

---

[1] Mecmuada "امده" şeklinde yazılmıştır. Manâ ve vezin gereği "ādemde" şeklinde okunmuştur.
[2] "sinde": "şeyde" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 106; Ayar, **a.g.t.** s. 63; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 71; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 49; Sarıhan, **a.g.t.** s. 77.
[3] "dāʾimā anuñla temkīn-i": "olur ʿālemde anuñ-ile" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 106; Ayar, **a.g.t.** s. 63.
[4] "ḳābil": "ḳādir" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 107; Ayar, **a.g.t.** s. 64.
[5] "görmedi": "bulmadı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 106.
[6] "nāfı": "nāmı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 88.

Nerm [ü] saḫt u mizācı bāriddür
Māh-ı germāda kārı kāsiddür

5. Kesb [ü] kāra tevekküli ġālib
Bûm-veş[7] ṭuʿmeye degül ṭālib

(2a)
Būma ancaḳ nevāle üç ḳuşdur
Bunuñ ayaġına gelen beşdür

7. Ekl ider geh neʿāme-veş nārı
Ekl ider geh s̱imār-ı eşcārı

Rāh-ı ṣaydına kim iderse güẕer
Ḳıla ḫamsīn ü erbaʿīne naẓar[8]

9. Erbaʿīn evveli ṣoñı ḫamsīn
Ḳalbdı der-ḥesāb olsa hemīn[9]

Ḳalbdı diḳḳat olsa gerçi es̱er[10]
Ṣoñra ḫamsīn-i rütbeden de düşer

11. Bu luġaz Nālīyā muʿammādur[11]
Ḥall iden Bū ʿAlī Sīnā'dur

(Mıḳrāz-ı Şemʿ)

3.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir gümüş telli nigār[12]
Ḥüsn-ile engüşt[13]-nümā-yı nām-dār

---

[7] Bu kelime mecmuada "بومرش" şeklinde yazılmıştır. Anlam gereği "būm-veş" şeklinde tamir edilmiştir.
[8] "ḫamsīn": "ḫamsīn-vār" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 50. // "erbaʿīne": "bi-ʿaynihi" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 50.
[9] "ḳalbdı der-ḥesāb": "ḳalbi deydür ḥesāb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 50.
[10] "ḳalbdı": "ḳalb-i dey" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 50.
[11] "Nālīyā": "Bālīyā" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 89.
[12] "telli": "tenli": bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 172; Arıkan**, a.g.t.** s. 106; Gülgün Erişen Yazıcı, **"Kâmî Dîvânı"**, (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0, 27.03.2020.
[13] Mecmuada "انکست" şeklinde yazılmıştır.

Ṭaşra çıḳmaz ḫānesinde oturur
Ḫānesin her ḳanda gitse götürür

3. Bu leṭāfetle zehī ʿibret-nümūn
Ḥaṭṭ-ı ruḫsārı o māhıñ bāzgūn

Her ne dem kim ola ruḫsārı siyāh
Müstaḳīm olur ḫaṭṭı bī-iştibāh

[Sümükli Böcek][14]

4.[15]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dört ayaḳlı cānı yoḳ[16]
Ṣanki bir ḳurı deridür ḳanı yoḳ[17]

Günde biñ kez ḫançer ursañ ḳarnına[18]
Ḫançere gögsün gerer efġānı[19] yoḳ[20]

3. Anda diken tāze güller bitürür[21]
Güllerinüñ bülbül-i nālānı[22] yoḳ[23]

Her kim olmaz bu luġazdan ẕevḳ-yāb
Dört ayaḳlı olsun ol ʿirfānı yoḳ[24]

[Gergef][25]

---

[14] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 50. / "hātem" Ayar, **a.g.t.** s. 172.
[15] Bu lugaz şu tezde beş beyittir, 1 ve 3. beyitler dışında diğer beyitler ve beyit sıraları farklıdır, sonda makta beyiti yer almaktadır: "Ey Ġubāri bu muʾammāyı bilen / ʿAḳl-ı kāmildir anıñ noḳṣānı yoḳ" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 81-82.
[16] Bu lugaz şu tezde iki beyittir, bu beyit dışındaki diğer beyitler farklıdır: bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 130.
[17] "ṣanki bir ḳurı deridür": "günde biñ ḫançer urursañ" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 130. / "günde biñ neşter ururlar" Ayar, **a.g.t.** s. 81.
[18] "ursañ": "ṣoḳarlar" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 56. // "ḳarnına": "bağrına" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 109. / "ḳanı yoḳ" Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 130.
[19] Mecmuada "افعانى" şeklinde yazılmıştır.
[20] "ḫançere gögsün gerer efġānı": "anları ḳaldırmağa dermānı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 56.
[21] "anda diken": "ḫançerinden" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 81. / "ḳanda diken" Nevres Kip, **a.g.t.** s. 56.
[22] "nālānı": "āvāzı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 56.
[23] Bu beyit ve sonraki beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.109.
[24] Bu beyit şu tezde farklıdır ve sonda makta beyiti yer almaktadır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 56.
[25] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 51.

5.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(2b)

1. Nedür ol murġ Hümā ferḫunde-peyker
Olur bālā-yı serden sāye-güster

ʿUlüvv-i şān ile ʿālemde mümtāz
Anuñla niçe şāh oldı ser-efrāz

3. Görinmez her zamān bir bī-vefādur
Siyeh perçemli gūyā dil-rübādur

Olur sūr-ı sürūra revnaḳ-efzā[26]
Açar bāl ü perin mānende ʿAnḳā

5. Zer [ü] zīverle murġ-ı ḫoş-nümādur
Ḳonarsa başına yārüñ serādur[27]

[Sorġuç][28]

6.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol bād-pā-yı rūşen-efser
Sebātı yoḳ virürse revnaḳ u fer

Olursa bir nefes ʿālemde ẓāhir
Degüldür kimse anı żabṭa ḳādir

3. Görinür āşinā mekkāre beñzer
Hemān hercāyi bir dil-dâra[29] beñzer

Cihānda kimseye olmaz vefā-dār[30]

---

[26] "sūr-ı sürūra": "sürü servere" bkz. Hava Laçin, **a.g.t.** s.68. / "sūr-ı servere" Orhan Çağrı Sarıhan, **a.g.t.** s. 86.
[27] "serādur": "sezādur" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 51; Laçin, **a.g.t.** s. 68; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s.72; Sarıhan, **a.g.t.** s. 86.
[28] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 51. / "tüy-i yekpāre" Sarıhan, **a.g.t.** s. 86.
[29] Mecmuada "لداره" şeklinde yazılmıştır.
[30] "vefā-dār": "hevādār" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 83.

Bulur kendi gibi birkaç hevā-dār[31]

5. Nümāyişle ider reftārı gāhī
Kenār-ı āb ekser cilve-gāhı

Hevāyīdür iderse ʿālem-i āb
Ḳarārı yoḳ olur gāhīce sīr-āb

7. Ser-efgende Reşīdā olsa aḥbāb
Bulur baḥr-i luġazda dürr-i nā-yāb
[Ḥabāb][32]

7.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol pīr-i ser-bülend-i cihān
Bulur ādem anuñla rifʿat ü şān[33]

Yimez içmez ʿaceb riyāżeti[34] var
Tācı başında ḳurb-ı devleti var

3. Rāstdur ḳaddi gerçi mūy-ı sefīd
Niçe kimse o şeyḫe oldı mürīd

(3a)
Ser-firāz olmış istiḳāmetle
Mālik olan bilür saʿādetle

5. Bir ayaġ üzre durmadur kārı
Eylemezse ʿacemī reftārı[35]

Gāh gāhī süvār olursa eger
Yine ber-pā görürsün anı gider

---

[31] "hevā-dār": "ḳafadār" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 83.
[32] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 47.
[33] "ādem": "kişi" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 88; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 48; Laçin, **a.g.t.** s. 79.
[34] Mecmuada "رياضينى" şeklinde yazılmıştır.
[35] "eylemezse": "eyler ise" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 88. // "ʿacemī": "ʿaceb mi" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 48; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 52; Laçin, **a.g.t.** s. 79; Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.

7. Pīşvā-yı ricāl-i devlet olur[36]
Kim bulursa o ʿālī-himmet olur[37]

[Ṭūġ][38]

8.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim aḳ saḳallu pīrdür
Arayanlar bulmadı iksīrdür

ʿAḳlı var iẕʿān ider insān gibi
Dört ayaḳlı yir içer ḥayvān gibi

3. Bī-zebān olmazsa söyler işidür
Ferci var erkek degüldür dişidür

Mūmdur sūzān [u] giryān dāʾimā
Eksük olmaz ādeme ṣayf ü şitā

5. Cānı yoḳ meyyit gibi bī-cāndur
Anadan doġmış henüzʿuryāndur[39]

Bir iki üç bulunur gördüm hemān
Gice [vü] gündüzde olurher zamān[40]

7. Kimseler bilmez nedür meçhūldür
Doġrı söz ʿāriflere maḳbūldür[41]

Bu luġazda her kim eylerse gümān
Evveli ʿayn olduġın söyler ʿayān

[ʿİrfān][42]

9.[43]

---

[36] "pīşvā-yı": "çī-sūd ey" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 79.
[37] "ʿālī-himmet": "ehl-i himmet" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 79. / "edā-yı himmet" Sarıhan, **a.g.t.** s. 89.
[38] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 48.
[39] "henüz": "meger" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 97.
[40] "olur": "dāʾim" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 97.
[41] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır ve beyitlerin sırası farklıdır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 97.
[42] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 53. / "ʿaynī" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 45; Laçin, **a.g.t.** s. 97.
[43] Bu lugaz şu tezde on beyittir ve beyitlerin sırası farklıdır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 99-100.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol şaḫṣ-ı ʿacībü'l-heykel[44]
Öksüz oġlan g.ti çıplaḳ başı kel[45]

Başı ḳalpaḳlı Tātār ḥācısıdur
Baṣma ḫaftānlı Urus bacısıdur

3. Güldürür girye iden eṭfāli
Açup âġūşa ider iḳbāli

(3b)
Dāʾimā eṭfālle eyler ṣoḥbet[46]
Yine eyler düşe ḳalḳa ḥareket

5. Yimez içmez [gice] gündüz ṣāʾim
Hīç yatmaz uyumaz hep ḳāʾim

Jīve[47] bardaġı disem gerçekdür
Yāʿni yir ḳuḳlası bir muḍḥikdür

7. Cengden çıḳmışa beñzer nāçār
Maḳʿadında yatamaz ḳurşunıvar[48]

Elçi şapḳasına beñzer tācı
Kaʿbeye varmamış adı ḥācı

9. Rehībā[49] fikr-i sezādur bu süḫan
Oġlan oyuncaġı ṣanma anı sen
[Ḥācıyatmaz][50]

10.

---

[44] "şaḫṣ-ı": "şekl-i" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 29.
[45] "g.ti": "dibi" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 29.
[46] "eyler ṣoḥbet": "idüp ülfet" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 93; Demir, **a.g.t.** s. 99.
[47] Mecmuada "زیوه" şeklinde yazılmıştır.
[48] "ḳurşunı": "ʿilleti" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 93; Demir, **a.g.t.** s. 99.
[49] "Vehbiyā": bkz. Hamit Dikmen, "Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991, s. 703, Yayınlanmamış Doktora Tezi; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 29; Demir, **a.g.t.** s. 99; Arıkan, **a.g.t.** s. 93.
[50] Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 93.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol[51] kim ola sermāye cāna
Sebebdür rāḥat-ı ḫalḳ-ı cihāna

Doġırmış herkesi anuñla māder
Velīkin mevt ile olmuş berāber

3. Degül Sām u Nerīmān żabṭa ḳādir
Olur gāhī senüñle ḫāvb-ı ḥāżır

Senüñdür gibi anuñla gezersün[52]
Nezāketle cihānı seyr idersün

5. İder şāh-ı cihān geh bir gedāyı
Gehī düşmen ider bir āşināyı

Şekerden ṭatludur ammā ki yinmez
Ġıdā-yı maʿnevīdür yirde[53] bitmez[54]

7. Olursun nūr-ı dīdem sen aña yār
Reşīdī ġāfil olma eyle bīdār[55]

[Ḫvāb][56]

11.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim maʿnevī maḥbūbdur
Nāz ider ʿāşıḳlara maḥcūbdur

ʿĀlem oldı bende-i efgendesi
Çoḳ cihānda luṭf-ıla şermendesi

(4a)

---

[51] Mecmuada "Ol nedür" şeklindedir, vezin gereği "Nedür ol" şeklinde okunmuştur.
[52] "senüñdür": "sikender" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 54; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 48; Sarıhan, **a.g.t.** s.78; Demir, **a.g.t.** s. 106.
[53] Mecmuada "یزده" şeklinde yazılmıştır.
[54] "ġıdā-yı maʿnevīdür": "Ḫudā iḥsānıdur ol" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 106.
[55] "Reşīdī ġāfil olma eyle bīdār": "Reşīd-i derd-mendi itme aġyār" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 106.
[56] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 106.

3. Bir görinmez dil-ber-i mümtāzdur
Murġ-ı dil ṣayd itmede şehbāzdur

Gāh ʿuşşāḳa olur cilve-nümā
Gösterür biñ vech-ile rûy-ı vefā

5. Varsa bir vīrāne[y]i maʿmûr ider
Niçe maḥzūn dilleri mesrūr ider[57]

Cümlenüñ maḳbūli şûḫ-ı dil-rübā
Ḫalḳa eylerdāʾimā luṭf u ʿaṭā[58]

7. Ehl-i himmet ʿārifüñ pīrāyesi
Naḳd-i bāzār-ı kerem ser-māyesi
[Kerem][59]

12.

Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol şāh-bāz-ı sīmīn-ber
Dem-be-dem ṣaḥn-ı gül-sitānda gezer

Ḥikmetüñ nüsḫa-i güşādesidür[60]
Ṣanʿatınuñ Ṣaçaklızādesidür[61]

3. Arturur gāhī nāle vü zārı
Meclisinde görürse aġyārı[62]

Masḳaṭ-ı reʾsi oldı Balıkesir
Hep hüdāsı tuḥfe-i İzmir[63]
[Zenbūr][64]

---

[57] "mesrūr": "mecnūn" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 158.
[58] "ḫalḳa eyler": "eylemek de" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 158.
[59] Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 49. / "altın" Sarıhan, **a.g.t.** s. 85; Ayar, **a.g.t.** s. 128.
[60] "ḥikmetüñ": "ḥükmünüñ" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 34.
[61] "Ṣaçaklızādesidür": "çiçeği zādesidür" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 56. / "çiçekli zādesidür" Laçin, **a.g.t.** s. 34; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48.
[62] "aġyārı": "āzārı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48.
[63] "hüdāsı": "hedāyāsı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 56; Laçin, **a.g.t.** s. 34; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48.
[64] Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 34.

13.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim oldı ʿālemde ferīd
Evvel-i eşyāda mevcūd [u] bedīd

Yirde yoḳdur gökde yoḳderyāda var[65]
Ẓāhirā bir görinür lākin hezār

3. Biribirine muḳābil olsa ger
Zevc olur ferdiyyetin işʿārider[66]

Vāḥid-i ke'l-elf oldı bu luġaz[67]
Sen anı ẓann itme ʿārif añlamaz[68]

5. İstiḳāmetle Reşīd ol nām-dār
Cümlenüñ maʿlūmıdur bir yādigār

(Elif)

14.

Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün

1. Ol ne āṣaf-ārā-yı sipāh-ı fünūn[69]
Beş neferin birine olur zebūn

Penbe vücūdında ʿayān regleri[70]
Yaḳışur aḳ sāde giyer eks̱erī

(4b)

3. Sözin cevriyle olup raḫne-dār[71]

---

[65] "gökde yoḳ": "gökde" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 85.
[66] "işʿār": "iẓhār" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 14.
[67] "ke'l-elf": "kālā" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 14.
[68] "añlamaz": "diñlemez" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 14.
[69] "āṣaf": "ṣaf" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 56; Kip, **a.g.t.** s. 64; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Arıkan, **a.g.t.** s. 142; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 86.
[70] "penbe": "yine" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 64; Arıkan, **a.g.t.** s. 142; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 86. / "pes [ki]" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50.
[71] "sözin": "sūzen" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Arıkan, **a.g.t.** s. 142; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 86.

ʿİlm-i şerīfe yine ḫiẕmet-güẕār

Ṣaḳlar oḳur yazar o sīmīn peri[72]
Gördügi her nüsḫada vardur yiri

5. Çīn-i cebīn olmasa anda eger
Olur idi ḳadri daḫi muʿteber

Dişisi hem erkegi[73] olmazʿacīb[74]
Çift olur gelse ʿAcem'den ġarīb

7. Naẓm u neṡirden saña virür peyām
Bulur anuñ ile ʿulūm intiẓām

(Mısṭar)[75]

15.[76]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne efʿīdür ki iki başı var[77]
Her başında dürlü dürlü naḳşı var

Ol yılan bir bāġ bekler ekserī
Yimek içün anda misk ü ʿanberi[78]

3. Ṣayılur kendüye dāʾim ol yılan[79]
Bir defīne bekçisidür her zamān[80]

Āh kim açılsa ol mār-ı dü-ser[81]
Ādemüñ ʿaḳlı gider itse naẓar[82]

---

[72] "ṣaḳlar": "ṣaflar" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 64. // "oḳur yazar o sīmīn peri": "o ḳor yā zer ü sīmīnleri" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 142.
[73] Mecmuada "اککی" şeklinde yazılmıştır.
[74] "olmaz": "yoḳken" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 86.
[75] "Raḥle" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 86; Arıkan, **a.g.t.** s. 142.
[76] Bu lugaz şu tezde beş beyittir ve farklı beyitler vardır, bunlardan biri makta beyitidir: "Kim virirse bu luġazdan bir nişān / Gelsün alsun Rifʿatīden tāze cān" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82.
[77] "efʿīdür": "mār oldı" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82; Demir, **a.g.t.** s. 35.
[78] "yimek içün": "bulmaḳ olur" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82. / "bulmak içün" Demir, **a.g.t.** s. 35.
[79] "ṣayılur kendüye dāʾim ol yılan": "birbirine ṣarmaşurlar her zamān" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35.
[80] "her zamān": "ol yılan" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35.
[81] "āh kim": "her ḳaçan" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82; Demir, **a.g.t.** s. 35.
[82] "ādemüñ": "göreniñ" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82. // "itse": "itmez" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 82.

(Uşḳur)

16.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol mīve ki mānende hilāl
Burc-ı mīzānda ider ʿarż-ı cemāl

Enderūnı dolıdur encümle
Ṣayılur ṭaşradan ammā cümle

3. Ṣandılar şeklin idenler seyrān
İtdi pervīz hilāl ile ḳırān[83]

ʿAḳrebe ḳavse müşābih şekli
Ḳara ḳurı hele ḫoşdur ekli

5. ʿUżv-ı ḥayvāndan aña bir şey nām
Olıcaḳ buldı ʿaceb şöhret-i tām

Kim naẓar eylese dir heyʾetine
İçi ṣaçma ile dolu bir vezne[84]

7. Olsa eṭfāle ne dem ol vāye
İki vech ile olur sermāye

İtse de mā-melekin ol itlāf
Yine ḳadrin bilür anuñ ṣarrāf

(5a)
9. Bir ḳarış boy-ıla durma her dem[85]
Dir ki İskender-i Ẕü'l-ḳarneyn'em

ʿAsel [ü] şehd-ile pürdür ḳarnı
Ṭatludur yaġlı ḳara ṣanma anı

11. Ḳad-ile bir yire geldükde henüz

---

[83] "itdi: "indi" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 43. // "pervīz": "pervīn" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 58; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 40; Kip, **a.g.t.** s. 43.
[84] "bir vezne": "pervez ne" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 43.
[85] "boy-ıla": "böyle" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 43. // "durma": "gör" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 40.

Bilinür Fennī beş artuḳ bu rumūz[86]

[Keçi Boynuzu][87]

17.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ola memdūḥ-ı enām
Başḳa leẕẕet bulur anuñla kelām

Yirde[88] olmaz baḥrden eyler ẓuhūr[89]
Kāmil eyler sözleri itmez ḳuṣūr[90]

3. Olmış erbāb-ı kemāle hem-zebān[91]
Niçe āṯār-ı cemīl itmiş beyān[92]

Gevher-i sencīdedür efvāhdan
Gösterür ʿünvānı vaṣf-ı şāhdan

5. ʿĀleme ṣıġmaz baḳılsa bī-gümān
Gāh olur bir beyt içinde mihmān

Ehl-i diller ġam-güsārı bir nedīm
Bilür anuñ ḳıymetin ṭabʿ-ı selīm[93]

7. Bu luġazda daʿvī-i māfāt ider
Şāhidi olan anı iṯbāt ider[94]

[Vezn][95]

---

[86] "beş": "yaş" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 41.
[87] Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 43.
[88] Mecmuada "برده" şeklinde yazmaktadır.
[89] "yirde": "berde" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 59; Ayar, **a.g.t.** s. 70.
[90] "kāmil eyler sözleri itmez ḳuṣūr": "cümleniñ maḳbūlı oldı bī-ḳuṣūr" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Ayar, **a.g.t.** s. 70.
[91] "olmış erbāb-ı kemāle hem-zebān": "söyler anı āşinādır her zebān" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Ayar, **a.g.t.** s. 70.
[92] "cemīl itmiş": "celīl eyler" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Ayar, **a.g.t.** s. 70.
[93] "ḳıymetin": "nʾidügin" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Ayar, **a.g.t.** s. 70.
[94] "anı": "Reşīd" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 51; Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Ayar, **a.g.t.** s. 70; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[95] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 51.

18.[96]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ol ne tāc-ı nühüfte pīrāye
Ḫod fer-feşâne[97] gizlü sermāye

Ḫāṣṣiyetde naẕīr-i fetḥü'l-bāb
Cemʿ olur başına cemīʿ-i seḥāb

3. Ser-güzeşt-i meẕāḳ-ı pīr ü cüvān
Bir ḳılına ḫaṭāya yoḳ imkân

Geh ḳızıldur nümāyişi gehī mor
Senüñ olsun tüyünce ḫayrın[ı] gör[98]

5. Baḥse gelse sözi uṣūlīdür
Başı ser-levḥa-i fużūlidür

[Gül-bāş][99]

19.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

…[100]

(5b)
Ḳaçan kim çıḳarur yeşil ʿabāyı
İder bir merḥabā bay [u] gedāyı

[Gül][101]

20.

---

[96] Bu lugaz şu tezlerde altı beyittir. Son beyit bu mecmuada yer almamaktadır: bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 60; Kip, **a.g.t.** s. 39; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 135.
[97] "fer-feşāne": "fürūşāne" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 59; Kip, **a.g.t.** s. 38-39; Gülgün Erişen Yazıcı, **"Kâmî Dîvânı"**, (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0, 28.03.2020.
[98] "tüyünce": "toyınca" bkz. Gülgün Erişen Yazıcı, **"Kâmî Dîvânı"**, (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0, 28.03.2020.
[99] Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 39. / "yılan" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 60.
[100] Burada sayfanın eksik olduğu tespit edilmiştir. Şu tezlerde lugazın eksik beyitleri yer almaktadır: bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 62; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 172.
[101] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 63.

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿūlün

1. Ne nedür ol ḫāne kim saḳf cidārı
Yapılmış üstüḫvān ile ser-ā-pā[102]

Daḫi var iki ḳapusı müretteb
Gice gündüz açıḳ durur müheyyā

3. Egerçi ḫāne līk ruḥı vardur
Ḳarār itmez ider seyrānı her cā

Daḫi var çār pāyı bir maḫālib
Bilür anı ki bilmez ādem aṣlā

5. Velī itmez benī Ādem'le ülfet
İder ol ṭaġ u bāġ içre sañā[103]

Bugün bu sırrı her kim keşf iderse
Yarın cennetde bāġa ṣal Ḫudāyā
(?)

21.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne eşkāl-i ʿacīb-i ḫoş-nümā
Āb u āteşle olur revnaḳ-nümā[104]

Gūyiyā kim necm-i gīsū-dārdur
Şevḳ-baḫşā-yı dil-i hüşyārdur

3. Ẕikr-i Mevlā'ya olur gāhī sebeb
Ẓāhir olur gāhī esbāb-ı ṭarab[105]

Rūzigār ile perīşān-ḥāl olur
Farḳ olınmaz niçe ḳıyl u ḳāl olur

---

[102] Mecmuada "سربا" şeklinde yazılmıştır.
[103] "sañā": "sükenā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 63.
[104] "revnaḳ-nümā": "donuḳ fezā" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 75. / "revnaḳ-fezā" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 53; Ayar, **a.g.t.** s. 74.
[105] "ẓāhir olur": "ḥāżır eyler" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 75.

5. Eylemiş sūz [u] güdāz ile meger
İki serv-ḳāmetüñ beynin maḳar[106]

Gice bir sāʿat ḳadar māhiyyeti
Bilinür şehirde ḳadr ü rifʿati[107]

7. Ḫayli nālān [u] nümāyān u bedīd[108]
Kim bilürse gū emsālin Reşīd[109]

(Māhya)

22.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(6a)

1. Nedür ol sāġar-ı ferḫunde-liḳā
Bāde-i feyż ile pür-baḫş-ı ṣafā

Niçe taʿrīf ideyüm evveli yoḳ
Gerçi evṣāfını eyler ḳatı çoḳ

3. Bī-vefālıḳda müşābih yāre
Zīb-i bezm oldı varup aġyāra[110]

Gāhī ʿuşşāḳa ider ʿarż-ı cemāl
Her zamān görmek anı emr-i muḥāl

5. Āb-ı nāb ile ḳaçan itse ẓuhūr[111]
Çeşm-i ʿāşıḳları eyler pür-nūr

Seyr[i] bir neşʾe virür dīdelere
Bezm-i gülşende o nāzendelere

7. ʿAyn-ı aʿyān ile mümtāz oldı

---

[106] "beynin": "beyn-en" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 75.
[107] "rifʿati": "ḳıymeti" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 75; Ayar, **a.g.t.** s. 74.
[108] "ḫayli nālān": "ḫayli bālādan" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 63; Kip, **a.g.t.** s. 75; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 53; Ayar, **a.g.t.** s. 74. / "daʾima olur" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 80.
[109] "gū": "göre" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 75; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 53; Sarıhan, **a.g.t.** s. 80; Ayar, **a.g.t.** s. 74.
[110] Bu beyit şu tezde farklıdır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 84.
[111] "āb-ı nāb": "āb u tāb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 64; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 37; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 28; Sarıhan, **a.g.t.** s. 84; Kip, **a.g.t.** s. 124.

Bāġ-ı ʿālemde ser-efrāz oldı

Hep derūnında nihāndur aṣlı
Kesilür olmasa aṣlı nesli

9. Ḥoḳḳā-i ḥikmete pinhān olmış
Şeş cihāt ile nümāyān olmış

Bula ʿālemde hemān neşv ü nemā
Revnaḳ-ı Rūm'a sebebdür zīrā

(Lāle)

23.[112]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḳalʿa-i bī-nām u şān[113]
Pür-şükūfe hem-çü ṣaḥn-ı gül-sitān

İki leşker bir olup ol ḳalʿada
Cenge nāẓırlardur anlar her zamān

3. İki ʿayyār-ı ẕerre-pūş-ı ḳaṣīr[114]
Olmış ol ḳavmüñ içinde pāsbān

Birbirine ḳatdurup ceng itdürür[115]
Leşkeri ol iki ʿayyār-ı cihān[116]

5. Ḳırılup hīç ḳalmayan ġālib olur
Mürdesinden zindeler ister amān

Bunı temyīz itmeyen aḥmaḳları
Ḫar yerine ṭavlaya bend it hemān

(Ṭavla)

---

[112] Bu lugaz şu tezlerde yedi beyittir: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 104; Ayar, **a.g.t.** s. 106.
[113] “ol nedür kim”: “bil nedir ol” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 106. // “bī-nām u şān”: “güher-feşān” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 106.
[114] “ʿayyār-ı ẕerre-pūş-ı ḳaṣīr”: “ʿaġyār-ı ḳaṣīr u zırḫ-pūş” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 103.
[115] Bu beyitten sonra şu tezlerde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 104; Ayar, **a.g.t.** s. 106.
[116] “leşkeri”: “anları” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 103. // “ʿayyār”: “aġyār” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 103.

24.[117]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(6b)

1. Ol nedür çeşm-i baṣīretle[118] yaḳīn
Her maḳāmı gösterür bir dūr-bīn

Gūyiyā bir sīne-sūz abdāldur
Vāḳıf-ı sır olmış ehl-i ḥāldür

3. Söyledürseñ bir nefes anı eger
Şevḳ-ile sūz-ı dilin iżhār ider[119]

ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳlara dem-sāzdur
Hem-zebān olan aña ser-bāzdur

5. Eyledükçe dem-be-dem cūş u ḫurūş
Gūş iden ehl-i dili eyler ḫāmūş[120]

Naḳş ile kārı müşārun bi'l-benān
Heft menzilinden olur baḳsañ ʿayān

7. Saña lāzım mı Reşīdā söylemek
Bilür ʿārif neydügin çekme emek
(Nāy)[121]

25.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim maʿnevī bir pehlevān
Oldı maġlūbı niçe şāh-ı cihān

Ḥüsn ile biñ cilve eyler ādeme

---

[117] Bu lugaz şu tezlerde on beyittir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 37; Kip, **a.g.t.** s. 110. / Şu tezde dokuz beyittir: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 71.
[118] "baṣīretle": "ḥaḳīḳatle" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 110.
[119] "sūz-ı dilin": "süzülen" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 78. // "iżhār": "işʿār" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 71.
[120] "ehl-i dili": "ehl-i veli" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 72.
[121] "dūr-bīn" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 78; Ayar, **a.g.t.** s. 72.

Luṭf [u] cevriyle nümāyān ʿāleme[122]

3. ʿAḳlı bir ḥamleyle meftūn eyledi
Feylesof-ı dehri mecnūn eyledi

Baḳmaz İskender gibi serkeşlere
Yaḳdı çoḳ Rüstemleri āteşlere

5. El-amān bilmez ider ġāfil me-bâş
Durma meydān-ı muḥabbetde ṣavāş

Ṣūret-i ẓāhirde pinhāndur eger
Eylemiş biñ yüzde ʿālemde eser

7. ʿĀrife bir gözi açıḳ reh-nümā
Olmadı bīgānelerle āşinā[123]

Ṣaḥn-ı dil olsa sezādur cilve-gāh
Oldı çün şehr-i vücūda pādişāh

9. Ḥāldür taʿbīr ol[un]maz ḳāl ile
Söylemek mümkin degül icmāl ile

(7a)
Eyleyenler līk anı dāsitān
Çār ṣad heftād ile eyler beyān
[ʿIşḳ][124]

26.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim vardur ol insānda
Çoḳdur ādemden daḫi ḥayvānda

Gülde var hem yoḳda var gülşende var[125]

---

[122] “cevriyle”: “cūdıyla” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 38.
[123] “bīgānelerle": “peykānlarla” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 92.
[124] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 39.
[125] Mecmuada " Gülde hem var hem yoḳda var gülşende var" şeklinde yazılmıştır ve vezin bozuktur. Vezin ve anlam gereği ilk "hem" kelimesi çıkarılmıştır.

Eksük olmaz bāġ-ı ʿālemde hezâr

3. Ferdi zevciyle[126] olur dāʾim ziyād
Dirhem [ü] dīnār ile bulmaz kesād

Ṣūretā üç görinür yetmiş sekiz[127]
Üçüñ ammā ikisi ancaḳ sekiz

5. Bir nezāketle Reşīd itdüñ edā
Bu luġaz mevżūʿ-i baḥs olsa seza
[ʿAded][128]

27.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bil nedür ol çāh kim yek-pāredür
Hem o çāhuñ ābı ġāyet ḳaradur

Muttaṣıl ol çāha niçe nāv-dān
Nāv-dāndan līk āb olmaz revān

3. Bir kesiciye uyup birḳaç ʿArab
Yanını bekler o çāhuñ rūz u şeb

Ḳıl ḳadar ʿayb olsa anlarda hemān
Başlarını ḳaṭʿ ider virmez amān

5. İçleri mār ile memlū bī-şuʿūr
Femlerinden mūr ider dāʾim ẓuhūr

Nāv-dānı çāhı itmişler kemīn
Odayı yazuyı gözlerler hemīn[129]

7. Ol ḳuyunuñ bir iki üç delvi var[130]
Ser-nigūn olmaġla ṣu itmez ḳarār

---

[126] Mecmuada “روجيله” şeklinde yazılmıştır.
[127] Mecmuada “شكز” şeklinde yazılmıştır.
[128] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 72.
[129] “odayı”: “ovayı” bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 75.
[130] “üç”: “ḳaç” bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 75.

Ol ʿArab ol çāhdan ābı çeker[131]
Penbe tarlasın ṣular esrār biter

(7b)

9. Bunı bilen ʿaḳıl-ıla olur ʿalem
Bilmeyen dīvāneye yoḳdur ḳalem

[Devāt][132]

28.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bil nedür ol bārgīr-i bü'l-ʿacīb
Heyʾet ü şekli anuñ ġāyet ġarīb

İkidür pāyı hem ol esbüñ hemān
Adımın atmaḳsızın yürür ʿayān

3. Yalıñuz olursa gitmez menzile
İki olursa giderler hem bile

Hem ol esbüñ pāldümi boynuñdadur
Semeri yoḳdur ġarāyib bundadur

5. Yüridükçe de[p]renür[133] gūyā seri
Ḳulaġı işitmez anuñ ekserī

Bunı bilene naẓīr olur mı hīç
Yayını pak eyleyüp suyunı iç

(?)

29.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

[131] "ol": "bir" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 76.
[132] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 68. / "ḳalem-tıraş/kāġıd" Çakıroğlu **a.g.t.** s. 75.
[133] Mecmuada "درنور" şeklinde "پ" harfi eksik yazılmıştır.

1. Ol nedür bil[134] ser[v]-ḳadd[135] [ü] ḫūbdur[136]
Ekserī ḫalḳuñ aña mensūbdur

Serde zer-tāc u perīşān kāküli[137]
Rūyını göstermez anuñ sünbüli

3. Ol nihān olsa ḥużūr eyler cihān
Rāḥatı ḫalḳuñ gider olsa ʿayān

Düşse aña niçe māh u sāl yol
Cāma girmez zīr-i saḳfa girmez ol[138]

5. Ḳanda ʿazm itse ḳafadārı cihān[139]
Du[r]sa[140] ayaġuñ dönder[141] gitmez yayan[142]

Üçini cemʿ eylemiş dünyāda yoḳ[143]
Līk üçden artuġa imkān yoḳ

7. Meger ol[144] kim pādişāh-ı kām-bīn
Bunı ʿIṭrī kim bilürse āferīn[145]

[Tūġ][146]

30.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(8a)

1. Ol nedür kim başı yüz ayaġı yüz

---

[134] Mecmuada "bil" kelimesinden sonra "bir" kelimesi yer almaktadır. Vezin gereği yazılmamıştır.
[135] Mecmuada "سرقد" şeklinde "و" harfi eksik yazılmıştır.
[136] "[ü] ḫūbdur": "maḥbūbdur" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[137] "perīşān": "bir feşān" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[138] "cāma girmez": "cāme giymez" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 69; Ayar, **a.g.t.** s. 160. / "cāme giymiş" Laçin, **a.g.t.** s. 80. // "saḳfa girmez": "saḳfa sıġmaz" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[139] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[140] Mecmuada "دوسه" şeklinde yazılmıştır.
[141] Mecmuada "دونرر" şeklinde yazılmıştır.
[142] "du[r]sa": "ursa" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 160. // "dönder": "durur" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 69. / "šurur" Ayar, **a.g.t.** s. 160.
[143] "yoḳ": "çoḳ" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 160; Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[144] Mecmuada "ola" şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği "ol" diye okunmuştur.
[145] "bunı ʿIṭrī": "bu luġazı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 80.
[146] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 69.

Yüzi vardur līk yoḳdur anda göz[147]

Daġlardan geldi anuñ ekserī
Gezdirürler başlarında ʿaskeri[148]

3. Her dil ile āşināduر söylemez
Ḫalḳa niʿmet baḫş ider kendi yimez

Çerb-i şīrīn ile ülfetdür işi
Añа dāʾim ḫizmet eyler beş kişi

5. Eli açıḳ bir gedā-meşrebdür ol
Şāh [u] dervīş ile hem-meşrebdür ol[149]

Ḫānesinden eksük olmaz kimsenüñ
Yār-ı gārı rūz u şeb merd ü zenüñ

7. Bileyüm dirseñ eger kim adını
Ġāfil olma virür aġzuñ dadını[150]

Ayaġı baş olsa olur baş ayaḳ
Evveliyle āḫirin ʿadline baḳ[151]

9. Söyleme yārāna bilsünler Reşīd[152]
Dāʾimā efvāhdan olmaz baʿīd

(Ḳaşıḳ)

31.[153]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim żaʿīf [u] nā-tüvān
Üstüḫvāndur gūyiyā cismi hemān

---

[147] "yoḳdur": "bu ḳadar" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 79.
[148] "başlarında": "yanlarında" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 39; Sarıhan, **a.g.t.** s. 79.
[149] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 64.
[150] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 79.
[151] "ʿadline": "ʿaddeyle" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[152] "bilsünler": "bulsunlar" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 40; Ayar, **a.g.t.** s. 64.
[153] Bu lugaz şu tezlerde altı beyittir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Ayar, **a.g.t.** s. 65; Demir**, a.g.t.** s. 107.

Zer [ü] yāḳūt ile ülfetdür işi[154]
Erkege beñzer arar dāʾim dişi

3. Ḳadri alçaḳ bir gedā dirsem eger
Ḳorḳarum ki gūş-ı sulṭāna deger[155]

Her yere eyler duḫūl ol derbeder[156]
Ḫalḳuñ aġzında dile düşmiş gezer

5. Ḫiẕmetinde yoḳdur anuñ ḳıyl u ḳāl[157]
Ḥall iden olsun Reşīdā bī-melāl[158]
(Ḫilāl)

32.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol ṭurfe cünbiş murġ-i bī-per
Virür minḳārı zīb ü zīnete fer

(8b)
Olursa dest-i üstād āşiyānı
ʿAyān eyler zemīn üzre zamānı

3. Ṭarīḳ-i Rūşenī'de reh-nümādur
Sülūki gāh anuñ ḳıble-nümādur[159]

Yimez içmez oturmaz yoḳdur ancaḳ[160]
Velī sīm ü zere eyler tekâpu

5. Bunı ḥall eyleyen müşkil-güşādur

---

[154] "zer": "dürr" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 69; Ayar, **a.g.t.** s. 65; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 86. // "zer [ü] yāḳūt ile": "dāʾimā kötüyle" bkz. Demir**, a.g.t.** s. 107.
[155] "deger": "girer" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 86.
[156] "ol derbeder": "itmez ḥaẕer" bkz. Demir**, a.g.t.** s. 107.
[157] "ḫiẕmetinde": "ḫiddetinde" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65. / "ḫıdmetinde" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 70. // "yoḳdur anuñ": "yoḳ Reşīdā" bkz. Demir**, a.g.t.** s. 107.
[158] "Ḥall iden olsun Reşīdā bī-melāl": "Ġāfil olma noḳtasuz olur ḫilāl" bkz. Demir**, a.g.t.** s. 107. // "bī-melāl": "bī-ḥalāl" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 86.
[159] "anuñ ḳıble-nümādur": "olur ḳalbe cilādur" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 73; Sarıhan, **a.g.t.** s. 92; Laçin, **a.g.t.** s. 36; Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 163.
[160] "ancaḳ": "uyḫu" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 73; Sarıhan, **a.g.t.** s. 92; Laçin, **a.g.t.** s. 36; Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 163.

Reşīd engüşti bir mühr-i sezādur[161]

(Zer mühre)

33.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir ejder-i tīre-derūn
Od ṣaçar aġzından olsa ser-nigūn

Mūrdur gūyā ġıdāsı cānı yoḳ
Ḳarn-i vāḥidde anuñ aḳrānı yoḳ

3. Ādemüñ gāhī ṭaḳılur yanına
Ṣarılur boynına işi ṣağına

Rāst olmaz kecdür anuñ ekseri[162]
ʿĀrif olmaz pāyidār olsa yeri[163]

5. Vezne gelmez ṭurfe-i nā-mevzūndur
Ülfeti ʿāḳil yanında dūndur

(Vezne)

34.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ol ne iki refīḳ-i şekl-i keşef
Olmaz aṣlā birbirine selef[164]

Başberāber olınca rütbeleri
Göremez gāh olur birini biri

3. Ayrılursa biri birinden eger

---

[161] "bir mühr-i": "zer mühre" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 36; Sarıhan, **a.g.t.** s. 92; Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 163.
[162] "kecdür anuñ": "kec-nümādır" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 73; Kip, **a.g.t.** s. 122.
[163] "pāyidār": "Bāyezid" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 73; Kip, **a.g.t.** s. 122. // "yeri": "biri" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 73.
[164] "selef": "ḥalef" bkz. Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 33.

Ḫayli müşkil olur o rāhı gezer[165]

Deh nūr dāne oldılar pādāş[166]
İkisi dāʾimā anuñ yoldāş[167]

5. Olsa da pāy-māl-ı ḫāṣ u ʿām[168]
Ḳulaġından çekerler anı müdām

(Rikāb)[169]

35.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(9a)

1. Ol nedür şaḫṣ-ı muḥaddeb siyeh ḫār[170]
Gūyiyā düşene anuñ ġūşı var[171]

Dest [ü] pāsı yoḳ ʿacebdür ḫidmeti
Ḫāke yüz sürmekle dāʾim ʿizzeti

3. Aña baḳsañ ṣūretā yoḳ kerr ü fer
Ḳanda kim cevlān ider bir toz ḳopar
Dest-i ḫûbān ile gāhī āşinā[172]
Ḫilʿat-ı rengīn lāyıḳdur aña

5. Yoġ-iken ʿālemde aṣlā ḥürmeti
Būs-i dāmān ile buldı ʿizzeti[173]

---

165 “gezer”: “gider” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87. / “güzer” Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 33; Demir, **a.g.t.** s. 28.
166 “deh nūr dāne”: “reh-neverdāna” bkz. Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 33; Demir, **a.g.t.** s. 28. // “deh”: “reh” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87.
167 “anuñ”: “leng” bkz. Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 33.
168 “ʿām”: “ʿavām” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 72; Okçuoğlu**, a.g.t.** s. 33; Demir, **a.g.t.** s. 28.
169 “Bābūc” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87. / “Terāzū” Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 74. / “Üzengi” Demir, **a.g.t.** s. 28.
170 “muḥaddeb”: “muḫarrib” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 46. / “mücedded” Sarıhan, **a.g.t.** s. 90. // “siyeh ḫār”: “sine- ḫār” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54; Kip, **a.g.t.** s. 46; Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.
171 “düşene”: “döşünde” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65; Kip, **a.g.t.** s. 46. / “dūşında” Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54; Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.
172 “ḫûbān”: “cūyān” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.
173 “ʿizzeti”: “rifʿati” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54; Kip, **a.g.t.** s. 46; Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.

Ḳış güninde ḫidmet eyler ekserī[174]
Herkese lāzım olur anuñ biri

7. ʿĀrife ḥācet ne işʿār eylemek[175]
Bu luġaz destinde beş artuḳ dimek[176]

(Kefe)[177]

36.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim oldılar sırr-ı nigāh[178]
Aṣılur dolāb-ı çarḫa gāh gāh

Sāz ile dil-beste ṣāḥib dāʾire
Gözedür vażʿı uyar mı sāʾire

3. Nāvek[179]-endāz-ı nigāh olsa eger
Bir naẓarda görinür iki siper

Ṣūretā bir şeyʾ degülken bī-gümān
Oldılar maʿnāda tāc-ı merdümān

5. Ekserī ḥayvān ile ser-bestedür
Birbirine dāʾimā peyvestedür

Ejder olsa ḳorḳar andan göz ḳıpar
Doġrı yolından çıḳar egri ḳaçar

7. Çekmeye her kim bilürse ıżṭırāb
Mülki olsun ḫᵛābda biñ āsiyāb

(Ḥayvān Gözliği)[180]

37.

---

[174] “ḫidmet”: “ḥurmet” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54. / “lā-rem” Kip, **a.g.t.** s. 46.
[175] “işʿār”: “işʿāl” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54.
[176] “artuḳ”: “[e]ksik” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54; Kip, **a.g.t.** s. 46; Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.
[177] “süpürge” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 65; Sarıhan, **a.g.t.** s. 90.
[178] “sırr-ı”: “sedd-i” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132.
[179] Mecmuada “نارك” şeklinde yazılmıştır.
[180] “üsküf” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55; Demir, **a.g.t.** s. 56.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(9b)

1. Ol nedür sāzıyla beste-ḫiṣār
Dāʿimā bir yirde itmez hem ḳarār

Ser-nigūn olmış felekdür gūyiyā
Buldı andan niçeler neşv [ü] nemā

3. Her ne cānibden baḳılsa raḫne-dār
Olmasa ṭaşı atardı rüzigār

Hep içinde Aḳşehirli ʿaskeri
Doġdı bir māderden anuñ ekseri

5. Cümlesi biri gibi söyler hemān[181]
Bir boġaz cenginde inler her zamān[182]

(Ḳafeṣ)

38.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol şey ki degüldür o ne cism [ü] cevher
Bī-maḥal ḳāʾim olur niçe ʿarażdur dirler[183]

Bu ʿacebdür ki vücūdı yoġ-iken ḫāricde
Niçe eşkāl-i ṣuverle görinür pīş-i naẓar

3. Bendedür ṣāḥib-i ḫāk-ile yeksān olaraḳ
Hem sükūn [u] ḥareketde aña peyrevlik ider

Daḫi ābeste vü vābeste vücūd-ı ʿādemüñ
Cānı yoḳ eylemege aña muḫālif bir eser

5. Ḥall iden bu luġazı maşrıḳ-ı dānişde olur
Mihr-i tābende-i nūr-efgen-i gerdūn-ı hüner

---

181 "biri": "perrī" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 74.
182 "inler": "anlar" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 91; Demir, **a.g.t.** s. 56; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 74.
183 "ʿarażdur": "ʿarżdır" bkz. Laçin **a.g.t.** s. 39.

[Sāye][184]

39.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim penbeden aḳdur teni
Nām-ı Ẓıllullāh olupdur meskeni

Gerçi yinmez sözde bārı ḫūbdur
Aç ṭoyurmaḳdan ʿaceb maḥbūbdur

3. Yiryüzinden gerçi kim pek çoḳdur ol
Bulmaz anuñ ṣaydına her kişi yol

Gehī arslan gehī kāfīre beñzer
Gehī müslim gehī ḳaplana beñzer

(10a)
5. Kim iderse bu luġazuñ fetḥini
Eylesün Pervāne-zāde medḥini

(?)

40.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim iki ablaḳ türbedār
Eylemiş bir türbe içinde ḳarār

Cümle aʿżādan müberrā tenleri
Ḳalbden biribirine rāhı var

3. Türbe ferşi saḳf olur ki saḳf-ı ferş
Alt üst olur ne dem ol iki yār

Ol iki yār-ı mūvāfıḳ türbede
Degişik uyanmada leyl ü nehār

5. İkisi beyninde dāʾim bunlaruñ

[184] Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 39.

Olduġı cārī meyānuñ āşikār

Fevt itmezler daḳiḳa ḥāṣılı
Nevbet-i vaḳtin iderler intiẓār

7. Gerçi vardur tūdesi ol türbenüñ
Līk ẓann itme ola anda mezār

Bunı temyīz eyleyen rūşen-dilüñ
Şīşe-i ḳalbine ḳonmasun ġubār

(Ḳum Sāʿat)

41.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol nem ḳapup olan muġber
Ḫūşkdur ẕātı mümtezic-i bā-ter

Pertev-i mihr ü māh-veş her-bār
Ẓulmeti rūşen itmedür aña kār

3. Kimyā-ger gibi işi zerdür
Ekser iḥsānı azar azardur

Rūy-ı nev-ḫaṭdur aña cāy-i ḳarār
Zīb ü fer virmede hezār hezār

5. Ẕerre ẕerre o āfitāb-sirişt[185]
Varaḳ-ı mihr oḳur olursa nüvişt

Varını beẕl eylemekde ʿumūm
Neme lāzım diyüp ḳomaz maḥrūm

(10b)
7. Bu luġaz Şehdiyā muḫayyeldür
Bunı kim ḥall iderse ekmeldür[186]

(Ḳıl Ḳalem)

[185] Mecmuada “شرست” şeklinde yazılmıştır.
[186] Mecmuada “اکلمدر” şeklinde yazılmıştır.

42.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol gūy-ı gerdān-ı müşebbek
Döner hem-vār ü nā-hem-vār bī-şekk[187]

Niçe çarḫı geçürmiş çenberinden
Cüdā olmaz bular birbirlerinden

3. Ḫilāf-ı yek-dīger itmekde devrān
Yine ṭurur rıżāda ṭurfe seyrān[188]

Burūdet üzre ṭabʿı gerçi ber-fürūş[189]
Derūnı gūyiyā bir ḥavż-ı āteş

5. Döner başı gehī mānende sersām
İder sūz[190]-ı derūnun āhı iʿlām

İdince ḳurb-ı yāre çemen īṣāl[191]
Gehī rū-māl ider geh ola pā-māl
[Āsiyāb][192]

43.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ol ne üçlerdür ʿaşḳına Hū Hū[193]
Kimi vāṣıl kimi ider tekapū[194]

Biri yüz gösterür ikisi ḫafī
İkisi görinür birisi ḫafī[195]

3. İki olursa bunlar olur şeş

---

187 "döner": "göre" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151.
188 "rıżāda": "mināda" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 194.
189 "ber-fürūş": "berf-veş" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 194; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 74.
190 Mecmuada "سور" şeklinde yazılmıştır.
191 "çemen": "cismin" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 74; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 194; Kip, **a.g.t.** s. 151. // "īṣāl": "iẓhār" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151.
192 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 74.
193 "ol ne üçlerdür": "nedür ol üçler" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82.
194 "tekapū": "tek ü pū" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 74; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89; Laçin, **a.g.t.** s. 82.
195 "ḫafī": "maḫfī" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89; Laçin, **a.g.t.** s. 82.

Arar aṣḥābı bulmaġa bir eş

Ola ṣāḥib-i ḫāne olursa çihil[196]
Böyledür nāḳdān öylece bil[197]

5. Niçe Keyḫüsrev'e olup ġālib[198]
Ḳızıl arslanı eyleye hārib

Şems-i Tebrīzī gibi ola ʿazīz
Geçmede tīġ-i deşneden nebtīz[199]

7. Saṭḥ-ı dünyā olurken aña mesīr[200]
Ola efrenc-i ḍarbı ile esīr[201]

Maʿdenīdür dime olup bed-gū
Maʿden erbābı da arar her sū[202]

(11a)
9. Varur ammā ki Kaʿbe'ye girmez
Şerīfüñ var ise eli degmez[203]

Meşreb-i vezni üzredür bu suʾāl[204]
Ḳıyl yoḳ anda olmazsa cāʾiz ḳāl[205]
[Yalduz Altunı][206]

44.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nā-gehān gördi gözüm bir ḫoş ḥiṣār

---

[196] "çihil": "çil" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[197] "böyledür nāḳdān": "böyle der nāḳilān" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89.
[198] "niçe Keyḫüsrev'e olup": "penç genç ise de olur" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89.
[199] "deşneden": "dūşuna" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82. // "nebtīz": "bentīz" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89. / "tebtīz" Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[200] "mesīr": "mīr" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[201] "ḍarbı": "çenber" bkz. Hava Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[202] Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89; Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[203] "degmez": "irmez" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89; Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[204] "meşreb-i vezni": "ḍarb ü zen" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82. / "ḍarabe vezni" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 89.
[205] "olmazsa": "olsa" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 82.
[206] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 75. / "ṭūġ" Laçin, **a.g.t.** s. 82.

Ol ḥiṣāruñ bir zeberced burcı var

Ol ḥiṣārda ne ḳapu var ne baca
Ṣuyı içinde aḳar gündüz gice

3. İşit imdi ol ḥiṣār oġlanları
Aḳ ḳara ṣarı giyerler ṭonları

Yaz olıcaḳ gider işlü işine
Her biri bir ḳalʿa yapar başına

[Karpuz][207]

45.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Sübḥasın ẕāhide ṣordum nedür ol ʿuḳde-i ṣad
Didi çıḳsa birisi ẓāhir olur nüh vedūd[208]

Bu ʿaceb kim ben alup deste-şümār eyleyicek
Geldi engüşt-i ḥaḳīḳatde ṣadef-i bī-ʿaded[209]

3. Her nişān-gāh arasında otuz üç dāne didi
Ḳırḳdan ẕāʾid ü noḳṣān degül itdüm anı ʿadd

Ne o kiẕb itdi ve ne ben ġalaṭ itdüm Nābī
Bunı iḫrāc iden ʿāriflere taḥsīn ebed

[Tesbīḥ][210]

46.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dehr içinde ḫalḳ ider maḫlūḳ-ı zār
Hem iki ayaġı var biri kūtāh birisi yār

İkiyüzlü gāh senüñle gāh benümle yār olur
Bir yüzi māh-ı münevver biri mihr-i tābdār

---

[207] Bkz. Çelebioğlu, **a.g.e.** s. 25.
[208] "nüh vedūd": "nüh ü neved" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 125; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 76.
[209] "ṣadef-i bī-ʿaded": "ṣad u bīst ʿaded" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 125; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 76.
[210] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 76.

3. İkiyüzlü pūjevenk gibi gezer elden ele
Tellemişler yellemişler hem ikisi nāḳa-vār

(11b)
Kendüye vaḳt-i ʿaṭā irmiş buruşmış çehresi
Yeltenürler aña ammā hep civān [ü] iḫtiyār

5. Heybet-ile meydāna çıḳsa hüner ʿarż eylese
Dehşet-ile bī-ʿaded maḫlūḳ eyler tāb-dār

Altı yirde yarası var fitīli işler anuñ
Çāresinden ʿāciz olmış bī-ṣīb-i rūzigār
(ʿAsced)

47.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Ol nedür kim neyle kim ḳılsa ṣoḥbet
Anuñ rengine döner gör ki ḳudret

Anı bulmayıcaḳ bir laḥẓa ādem
Bulamaz dünyāda bir ẕerre leẕẕet

3. Ne rengi var ne cismi var kim eydem
Velakin Tañrı'dandur ḫalḳa raḥmet
(Mirʾat)

48.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol şaḫṣ-ı ʿanberīn-cāme
Līk virmez meşaḳḳat aḳdāma

Meşreb-i ṭabʿı gerçi süflīdür
Rütbesine baḳılsa ʿulvīdür

3. Gāh olur zen gehī olur şehver
Bunda ḥükm-i Ḫudā budur dirler

Gāh bāşed çū beyże-i beyżā

Gāh bāşed çū lāle-i ḥamrā

5. Gāh bāşed zümürrüdīn-i ʿalem
Ez-girībān u ber-āred-i ser

Her ki be-şikāf īn muʿammārā
Çeşme-i āb ideş[211] be-naẓar

(Mecmere)

49.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne ejder kim yedi ḳat maʿdenī cevşen giyer
Meskeni yirde velī arż u semāya ḥükm ider

(12a)
Sine-i ṣāf āyine-i gītī-nümādur ol dilīr
Anuñ çün ḳat ḳat olmışdur derūnında hüner

3. Dūrbīn eyler maḥallinde anı ehl-i kemāl
Her ne müstaḳbele varsa görinür ḫayr u şer

Şöyle çenberden geçürmişdür anı çarḫ-ı felek
Çoḳ degül şems ü ḳamerden ḫalḳa virürse ḫaber

5. Şimdi on iki bedenlü ḳalʿadur aña mekān
Vażʿ olunmış her birinden ḥıfżına otuz nefer

Cümlesin bir yere cemʿ itseñ ḳatı çoḳ görinür
Eylemez aña şümārı üç yüz altmışdan güẕer

7. Heft-iḳlīme anuñ ḥükmi revān iken ʿaceb
Eylemişdür ḥapsi timur ḳafes anı bir er

Himmeti ʿālī bir erdür ceng ider dānā ile
Bu ne ḥikmetdür anı nādān boġazından çeker

9. Boynı baġlu ḳul olur nādāna itmez ḳarşılıḳ

[211] "ideş": "āb-ı ebed-eş" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 77.

Ṣalb ider anı ḳamu cāhil murād eylese ger

Ḳadrini bilmezlerüñ yanında nā-maḳbūl iken
Ḥikmet-ile gör ki dānālarla revnaḳ aḫz ider

11. Ṭalʿatın görince oldı müşterī çarḫ-ı felek
Yā ʿacemī pāleheng itse anı şems ü ḳamer

Bu luġaz fetḥi nümāyān olur erbāb-ı dile
Bilmeyenler Māʾilī dirler şecerdür yā ḥacer
(Uṣṭurlāb)

50.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dest-i şeş dü-pā ḥarīf
İki başlı mārdur cismi żaʿīf

Sūre-i Raḥmān'da ismi yād olur
Böylece buyurdı tefsīr ü ḥadīs

3. Ehl-i dünyā ehl-i ʿuḳbā ehl-i Ḥaḳ
Ḥükmin icrā eyler ol merd-i żaʿīf

İki başı arasında ṭoġrılup
Ṭoġrıdur ḳuyruġı mānend-i elīf

5. Ḳıl ḳadar ʿayb olsa ḥükminde anuñ
İki başında ṭuya ḳuyruḳ-ı ẓarīf

(12b)
Monlālar başın ḳaşır küstāḥiyā
Oḳınurken bu muʿammā-yı laṭīf
(Mīzān)

51.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol çāh kim muʿallaḳ ola
Ṣuyı olduġı da muḥaḳḳaḳ ola

İstedükçe mis̱āl-i şādurvān
Ābı taḥtında eyleye cereyān

3. Görinür ehl-i dīde gerçi muḥāl
Germ olur ābı ḥīn-i istiʿmāl

Bunı berber legenidür ṣanma[212]
Cebeci tācı diyü aldanma

(Berber Ṣaṭılı)

52.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol bir güşāde taḥt-ı revān
Ḫāk-i suflīye virmemiş dāmān

Hep yirinde binā-yı burc-ı beden
Yoḳ iki cānibinde bir revzen

3. Çekmez ol yāri üştür ü ester
Derd-mend ʿāşıḳānı gör ne çeker

Rīşte[213]-i ser şemʿ-i encümende fitīl[214]
Cāmiʿ-i şevḳe nūrdan ḳandīl

5. İki raʿnā sütūnı var berrāḳ
Olmış ol nev-cüvāna sīmīn sāḳ

Şekl-i lādur yazılsa endāmı
Süllem imiş bozulmış aḳdāmı

7. Ḥarekāt eylese yine mes̱elā
Merkezinde ṭurur çü ḳıble-nümā

Ṭabʿ-ı meyyāl-i nevʿ-i insānı
Olur aġūş-ı vaṣle dāmānı

---

212 “legenidür”: “legencesi” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 66.
213 Mecmuada “ريشهء” şeklinde yazılmıştır.
214 “rīşte-i ser”: “rīşesi” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 80.

9. Bundan aʿlā olur mı ser-rişte
Böyledür böyle ey cüvān işte

(Pergār)

53.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(13a)

1. Nedür ol ḳālıb-ı fersūde meger[215]
Çarḫdan geçdi neler çekdi neler

Mevlevī sikkesi ʿavāmī eṭvār
Geh bürehne-ser [ü] gehī destār[216]

3. Ele almaḳ dileseñ anı eger
Ẕikri destüñe evvelce deger[217]

Baña sorsaydı eger kim ẓürefā
Teretür dögecegi dirdim aña

(Ḳālıb)[218]

54.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḳāmet[i] ġāyet dırāz
Līk her yirde bulunmaz ẕātı az

Bir ayaġ üzre ider dāʾim ḳarār
Cism-i ʿuryān dāmen-i pehnāsı var

3. Gāh peydā vü gehī olur nihān
Ḳays-veş vardur serinde āşīyān

Yanına cemʿ eyleyüp birḳaç refīḳ
Oldılar gūyā ki ḳuṭṭāʿü'ṭ-ṭarīḳ

---

[215] "ḳālıb": "heyʾet" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 43; Laçin, **a.g.t.** s. 152.
[216] "ser [ü] gehī": "serv gibi" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 152.
[217] "ẕikri": "ẕekeri" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 80; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 43.
[218] "Ḳavuḳ ḳalıbı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 152.

(Ṭūġ)

55.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne mār-ı bü'l-ʿacebdür bī-zebān
Kim anuñ zehri ile ḳāʾim cihān[219]

ʿİllet olmışdur ḥayāt-ı ʿāleme
Cān baġışlar zehri nesl-i ādeme

3. Dümi ḳaṭʿ olduḳ[d]a olup bī-ʿamel[220]
Baʿde-zīn itmez cihān içre cedel

Māverā-yı kürre-i billūra ḳarīb[221]
Bir maḥalli mesken itmişdür ġarīb

5. Cümle eṭrāfı demīde sebzedür
Çār- bāġ-ı şāhīde bir nebzedür

Anda bir çāh-ı ʿacībe var meger
Dāʾim ol çāha ider seyr ü sefer

(13b)
7. Çāh-ı Bābil'den içer āb-ı ḥayāt
Zindedür dāʾim o şūr-ı kāʾināt[222]

Ḳūt idinmişdür anı bir cān-ver
Dāʾimā anuñ hevāsıyla gezer

9. Bu luġaz ḥallinden ʿācizdür ʿavām
Kim bilürse āferīn olsun tamām

[Ẕeker][223]

56.

---

[219] "zehri": "dehri" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 37.
[220] "dümi": "demi" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71; Laçin, **a.g.t.** s. 37.
[221] "kürre": "kūh" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 72; Laçin, **a.g.t.** s. 37.
[222] "o şūr-ı": "üşür" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 72.
[223] Bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 72; Laçin, **a.g.t.** s. 38.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ʿacāyib nesnedür
Başı kertik bir uzunca ḳıṣṣadur

Bir ḳarışdur ḳāmeti yā bir sere
Dik dik oynar bir ʿacāyib masḫara

3. Oḫşar ise başını bir nāzenīn
Raḳṣa ḳalḳar semirür ol dem hemīn[224]

Ṣoḳar andan bir delüge başını[225]
Vara gele bitürür hem işini[226]

5. Çünki kārın itdi itmām ol ḥarīf
Çekdi başın ḫırḳaya oldı naḥīf

[Ẕeker][227]

57.

Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün

1. Ol nedür aḳ sāde giyer bir ẓarīf
Ṭavrı pesendīde vücūdı naḥīf

Maʿrifeti naḳş-ı dīger-gündur
ʿĀlem anuñ kārına meftūndur

3. Gāh olur ḥüsn ile ṣūret-nümā
Gösterür ʿāşıḳlara resm-i vefā

Cilve-ger nigīn ile mümtāzdur[228]
Zülf-i siyeh-kārı siḥir-bāzdur

5. Cünbiş-i müjgān gibi ol bī-ḳarār

---

[224] "ḳalḳar": "girer" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 226; Demir, **a.g.t.** s. 32.
[225] "andan": "āniden" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 32.
[226] "vara": "dāra" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 80; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 88.
[227] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 88. / "İy" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 83. / "İk" Sarıhan, **a.g.t.** s. 80. / "İg" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 226; Demir, **a.g.t.** s. 32.
[228] "cilve-ger nigīn": "cilve-i rengīn" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 156; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 87; Laçin, **a.g.t.** s. 122; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 83.

Dāʾim ider naḳd-i sirişki nis̱ār[229]

Var ise de sīm ü zere raġbeti
Alduġını virmek anuñ ʿādeti

(14a)

7. Oldı Reşīdā bu luġaz bir ḥayāl
Ḳılsa naẓar ḥall ider ehl-i kemāl

(Ḳıl Ḳalem)

58.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol kim üç refīḳ ü hem-ḫāne
Dört olurlar gidince yabana

İkisi zen bunuñ biri fāʿil
Bunlaruñ ḥükmine cihān ḳāʾil

3. Gelse reftāra bir ʿacāyibdür
Zenleri erkek üzre ġālibdür

Üçinüñ ḳaddi iki sāʿatdür
Līk kūtāh bir leṭāfetdür

5. Bunlaruñ ḥükmine cihān rāżī
Niçe daḫl eylesün aña ḳāḍī

Şehriyā yeter itme daʿvāyı[230]
Bunlaruñ ẕātı ṭutdı dünyāyı

(?)

59.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Kimdür ol fetḥ iden o sīm-teni
Kimi ebyaż kimi Ḥabeş güzeli

[229] "sirişki nis̱ār": "şehiñi nişān" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 156. / "ser-keşi nis̱ār" Laçin, **a.g.t.** s. 122.
[230] "Şehriyā": "Şehdiyā" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 155.

İki aġzı var ancaḳ ol şaḫṣuñ
Eli ayaġı yoḳ o bī-baḫtuñ

3. Aġzınuñ biri ṣanki külḫendür
Āteş-efşān ider bir evrendür

Birinüñ daḫi ḳalbi pür-semdür
Ṣūretā bir laṭīf ḫoş-demdür

5. Gerçi olmaz leb-ā-leb-i yārān
Müşterīlerdür aña merd ü zenān

Ehl-i ṭabʿuñ enīs-i yārıdur
Līk ḳurbet anuñ ḫilāfıdur

7. Yaḳlaşınca iderler istiḳbāl
ʿĀḳıbet gelür āḫiri pā-māl

(14b)
Ṣorar iseñ bu maʿnī[y]i ey yār
Eyle ʿayn u elifden istifsār
(?)

60.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim yanar āteşdür hemān
Gāh aḳar ṣu gibi gözyaşı revān

Āteşe girince olur ḳapḳara
Simsiyāh olmaz velī beñzer ḳara

3. Ḳarnı üzre yürür ol yılan gibi
Yavrusı olur hemān ceyrān gibi

Upuzun bu serv-i ḳaddi var iken
Kör gözi görmez görür gözi var iken

5. Bunı her kim fetḥ iderse bi't-tamām
Ḳavlleri hep anuñ olsun ve's-selām

(?)

61.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür gāhī devādur gāhī dā[231]
Cānlıdan cānsız doġar aṣlı ġıdā

Kendi ẕātı dā iken budur ʿacīb
Hem-daḫi dā olıcaḳ olur devā[232]

3. Her ne yirde arar iseñ bulınur[233]
Aḫẕına ḳādir anuñ bāy u gedā

Kim cevābın naṣṣ-ıla bulur ise[234]
Yolına ol ʿārifüñ cānlar fedā

(?)

62.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol esfelde var aʿlāda var
Hem-daḫi dünyā[da] var ʿuḳbāda var[235]

ʿAceb n'olmaḳ gerek ol şaḫṣ-ı yek-fen
İder gerdīş hemīşe devr elinden

3. ʿAcebdür bilmeye bile ʿayārı
İde ṣāḥib-i ʿayāra iʿtibārı

(15a)
Serīʿ-ü'l-ḥażm cūʿü'l-kelbe muʿtād
Miṯāl-i zīr-i kāf ṣarrāf u naḳḳād

5. Degüldür murġ olur hem-kārı murġān

---

[231] "gāhī devādur gāhī dā": "ki gāh dāʾdur geh devā" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 126.
[232] "hem-daḫi dā olıcaḳ": "hem-demi dāʾ olmaġın" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 126.
[233] "arar iseñ": "kim aransa" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 127.
[234] "kim cevābın naṣṣ-ıla bulur ise": "her ki virürse cevābı naṣṣ ile" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 127.
[235] Bu beytin vezni "fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün" dür.

Mümeyyiz eylemişdür anı devrān

Geçer çenberden ol mānend-i ʿayyār
Alup virmekdür aña her zamān kār

7. Ḳurulmış dām-ı ṣayyāda mümāsil
Seçer aʿlādan ednāyı çü ʿāḳil

(?)

63. [236]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim öyle olınca gezer
Öyleden ṣoñra olur ehl-i naẓar

Başı üçdür ayaġı ṭoḳuz anuñ
Añla fehmüñ var ise döndür yönüñ

3. Öyleden ṣoñra daġılur ayaġı
Ertesi gün yine böyle bayaġı

Yāʿni cemʿ olup gider cümle ayaḳ
Her kişi muḥtāc olur atlu yayaḳ

5. Bir ayaġı gibi aġzı aşaġı
Ṣanur aḥmaḳ anı deve köçegi

(?)

64.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ḳanādıyla uçar
Ḳullana ḳullana seng ṭabʿuñ açar

Kendi bir bārid ṭabīʿatdür velī
Ḫavf ider gezmez ṣoḳaḳda āşikār

3. Ḳış güni hergiz ḳanad itmez güşād

[236] Bu lugazın ilk beyti şu tezde yer almaktadır fakat lugazın devamı farklıdır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 109.

Yaz güninde gāh açar gāhī ḳapar

Mübtelādur aña bīmār ile ṣaġ
Ādeme baḫş-ı ṣafādur aña kār

5. Ḳonsa ol ispir ḳoluma vaḳt-ile
Ṣayda ṣalmazdum geçince rūzigār
[Neşter][237]

65.[238]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(15b)

1. Nedür ol maʿden-i gevher nedür o kān-ı nihān[239]
Deheni laʿl-i Bedaḫşān ile pürdür her ān[240]

Aġzı birdür dili birdür leb-i şīrīni iki[241]
Yidügi dürdür anuñ ḳuṣduġı her dem mercān[242]

3. Giydügi cāmeleri cümle siyāh aṭlasdur[243]
Dişi çıḳmış ḳocalanmış nitekīm köhne zamān[244]

Dāʾimā gölgede perverde olur nāzikdür
Yirde ve gökde degüldür görinür kim pinhān[245]

5. Haftada bir ṣoyunur ṣanki mis̱āl-i dervīş[246]
Haftasında yine giydürür anı Tañrı hemān[247]

---

[237] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 87.
[238] Bu lugazın mısra yerleri şu tezlerde farklılık göstermektedir: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128.
[239] "kān": "kām" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113.
[240] "pürdür": "pīrdir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71.
[241] Bu beyitten sonra şu tezde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128.
[242] "her dem": "lāʿl ü" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 127.
[243] "cümle siyāh": "cümlesiye" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113. / "cümlesine" Sarıhan, **a.g.t.** s. 71.
[244] "zamān": "zenān" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 127.
[245] Bu beyit şu tezde yer almamakta, farklı bir beyit bulunmaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113.
[246] "ṣoyunur": "ṣoyılur" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128. // "dervīş": "dür-veş" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128.
[247] "haftasında yine giydürür anı Tañrı hemān": "iki günde giyinür yine siyāh bir ḳaftān" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128. // "haftasında": "iki günde" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113.

Ādemüñ başına devlet gibi bir yol doḳınur[248]
Sürʿat-ile geçer andan göremez kimse nişān

7. Saʿy idüp kāġıd ile ṣu ḳomadın mirʾāta[249]
İsmi bulunmaz anuñ biñ kez ararsañ ey cān[250]

Ger ḳıldı bu luġaz fetḥi baña ey Vaṣlī[251]
Baḳlava ṣamṣası dirdüm aña bī-reyb ü gümān[252]
[Ferc][253]

66.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol murġ-ı āteş ḫᵛār-ı bī-pā
Üç aġzı var anuñ ey merd-i dānā

İkisiyle yidükde laḥm-ı insān
Öbür aġzın açar mānend-i s̱uʿbān

3. İkisi birisine oldı muḥtāc
İkisi yimeye ḳalur biri ac

Mis̱āl-i şeb-pere şeb-gerd [ü] ṭarrār
Ṣarıḳ ḳapmaḳdur aña ġālibā kār
(?)

67.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭurfe ʿaḳreb-i kej-düm
Anda ne pāy ola ne dest ne bīm[254]

---

248 “yol”: “kez” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113. // “yol doḳınur”: “pul ṭaḳınur” bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128.
249 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71.
250 “ararsañ”: “idersen” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113.
251 “ger ḳıldı bu luġaz fetḥi baña ey Vaṣlī”: “bu luġaz añla sezā olsa eger iy Vaṣlī” bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128. // “ḳıldı”: “kolaydı” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 113; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 88; Sarıhan, **a.g.t.** s. 71. // “baña": “saña” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71.
252 “dirdüm”: “virirdim” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71. // “bī-reyb”: “reyb” bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 71.
253 Bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 128.
254 “bīm”: “süm” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 65. / “ṣum” Demir, **a.g.t.** s. 34.

Gāhī künc-i ferāġ ider mesken
Gāhī mesken olur aña külḫen

(16a)

3. Āteşe girmede ʿaceb māhir
Ṣanki şeyḫ-i mecūsīdür kāfir

Nār-ı miḥnetle yansa cismi eger
Ṣusar pür-āteşine dilberler[255]

5. Luṭf-ı maḥbūbı derk idüp miskīn[256]
Eyler anuñla āteşin teskīn

Sāde-rūyān bunuñla hem-ṣoḥbet
Penbe āteşle ide mi ülfet

7. Biriñi yaḳa görse ger ammā[257]
Ferce virmez sürişdi red aña[258]

Yimez ammā ki çoḳ içer ṣuyı
Serd durur ṭabʿı böyledür ḫūyı

9. Bunı bilmekde çekme gel taʿbı
Āheni serddür dökmedür celbi[259]

[Ütü][260]

68.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol ādemüñ iki ayaġuñ
Ṭutup yutmış bir ejder ṣol u ṣaġuñ

---

[255] "ṣusar pür-": "su seper" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 65; Demir, **a.g.t.** s. 34; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 89.
[256] "miskīn": "bī-kīn" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34.
[257] "biriñi": "bir yeñi" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 89.
[258] "ferce": "fürce" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 65. / "furça" Demir, **a.g.t.** s. 34; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 89. // "sürişdi red": "ṣürüşdürürdi" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 65; Demir, **a.g.t.** s. 34; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 89.
[259] "-dür dökmedür": "dögme der" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34. // "celbi": "çelebī" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 65; Demir, **a.g.t.** s. 34; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 89.
[260] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34.

Ṣalıvirmez çü muḥkem ṭutmış ejder
Anı bağladı cebr-ile bir er

3. G.tin ḳurtarmaḳ içün āḫir kār
Ṣalıvirdi ayaḳlarını nāçār

(5069)

69.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür üç dāne pehlevān-ı ʿArab
Geh bıraḳmış cihāna şūr u şeġab[261]

Biri gezer girān alup deste[262]
Gösterür çeşm-i ḫaṣma ser-deste

3. Ekseriyā giyüp siyeh cāme
Zīnet ü fer virürler endāma

Ṭutdı āfāḳ-ı heft ecrāmı
Cereyān eylemekde aḥkāmı[263]

5. İkisi bir yere gelürse eger
Raḳam ü remldür gören ekser

(16b)
Olur ise ʿacemīdür medḫūl[264]
Biri fāʿil durur biri mefʿūl[265]

7. Bunlar ʿālemde itmese ḫarekāt
Yāʿni ser-beste ḳalur idi nikāt[266]

---

[261] "geh bıraḳmış": "ki bıraḳdı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132. / "ki bıraḳmış" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 140. ; Demir, **a.g.t.** s. 100. // "şeġab": "şaʿb" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132.
[262] "gezer": "gürz-i" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132. // "girān": "kıran" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 100. / "kirān" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 140.
[263] "aḥkāmı": "āfāḳı" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 100.
[264] "ʿacemīdür": "ʿaceb midür" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 101; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 140; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 133.
[265] "biri mefʿūl": "birisidür medḫūl" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 133.
[266] "yāʿni": "cümle" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 133.

[Ḥırka][267]

70.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol heyʾet-i kebīr ü ṣadā
Ki ide her gāh naʿralar icrā[268]

Gerçi āheng ider müdām o fużūl
Yoḳdur ammā [ki] naġmesinde uṣūl

3. Ḥareketle iderse naġme muṭlaḳ
Sesi çıḳmaz olur aṣla ḥaḳ[269]

Bedeni ṣıḥḥat[i] ṣūreti maʿkūs[270]
Sıḳleti var çü heykel-i kābūs[271]

5. Eylemişdür maḥall-i küfri maḳām
İtmez ammā perestiş-i eṣnām

Gerdīdür misāl-i çarḫ-ı felek[272]
Degül ammā ki meşrebi dönmek

7. Bir dili vardur eylese ḥarekāt
Başlar ol demde itmege naġamāt

Dirligi yoḳ velī sefer-berdür
Reh-nümā-yı gürūh-ı ʿaskerdür

9. Fetḥ olınmaz bu ʿuḳde-i müşkil
Çāk olursa ʿacemī dāmen-i dil[273]

(Çañ)

---

[267] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 101.
[268] "naʿralar": "naġmeler" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 91; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 131.
[269] "aṣla ḥaḳ": "aṣılacaḳ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 91; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 140; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 131.
[270] "ṣıḥḥat[i]": "saḫt" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 92; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 141; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132.
[271] "heykel-i": "heyʾet-i" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 92.
[272] "gerdīdür": "kürrevī[dür]" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 92; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 141; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132.
[273] "ʿacemī": "ʿaceb mi" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 92; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 141; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 132.

71.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭurfe heykel ü heyʾet
K'olmış ʿālemde ġarḳa-i niʿmet

Ṣuretā ḥaylīce mükellefdür
Yine ammā içi mücevvefdür

3. Teneke taḫtasından ince beden[274]
Yidügi ender içdügi rūġan[275]

Her ḳaçan kim ġıdāsın ekl eyler
Yiyemez kendüsi yidürmeseler

(17a)

5. Çala borıya beñzemez ammā
Her gören ẓann ider anı surnā

Ṭurfedür kim bir ʿilleti yoġ-iken
Aña parmaḳ çala muḳārin olan

7. Yārüñ olmış esīr-i meftūnı
Almış ʿaḳlını bir gözi ḫūnī
[Ḫuni][276]

72.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol gevher-i tābende peyker[277]
Ki cism-i pāki ḳurṣ-ı mihre beñzer[278]

Görenler devresinde şekl-i hāle
Anı teşbīh iderler meh cemāle

3. ʿAceb mi ṣafveti olsa ziyāde

---

[274] "teneke taḫtasından": "tengeh-i suḫtesinden" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 109.
[275] "ender": "etdür" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 141; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 133; Demir, **a.g.t.** s. 109.
[276] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 109.
[277] "gevher-i": "bende-i" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 67.
[278] "cism-i": "çeşm-i" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 67.

İder nūrı güneşden istifāde

Hevālar sünbülī olduḳça ammā
Felekde idemez ḥükmini icrā

5. Olur mümtāz-ı ḥüsn-i dil-nişīni
Muṣaffādur cemāl-i dil-nişīni[279]

Çü āteş ṭalʿat-i pākinde merkūz
ʿAcemī pertevi olursa dil-sūz[280]

[Pertev-sūz][281]

73.[282]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol ṭāʾir-i ʿanḳā peyker
Beyżası biri birinden bihter

Olduġı yirde muẓaffer olmış
Sipehi şevkete rehber olmış

3. Dāʾimā itdi delālet-i saʿda
Hep şeref-ile vara ḳurb [u] buʿda

ʿArż-ı ʿunvān ider ol mihr ü meh[e]
Mesned-ārā ider iki pādişehe[283]

5. Didi gūyā ki livā-yı nuṣret[284]
İki düm-dār ile buldı nuṣret[285]

---

[279] "dil-nişīni": "āteşīni" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 209; Demir, **a.g.t.** s. 67.
[280] "ʿacemī": "ʿaceb mi" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 209; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 142; Demir, **a.g.t.** s. 67.
[281] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 67.
[282] Bu lugaz şu tezlerde on bir beyittir, makta beyti olarak farklı bir beyit yer almaktadır ve beyit sıraları da farklılık göstermektedir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Laçin, **a.g.t.** s. 78.
[283] "mesned-ārā ider": "taḫtgāh oldı" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27.
[284] "didi": "dikdi" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 143; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82; Laçin, **a.g.t.** s. 78. // "nuṣret": "naṣrı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82.
[285] "düm-dār": "demdār" bkz. Sarıhan, **a.g.t**. s. 82. // "nuṣret": "yüsri" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35. / "nesri" Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27. / "yesrī" Sarıhan, **a.g.t**. s. 82.

Ẕü'l-feḳāra daḫi beñzer yiri var
N'ola pervāza gelürse peri var

(17b)

7. Cilve eyler gehī ṭāvus gibi
Emr ü fermān ile meʾnūs gibi

Üç sütūn üzre o murġ-ı devlet[286]
Oldı revnaḳda ṣadr-ı rifʿat[287]

9. Ṣafḥa-i ṣadra sezā oldı yiri[288]
Açdı mānend-i hümā bāl ü peri[289]

Bilmeyen anı Reşīdā nādur[290]
Evveli āḫiri baḳsañ[291] ṭādur[292]

(Ṭura)[293]

74.[294]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Ne şeyʾdür ol ki yoḳ cisminde cānı
Eger cānsız görinse yoḳdur anı[295]

---

286 "üç": "evc" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Laçin, **a.g.t.** s. 78. // "murġ-ı": "ḳaṣr-ı" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82.
287 "revnaḳda": "revnaḳ-dih-i" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 143; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27.
288 "Ṣafḥa-i ṣadra sezā oldı yiri": "dāʾimā ṣafḥa-i ṣadr üzre yiri" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82; Laçin, **a.g.t.** s. 78.
289 "mānend-i": "güya ki" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82; Laçin, **a.g.t.** s. 78. // "hümā": "hemān" bkz. Sarıhan, **a.g.t**. s. 82. / "hemāl" Laçin, **a.g.t.** s. 78.
290 "anı": "adnı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35. // "Reşīdā": "cihānda" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27. // "nādur": "nādir" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 143; bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Laçin, **a.g.t.** s. 78.
291 "evveli": "ol" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 78. // "baḳsañ": "iki ḥarfi" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Laçin, **a.g.t.** s. 78.
292 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır ve beyit sıraları farklılık göstermektedir: bkz. Sarıhan, **a.g.t**. s. 82.
293 "ṭuġrā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 143; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 27; Sarıhan, **a.g.t**. s. 82; Eren Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 35; Hava Laçin, **a.g.t.** s. 78.
294 Bu lugaz şu tezde on bir beyittir, beyit sıraları farklılık göstermektedir: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.
295 "yoḳdur": "ölmez" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.

Eger ẕī-rūḥ bī-rūḥ dinse lāyıḳ[296]
Vücūdı cān-ı ʿuşşāḳa muvāfıḳ[297]

3. Hemān bir sūret-i dīvāra beñzer
Ḳarīni ʿāşıḳ-ı dīdāra beñzer

Derūnında anuñ bir çāhı vardur
Āb çün cānuñ fiġān u āhı vardur[298]

5. Yoġ-iken ḥüsn-i ṣūret anda ammā[299]
Hezār üftādesi var Yūsuf-āsā

Olur dervīş-veş gāhī nemed-pūş[300]
Libās-ı fāḫir ile gāhī ber-dūş

7. Çözer sīnesi dildāra ḳarşu
Hevāyı kesb itmede gülzāra ḳarşu

Bunı fehm eyle ey merd-i ḫıred-kār[301]
Ḳapusın açma gel aġyāra zinhār[302]

9. Hevādur ekserī anuñ bināsı[303]
Kemāl-i żaʿf-iledür hem esāsı[304]

[Bülbül Ḳafesi][305]

75.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim şeklinüñ yoḳ ḳāmeti

---

[296] "eger": "aña" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206. // "lāyıḳ": "ṣādıḳ" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[297] "cān-ı": "çāk" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55. / "ḥal" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206. // "muvāfıḳ": "muṭābıḳ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.
[298] "āb çün": "içen" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 143; Demir, **a.g.t.** s. 55. / "içinde" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206. // "cānuñ": "hem" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[299] "ammā": "ḳaṭʿā" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.
[300] "olur": "gehī" bkz. Salih Demir, **a.g.t.** s. 55. // -veş gāhī": olur olur" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.
[301] "ḫıred": "hüner" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55. / "ḫurd" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[302] "aġyāra": "nādāne" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[303] "bināsı": "āsāsı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[304] "esāsı": "bināsı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 206.
[305] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 55.

Gāh ʿörfīdür gehī bezm āleti

Herkesüñ yanında bulmaz iʿtibār
Anı istiʿmāl ider dāʾim kibār

(18a)
3. Bir iki üç gözlidür ṭoḳuz başı
Hem acı hem ṭaṭlı hem şūre aşı

Rūm içre vaṣfı gerçi böyledür
Ser ü pāyı Fārisīde oldı bir

5. Ḳullanurlar kimi sīm ü kimi zer
Niʿmeti ḥaḳḳını yoḳ inkār ider

Kimi efrenc ü kimi faġfūrdur
Maʿdenīdür baʿżısı billūrdur

7. Eyleseñ aña olur teşbīh-i gül
Maʿdenīsine müşābihdürse gül

Hem murabbaʿ hem müdevver bī-gümān
Şekl-i beyżīde daḫi olur ʿayān

9. Bin şāhī ṭuzlıġın eyler ʿaṭā[306]
Fetḥ iderseñ ey gözüm nūrı saña
(Nemekdân)

76.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dāʾimā devvārdur
ʿĀşıḳ-ı bī-çāre āsā zārdur

Görinür gerçi hemīşe kārdur
Līk geh iḳbāl ü geh idbārdur

3. Devr-i ebvāb itmede cerrār-veş

[306] “bin”: “peyk” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 145.

Yoḳ dimez her ne virürseñ penc ü şeş

Her ne dem dest-āver itseñ anı sen
Nuṭḳa başlarsañ żarūrī ṣamt iken

5. ʿĀlemüñ ṣūretde ol münḳādıdur
Bī-vefālıḳ līk anuñ muʿtādıdur

Herkesüñ pīşine gerçi yayılur
Līk emsāli içinde ṣayılur

7. Ṣañki bir remmāldür vefḳ-āşinā
Ḳurʿa-endāz-ı tefeʾül dāʾimā

Yolına biñ pāre olsuñ ol denī
Degişür bir pula vaḳt olur seni

(Ṭavla)

77.[307]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(18b)

1. Nedür ol çārsū-yı pür-enver[308]
Anda rāyiç metāʿı fażl u hüner

Ele girmez metāʿ ġavġāsuz
Aḳçe itmez ḳumāşı tamġasuz

3. Ne ḫıtāyī var anda ne ḫāra
Söz ṣatarlar varan ḫarīdāra

Bir ṣovuḳ yirdür ol baḳılsa eger
Līk ḥammām-veş giren derler

5. Kimi varup aña olur ḥandān
Kimisi çağırur amān amān

[307] Bu lugazın yedinci beyitten sonraki dokuz beyti şu tezde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 155.
[308] "pür-enver": "bī-zīver" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 155.

Himmet-i āṣafa olan maẓhar
Olur ol çārsūya şeh-bender

7. Bunı bir kimse idemez münḥal
Meger ol ṣadrü'l-rüşd ü ʿaḳl[309]

Melceʾ-i bī-kesān melāẕ-ı cihān
Kām-baḫşā-yı cümle ʿālemiyān

9. Kārı ḫalḳ-ı cihāna şefḳatdür
Pīşesi luṭfdur mürevvetdür

Bendesin lutfına idüp maḳrūn
Ḳomaz elbette ḫāṭırın maḥzūn

11. Dāverā bendeñe ḥimāyet ḳıl
Pek yamān oldı ḥāli reʾfet ḳıl

Bunca demdür ki derd-nāk [ü] melūl
Ḳaldı bī-kār ü bī-kes ü maʿzūl

13. Cümle aḳrānı mükerrem ü manṣūb
Ḳaldı ancaḳ cihānda ol menkūb

Luṭfuñ olmazsa ey ḫuceste-ḫiṣāl
Öldürür bendeñi bu derd-i melāl

15. Böyle sıḳlet mi eyler idi eger
Benden olmasa dāverā muẓṭar

Ḳıla devletüñ ziyāde senüñ
Ola ʿālem günüñde şād senüñ

(?)

78.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

[309] "ṣadrü'l-rüşd ü ʿaḳl": "ṣadr-ı erşed ü aʿḳal" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 146. / "ṣadr-ı erşed ü efḍal" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 156.

1. Ol nedür kim birdür ḥaḳḳ-ı müntehā[310]
On iki kāmil budaġı var şehā

(19a)
Dört çiçekden ġayrı yoḳ budaḳ[311]
Yaz u ḳış aṣlā ṣolmaz[312] ittifāḳ[313]

3. Her budaġında otuz yapraġı var
Gāhī bir eksük olur ey baḫtiyār[314]

Ol ḳamu yapraḳları bī-iştibāh
Bir yüzi aḳ bir yüzi oldı siyāh
(Ay gün yulduz)[315]

79.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol kūy-ı zümürrüd-gūne
Olsa gerdende döner gerdūne

Maḫzen-i āb mis̱āl-i serpiç[316]
Yoḳ sebīl aña derūnından hīç

3. Baġlıdur baġda yatur çün ḫaste
Yāʿni bir rişte ile pā-beste

Gāh olur laʿl ü gevher geh sīm[317]
Līk mümsikdür o mānend-i leʾīm

5. Görmese ḫançer-i ser-tīzi eger
Ṭoġrısı bu ki leʾīmāne gezer

Leşker-i Rūm [u] Ḥabeşle memlū

---

310 “birdür ḥaḳḳ-ı”: “bir dıraḫt-ı” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 90; Laçin, **a.g.t.** s. 45; Ayar, **a.g.t.** s. 197.
311 “yoḳ”: “virür” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 45. / ”virmez bir” Ayar, **a.g.t.** s. 197.
312 “aṣlā ṣolmaz ittifāḳ”: “solmaz çiçek biʾl-ittifaḳ” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 197.
313 Bu mısra şu tezde eksik olarak yer almaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 45.
314 “baḫtiyār”: “iḫtiyār” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 45.
315 “sāl” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 45.
316 “serpiç”: “ṣarnıç” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 90; Arıkan, **a.g.t.** s. 124.
317 “laʿl ü gevher”: “maḥzen-i laʿl u” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.124.

Yoḳ derūnında līk ceng-i gülū[318]

7. Nāmınuñ evveli ü āḫiri penc
Cāna dermān bulur anda bī-renc[319]

Penci pencāha muḳārin ammā
Biri birine muḫālif gūyā[320]

[Ḳoruḳ][321]

80.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bil nedür ol şeyʾ kim bir ʿaceb mār[322]
Ḳaddı ġāyet de ḳaṣīr ü hem nizār

Bir eliyle ḳuyruġı vardur faḳaṭ
Hem daḫi anuñ vücūdı bī-nuḳaṭ[323]

3. Üç deligi vardur ol māruñ velī
Ḳuyruġı girdügine girmez eli

Eli nā-pāk olduġı-çün bī-gümān
Ḳuyruġıyla yir ṭaʿāmı her zamān

(19b)
5. Bunı kim fehm eyler ise ey hümām
Başına bir tel ṭaḳayum ve's-selām

[Ḫilāl][324]

81.[325]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

---

318 "līk": "anıñ" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.124.
319 "bulur anda bī-renc": "anda ne renc" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.124.
320 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.124.
321 Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.124. / "birinc" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 91.
322 "şeyʾ": "nesne" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 160. // "ʿaceb": "ʿucbe" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 91; Demir, **a.g.t.** s. 108; Ayar, **a.g.t.** s. 160; Arıkan, **a.g.t.** s.107.
323 "bī-nuḳaṭ": "pür-nuḳaṭ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 108; Ayar, **a.g.t.** s. 160.
324 Bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 161.
325 Bu lugazın 5, 6 ve 7. beyitleri şu tezde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.

1. Nedür ol lāġar-ı murġ çü şehbāz[326]
İder eller ḳanadı ile pervāz[327]

Şekilde peyker-i māh-i nev-āsā
Hilāl-i bedr olur bir demde ammā

3. Girer gāhīce bir laʿlin ġāra[328]
Çıḳar gāhīce bir sīmīn ḥiṣāra[329]

İder pür-raḫne ol ḥıṣn-ı güzīni
Ḫarāb ider o cān-ı nāzenīni[330]

5. İner mānend-i baṭ geh bir ġadīre
Olur mūnis ṣaġīr ile kebīre

Eger fehm itmedüñse bu kelāmı
Miyān-ı rāhda seyr eyle ṭaʿāmı

7. Yine fehm etmedüñse ey hüner-gūş
Ḳaşıḳ düşmānın ile üç ṭalāḳ boş
(?)

82.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dem-be-dem olur ʿayān
Aña maḥṣūṣ oldı üç dört āşiyān

ʿÖmri olduḳda tamām ey pür-hüner
Farḳına lā-büd giyer bir tāc-ı zer

3. … [331]

Cilve-gāhında bulunmaz ḳaṭre-i māh

---

326 “lāġar-ı murġ”: “murġ-ı lāġar-dem” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.
327 Bu beyitten sonra şu tezde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.
328 “gāhīce": “pür-neşʾe” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.
329 “sīmīn”: “rengīn” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.
330 “ider o cān-ı”: “eyler o cā-yı” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 190.
331 Bu beytin ilk mısrası mecmuada yer almamaktadır.

Ḫançer-āsādur anuñ bay u seri
Var belinde pāleheng-i zer-geri

5. Pençesinde on eli parmaġı var
Parmaḳ üzre dāʾimā eyledür güẕār

Ḥall iderse kim bunı mā-lā-kelām
Şūrī olsun aña bir kemter ġulām

(?)

83.[332]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(20a)

1. Nedür ol pāk ẕāt-ı sebz-ḳabā[333]
Aña mesken ola bu arż u semā

Bikr iken ḥāmil ola çün Meryem
Ṭıfl iken nuṭḳ ide o ʿÎsī-dem

3. Olup aḥvāl-i ʿāleme meʾmūr
Żabṭ-ı emvāl-i ādeme meʾmūr

Gezdi İskender ile niçe zamān[334]
Ẓulümātı da eyledi seyrān

5. ʿĀlemi żabṭ iderdi ser-tā-ser
Tīġ-ile ülfet eyleseydi eger

Bī-ḳadem sürʿat-ile pūyāndur
Hind'den Rūm'a naḳli bir andur

7. Nāḳıṣ u hem miṡāl ü hem ecvef[335]
Ḥiddet-i sürʿati hemān refref

---

[332] Bu lugaz şu tezlerde on üç beyittir: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
[333] "nedür ol pāk ẕāt-ı": "nedür ol ẕāt-ı bāk u" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150. / "nedür ol ẕāt-ı pāk-i" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[334] "zamān": "remān" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150.
[335] "hem miṡāl": "bī-miṡāl" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.

Ẓāhiren hem piyāde līk süvār[336]
Her dili bilmede[337] de şöhreti var[338]

9. Pāreler gördi tīġ-i destümden[339]
Söyledürseñ dem urur ādemden

Köhne dostānı līk tāze cüvān[340]
Anı ḳullanmadadur hemān ʿirfān[341]

11. Sāʾir-i elfāẓdan buña fāyıḳdur[342]
Levḥ-i dilde yazılsa lāyıḳdur

Maṭlaʿ u maḳṭaʿı çü maʿlūmuñ[343]
Açma rāzın bu sırr-ı mektūmuñ

(?)

84.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḫilḳati pür pīç ü tāb
Nefret eyler ülfetinden āfitāb

Mālik olur aña her bay u faḳīr
ʿÖmri ḳaddi gibi olmışdur ḳaṣīr

3. Egnine giymiş firāvān pīrehen
Yine ʿuryān görinür ol sīm-ten

Bir nihāl-i tāzedür kim mār-ver[344]

---

336 "ẓāhiren hem": "ẓāhir ehem" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150. / "zāhirā ol" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
337 Metinde "بلمكده" şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği "bilmede" şeklinde okunmuştur.
338 Bu beyitten sonra şu tezlerde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 150; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
339 "pāreler": "yaralar" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 94. / "yāreler" Kip, **a.g.t.** s. 151; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41. // "tīġ-i destümden": "Rüstemden" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151. / "tīġ-i Rüstem'den" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 94; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
340 "dostānı": "destānı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 94. / "destān" Kip, **a.g.t.** s. 151; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
341 "anı": "atı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151.
342 "elfāẓdan": "elġāzdan" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151. / "lüġazden" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 41.
343 "çü": "ḥod" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 151.
344 "mār-ver": "bād-ver" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 76.

Gāh olur kim rīşesi virür semer

(20b)

5. Rūz [u] şeb anuñ ġıdāsı oldı mā[345]
Hem ġıdā eyler libāsuñ dāʾimā

İkisi cemʿ olsa anuñ fi'l-mesel
Şekl-i Ḍaḥḥāk'a olur lā-büd bedel

7. Çeşm-i Ḥıżr-āsā anuñ ẓulmet-nişīn[346]
Farḳ-ı mirʾāt-ı Sikender-veş ẓillīn[347]

Kim bu sırrı ḥall iderse Şūriyā
Maʿrifet mülkine şāh olsa sezā

[Mūm][348]

85.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir ḫāne-i muḥkem binā
Tīredür anuñ derūnı dāʾimā

Yoḳdur anuñ revzeni bir pāyı var
Farḳ-ı bāmında olupdur cāyı var

3. Altı şaḫṣ aña müdām olur revān
Yoḳ anuñ birisinüñ cisminde cān

Ol sarāy içre girer anuñ biri
Ḳapuda derbān olurlar sāʾiri

5. Çıḳacaḳ ṭaşra yine ol bir refīḳ
Cemʿ olup anlar dutar sū-yı ṭarīḳ

Bu muʿammāyı bilürse kim eger
Şūriyā olur şeh-i mülk-i hüner

---

345 "ġıdāsı oldı mā": "libāsıdur ġıdā" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 76.
346 "çeşm-i": "cismi" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 76.
347 "ẓillīn": "ṭanīn" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 95; Kip, **a.g.t.** s. 76.
348 Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 76.

(?)

86.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol ḳuṭb-ı kerāmet-pīşe
Belki olmaḳda ol daḫi endīşe

Eylemiş ḫavf-ı Ḫudā rūyını zerd
Ehl-i perhīz [ü] riyāżet-keş āverd

3. Çile çekmekde müsellemdür ol
Böyle bir ẕāt-ı mükerremdür ol

Olmış ol maẓhar-ı elṭāf-ı Ḫudā
Mürşid-i kāmil-i erbāb-ı hevā

5. Kendüsin gāhī nihān eyler imiş
Gāhī ki ṭayy-i mekān eyler imiş

Eylemiş andan çoḳ kimse bīʿat
Zīr-i ḥükminde anuñ bī-ʿillet

7. Biri cürm itse ḫilāf ü taḳvā
Öldürürler anı ʿaleyhi'l-fetvā

Pādişāḥāne imiş eṭvārı
Resm-i āyīn iledür hep kārı

9. Cümleye luṭf u kerem itmekde
ʿĀleme beẕl-i niʿam itmekde

Şehdiyā bu luġaza söz çoḳdur
Dir bilenler ki ḳuṣūrı yoḳdur

(?)

87.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol iki şeyʾ muʿallaḳdur
Ḥükmi ammā cihāna muṭlaḳdur

Ṣanki bir ḥākim-i ʿadālet-kār
Ḥükmine rāżıdur ṣıġār ü kibār

3. Vāḳiʿ olsa cedel-i muʿāmilde
Faṣl iderler bular muḳābilde

Müstevīdür bular ne bīş ü ne kem
İnzivāʾ-i ʿamelleri tev'em

5. Birinüñ işi hep der-āmeddür
Biri ḫod kārında ser-āmeddür

Bunlaruñ fikri dāʾimā dünyā
Olur ammā naẓīre-i uḫrā

7. Bil bulur yirde vü gökde vāḳiʿdür
Dünyāda vü āḫiretde şāyiʿdür

Bu luġaz oldı Şehdīyā pinhān
Bilür ancaḳ bunı süḫan-sencān

(?)

88.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol cān-ver geh ola dāʾim
Cünbiş-i ihtizāz ile ḳāʾim[349]

Maḳʾadı var oturmaġa ḥasret
Ṣalınup durmadur aña ʿādet

3. İtse ḥablü'l-metīn ehl-i niyāz
Çıḳmaz idi hevāya çün cān-bāz

(21b)
Kesseler perçeminden anı eger
Ḫāk-i suflī olur o ẕāta maḳar[350]

[349] "ihtizāz ile": "iḥtirāziyle ola" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 80.
[350] "maḳar": "meger" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 80.

5. Ser-te-ser cismi cümle mıṣrāndur
Cānı yoḳdur ġarīb seyrāndur

Kim bilüp iderse anı ʿayān[351]
Kuçun ol ince bellü tāze cüvān[352]

[Ṣalıncaḳ][353]

89.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne misāfirdür ol ki dünyāyı
Gezer ammā yoḳ anuñ pāyi

Terk-i maḫdūm idüp seyāḥat ider
Mācerāsın açar ḥikāyet ider

3. Geh faḳīrāne ol ġarīb-i cihān
Yüz ḳarası ile gezer ʿuryān

Gāh rengīn libās ider der-ber
Geh mülevven ʿimāmesin ber-ser

5. Ṣanma bīgānelerle ülfet ider
Āşinā-yı ġarībe raġbet ider

Varduġı yirde eyleyen mesken
Gelemez ḫāṭırına ḥubb-ı vaṭan

7. İẕn-i maḫdūm ile müsāfereti
Līk ʿādet degül muʿāvedeti

(?)

90.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol āsiyāb-ı ehl-i hüner

---

[351] "kim bilüp iderse anı": "kim bu sırrı bilüp iderse" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 75. // "anı ʿayān": "evvel iẕʿān" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 80.
[352] "kuçun": "ḳuçsun" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 80; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 75.
[353] Çelikdemir, **a.g.t.** s. 98. / "mūm" Kip, **a.g.t.** s. 80.

Ṣuyı yoḳ yeli yoḳ hevāda gezer[354]

Gerçi kāfir degül idinmiş kār
Var miyānında bir uzun zünnār

3. Ḥall-i ʿaḳd eylemekdedür ekser[355]
Devr içinde zamāne böyle geçer

Çünki ḫalḳ eylemez aña raġbet
Kūdekān ile itmede ülfet

(22a)
5. Ṣad hezārān āferīn o maḥdūma
Bunı derk ide ire mefhūma

[Örükli Çıḳrıḳ][356]

91.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol merd geh şikem-perver[357]
Geh ola ser-bāz-ı nāz[358] reşk-āver[359]

Āleti kāfirüñ o deñlü kebīr
Anı her kim görürse dir ḫar-gīr[360]

3. Pertev-i māh-ile ṭılāʾ olmış
Selisü'l-bevle mübtelā olmış

Çıkarur niçe tāzeyi serden
Bitürür işlerini bir yüzden[361]

5. Cürmine gerçi itmez iḳrārı

---

354 "gezer": "döner" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 108; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 78.
355 "ḥall-i ʿaḳd": "ḥall u ʿuḳde" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 108.
356 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 99. / "farlıḳ" Laçin, **a.g.t.** s. 108.
357 "merd geh": "mürdek" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 66.
358 "geh ola ser-bāz-ı nāz": "kʾola sūr nāzenāne" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 66.
359 Bu beytin vezni "fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün"dür.
360 "ḫar- gīr": "ḫar kebīr" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 53.
361 "yüzden": "yerden" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 66; Demir, **a.g.t.** s. 53.

Riḳḳat-i ḳalbi var baña kārı[362]

Ġıbṭa itmez mi aña yā Rıḍvān
Ki ide lā-büd cinān içinde mekān[363]

7. Çeşm-i ʿibretle eyle aña naẓar
Görmedüñse saṭīḥ-gāhını ger[364]

[Baġçe Ḳoġası][365]

92.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol mār-ı düm-bürīde ʿaceb
Bezme gelse o güfde zevḳ ü ṭarab[366]

Ekle ḳābil degül iken ol mār
Ḳatı çoḳ yir kimi olsa şümār

3. Yiyen aṣlā dehānını silmez
Ne ḳadar yinse yine eksilmez[367]

Ṣan o mār-ı mehīb mihr-i zerdür[368]
Gördüm baʿżısı güninden yir[369]

5. Ṣāʾim iken yinse eger birisi
Ābdest-ile bulınsa ger gerisi[370]

Ṣavma virmez virür vużūya ḫalel
Böyledür ittifāḳ cümle milel

---

362 “baña": “bükā” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 99; Demir, **a.g.t.** s. 53.
363 “cinān içinde”: “[kʾol] cinānda” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 53.
364 “-gāhını”: “kātibi” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 53.
365 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 53.
366 “güfde”: “günde” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 100. / “gide” Demir, **a.g.t.** s. 129; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 39. // “zevḳ”: “şevḳ” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 39.
367 Mecmuada “اكلسمز” şeklinde yazılmıştır.
368 “mihr-i zerdür”: “mühür-ze[n]dür” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 100. / “mihrezdür” Demir, **a.g.t.** s. 129; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 39.
369 “gördüm baʿżısı”: “kimi gördüm daḫı” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 129. / “görürüm kimisi” Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 39. // “güninden”: “g.tinden” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 100; Demir, **a.g.t.** s. 129; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 39.
370 “gerisi”: “ger mi” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 129.

[Degnek][371]

93.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(22b)

1. Nedür ol cān-ver ki ḳudret ile[372]
Ola ehl-i cerāʾim aña süvār

Niçe merkeb ne pā ola vü ne dest[373]
Böyledür bunda ḫilḳat-i Ḳahhār

3. Nās bundan girīz itdükçe
Pāyine ḫalḳuñ olmada bu süvār

Vaḳt-i tāzīde[374] öyle ser-keşdür
İki ādem ṭutar başın her bār

5. Başma zinhār üzengisine ayaḳ
Çiftesinden seni ider bī-zār

Alup eṭrāfını dürer çep [ü] rāst[375]
Ḫayli etbāʿı var olunsa şümār[376]

7. Mest iken binmeden ḥaẕer eyle[377]
Ḥaddüñi bil de eyleme mişvār

Niçe ḫalḳ andan olmasun ḫāʾif[378]
Bāb-ı ḳāḍī vü mīrde der-kār[379]

9. Gözedür līk resm ü rāh-ı edeb[380]

---

371 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 129.
372 “cān-ver”: “cānever” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110.
373 “ne pā ola vü ne dest”: “nüh-pā vü dört (dehen)” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77. / “ola vü ne dest”: “vü ne dest dehen” Laçin, **a.g.t.** s. 110.
374 Mecmuada “نازیده” şeklinde yazılmıştır.
375 “dürer”: “durur” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 101. / “anuñ” Laçin, **a.g.t.** s. 110; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77.
376 “etbāʿı”: “ittibāʿı” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110.
377 “iken”: “iken aña” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77. // “eyle”: “it” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77.
378 “ḫāʾif”: “ḫānif” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110.
379 “mīrde”: “seyrde” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77.
380 Bu mısra şu tezde eksik yer almaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110.

Ḳara ḳaṭırla gerdūn her bār[381]

[Falaḳa][382]

94.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ḳadd [ü] ḳāmeti mevzūn
Ser-te-ser cismi şerḥden mescūn[383]

Dü ser olduġı ḫalḳa pek ẓāhir
Eli yoḳ līk parmaġı vāfir

3. Cismi hem-vār u ʿuḳd-dar yine[384]
Esedī iki rubʿı var yine[385]

Devr idüp sāḥa-i cihānı gezer
Meger ansız cihānda iş mi biter[386]

5. Kārını kimseden nihān itmez
Hem-reh olmazsa bir yire gitmez

İki üç pāre eyleseñ de eger[387]
Yine muʿtād üzre ḫiẕmet ider

7. Açup aġūşın isteseñ meselā
Ḳaʿr-ı deryāyı bildürürdi saña

(23a)
Ṭoḳınur herkese bunuñ ḫayrı
Hele bir böyle sen de gör seyri

9. Şāh [u] dervīş ḥükmine rāżī

---

[381] "ḳaṭırla gerdūn her bār": "ḳaṭır-ṣıfat o ḫar-kirdār" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 77.
[382] Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 110.
[383] "şerḥden mescūn": "şerḥadan meşhūn" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 81. / "şerḥadan mescūn" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 101; Demir, **a.g.t.** s. 33.
[384] "ʿuḳd-dar": "ʿuḳde-vār" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 101. / "ʿukde var" Demir, **a.g.t.** s. 33.
[385] "iki": "gibi" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 81; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 101; Demir, **a.g.t.** s. 33.
[386] "cihānda": "dehrde" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 81; Demir, **a.g.t.** s. 33.
[387] "eger": "yine" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34.

Ola muḥżır[388] bu olmasa ḳāḍī

Çarḫ-ı aṭlas ne olduġını beyān
İsteseñ eyler ol güzīn-i cihān

11. Kes ü nākesle keşmekeş kārı
Ḳalbdur cümle işi bāzārı

[Endāze][389]

95.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim çoḳ ṣaḳallı bir ḥerīf[390]
Hem ḳaṣīrü'l-ḳāme hem ġāyet naḥīf

Ḳulluġa bel baġlayup her rūz u şeb[391]
Līk miḳdār ammā [kim] bī-edeb[392]

3. Ḥādiṯe çıḳmaz g.tinden dāʾimā
Öpmeye olmış meger kim mübtelā[393]

[Süpürge][394]

96.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne ejderdür ki yoḳ cānı anuñ
ʿĀlem olmış cümle ḥayrānı anuñ

Ādemi ṣoḳmaḳ murād itse eger
Ḳuyruġıyla dāʾim aġzından ṣoḳar

3. Cümleden aġreb ki olmış dāʾimā
Berg-i ḫuşk-ile aña āteş ġıdā

---

[388] "muḥżır": "muḫtī" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 82; Demir, **a.g.t.** s. 34.
[389] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 34.
[390] "ol nedür": "bil nedür" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 31; Arıkan, **a.g.t.** s.107.
[391] "ḳulluġa": "ḫıẕmete" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 31; Arıkan, **a.g.t.** s.107.
[392] "līk": "līk bir" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 31; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 102; Arıkan, **a.g.t.** s.107.
[393] "öpmeye": "ibneye" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 31. / "ubneye" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 102. / "o bünye" Arıkan, **a.g.t.** s.107.
[394] Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s.107. / "öreke" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 31.

[Nargile][395]

97.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol sīm naḫl-i revān[396]
ʿĀlem olmış cemāline ḥayrān

Ḥüsninüñ kāʾināt meftūnı
Kendi de mübtelā-yı ʿaşḳ-ı cüvān

3. ʿAşḳ-ıla rūz-i sebā o sīm endām[397]
Hūşdan dūr u cāmeden ʿuryān

(23b)
Döşenür ḫāke yaṣdanur ṭāsı
Eşk-i çeşmi numūne-i nisyān

5. Nuṭḳa yoḳ ḳudreti zebānı hezār
Bāli yoḳ sürʿati çü bā-ḫazān[398]

Seyr-i gülzār-ı bāġa māʾildür
Cūd u luṭf u ʿaṭāda çün ʿummān

7. Ḳāmeti serv-i istiḳāmetdür
Bīd-i Mecnūn-ṣıfat seri çevgān[399]

Gerçi ser-keşdür ol velī zer ile
Vaṣlına Nāliyā olur imkān

(?)

98.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

---

[395] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 103.
[396] "naḫl-i revān": "naḫl-i [serv-i] revān" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 103.
[397] "rūz-i sebā": "rūz [u] şeb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 103.
[398] "bā-ḫazān": "bād-ı ḫazān" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 103.
[399] Bu beyit şu eserde yer almamaktadır: bkz. Süleyman Çaldak, **Nâlî Dîvânı**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2010, s. 313.

1. Bir diri gömeḳodı bir mürdeyi[400]
Bir ovada kimse gör[me]sün[401] anı[402]

Bir diri vardı anı uġrılıya[403]
Çünki yüzinden götürdi[404] perdeyi[405]

3. Ṣıçradı ol mürde boġdı diriyi[406]
ʿĀrif iseñ añla işbu ḫurdeyi

[Fidan][407]

99. [408]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Vir ḫaber ol ne gūne balıḳdur[409]
Deheni baṭınına mülāsıḳdur

Bulsa bir māhī kendüden aṣġar
Anı belʿ eyleyüp ġıdā eyler[410]

3. Anı yutduḳda ıżṭırāb eyler
İki cānibine şitāb eyler

Olımaz anı ʿāḳıbet hāżim
Defʿine saʿy idüp olur cāzim

5. Çözilür rūdesi miyānından
Baş virür rişte-veş dehānından[411]

Rūdesi çün bula kemāl-i nefād

---

400 “gömeḳodı”: “defn eyledi” bkz. Çakıroğlu**, a.g.t.** s. 94.
401 Bu beytin mısraları şu tezde yer değiştirmiştir: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 110.
402 “bir ovada”: “bir arada” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 156. / “gömeḳodı” Çakıroğlu**, a.g.t.** s. 94. // “anı”: “deyü” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 110.
403 “vardı”: “geldi” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 110.
404 “çünki yüzinden götürdi”: “mürde ḳaldırdı yüzinden” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 110.
405 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Çakıroğlu**, a.g.t.** s. 94.
406 “ṣıçradı ol mürde boġdı diriyi”: “ṣıçrayub[an] mürde ṭutdı mürdeyi” bkz. Çakıroğlu**, a.g.t.** s. 93. / “ṣıçrayup boġdı hemān ol diriyi” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 110.
407 Bkz. Çakıroğlu**, a.g.t.** s. 93.
408 Bu lugazın 4 ve 6. beyitleri şu tezde yer almamaktadır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 86.
409 “vir ḫaber ol”: “ol nedür kim” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 86.
410 “belʿ”: “ekl” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 86.
411 “baş virür rişte-veş”: “rişte-veş virür” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 86.

Ḥareketden ḳalur miṯāl-i cemād

[Mekik][412]

100.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(24a)

1. Nedür eyā o maʿdenī şeyʾler
Ülfet anlarla ehl-i sūḳ eyler

Her biri bir ġarīb heyʾetde
Beñzemez birbirine ṣūretde

3. Kimisi çār-gūşe kimisi şeş
Kimüñ alur eline ṭuġrā-keş

Kiminüñ ṣūreti çü uṣṭurlāb
Ḥarekātı çü āfitāb-ı pür-tāb

5. Kevkeb-i Müşterī iderse ṭulūʿ
Burc-i mīzāna eyler ol da rücūʿ

Ḳahramān ḳātil olsa bir ādem
Ṭartılurlar aña da çün Rüstem

7. Her kim eylerse bunlara taʿẓīm
Bulusar yevm-i Ḥaḳ'da ecr-i ʿaẓīm

Böyle bir ḳavmdür hemān bunlar
Ne bilür var bunı ne ḫod añlar

9. Ḥāṣılı bu luġazda yapdı Emīn
Bilene ṣad vaḳiyye zer taḥsīn

[Dirhem][413]

101.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

---

[412] Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 73.
[413] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 105.

1. Ol nedür kim bir edebsiz bī-ḥayā
Āletini gösterür baḳsañ aña

Bir ḳarışdan eksikçedür āleti
Ekserī ehl-i keyf iledür ülfeti

3. Gerçi yārān-ı ṣafā anı döger
Dūd-ı āh-ile virür ammā keder

Cānı yoḳdur yimez içmez ṣūretā
Oldı yārān artuġı aña ġıdā

5. Ḳarnını ṭoyursa ol tīre-derūn
Anı tenhāda iderler ser-nigūn

Kirlü paslu līk ḫidmet der-miyān
Girmemiş ḥammāma dirlerse inan

7. Gözet anı yalıñuz ḳoyma hele
ʿĀḳıl dostı gerek düşmān bile[414]

(24b)
Çekdi çün kim çarḫdan ḫayli cefā[415]
Ḳorḳılu[r] sūz-i dilinden dāʾimā
[Ṭaḳṭūḳa][416]

102.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ʿāşıḳ-ı sebük-meşreb
Ṭıfl-ı nevresler iledür işi hep[417]

Giceler ansız itmeyüp ṣoḥbet[418]
Anı alurlar ortaya elbet

[414] Bu beyit ile sekizinci beyit şu tezlerde yer değiştirmiştir: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 86; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 46.
[415] "ḫayli cefā": "cevr ü cefa" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 46.
[416] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 46.
[417] "nevresler": "nūr seyr" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
[418] "ṣoḥbet": "muḥabbet" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.

3. Eyleyüp niçe cevrler ile zebūn
Aḳıdurlar ḳulaġına ḳurşun

Görür işiñ ne pāyı var ne eli[419]
Emri cārī ne aġzı var ne dili[420]

5. Ṭurre-i dilberāne māʾildür
Vāsıṭa olmaġa da ḳāʾildür

Biriñüñ vaṣf-i ẕātīdür bu süḫen[421]
Oġlan oyuncaġı mı ṣanduñ señ[422]

[Oyun Işığı][423]

103.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol tīr kim zihsüz kemānı[424]
Kemāndan çıḳmadan urur nişānı

Ḳuramaz herkes ol tīrüñ kemānuñ
Uramaz ursa da farżā nişānuñ

3. O tīrüñ temrenidür müşg-sūde[425]
Oñulmaz çekdügi zaḫm-ı güşūde[426]

Bulaşur gāh u geh peykānı ḳana
Döner gūyā ḥınālanmış benāna[427]

5. Durur geh tirkeş-i sīmüñ içinde[428]

---

419 "işiñ": "isen" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
420 Bu beyit şu tezlerde farklıdır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 121; Arıkan, **a.g.t.** s. 116.
421 Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır ve lugazın beyit sıraları farklıdır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 121; Arıkan, **a.g.t.** s. 116.
422 "ṣanduñ señ": "ṣanırsın" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
423 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
424 "zihsüz": "rehsiz" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 120; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 40.
425 "müşg-sūde": "meşk-i sūda" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 120.
426 "çekdügi": "urduġı" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 82; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 181; Laçin, **a.g.t.** s. 120; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 40.
427 "ḥınālanmış": "ḫayāli vü" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 120; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 40.
428 "durur geh": "geh olur" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 181; Laçin, **a.g.t.** s. 120; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 41. // "tirkeş-i": "nergis-i" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 82.

Girer gāhī mezāra līk zinde

Ne tīr aña sinān dinilse yiridür
Baḳılsa Ẕülfeḳār-ı Ḥayderī'dür

7. Derūnda ṣaḳlamaz rāz-ı nihānı
Başını kesseler söyler zebānı

Şebīh olur gehī çūb-ı nebāta[429]
Gehī ṣan lūledür ʿayne'l-ḥayāta

9. Beşer ḳullanur ol tīr ü kemānı
Meleklerden ki ḥiss itdüm ben anı[430]
[Ḳalem][431]

104.[432]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(25a)

1. Ol nedür kim āb [ü] gilden ḫilḳati
Muʿteberdür ḫalḳ içinde ṣūreti

Meclis-i vaʿẓ [u] naṣīḥatde müdām
Āh idüp ādāb-ıla eyler ḳıyām

3. Ḫoş-edeb ṣāḥib-nefes rūşen-güher[433]
Müstaḳīmü'l-ḳāme bādü'l-beşer

Gāh eyler künc-i miḥrābı maḳām
Seyr iden anı ṣanur ḥācī imām

5. Hep lisān-ı ḥāl ile eyler niyāz

---

429 "Şebīh": "şeb ile" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 82.
430 Bu lugazın beyit sırası şu tezlerde farklıdır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 82; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 121; Laçin, **a.g.t.** s. 120; Ertürkoğlu, a.g.t. s. 41.
431 Laçin, **a.g.t.** s. 120.
432 Bu lugazın 4, 9 ve 10. beyitleri şu tezde yer almamaktadır ve beyit sırası farklıdır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 196.
433 "ḫoş-edeb ṣāḥib-nefes": "ḫoş-nefes ṣāḥib-edeb" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 97; Demir, **a.g.t.** s. 63; Ayar, **a.g.t.** s. 196.

Ṣaffet-i evvelde ḳılar ekṯer namāz[434]

Daʿvete gelmezse yār-ı serkeşi
Eksük olmaz hīç başından āteşi

7. Cümlenüñ maṭlūbıdur merġūbıdur
Nāmı zībā bir Ḥabeş maḥbūbıdur

Vāʿiẓ-i kürsī-nişīndür gūyiyā
Nefḥatü'l esrārı naḳl eyler saña

9. Yūsuf-āsā dilber-i maḥbūbdur[435]
ʿĀşıḳ-i dil-mürdesi Yaʿḳūb'dur

Pend-i Şeyḫ ʿAṭṭār'ı ḳıl ḫāṭır-güẕār
Şunı ḥall eyle bana hey yādigār[436]
[Buḫūr][437]

105.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne sāʾildür ki cerrdür ʿādeti
Desti açuḳ ẕevḳe dāʾir ṣoḥbeti

Eyleseñde dāmenin pür-sīm ü zer
Yine ehl-i meclise taḳsīm ider

3. Ekṯerī bū sişden ʿārīdür teni[438]
Ditrer eksüksüz gehī dürrdür teni[439]

Bir nedīmi var gör aña neyledi
Urdı bir sille ḳulaġı çınladı

---

[434] "ṣaffet-i": "ṣaff-ı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 108; Arıkan, **a.g.t.** s. 97; Demir, **a.g.t.** s. 63; Ayar, **a.g.t.** s. 196.
[435] "maḥbūbdur": "maḥcūbdur" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 63.
[436] Bu lugazın beyit sırası şu tezlerde farklıdır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 97; Demir, **a.g.t.** s. 63.
[437] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 63; Arıkan, **a.g.t.** s. 98; Ayar, **a.g.t.** s. 196. / "mūm" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 108.
[438] "bū sişden": "pūşişden" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 108; Sarıhan, **a.g.t.** s. 58. / "bu şeşden" Demir, **a.g.t.** s.127.
[439] "dürrdür": "dir dir" Demir, **a.g.t.** s.127. / "dırdır" Sarıhan, **a.g.t.** s. 58.

[Dāʾire][440]

106.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ser-be-pīş ḥayrānı
Kūçek-i tekye-gāh ʿuryānı

(25b)
Cismi ʿuryān iken o bī-çāre
Şu ḳıyāfetle ḫaylī zenpāre

3. İsmi var līk cismi nā-peydā
Cismi var belki ismi nā-peydā

Yirde gökde degül muʿallaḳda
Gāh yüksekde gāh alçaḳda

5. Gerçi Yūsuf-veş oldı zindānī
Reşk ider bugün aña iḫvānı

Āb-ı ḥayvānı cüst ü cūda meger
Niçe demdür ki ẓulmet içre gezer

7. Meclis-i tengde perīşān-ḥāl[441]
Pāy ü serde selāsil [ü] aġlāl

Vaṣfını söyleyem saña mücmel
Fiʿl-i māżīde oldı müstaḳbel

9. Daḫi efrād ü seʾniye şānı[442]
Āferīn ḥall idenlere anı

ʿAn-ḳarīb eyleye Cenāb-ı Ḫudā
Şeh-i devrāna birḳaçın iʿṭā

[Cenīn][443]

---

[440] Bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 59. / "çalar sāʿat" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 109.
[441] "meclis-i": "maḥbes-i" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 109.
[442] "seʾniye": "tesniye" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 109; Kip, **a.g.t**. s. 136.
[443] Bkz. Kip, **a.g.t**. s. 136. / "evlād" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 109.

107.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Göründi şeş cihān içre nümāyān[444]
Gözüme bir ḥiṣār-ı saḫt bünyān[445]

O ḥıṣnuñ burc [u] bārūsı mükemmel
Yapılmış ʿasker içün niçe medḫal[446]

3. Ġanīmet gerçi kim içinde bisyār
Velī fetḥ eylemek ḫaylīce düşvār[447]

Eli mücellā niçe müstaḥfıẓı var[448]
Çetecidür miṡāl-i cünd-i Tātār[449]

5. O ceyşe mīr olan serdāruñ ekṡer
Sızıltıyla geçer evḳātı dirler

Muḥaṣṣal Vehībā ol ḥıṣn-ı merġūb
Açılmaz olmadıḳça balyimez ṭop[450]

[Nefs-i emmāre][451]

108.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(26a)

1. Bārekallāh ḫoşā laṭīf luġaz
Sellemallāhu ẕāt min elġaz

Ne luġaz ṭılsım-ı künūz-ı hüner
Revi çoḳ kimsenüñ belini büker[452]

---

[444] "cihān": "cihāt" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 110; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 213.
[445] "gözüme": "görinmeye" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 143.
[446] "medḫal": "mırḥal" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 143.
[447] "velī": "anı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 213.
[448] "mücellā": "meclā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 110; Laçin, **a.g.t.** s. 143. / "meçli" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 213.
[449] "çetecidür": "çenecidür" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 143. / "cebecidür" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 213.
[450] "ṭop": "ṭūb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 110.
[451] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t**. s. 110. / "ḳovan" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 143; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 213.
[452] "revi": "reddi" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 110; Arıkan, **a.g.t.** s. 149.

3. Līk ḳāṣid ifāde eyler iken
İtdüm iẕʿān çıḳınca aġzından

Kim anuñ meʾālini añlar
Naẓm iden ẕāta ser-fürū eyler

5. Fihris-i pāk-i nüsḫa-i iḫlāṣ
Evvelīn mevc-i baḥr-i ṣoḥbet-i ḫāṣ

Müjde-i vaṣl-ı dil-rübā-āsā
İstimāʿı virür derūna ṣafā

7. ʿAybsız bir ḳumaşdur [ol] ancaḳ
Her alan redd ider bu ḥikmete baḳ

Eyleye nāẓımını nāʾil-i kām
Nārı iden Ḫalil'e berd-i selām

[Selām][453]

109.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim şöhreti sağırdur
Līkin ol ṣaġır degüldür kördür[454]

Ṣūretā āyine-i ʿālem-nümā
Ṣūret ardında velī mestūrdur

3. Bir yüz olsa gösterür beş altı göz
İki yüzlilik ile meşhūrdur

Kim baḳarsa gösterür çīn-i cebīn
Gūyiyā bir dilber-i maġrūrdur

5. Maʿdenī cismi nebātī cāmesi
Nārdan çıḳmışdur ammā nūrdur

[453] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t s**. 111. / “Neylīnin selām luġazını ḥall” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 150.
[454] “kördür”: “kūr” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 111.

Gūyiyā gözlükdür ol bir dīdede
Kim o gözlüksüz ṣafādan dūrdur

7. Ol köre nāẓır niçe kör daḫi var[455]
Her birisi nāẓır u manẓūrdur

Ṭurfedür ol kör ki aḳ olsa görür[456]
Ḳara olsa görmeden mehcūrdur

9. Ol ne ṣaġırdur ne kör ne āyīne
Ol ne dilberdür ne nār u nūrdur

(26b)
Murġ-ı mīnādur ḳafesdür lānesi
Ḳaṣrı içinde o ḳuş mevḳūrdur

11. Āşiyānuñ saña didüm yüri var
Ummaz iseñ ṭaş vireyüm urdur

[Mir'āt][457]

110.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḳalḳmaz yirden başı
Meşrebi māʾil ʿaraḳla bādeye

Ṣarılup sevdāsı aġzı ṣulanur
Rāst gelse bir biri cemādeye[458]

3. Geh esīr-i ḳahve geh gök sūrna
N'ola beñzetsem Kubūrī-zāde'ye

[Ḳalem][459]

111.

---

[455] "köre": "göze" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 111. // "kör": "göz" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 111.
[456] "kör": "göz" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 111.
[457] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 112.
[458] "biri cemādeye": "cemāli sādeye" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 112.
[459] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 112.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol lūṭī kim ide her-bār
ʿAmel-i lūṭī kendüsine şiʿār

Feylesofāne itmese de tedbīr
Bir livāṭa içün o maʿreke-kīr

3. Görmedüm böyle ṭurfe bir maġbūn
Ola lūṭī vü ola hem meʾbūn

Bu livāṭa idince ol bed-kār
Biri de kendüye olur[460] der-kār[461]

5. Vefḳ-i inzālin idemez ifrāġ[462]
Biri ardından urmadıḳça y.r.ġ

Ḥırṣı o deñlü kim o bed-meẕheb[463]
Burnı ile [ider] livāṭayı hep

7. İdüp ehl-i ṭabīʿata taḳlīd
Ferc ile ülfet eylemez o pelīd

Bezmi telvīs ider gelince hemān
Meclisinden ne ḥaẓẓ ider yārān

9. Ne baḳar tāzeye ne aḳṣaḳala
Gün görince şürūʿ ider ʿamele[464]

(27a)
Böyle cürm ile ṣāḥib-i ʿiffetdür
Ṣanma beyhūde maḥż-ı ḥikmetdür

[Şırınġa][465]

---

[460] Vezin gereği "olur kendüye", "kendüye olur" şeklinde değiştirilmiştir.
[461] "biri de": "beride" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 67.
[462] "vefḳ-i": "rıfḳ-ı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 95. // "idemez ifrāġ": "idemez" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 67.
[463] "o bed-meẕheb": "uyumaz hep" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 67.
[464] "gün görince": "ẕille görse" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 67. / "ẕülle görse" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 95.
[465] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 113.

112.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol şaḫṣ-ı bī-ser ü sāmān
Vaṣl-ı eṭfāl ile olup ʿuryān

Ḳoynına girdi bir niçe ḫūbuñ
Ceybini deldi niçe ḫaylī maḥbūbuñ

3. Geze meclis-be-meclis aḥbābı
Rüfeḳāsı muḥabbet erbābı

Puḫtedür ṣanma vażʿ-ı ḫām eyler[466]
Luṭf-ı maḥbūba iẕn-i ʿāmm eyler

5. ʿĀşıḳa gerçi bāʿis-i vuṣlat
Güçdür ammā ṣabrına ṭāḳat[467]

Añla ey başına gelüp göresi
Kimseye beñzemez bunuñ töresi

7. Olmış o şāh-ı meclis ʿālemde
Bay ider [bir] ḥaḳīri bir demde[468]

İsterim ki o şāh otursun da ben
Aña ḥācib olup baḳam ḳapudan[469]

9. Giderür dilberüñ ruʿūnetini
Süreyin[470] kāfirüñ ḥükūmetini

[Oyun Işığı][471]

113.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

---

466 “puḫtedür”: “saḥtedür” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 44. // “ḫām”: “ḫālim” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 44.
467 “ṣabrına”: “ṣarīrine” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 44. / “ḍarbına” Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 76.
468 “bay”: “biñ” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 76. // “ḥaḳīri”: “faḳīri” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
469 “ḥācib”: “ṣahīb” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45.
470 “süreyin”: “severem” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 76.
471 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 45. / “bāde-i ṣāfī” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 114.

1. Nedür ol şāhid-i ḫuceste-cemāl
Ki gören eyleye maḥbūsı hemān[472]

Nerm-ṭabīʿatle āteşīn-ḫūdur[473]
Meclis-i ehl-i dilde dil-cūdur[474]

3. Rūşenī bir ışıḳ gibi dāʾim
Deyr ü mescide olmada ḳāʾim

Perçeminden gehī aṣarlar anı
Bī-güneh āteşe yaḳarlar anı

5. Rūzgārını ḫoş geçürse [e]ger
ʿÖmri olduḳça görmezdi żarar

(27b)
Ḫaṣ ider anı her gören ḫaste[475]
Virse ser-riştesini bir deste

7. Gerçi pür-şevḳ līk tīre-derūn
İremez aña raḫş-ı ʿaḳl-ı ḫarūn[476]

Püşt ü rūyını idemez taʿyīn[477]
Fikr-i bisyār iderse ʿaḳl-ı rehīn[478]
(Ḳandīl)

114.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol serv-ḳadd-i ḥoş-endām

---

472 "maḥbūsı hemān": "mecūsī ḫayāl" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73; Kip, **a.g.t.** s. 79. / "mecūsī-hemāl" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 114.
473 "nerm-ṭabīʿatle": "nerm-i tabʿ ile" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73. / "bezm-i ṭabʿıyla" Kip, **a.g.t.** s. 79.
474 Bu beytin mısraları şu tezlerde yer değiştirmiştir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73; Kip, **a.g.t.** s. 79.
475 "ḫaṣ": "ḫaẓẓ" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 114; Kip, **a.g.t.** s. 79.
476 "raḫş-ı ʿaḳl-ı ḫarūn": "ṭabʿ-ı raḫş ḫarūn" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73. / "raḫş ṭabʿ-ı ḥuzūn" Kip, **a.g.t.** s. 79.
477 "püşt ü rūyını": "püşt-i derūnī" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 79.
478 "bisyār": "beyān" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 79. // "ʿaḳl-ı rehīn": "ṭabʿ-ı zerrīn" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 73; Nevres Kip, **a.g.t.** s. 79.

İstiḳāmetle oldı şaḫṣ-ı benām

Gezer elden ele nezāketle
Ḫalḳuñ aġzın öper ẓarāfetle[479]

3. Keyf ehli gibi ġıdālar yir
Nefes almaz ġıdāsı olmasa ger

Gāhī ammā ġıdā yüzin görmez
Keyfi kāsid olur uzaḳ sürmez

5. İki aġızlı bir ṭurfe s̱uʿbān[480]
Arayan bulur elbet aña nişān

Gāhī andan hüner olur ṣādır[481]
Ṣan o mārı ʿaṣā-yı Mūsā'dur[482]

7. Neye beñzer disem neye beñzer
Hele sūrāḫı yoḳ neye beñzer

Ḫaylī eglencedür bu rindāne
Naẓar eyle gel atma yabana[483]

(Çubuḳ)

115.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ol nedür kim müsellem ü maḳbūl
Oldı merd-i delīl ḥüsn-i ḳabūl[484]

Anı mānend-i tuḥfe-i kem-yāb
Gönderür biri birine aḥbāb

---

[479] "ẓarāfetle": "leṭāfet ile" bkz. Aygül Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[480] "iki aġızlı bir ṭurfe s̱uʿbān": "gūyiyā iki femli bir suʿbān" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[481] "ṣādır": "ẓāhir" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[482] "ṣan o mārı": "gūyiyā kim" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[483] Şu tezde 7 ve 8. beyitler yer değiştirmiştir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 40.
[484] "merd-i": "reddi" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 115; Laçin, **a.g.t.** s. 38; Arıkan, **a.g.t.** s. 66. / "rū-yı" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 62.

3. Virilüp gerçi geh ulı dirhem[485]
Reddi ammā şerʿan oldı ehem

O güzīn-i şiʿāʾir-i İslām
Oldı miftāḥ-ı bāb-ı ʿarż-ı merām

(28a)
5. Oldı çün-kim o pāk dürr-i s̱emīn
Bār-ı şīrīn-güvār-ı devḥa-i dīn[486]

Neylīyā pes ʿaceb degül ki müdām[487]
Naḫl-i ḳadd-i enāmı eylese lām[488]
[Selām][489]

116.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı dil-nişīn
Dinse şāyān ḳalʿa-i gevher-nigīn

Bir saṭīḥ-gāhına olmış maḳar
Virmede aḥvāl-i ʿālemden ḫaber

3. Meʾḫaẕ-i ʿilm oldı ol dercü'd-dürer[490]
Gū sözüm ḳandan gelür ḳanda gider[491]
[Ṣadef][492]

117.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭāʾir-i hümā-pervāz[493]

---

[485] "geh ulı": "ki o bī-" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 116. / "kim bī-" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 62. / "kim o bī-" Arıkan, **a.g.t.** s. 66. / "kʾevveli" Laçin, **a.g.t.** s. 38.
[486] "bār-ı": "yār-ı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 39; Arıkan, **a.g.t.** s. 66; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 62.
[487] Beyitlerin sırası şu tezlerde farklıdır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 66; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 62.
[488] "ḳadd-i enāmı": "fedā nāmı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 39.
[489] Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 67.
[490] "dercü'd-dürer": "tāc aldırur" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 151.
[491] "gū": "gör" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 151; Ayar, **a.g.t.** s. 171; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 116.
[492] Bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 171. / "ḳıble-nümā" Laçin, **a.g.t.** s. 151. / "Göz" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 116.
[493] "pervāz": "perdāz" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 81.

Ḥāʾil olmaz aña neşīb ü firāz

Al ḳanadıyla geldi pervāza
Olmaz ammā ki aña endāze[494]

3. Baʿż-ı eşḫāṣda o ḳāṣırdur
Līk yektā-i şübbān da ḥāżırdur[495]

Ṣāḥibi ger olursa erlerden
Ola Ferhād gibi kūh-efgen

5. Rāst gelse ger aña bir kemter
Kūy-ı āmāline olur rehber[496]

(Oḳ Yay)[497]

118.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ism kim muʿaẓẓamdur
Āḫiri kendiden muḳaddemdür

Oḳunur evvelinde Ḳur'ān'uñ
Vasaṭında bulundı Furḳān'uñ

(28b)
3. Fi'l-meṯel naẓm olunsa evṣāfı[498]
Ḳāfiye eyleseñ olur kāfī

(Ḳāf)[499]

119.[500]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

---

494 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 61.
495 "yektā-i şübbān da": "yektā şebānda" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 116. / "Bektāşiyān'da" Demir, **a.g.t.** s. 81; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 61.
496 Şu tezde makta beyiti yer almaktadır: "Neyliyā eyledim yine anı fāş / Olmaz endāze aña özge ḳumāş" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 62.
497 "göñül" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 116.
498 "naẓm": "ḳaṣd" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 51; Laçin, **a.g.t.** s. 117.
499 "besmele" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 117.
500 Bu lugaz şu tezde altı beyittir, sonunda farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200.

1. Nedür ol bāli çoḳ murġ-ı hevāyi
Dem-i pervāzdan eyler ṣadāyı

Gehī bulur gehī bulmaz ġıdāsın[501]
Ġıdā eyler benī Ādem ġıdāsın

3. Mekānı oldı nevbet-ḫāne ammā
Velī yoḳ görmiş andan ṭabl [u] sūrnā

Geçiniyor gerçi kim bād-ı hevādan
Ḳıyās itme anı sen bād-bīzen[502]

5. Sefer-ender-vaṭandur aña bāzī[503]
Müdeḳḳiḳ fehm ider ancaḳ bu rāzı[504]

(Yel Degirmeni)[505]

120.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür çü heme sütūde-i eser[506]
Aña dil-dāde cümle nevʿ-i beşer

Görmedüm öyle cevher-i fāyiḳ
Cevher ammā ki şehlere lāyıḳ

3. Maẓhar-ı feyżi gerçi mūsirdür[507]
İsmi var cismi yoḳ ʿaceb sırdur

[ʿAḳl][508]

121.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol sīm-ten [ü] sütūde-liḳāʾ

---

501 "ġıdāsın": "hevāsın" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200; Arıkan, **a.g.t.** s. 101.
502 "bād-bīzen": "bād-ı neyzen" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123.
503 "sefer-ender": "seferāndur" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201.
504 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır, farklı bir beyit bulunmaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 101.
505 "zenbūr" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 117.
506 "Nedür çü heme": "nedür ol cevher" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 137; Laçin, **a.g.t.** s. 93.
507 "maẓhar-ı feyżi gerçi mūsirdür": "eser-i feyżi gerçi maẓhardur" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 137. // "mūsirdür": "müʾessirdür" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 93.
508 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 93. / "güneş" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 118.

Yüzi nūrāni gerdeninde ridāʾ

Yaṣṣı yaġırlıdur żaʿīf endām[509]
Yanı üzre yatur mis̱āl-i niyām

3. Müteʾeddibdür aġzı var dili yoḳ[510]
Başı vardur ayaġı yoḳ eli yoḳ

Seri üzre mücevvezeyle gören[511]
Ṣanur anı ḫalīfe-i maʿden[512]

(29a)
5. Ṭaşur ammā yanında tīġ ü sinān
Çıḳarur āşikāra baʿż[ı] zamān

Vehbiyā anuñ içün urdı ḳażāʾ
Boynına bend alnına tamġa
[Ḳırbā][513]

122.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Gördüm Aydın Dede dirler bir ışıḳ
Işıḳ ammā ḳatı ṭatsuz bulaşıḳ

Gülşenī tekyesinüñ dervīşi
Rūşenīlerle daḫi vardur işi

3. Eyleyüp ḥükm-i berātı icrā
Oldı her mescide ḳayyim gūyā
(Ḳandīl)

123.

---

509 “yaṣṣı yaġırlıdur”: “teni lāġar” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 54. / “kim o lagar[-ten ü]-ı” Demir, **a.g.t.** s. 117.
510 “müteʾeddibdür”: “şāyidür” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 117. // “var”: “yok” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 54. / “yoḳ [ki hem]” Demir, **a.g.t.** s. 117.
511 “seri üzre”: “vechi vardur” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 54; Demir, **a.g.t.** s. 117.
512 “ṣanur anı”: “ẓann iderse” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 54; Demir, **a.g.t.** s. 117.
513 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 118. / “devat” Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 54; Demir, **a.g.t.** s. 117.

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne ḥālet ıssıdur ol şey ki ṭurfe seyrāndur
Ziyāret itmege erbāb-ı Ḳuds'e şāyāndur

Anı ziyārete mevḳūfdur ṣalāta ḳıyām
Darılmasa aña ḥacc-ile ʿumre ola ḥarām[514]

3. Ġarīb heykeli ʿibret-nümā ki ʿayn-ı ẓuhūr[515]
Ne çāre şeş-ciheti seng-i ḫārdan maḥẓūr

O bir Berehmen-i āteş-nihāddur ki hemān
Derūnı içre olur şāh ile gedā yeksān

5. Ḥakīm-meşreb iken bü'l-ʿaceb ki ol pür-sūd
Ġıdāsı nevʿ-i beşerdür yanar ẕāt-ı vaḳūd[516]
(Ḥammām)

124.

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne ḥāldür ki iki başı var ki dāʾ-i belā
Ve līk ḳalb[i] anuñ cümleye ḥayāt-baḫşā

Ṣıfāt-ı nīk ile ricleyn-i ʿālem içre be-nām
Yaḫūd bu bāġda bir mīvedür ḫoş istişmām

3. Olunsa ḳalb-i şikeste dü pāyesi tefkīk
O ṭurfe şekl ile eylerse bir ḳadem taḥrīk

(29b)
Olur o heyʾet ile mübtelā-yı kerb [ü] hümūm
Yazarsa lā dönedüşdi şehīde ehl-i ruḳūm

5. Ne bü'l-ʿaceb ki yedi pāyı var ṣaġīr [ü] kibār

---

514 "darılmasa": "varılmasa" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 119. // "ḥarām": "merām" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 119.
515 "ẓuhūr": "ṭahūr" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 119.
516 "yanar": "ye nār-ı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 119. // "vaḳūd": "vuḳūd" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 119.

Velī yemīni dü pāye yesārı penc şümār

Eger iki başına ḥarf-i pencüm ursa tāc
Ne ḫūb duḫter olur ʿaḳlumı ider tārāc

7. Ne ḥikmet oldı ki ol duḫter-i fiten-engīz
Ṣıfāt-ı ṣıdḳ-ıla ʿālemde oldı merd-i ʿazīz

Olursa ḥarf-i cihārumla pencümi terkīb
Döner hemān peder-i müşfiḳe o ẕāt-ı ʿacīb

9. Olur bu şekl ile māʾü'l-ḥayāta gerçi misāl
Velī diyār-ı ʿAcem'de iderler istiʿmāl

Olunsa pāyeleri ḥarf-i çāruma beste
Hebā olur işi ber-ʿaks olur o dil-ḫaste

11. Çıḳarsa ḳalbin anuñ ursa başına bir er
O ḥālde ṣıfat-ı mekr olur aña rehber

Eger şikest[e] iderse ḳademlerin ẓürefā
Olur seḫā ile ʿālemde zübde-i küremāʾ
(?)

125.

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Olursa ḥarf-i cihārumla pāyeler taḥrīr
Dürüst ḳābilelük ṣanʿatın iderdi o pīr

İderse ḳalbini ḳalb ol şeyʾün eger ādem
Olur tenāsüle maṣdar o ẕāt-ı ferruḫ-dem

3. Mürekkeb olsa dü reʾsi ile dü pāyı eger
Hemān ṣūret-i sinnevre nesḫ olur peyker

Tamām-ı ḳalbi ile pāyuñ eyleseñ isbāt
İderdi cilve-gehüñ ol felek-i evvel ẕāt

5. Nedür bu şūḫ dil-efrūz kim olunsa şümār
Yigirmi dürlü libās ile ʿarż ider dīdār

Luġaz mıdur bu muʿammā mıdur ʿaceb Zihnī
Bulurlar ehl-i ḫıred kim degül bu bī-maʿnī

7. Niḳāb-ı vechini refʿ itmek isteyen ʿurefā
Şu beyti yoḳlasa maṭlūb olurdı çehre-nümā

Gider bu serd-i şitā āḫir irişür germā
Behey efendi ṣovuḳdan nedür bu vāveylā
[Yalan][517]

126.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(30a)

1. Ol nedür kim bir kesimli dilber-i nāzik-beden
Lākin olmışdur ḥayātı āteş-ile ābdan

Çünki çarḫuñ devrine rabṭ eylemişdür kesbini
Küreviyyü'ş-şekl olan yirde otarur esbini

3. ʿĪsevī ẓann eyler idüm didiler Mūsā bil
Ehl-i sünnetdür diyü ḥükm itdi aña ehl-i ḳīl

Kāfir-meşrebdür āhen-dildür anlardan ṣaḳın
Yüz virürsen başına elbet çıḳar itseñ yaḳīn

5. Ḳıl ḳadar ʿaybı bulunsa yüzine urur hemān
Hīç mürüvvet itmeyüp başuñ keser ol bī-emān
[Sünnet][518]

127.[519]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭāʾir-i żamīr-şināس
Geydürür dāʾimā[520] ḥarīr libās

[517] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 121.
[518] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 121.
[519] Bu lugaz şu tezde yirmi beyittir ve beyit sıraları farklıdır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 75-76.
[520] "dāʾimā": "ekseri" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 75.

ʿAynıdur merkebüñ başı ayaġı
Birdür ancaḳ ḳulaġı başbayaġı

3. Gerçi ḥayvān degül nebātīdür
Levḥ-i maḥfūẓ ṭavr-ı ẕātīdür[521]

Menşeʾi oldı ḫāk-i tīr-nihād[522]
Masḳaṭ-ı reʾsi ṣaḥn-ı Saʿdābād

5. Başdan başa cismi hep perdür[523]
Āşiyānı başında mużmerdür[524]

El ne taʿlīm iderse söyler
Merdümān andan istifāde ider

7. Uçup elden ele ḳonar şeb [ü] rūz
Görmedüm öyle murg-ı dest-āmūz

Ġayra nā-maḥrem olmaġla çü nigār[525]
ʿĀdet üzre başında yaşmaġı var

9. Ġāyrı ḳuş uçsa bāl açar süzilür
Uçsa bu mużṭarib olur büzilür[526]

Uzanur gāh ḳavaḳ[527] gibi el-ḥaḳ
Meyvesi serv-veş olur ḳozalaḳ[528]

11. Cinsi Baġdād'da olup mümtāz
Dirler gehī olur kebūter-bāz

---

521 "ṭavr-ı ẕātīdür": "rāz u ātīdir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 75. / "rāz-ı ẕātidür" Kip, **a.g.t.** s. 65; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 29.
522 "Menşeʾi": "münşebāy" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 75. / "münşīʾ" Kip, **a.g.t.** s. 65. // "tīr": "bād-ı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 65.
523 "perdür": "birdür" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 29.
524 "āşiyānı": "eşyā" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76. // "mużmerdür": "mużammerdir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 29.
525 Mecmuada "خونكار" şeklinde yazılmıştır.
526 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 65.
527 Mecmuada "فواق" şeklinde yazılmıştır.
528 "serv-veş": "sürü-veş" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 65.

Anı çil aḳçe ile her ḳırḳa[529]
Elli kimse gerek ele ḳırḳa[530]

(30b)

13. Ġurbet ilde ḥazīn olan mehcūr[531]
Rüʾyet ile olur ehl-i mesrūr[532]

Bir bilür yoḳ bir murġ-ı maʿlūmı
Āşinālarda āh Maḫtūmī[533]

15. Kim bilürse bu murġ-ı perrānı[534]
Müjdeci başı iderüz anı[535]

Olsa şāyestedür o murġuñ eger
Nāme vü nāmīsi murġ-ı fermān-ber[536]

[Mektūb][537]

128.[538]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḳazdılar bir mevżiʿe birḳaç ḳuyı[539]
İçleründe yoḳ-durur ḳaṭʿā ṣuyı[540]

İki kişi oturup buña baḳar[541]

---

529 "ḳırḳa": "fırḳa" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 122; Sarıhan, **a.g.t.** s. 76; Kip, **a.g.t.** s. 65; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
530 "ele": "ala" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
531 "ġurbet ilde": "ġarīb elde" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76; Kip, **a.g.t.** s. 65. / "ġurbet elde" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
532 "ehl-i": "anıñ" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76; Kip, **a.g.t.** s. 65.
533 Bu beyit şu tezde en sonda yer almaktadır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76.
534 "murġ-ı perrānı": "murġ-ı berrānī" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 66. / ṭayr-ı perrānı" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 29.
535 "iderüz anı": "ide rīzānī" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 66.
536 Bu lugazın beyit sırası şu tezlerde farklılık göstermektedir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 29; Kip, **a.g.t.** s. 66.
537 Bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76.
538 Bu lugaz şu tezde beş beyittir ve ilk iki beyit aynı, diğer üç beyit farklıdır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 154.
539 "ḳazdılar bir mevżiʿe": "bir maḥalde ḳazdılar" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105. / "bir maḥalle ḳazdılar" Kip, **a.g.t.** s. 95.
540 "içleründe": "ḳuyı ammā" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 154. // "ḳaṭʿā": "aṣlā" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 154.
541 "iki kişi oturup buña baḳar": "iki kişi başı başa çatdılar" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 95; Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105. / "iki kişi baş başa virmiş baḳar" Arıkan, **a.g.t.** s. 154.

Durmayup içlerine ṭaşlar atar[542]

3. Bunı seyr idüp taʿaccüb eyledüm
Ṣormadum şerm-i teʾeddüb eyledüm[543]

Döndi ṣovuḳdan[544] vücūdum ḳanḳala[545]
Söylen āteş yaḳsun oġlan manġala[546]
(Manḳala)[547]

129.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol çerb[548]-i luʿbet ṣāf [u] sāde[549]
Gider nūr-ı ruḫ-ı yārı ziyāde

Ẓuhūr itdi zamānından muḳaddem
İki rū iki şebde oldı zāde

3. Anuñ şeklindedür bu cām-ı laʿlīn
K'anuñ ḳaʿrındadur bir ḳaṭre bāde
(?)

130.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim heyʾeti gerdūn-vār
Münderic ẕātında anuñ rūzgār

Eski bostānīdür ol ḫāṣ-baġçede
Olmada bir defʿa yılda serzede

(31a)

---

542 "durmayup içlerine ṭaşlar atar": "ol ḳuyuya ḫaylī ṭaşlar atdılar" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 95. / "ol ḳuyuya niçe ṭaşlar atdılar" Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105. / "hem çıḳarır ḳuyuya hem ṭaş atar" Arıkan, **a.g.t.** s. 154.
543 Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105; Kip, **a.g.t.** s. 95.
544 Vezin gereği "ṣovuḳdan döndi", "döndi ṣovuḳdan" şeklinde değiştirilmiştir.
545 "döndi ṣovuḳdan": "birūdetden" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105. // "vücūdum": "hevāyī" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 95; Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105.
546 "āteş yaḳsun oġlan": "oġlān āteş atsun" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 105.
547 "manġāle" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 104.
548 Mecmuada "خرب" şeklinde yazılmıştır.
549 "çerb-i": "ḫūb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 123.

3. Ṭoplanur vaḳt-i şitā gelse ḳaçan
Olur eṭrāfı bürūdetden ḳoçan

ʿAynını cerr itseler söz çoġalur
Behre-i nuṭḳ-ı zebān andan olur

5. Var ocaḳlıyla anuñ germiyeti
Münḥaṣır ẕātına ḥelvā ṣoḥbeti

Cāmesi ḳat-ber-ḳat olmış gül gibi
Kevn-i yāri ötdürür bülbül gibi

7. Ḥaşmetā bu nüktemiz fehm olunur
Laḥn-i evlād-ı ʿArab'da bulunur

(Laḥana)

131.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı maʿnevī
Ekser ebyātı içinde mesnevī

Fetḥine erbāb-ı ṭabʿ ider ġülū[550]
Ortaya alurlar anı sū-be-sū[551]

3. Ḥāṣılı bu sırr-ı mübhemden ġaraż
Oldı gāhī cevher ü gāhī ʿaraż[552]

Söylesem de ben anı saña nedür
Yine ṣorarsın anı baña nedür[553]

5. Oldı rehber kendüsine bu luġaz
Görinen köye ḳulaġuz istemez

[Luġaz][554]

132.

---

[550] "ṭabʿ ider": "tīġ eyler" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 63.
[551] "ortaya alurlar anı": "geşt idüp dest-i cinānı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 63.
[552] "oldı gāhī cevher ü gāhī ʿaraż": "olur ol gāhī ḥayvān geh ʿarż" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 63.
[553] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 63.
[554] Bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 60.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ṭop-ı bī-çevgāndur
Cān-ile oynar gezer bī-cāndur[555]

Naḳş-ı gūn-ā-gūn ile ṣūret-nümā
Ṭāliʿi yār ol ne bir dilber-bā[556]

3. On iki yüzden nümāyān ṣūreti
Oldı hū bir ṣūretüñ bir sīreti[557]

Saña bir vech-ile olsa āşinā
Ġayrı yüzden eyler aġyāra vefā

(31b)
5. Yā naṣīb olur saña cevr ü keder[558]
Bī-vefādur ḳanda olursa gider

[Ṭāli'a Naṣīb][559]

133.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür[560] ʿālemde bir ḳaṣīr ġarīb
Yirde vü gökde degül emr-iʿacīb

Eyler ol eyyām-ı saʿd-ile ẓuhūr
Diseler lāyıḳ aña ḳaṣr-ı sürūr

3. Olsa ḫūbān u zenāna cilve-gāh
Būselik olur maḳām-ı çār-gāh

Anda çoḳ ʿāşıḳ bulur dildārını
ʿIyd ider gördükde meh-i ruḫsārını

---

555 "cān-ile": "ḥāl-ile" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 49; Sarıhan, **a.g.t.** s. 93.
556 Bu beyitten sonraki beyitler şu tezde yer almamaktadır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 93.
557 "hū": "her" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 83; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 75; Arıkan, **a.g.t.** s. 49; Ayar, **a.g.t.** s. 62; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 123.
558 "saña": "gelür" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 75; Laçin, **a.g.t.** s. 83. // "keder": "ider" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 49; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 75; Laçin, **a.g.t.** s. 83.
559 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 83.
560 Vezin gereği "kim" kelimesi yazılmamıştır.

5. Ḳāʾim ü s̱ābit degüldür dāʾimā
Gāh birḳaç gün olur ṣūret-nümā

[Bayrām Beşiği][561]

134.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ṭaşaḳlu nām-dār[562]
Āletinüñ kertigi de ḫaylī var[563]

Gördüm ol dīvāneyi zencīrde
Dik ṭurmaz bir ʿaceb tedbīrde[564]

3. Herkesüñ miḳdārını eyler beyān[565]
Aña rāżī oldılar ḫalḳ u cihān

Anı ellerse biri de her zamān
Dişleri ḳıcır ḳıcır eyler hemān

5. Oldı bāzār-ı cihānda muʿteber
Eksük olmasun birini al yeter[566]

(Ḳanṭār)

135.[567]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim başı yüz ayaġı yüz
Yüzi vardur līk yoḳdur anda göz

Daġlardan geldi anuñ ek s̱eri

---

561 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 51. / "beşik dolabı" Ayar, **a.g.t.** s. 63.
562 "ṭaşaḳlu": "ḳaşaḳlu" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 53.
563 "āletinüñ": "ala teynek" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 53; Ayar, **a.g.t.** s. 63. / "altınuñ" Laçin, **a.g.t.** s. 140. // "var": "dār" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 79; Çelik, **a.g.t.** s. 162; Laçin, **a.g.t.** s. 140.
564 "dik": "dili" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 63; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 79; Çelik, **a.g.t.** s. 162; Laçin, **a.g.t.** s. 140.
565 "beyān": "ʿayān" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 140.
566 Bu lugazın beyit sırası şu tezlerde farklılık göstermektedir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 79; Çelik, **a.g.t.** s. 162.
567 Bu lugaz şu tezlerde dokuz beyittir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 39; Laçin, **a.g.t.** s. 138.

Gezdirürler yanlarında ʿaskeri

3. Her dil ile āşināduر söylemez
Ḫalḳa niʿmet baḫş ider kendi yimez

(32a)
Çerb-i şīrīn ile ülfetdür işi
Añа dāʾim ḫidmet eyler beş kişi[568]

5. Ḫānesinden eksük olmaz kimsenüñ
Yār-ı gārı rûz [u] şeb merd ü zenüñ

Bileyüm dirseñ eger kim adını
Ġāfil olma virür aġzuñ dadını

7. Ayaġı baş olsa olur baş ayaḳ
Evveliyle āḫirin ʿadd eyle baḳ

Söyleme yārāna bulsunlar Reşīd
Dāʾimā efvāhdan olmaz baʿīd

(Ḳaşıḳ)

136.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim iki yüzli bir perī
Müstaḳīm olmaġla bulmışdur yiri

Ḥadd-i ẕātında mühendisdür ʿaceb
Oldı her ṭarḥ-ı cedīd üzre sebeb

3. Bir refīḳi var yanınca ṣalınur[569]
Her nerede olsa bile bulunur[570]

Durmaz oynar gāhīce can-bāzdur

---

[568] Bu beyitten sonra şu tezlerde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 39; Laçin, **a.g.t.** s. 138.
[569] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
[570] "her nerede olsa": "ḫiẕmete anuñla" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61; Kip, **a.g.t.** s. 114.

Ber-hevā gūyā ki bir şehbāzdur[571]

5. İki ayağı var anuñ egrice
Yürür ammā kendüsi dosdoğrıca[572]

Bir gözi var ol daḫi bī-nūrdur
Gördügi işler ʿaceb maʿmūrdur

7. İstiḳāmet şemʿinüñ pervānesi
Kimisinüñ var müselles ḫānesi

[Dülger Terāzūsı][573]

137.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne şaḫṣ-ı bü'l-ʿaceb ʿibret-nümā
Şeş-cihetden nāẓır olmış her yaña

Başda tācı var miyānında kemer
ʿÖmr içinde geymemiş ḫilʿat meger

3. Baġrı delik gözlerinden yaş aḳar
Eylemiş bir ʿālī dergāhı maḳar

(32b)
Ṣarılup gāhī aña meh-pāreler
Aġzı ṣuyın aḳıdur bī-çāreler

5. Ġayrı[574] yoḳ herkes[575] bilür meşhūrdur
Görmeyene bu luġaz mestūrdur

[Ḫayırsız Çeşme][576]

138.

---

571 "ber-hevā": "pür-hevā" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
572 "yürür ammā kendüsi dosdoğrıca": "ḳanda cevlān eylese hemvārdur" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61; Kip, **a.g.t.** s. 114.
573 Bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 66. / "küdīne" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 127. / "hevāʿī terāzū" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61.
574 "ġayrı": "ḫayrı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 78; Demir, **a.g.t.** s. 110.
575 "herkes": "ʿārif" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 110.
576 Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 78.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne ikidür bir olmış nīlgūn
Ekseri olur anuñ tīre-derūn

Aġzı vardur söylemez yoḳdur zebān
Aġzını örterler anuñ her zamān

3. Boynu baġlu ḳuldur eyler ser-fürū
Gezdürürler derd-mendi sū-be-sū

Gāh bu ẓulmet olur andan ʿayān
Niçe esrārı ider şerḥ [ü] beyān

5. Gerçi kim āteş-ile bulmuş ṣūreti
Bozılur anuñla sevmez ülfeti

[Mūm][577]

139.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim kimseler bilmez nedür
Lafẓı da üç ḥarfle ferḫundedür[578]

Doġdı çün-kim herkes ile āneden
Ḫalḳ andan dāʾimā şekvā neden

3. Ṣūretā gözden nihān maʿlūmdur[579]
Gāh memdūḥ u gehī meẕmūmdur

Ġayrılarla yār ider cānāneyi
Āşinā iden odur bīgāneyi

5. Baḫt-ı ʿāciz gibi ẓāhir n'eylesün[580]
Gördügi bildügi yoḳ ki söylesün

---

577 Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89.
578 "ferḫundedür": "zībendedir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 65.
579 "ṣūretā gözden nihān": "var ne yoḳ bir emir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 65.
580 "ʿāciz": "fācir" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 65.

[Baḫt][581]

140.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne Hüdhüd'dür anuñ minḳārı yoḳ
Yimez içmez cānı yoḳ güftārı yoḳ

(33a)
Dü-zenebdür bir ayaġı başı var[582]
Ayaġıyla her gice bir işi var

3. Kendi gitmez dāʾimā ṣarḳar durur
Āşiyānı ṭurmaz anuñla yürür

Bāl ü per yoḳ ādemi ḥayrān ider[583]
Sāʿati gelse hemān cevlān ider

5. Derk ider gūyā ki ḥüsn-i dilberi
Bulsa ayrılmazdı bir sīm-perveri[584]

Başını baġlarlar ol dīvānenüñ
Düşmesün tā pāyına cānānenüñ

7. Her ḳaçan kim ol olur cilve-nümā[585]
Ẓāhir olur āşiyānından ṣadā

[Asma Sāʿat][586]

141.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim iki rūşen-dil şefīḳ
Birbirine dāʾim olmışlar refīḳ

---

[581] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 46. / "Nefs" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 129.
[582] "dü-zenebdür bir ayaġı": "dört ayaġı ile hem bir" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 59. / "dü-zenebdür": "ḳuyrığı var" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61; Laçin, **a.g.t.** s. 44.
[583] "ādemi": "adımı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 44.
[584]"sīm-perveri": "sīmīn-beri" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61; Ayar, **a.g.t.** s. 68. / "ber-sīmīnleri" Arıkan, **a.g.t.** s. 59. / "sīmīn teni" Laçin, **a.g.t.** s. 44.
[585] "kim ol": "ol ḳuş" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61; Arıkan, **a.g.t.** s. 59; Laçin, **a.g.t.** s. 44.
[586] Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 59. / "sāʿat anaḫtārı" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 61.

Egridür ṣūretde mānende kemān
Rāst-bīne doġrusın eyler beyān[587]

3. Gāhīce bir burcı eylerler mekān[588]
Niçe esrār-ı ḫafī olur ʿayān

İttiḥādı eylemişler iḫtiyār
İkisi bir ḫānede eyler ḳarār

5. Bilür anuñ n'idügin pīr-i hüner
Gözlüge gizli olur mı ey püser[589]

(Gözlük)

142.[590]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dāʾimā varur gelür[591]
Her varup geldükde iş görür[592]

Niçe serv-i ḳaddi kesdi bāġdan
Eksük olmasun vücūd-ı ṣaġdan[593]

3. Yalıñuzdur yoḳdur anuñ bir eşi[594]
İşi gören ekserī ammā dişi

Eli yoḳdur kārı dāʾim el ile[595]
Biri alsa kār ider anı ele[596]

(33b)

---

587 "rāst-bīne": "rāstdır" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 54.
588 "gāhīce bir burcı eylerler mekān": "eyledikde burc-ı vā hidde ḳırān" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 163.
589 "gözlüge": "gözlüye" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 163; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 80; Ayar, **a.g.t.** s. 69. / "gözlene" Arıkan, **a.g.t.** s. 54.
590 Bu lugaz şu tezlerde yedi beyittir ve beyit sırası farklılık göstermektedir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 59; Demir, **a.g.t.** s. 128.
591 "dāʾimā": "durmaz ol" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 128. // "varur": "vardır" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 69.
592 "iş görür": "ammā iş görür" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 69; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 59; Çelik, **a.g.t.** s. 163; Sarıhan, **a.g.t.** s. 63; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 130; Demir, **a.g.t.** s. 128.
593 "ṣaġdan": "dāġdan" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 59; Çelik, **a.g.t.** s. 163; Sarıhan, **a.g.t.** s. 63; Demir, **a.g.t.** s. 128.
594 "yalıñuzdur yoḳdur anuñ bir": "yalıñız ḫizmet ider yoḳdur" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 163.
595 "dāʾim el ile": "el ile" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 163.
596 "alsa": "ise" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 63. // "ele": "bile" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 63.

5. Kāra āġāz eylese ḫırlar güẕer[597]
Gördügi sāʿat işi sesi[598] keser[599]

(Testere)

143.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim oldı memdūḥ-ı enām
Buldı leẕẕet anuñ ile her kelām[600]

Berde olmaz baḥrden eyler ẓuhūr[601]
Cümlenüñ maḳbūli oldı bī-ḳuṣūr[602]

3. Söyler anı āşinādur her zamān[603]
Niçe āsār-ı celīl eyler beyān[604]

Gevher-i sencīdedür[605] efvāhda
Gösterür ʿunvānı vaṣf-ı şāhda

5. ʿĀleme ṣıġmaz baḳılsa bī-gümān
Gāh olur bir beyt içinde mīhmān

Ehl-i diller ġam-güsārı bir nedīm
Bilür anuñ n'idügin ṭabʿ-ı selīm[606]

7. Bu luġazda daʿvā-i mā-fāt ider[607]

---

[597] "kāra āġāz eylese": "kārı üstinde de ḫır" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 128. // "ḫırlar": "ġırlı" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 163. / "ḫarlar" Ayar, **a.g.t.** s. 69. // "güẕer": "gezer" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 131; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 59; Çelik, **a.g.t.** s. 163; Sarıhan, **a.g.t.** s. 63; Demir, **a.g.t.** s. 128. / "girer" Ayar, **a.g.t.** s. 69.
[598] Bu kısım şu tezde okunamamıştır: bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 163.
[599] "işi sesi": "işini ol" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 63.
[600] "buldı leẕẕet anuñ ile her": "başka leẕẕet bulur anuñla" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[601] "berde": "yerde" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[602] "cümlenüñ maḳbūli oldı bī-ḳuṣūr": "kāmil eyler sözleri itmez ḳuṣūr" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[603] "söyler anı āşinādur her zamān": "olmış erbāb-ı kemāle hem-zebān" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 51; Kip, **a.g.t.** s. 119. // "zamān": "zebān" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 87.
[604] "celīl eyler": "cemīl itmiş" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 50; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[605] Mecmuada "سنجیندر" şeklinde yazılmıştır.
[606] "n'idügin": "ḳıymetin" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 51; Kip, **a.g.t.** s. 119.
[607] "daʿvā": "daʿvīyen" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 70. / "daʿvī" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 51; Sarıhan, **a.g.t.** s. 87; Kip, **a.g.t.** s. 119. // "mā-fāt": "māḳāt" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 87.

Şāhidi olan Reşīd i<u>s</u>bāt ider[608]

(Vezn)

144.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir murġ-ı ser-gerdāndur
Cilve eyler cān-ile bī-cāndur

Yimez içmez ʿālemi seyrān ider
Bir ʿaceb hengāmede cevlān ider

3. Vuṣlat-ı dilberdür anuñ cünbişi[609]
Diseler lāyıḳ aña devlet ḳuşı

Perr ü bālinden görinmez bir nişān
Çār-pā ḳaṣr üzre ṭutmış āşiyān

5. ʿİllet-i maʿhūda olmış mübtelā
Olmadı bir ālet elinden cüdā[610]

[Ḳaṭır Ḫurūsı][611]

145.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(34a)

1. Ol nedür bir maḫzen-i pür-zīb ü fer[612]
Bulunur anda güherle sīm ü zer

Revnaḳ-efzā ḳaṣr-ı rūşendür hemān
Gicelerde oldı gözlerden nihān

3. Gerçi zīb ü zīver ile rū-nümā
Ṣalınur ellerle gördüm bī-vefā[613]

---

608 "i<u>s</u>bāt": "<u>s</u>ebāt" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 119.
609 "vuṣlat-ı dilberdür": "vuṣlata dāʾirdür" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 78; Laçin, **a.g.t.** s. 148.
610 "elinden": "altından" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 78; Laçin, **a.g.t.** s. 148.
611 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 149.
612 "maḫzen": "muḫzen" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 71.
613 Bu beyit şu tezlerde farklıdır: bkz. Hava Laçin, **a.g.t.** s. 149; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 56.

İstedügi yire herkesle gider
Ṣāḥibi girmez velīkin el girer

5. Olmış ʿālemde anuñ-çün muʿteber
Bir gün evvel vuṣlatı eyler ḫaber

Māhī-i dil ṣaydına gūyā ki dām
Bülbül-i şūrīdeye olmaz maḳām

7. Niçeler anuñ içinde kār ider
Zīver-i sūḳ olduġın işʿār ider

[Ḳuyumcı Ḳafesi][614]

146.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim gūyiyā şekli hilāl
Yüzi yirde ḫalḳa olmış pāy-māl[615]

Ekserīnüñ ikişerdür gözleri
Çift olurlarsa görür her yiri[616]

3. Serddür nerm ile itmiş ülfeti[617]
Başberāberdür eşiyle ḫidmeti[618]

Çillesiz gūyā ki bir āhen-kemān
Tīri yoḳ varduġı yirde var nişān

5. Dāʾimā insān ile hem-rāhdur
Birbirinden ṣanma kim aña āgāhdur[619]

[Naʿlçe][620]

---

[614] Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 149. / "ḳuş ḳafesi" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 56.
[615] "yirde": "perde" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 117.
[616] "görür": "gezerler" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82; Kip, **a.g.t.** s. 117.
[617] "serddür nerm ile itmiş ülfeti": "yalıñız hīç kimse itmez raġbeti" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82; Kip, **a.g.t.** s. 117.
[618] "eşiyle": "işi-yle" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 72.
[619] "birbirinden ṣanma kim aña āgāhdur": "bir yirinde ṣanma kim aña heder" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 117. // "aña āgāhdur": "āgāhdur" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 133; Ayar, **a.g.t.** s. 72; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82.
[620] Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 117.

147.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir şütür-leb nām-dār
Anuñ aġzından gelen hep ḫoş-güvār

Ṣāfdur anuñ derūnı dāʾimā
Oldı devletle anuñ-çün āşinā

3. Görmemişdür ekserī cāy-ı keder
Ādeme zevḳ ü ṣafā işrāb ider

(34b)
Gāh olur cūş u ḫurūş eyler hemān
Naḳl ider bir ṭatlu rengīn dāstān

5. Bilin anı cihānda azdur[621]
Ḫalḳ içinde şöhreti zūr-bāzdur[622]
[Zūrnā][623]

148.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir perīşān-ḥāldür
Dāʾimā cān ürkidür ḳattāldur

Gerçi zīb ü zīnet ile rū-nümā[624]
Ṣalınur ellerle gördüm bī-vefā

3. Ḫidmeti el yardımıyla ʿāleme[625]
Ṣaḳın anı mirvaḥa ẓann eyleme

Dürlü dürlü sāz ile peyvestedür

---

[621] "bilin anı": "bilmeyen anı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 133; Ayar, **a.g.t.** s. 73. / "anı bilmeyen" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82; Demir, **a.g.t.** s. 57.
[622] "zūr-bāzdur": "burnāzdır" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 73; Demir, **a.g.t.** s. 57. / "pür-nāzdur" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82.
[623] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 82. / "burun ṭası" Demir, **a.g.t.** s. 57.
[624] "zīnet": "zīver" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 79.
[625] "yardımıyla": "ile olmış" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 47.

Bir maḳām-ı bī-nevāda bestedür

5. Kimi ḥayvān kimisi yirden biter
Yaz eyyāmından olur muʿteber

(Sineklik)

149.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne püşt ü pā ü bir abdāldur[626]
Terk-i tecrīd ehline hem-ḥāldür

Ādem ayaḳ başmayan yirde gezer
Bulduġı mūẕīlerüñ başın ezer[627]

3. Kimi gūyā pençe-gīr İsfendeyār
Ḫaṣmı Rüstem olsa da bir el ṣunar

Şerḥa şerḥadur vücūdı yāreden[628]
Niçeler dermān umar bī-çāreden[629]

5. Eylemiş ḥüccāca çünkim ḫidmeti[630]
Anuñ içündür cihānda ʿizzeti[631]

Geh miyān-ı nāsda bī-kesb ü kār[632]
Geh ḫırāş-ı cān ile ḫidmet-güẕār

(35a)

7. Ḫalḳuñ ardından görür ekẕer işi
Ülfeti merdān ile sevmez dişi

(Arḳa Ḳaşaġı)

---

[626] "pā ü bir abdāldur": "pāda berāber eldür" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 152. / "pāda bir abdāldur" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 134; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 58. / "pā deper abdāldır" Ayar, **a.g.t.** s. 77. / "-bāde bir abdāldır" Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.
[627] "mūẕīlerüñ": "mevzileriñ" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 77; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 58; Laçin, **a.g.t.** s. 152; Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.
[628] "yāreden": "bāseden" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.
[629] "dermān": "imdād" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 58; Laçin, **a.g.t.** s. 153; Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.
[630] "ḥüccāca": "Ḥaccāc'a" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 153.
[631] "içündür cihānda ʿizzeti": "içün kimi eyler raġbeti" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 88.
[632] "nāsda": "nāşide" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 153.

150.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim aṣlı yoḳ mevcūddur
Söylenür ʿālemde bir merdūddur

Oldı mekr ü ḥīlenüñ pīrāyesi
Ḫod-fürūş ālüfteler sermāyesi[633]

3. Bulmadı bāzār-ı ʿālemde kesād
Ḫalḳ içinde dāʾimā eyler fesād

Raġbet itmez ʿārife maʿlūmdur
Şerʿan u ʿaḳlen daḫi meẕmūmdur

5. Ḳanda olsa egri mānende yılan
Kime kim doğrusın eyler beyān[634]
[Kiẕb yaʿni yalan][635]

151.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ditdür ʿuryāndur[636]
Cā-vārdur gūyiyā bī-cāndur

Niçe yüz biñ zaḫm ururlarsa eger
Hīç vücūdına anuñ itmez eṯer

3. Ḥabs iderlerse daḫi ol bī-ḳarār
Bulsa bir furṣat hemān eyler firār

Gūyiyā pervāz ider ʿuḳābdur[637]
Gice gündüz bilmez ol bī-ḫᵛābdur

---

633 “ālüfteler”: “ülfetteler” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 52.
634 “kime kim”: “kim bilürse” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 78; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 77; Kip, **a.g.t.** s. 52; Arıkan, **a.g.t.** s. 52. // “doğrusın”: “ṭoğrı-veş” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 52.
635 Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 52. / “şeyṭān” Çelikdemir, **a.g.t.** s. 135.
636 “ditdür”: “ditrer” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 135; Laçin, **a.g.t.** s. 35; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 75; Arıkan, **a.g.t.** s. 55.
637 “ʿuḳābdur”: “ʿuḳḳābdır” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 75; Laçin, **a.g.t.** s. 36; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 76; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 136.

5. Açılursa bu luġaz zanbaḳ gibi
Arayan būstānda aḥmaḳ gibi

(Jīve)

152.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ḫāne-i pākīze-ser[638]
Üç direkli ḳubbelerdür muʿteber

Penceresinden baḳanlar içine
Nām-ı nāmīsinden alurlar ḫaber

(35b)

3. Añа dāʾim yüz sürer ḫalḳ-ı cihān
Cümlesi ḫalḳuñ añа taʿẓīm ider

Ol bināyı kimse īcād idemez
Tā meger kim ola ol ṣāḥib-hüner

5. Luṭf-ı sulṭānī olursa ʿAbdiyā
Bu luġaz bir ḫilʿat-ı zībā deger

[Kaʿbe][639]

153.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim üç teni cānı iki[640]
Başı iki hem ayaġı on iki

Dördi cānsız sekizidür cānlı hep
G.t g.te virmiş gider itmez edeb

3. Ḳarayı cānsız ile seyrān ider
Ṣuda cānlular gezüp cevlān ider

Cānlı yir cānsız daḫi ister ṭaʿām

638 “ḫāne-i”: “cāne-i” bkz Ayar, **a.g.t.** s. 82.
639 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 136.
640 “üç teni”: “üç teni var” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 83.

Aç olsa meskenetdedür müdām

5. Ṭaş timür virseñ daḫi yir yoḳ dimez
Girü ḳayʾ eyler velī hażm eylemez[641]

Ḳarnı ṭoḳ olsa fiġān eyler hemān
ʿAzmiyā bunı bilendür pehlevān

(Ḳayıḳ)

154.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir uzun ḳuvvetli er
Ḳara ḳulluḳçı gibi ḫidmet ider

İki başınuñ arasında hemān
Bir mücellā laʿl olur baʿżī zamān

3. Kimisinüñ vardur iki gözleri
Līk yoḳdur dili bilmez sözleri

Zenler ile başı anuñ ḫoş-durur
Līk bir yanı yanar āteş-durur

5. Bu luġaz esrārını iden ʿayān
Luṭfiyā oldur cihānda nükte-dān

(?)

155.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(36a)
1. Ol nedür kim yüzden artuḳ gözi var
Başı anuñ gāhī bir baḥre ṭalar

Ol deñizden çıḳacaḳ anuñ başı
Her gözinden başlar aḳmaġa yaşı

3. Boynuna nisbet anuñ başı kebīr

641 "ḳayʾ": "ḳayy" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 137; Ayar, **a.g.t.** s. 83.

İsmi-veş herkese olur dest-gīr

Ḳuyruġın ḳoymazlar elden dāʾimā
Ḳullanurlar anı hep şāh u gedā

5. Bunı her kim fetḥ iderse bī-taʿab
Eyle Luṭfī medḥin anuñ rūz u şeb

[Mürġ-ı Māhī][642]

156.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne ḳaṣr-ı bü'l-ʿacebdür kim müdām
Ṭabʿı anuñ māʾil semt-i ḥarām[643]

Yalıñuz bir ẕāta olmış cāme-ḫvāb
İkiye ḳābil degül olmaḳ maḳām

3. Ne[644] ḳafesdür gūyiyā bir bülbüle
Anda perverde olur ṣubḥ u şām

Geh muʿallaḳ ṣalınur biñ nāz ile
Kesb ider anda hevā cümle tamām

5. Bir eliyle ḳaldırur ādem anı
Var-durur ẕātında ḫiffet ey hümām

ʿĀlem içre bir yire maḫṣūṣ degül
Ḳudretince aña mālik ḫāṣṣ u ʿām

7. Bunı her kim fetḥ iderse Ḥilmiyā
Zīr-i zīn olsun aña raḫş-i merām

(Nārgile)[645]

157.[646]

---

642 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 138.
643 "ḥarām": "ḫırām" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 138; Ayar, **a.g.t.** s. 81.
644 Mecmuada "صانه" şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği "ne" şeklinde okunmuştur.
645 "ṣalıncaḳ" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 138.
646 Bu lugaz şu tezde iki beyittir ve ilk beyit aynı, ikinci beyit farklıdır: bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 130.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dört ayaḳlı cānı yoḳ
Günde biñ ḫançer ururlar ḳanı yoḳ[647]

Ḫançerinden tāze güller bitürür
Güllerinüñ bülbül-i nālānı yoḳ

(36b)
3. İki elle ḳaldırurlar hep anı
Yürümege ẕerrece dermānı yoḳ

Üstüne küp küp düşer ʿāşıḳları
Anları menʿ itmege fermānı yoḳ

5. Ey Ġubārī bu muʿammāyı bilen
ʿAḳl-ı kāmildür anuñ noḳṣānı yoḳ
(Kārgāh)[648]

158.[649]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne mār oldı kim iki başı var[650]
Hep başında dürlü dürlü naḳşı var[651]

İki başı bir yire gelmiş durur
Birbiriyle ḳocuşur hem öpüşür[652]

3. Ol yılan bir bāġı bekler ekserī[653]
Bulmaḳ olur anda müşg ü ʿanberi[654]

Her ḳaçan açılsa ol mār-ı dü-ser[655]

---

647 "ḫançer": "neşter" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 81.
648 "gergef" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 81; Kip, **a.g.t.** s. 56.
649 Bu lugaz şu tezlerde dört beyittir: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
650 "mār oldı": "efʿīdür" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
651 "hep": "her" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57; Ayar, **a.g.t.** s. 82.
652 Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
653 Bu beyitten sonra şu tezde farkı bir beyit yer almaktadır: bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
654 "bulmaḳ": "yimek" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57. // "olur": "içün" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
655 "her ḳaçan": "āh kim" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.

Görenüñ ʿaḳlı gider itmez[656] naẓar[657]

5. Kim virürse bu luġazdan bir nişān
Gelsün alsun Rifʿatī'den tāze cān[658]

(Uçḳur)

159.[659]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim fikri dāʾim kīnedür
Ḫalḳa anuñ işleri ʿaksinedür[660]

Ḳonduġı yirden de almaḳ pīşesi[661]
Ḫalḳı incitmek-durur endīşesi

3. Müfsid ü bed-kār u evler yıḳıcı[662]
Sürme mekr ile gözden çekici[663]

Anasından eġri doġardı doġıcak[664]
Yaşamasun ancılayın yavrıcaḳ[665]

[Fāre][666]

160.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir yumşacıḳ bī-pā vü ser
Herkese ḫidmet ider şām u seḥer

(37a)
Aġzı yoḳdur dili yoḳdur rūz u şeb

---

656 "görenüñ": "ādemüñ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57. // "itmez": "ḳılsa" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35. / "itse" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
657 Bu beyitten sonra şu tezde farkı bir beyit yer almaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35.
658 Bu beyit şu tezlerde yer almaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 35; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 57.
659 Bu lugaz şu tezde üç beyittir, ikinci beyit yer almamaktadır: bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99.
660 "ḫalḳa anuñ işleri": "ḫalḳ-ı ʿālemde işi" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99.
661 "ḳonduġı": "ḳomadıġı" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 87.
662 "müfsid ü bed-kār u evler": "müdbir ü müfsid ü olur" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99.
663 "çekici": "ḳapıcı" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99.
664 "anasından eġri doġardı": "oġlı ṭoġar anasından" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99. // "eġri": "uġrı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 147; Ayar, **a.g.t.** s. 87.
665 "yaşamasun ancılayın": "yire girsün buncılayın" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 99.
666 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 147.

Gözlerinden yir ṭaʿāmı cümle hep

3. Māhī gibi ṣuyı ġāyet de sever
Acı ṭatlu nūş ider itmez ḥaẕer

Ḳan irin daḫi virürlerse hemān
Nūş ider hīç yoḳ dimez ol bī-gümān

5. Söyleme bir kimseye bunuñ yirin
Kim bilürse Luṭfiyā ṣad āferīn

(Sünger)

161.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ikisi birlik ider
Birlik içinde eyü dirlik ider

Her ne kim birisi eyler naẓar
Ol da meyl eyler aña ey pür-hüner

3. Birbirine ikisi sırdaşdur
İkisi birden doġrı ḳardaşdur[667]

Seyr iderler ʿālemi bi'l-ittifāḳ
Kimse itmez bunlara hergiz yasaḳ

5. Bunları her kim bilürse ḫāṣṣ olur
Dürr-i maʿnī baḥrına ġavvāṣ olur[668]

(Göz)

162.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ne ḳatı yumşaḳ ne pek
Ṣan nihāl üstünde bir ḳurı böcek

Var anuñ bir Hindī-sīmā düşmeni

[667] "doġrı": "doġar" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 148; Ayar, **a.g.t.** s. 85.
[668] "maʿnī": "maʿnā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 148.

Yüzini görmeden āzürde teni

3. Kend[i] ḫāline ḳor-iseñ bir zamān
Ser-firāz olmaġa yüz tutar hemān

Uzadursañ her gören dir başını
Bunı sünnet eyle bulmış yaşını

5. Kim bilürse bu şikeste-besteyi
Şād ider ol Ḥilmi-i dil-ḫasteyi

[Ḳarpuz][669]

163.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(37b)

1. Ol ne raḥn-ı bī-vefādur kim dü-pā[670]
Olmada vaḳt-i şitāda rū-nümā

Çār-pā ḥayvān gibi ol yem yimez
Aña mālik olan aṣlā beslemez[671]

3. Arpa içün ilticāʾ itmez çiʿa[672]
Ṭabʿı māʾil ḳar buz üzre ḳaymaġa

Var licāmı ḳuyruġı ḳusġunı yoḳ[673]
ʿĀşıḳ-ı üftādesi ṣıbyānda çoḳ

5. Ayaġına mīḫ deger ise duyar
Naʿlı yoḳ ammā yine ister ḳayar

Her kim inişte biner ise buña[674]

---

669 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 149.
670 "raḥn-ı": "raḫş-ı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 149; Ayar, **a.g.t.** s. 120. / "raḫş kim" Laçin, **a.g.t.** s. 148. / "raḥşāndır" Sarıhan, **a.g.t.** s. 54. // "bī-vefādur kim dü-pā": "ki oldı bī-pā" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 54. / "bī-vefādur" Laçin, **a.g.t.** s. 148.
671 "beslemez": "baġlamaz" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 54.
672 "çiʿa": "çıġa" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 149; Laçin, **a.g.t.** s. 148. / "cefe" Ayar, **a.g.t.** s. 120. / "saña" Sarıhan, **a.g.t.** s. 54.
673 "var licāmı ḳuyruġı ḳusġunı": "varlıca mı s̱āniyā ḳuyruġı" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 54.
674 "buña": "aña" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 148; Sarıhan, a.g.t. s. 54.

Ol da yoḳuşda süvār olur aña[675]

7. Ḥalline ne eylesem āyā ʿaṭā
Anda ṭonda bir şeyʾüm yoḳ Fenniyā[676]

Bezmümüzde olsa bir duḫter sefīd[677]
Fetḥ olu[r]dı bu muʿammā-yı cedīd
(Ḳızaḳ)[678]

164.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı maʿnevī
Var derūnında sekiz ḳıṭʿa evi

Çün sekiz oldı anuñ kāşānesi
Her biri başḳa maʿārif ḫānesi

3. Her birinde niçe müşkil ḥall olur
Ṭālib-i maḳṣūd maṭlūbuñ bulur[679]

Her birinde ravża-i cennet mis̱āl
Şāhid-i maḳṣūd ider ʿarż-ı cemāl

5. Ḥāṣılı dünyā vü ʿuḳbā andadur
Ġāfil olma cümle maʿnā andadur

Cümle-i eşyānuñ oldur menbaʿı
Maṭlaʿıdur cüzʾ ü küllüñ maṭlaʿı

7. Çār ʿunṣurdur bināsı ġālibā
Anda dāḫil ḫāk [ü] āteş mā hevā

Öyle ḫalḳ itmiş Ḫudā-yı lā-yezāl

---

675 “süvār olur aña”: “biner āḫir aña” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 148. / “biner lā-büdd saña” Sarıhan, **a.g.t.** s. 54.
676 “anda ṭonda”: “at-da ṭut-da” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 148; Sarıhan, a.g.t. s. 54.
677 “bezmümüzde olsa”: “hem-zede olsa da” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 148.
678 “ḳazaḳ” bkz Laçin, **a.g.t.** s. 148.
679 “maḳṣūd maṭlūbuñ”: “maṭlūb maḳṣūdın” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 15.

Birinüñ erkānına yoḳdur zevāl

9. Baʿżına ol ḫānenüñ bir oldı bāb
Baʿżına bir ḳaçdur eylerseñ ḥisāb

(38a)
Ol ḥiṣāra eylemez raġbet kibār
Raġbeti eṭfāle olmışdur şiʿār

11. Naḳşı resmi birbirinden dūrdur
Her biri bir şekil ile maʿmūrdur

Anlara ṭop u tüfenk itmez eser
Āb ile āteş ider ammā żarar

13. Bu luġaz Saʿdī muʿammāya ḳarīn
Kim bilürse Bārekallāh āferīn[680]

[Ebced][681]

165.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür aç gözli bir ejder misāl
Gice gündüz ekl ider ṭoymaḳ muḥāl

Başı ḳırḳ bir göz ile eyler naẓar
Nıṣfınuñ mefhūmı maʿnāda umar[682]

3. Hem-demidür herkesüñ ṣayf u şitā
Mübtelā olmış aña bāy u gedā

Cümlesin ḳılsañ ḥesāba ihtimām
Dört yüz on olur yekūni taṣtamām

5. Ḳuyruġın ḳaṭʿ eylesem çekmez keder
Ümm-i dünyā gibi[683] bir maʿnā ṭoġar

---

680 Bu lagazın beyit sırası şu tezde farklılık göstermektedir: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 14-15.
681 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 15. / "göñül" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 150.
682 "umar": "emer" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 151.
683 Bu kelime mısrada iki defa tekrarlanmıştır, vezin gereği biri çıkartılmıştır.

Bir ḳul oġluna bu beyt olsa beyān
Bir mevācib ismidür dirdi hemān[684]

7. Gūş idüp bir sūḫte-i ṣāḥib-fiten
Didi kim ḳaṭʿ olsa başı nām-ı fen

Żıddını īrād iderseñ bī-riyā
Bu luġaz ẓāhir olurdı vāḳiʿā

9. Eyledi efkārı bī-tāb [u] tüvān
Yoḫsa söylerdi Lebībā rāygān

[Namāz][685]

166.[686]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ṣarf-ı ẕihn itmiş luġaz fenndeʿārif rāygān
Ṣarfını çek ṣīġaya ism-i zamān ism-i mekān

(?)

167.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol sāġar-ı ferḫunde-liḳā
Bāde-i feyż ile pür-baḫş-ı ṣafā

Niçe taʿrīf ideyim evveli yoḳ
Gerçi evṣāfını eyler ḳatı çoḳ

3. ʿİşve-i nāz-ile beñzer yāra
Gelse bir kerre eger güftāra[687]

(38b)
Gāh ʿuşşāḳa ider ʿarż-ı cemāl

---

684 "bir mevācib": "ber-mevācib" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 151.
685 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 151.
686 Bu lugaz, mecmuada bir önceki lugazın devamı olarak verilmişse de vezin ve anlam yönüyle farklı bir lugaz olduğu anlaşılarak ayrıca numaralandırılmıştır.
687 Bu beyit şu tezlerde farklıdır: bkz. Kip, **a.g.t.** s. 124; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 28; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 37.

Her zamān görmek anı emr-i muḥāl

5. Āb u tāb-ile ḳaçan itse ẓuhūr
Çeşm-i ʿāşıḳları eyler pür-nūr

Seyr[i] pür-neşʾe virür dīdelere[688]
Bezm-i gülşende o nāzendelere[689]

7. ʿAyn-ı aʿyān ile mümtāz oldı
Bāġ-ı ʿālemde ser-efrāz oldı

Hep derūnında nihāndur aṣlı
Kesilür olmasa aṣlı nesli

9. Ḥoḳḳa-i ḥikmete pinhān olmış
Şeş cihāt ile nümāyān olmış

Bula ʿālemde hemān neşv [ü] nemā
Revnaḳ-ı Rūm'a sebebdür zīrā
[Lāle][690]

168.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol ṭabl-şikem bīnīsi surnā[691]
Anuñ ṣıyt u ṣadāsı yoḳdur ammā[692]

Beli vardur anuñ aġzı ḳulaġı
Ḳulaġınuñ yoḳ ammā ṣol [u] ṣaġı

3. Degül bir vech-ile ṣūretde maḥbūb
Bahār eyyām[ı] oldı ḫayli merġūb

Gezer ellerle bāġ u lāle-zārı

---

688 "pür-neşʾe": "bir neşʾe" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 84; Kip, **a.g.t.** s. 124; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 28; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 37.
689 "nāzendelere": "nādīdelere" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 28.
690 Bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 84. / "ʿaşḳ" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 152.
691 "nedür ol": "ne ol" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 86; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 161. // "ṭabl-şikem bīnīsi": "ṭabl şekm-i bīnīsi" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 161. / "şekm-i bīnīsi" Demir, **a.g.t.** s. 52. // "surnā": "sever ta" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 52.
692 "ṣıyt": "ṣīt" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 86.

İder bilmem niçün giryān [u] zārı

5. Anuñ meyli hemān ezhār u gül-zār
İder cūş [u] ḫurūşı anda her-bār

[Baġçe Ṣulaġı][693]

169.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol murġ-ı ābī k'ola düm-dār
Var anda Hüdhüd-āsā tāc-ı minḳār

Beli var ḳuyruġı ẓāhir degüldür[694]
Çıḳup pervāzda ḳādir degüldür

3. İderlerse eger bir güş-māli
ʿAyān olur ne ise ḥasb-i ḥāli

(39a)
Olursa merdüm-i dīde maḳāmı[695]
Görür yek-sān zīrā ḫāṣṣ u ʿāmı[696]

5. Revān gūyā ki andan āb-ı ḥayvān[697]
Niçe dil-teşne ʿāşıḳlar bulur cān

[Çeşme Lülesi][698]

170.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim dāʾimā ʿuryāndur
Tācı başında ʿaceb sulṭāndur[699]

Geh kemer-zerrīn ile zīnet bulur[700]

---

[693] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 86. / "maṭara" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 153. / "baġçe ḳoġası" Demir, **a.g.t.** s. 52.
[694] "beli var": "perī vār" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 159.
[695] "olursa": "ḳo olsun" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 159.
[696] 3 ve 4. beyitler şu tezde yer değiştirmiştir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 159.
[697] "revān gūyā ki andan": "zebāne gelse gūyā" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 83.
[698] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 97. / "ibrīḳ" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 153. / "muṣluḳ" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 83.
[699] "tācı başında ʿaceb": "ṣāḥib-i tāc u ʿalem" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 135; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 81.
[700] "kemer-zerrīn": "zerrīnṭāḳ" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 135; Kip, **a.g.t.** s. 74; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 81.

Ḫiẕmetiyle niçeler rifʿat bulur

3. Cānı yoġ-iken ġıdāsı oldı cān
Bülbül eyler ādemi baʿżı zamān[701]

Müstaḳīmü'l-ḳāmeddür baḳsañ eger
Kec-derūn olmaḳ aña virmez keder[702]

5. Seng-dil bir serv-i sīm-endāmdur[703]
Dāʾim olsun zīver-i İslāmdur

[Mināre][704]

171.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol pençe-gīr-i germ-ülfet[705]
Beşerden buldılar ʿālemde ʿizzet

Gelür ekser o ḥayvāndan ẓuhūra
Maḳām olmış kimi baʿż-ı ṭuyūra[706]

3. Beli aġzı var ammā yimez içmez
Hem eller gibi ṣolı ṣaġı seçmez[707]

Kimi biñ zaḫm ile gösterdi ṣūret[708]
Bulunca dest-būs-ı yāre furṣat

5. Reşīda bī-vefādur olma yārān[709]
Şitā eyyāmı olur elde mihmān

(Eldiven)

---

701 "baʿżı zamān": "irfān olur" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 55.
702 "olmaḳ aña": "oldı-ysa da" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 135; Kip, **a.g.t.** s. 75; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 81. // "keder": "żarar" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 135; Kip, **a.g.t.** s. 75; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 81.
703 "seng-dil": "senüñ dil" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 75.
704 Bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 55.
705 "pençe-gīr-i": "pençe giyer" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 27. // "germ-ülfet": "ülfet" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 59.
706 "ṭuyūra": "ṭabūra" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 59.
707 "seçmez": "saçmaz" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 59.
708 "biñ": "pek" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 59.
709 "olma yārān": "eyle iẕʿān" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 76; Sarıhan, **a.g.t.** s. 59; Demir, **a.g.t.** s. 27.

172.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol kim ola maḥbūb-ı ʿālem[710]
Añа ṭālib cihānda cümle ādem

(39b)
Gezer dünyāyı eyler ḫalḳı ḫandān
Niçe dil-ḫasteye bulmış o dermān

3. Mühim sāzı ve bu rāzı cihānuñ[711]
İder ḫiẕmetlerin şāh [u] gedānuñ

O fettān-ı cihān bir bī-vefādur
Hemān ellerle dāʾim āşināduر

5. Seni eylerse iḳbāl-ile mesrūr[712]
Ṣaḳın ġafletle olma añа maġrūr

Kimi zencīre beste olmış anuñ
Çoğın başdan çıḳarmış dilberānuñ[713]

7. Nihān itmez Reşīdā ṣorma anı[714]
ʿAyān olur ne ise dāsitānı[715]

(Aḳçe)[716]

173.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol bir gürūh-ı ṣāḥib-ālet
İderler mecmaʿ-i nāsda ticāret

---

[710] "maḥbūb-ı": "maḳbūl-ı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55; Çelik, **a.g.t.** s. 159.
[711] "ve bu rāzı": "bu bāzār-ı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55; Sarıhan, **a.g.t.** s. 89; Demir, **a.g.t.** s. 17; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162; Çelik, **a.g.t.** s. 159.
[712] "seni eylerse iḳbāl-ile": "viṣāliyle seni eylerse" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55; Çelik, **a.g.t.** s. 159.
[713] "dilberānuñ": "dilber anuñ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 17. / "dil-rübānuñ" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162.
[714] "Reşīdā ṣorma anı": "bilürse merd ü dānā" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55. / "bulursa merd-i dānā" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162; Çelik, **a.g.t.** s. 159.
[715] "ʿayān olur ne ise dāsitānı": "iki yüzli vefāsızdur o zīrā" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162; Çelik, **a.g.t.** s. 159.
[716] "altūn" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 55.

Ne yirde görseler bir sāde-ruḫsār[717]
Olurlar dal bisāṭ aña ḳafadār[718]

3. Metāʿ-ı vaṣlı görmezden muḳaddem[719]
Alup virmekdedür bunlar dem-ā-dem[720]

Görürler ḳanda bir egri nihāl[i]
Ururlar püş-tüvā-yı lā'ubāli[721]

5. Eger yāre bulurlar bir aralıḳ
Ṭon üstinden iderler āşinālıḳ[722]

Bulup ḳuyruḳ yaġın mūm dökdürürler
Verā-yı perdeden işüñ görürler[723]

7. Bu ṣınfuñ ekserī nefsinde māhir[724]
Sepīd naḳş eylemekde misli nādir[725]

Bu kār erbābınuñ ancaḳ ṣafāsı
Elinüñ kiri yüzinüñ ḳarası

9. Eger fehm eylemezseñ bu kelāmı
Dayaḳlar seni şehzāde imāmı[726]

(Ḫayālbāz)[727]

174. [728]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

(40a)

---

[717] "ne yirde görseler": "görürlerse eger" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 188.
[718] "bisāt": "pusāṭ" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 42; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 188.
[719] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 130.
[720] "bunlar": "anlar" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 188.
[721] "ururlar": "olurlar" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 130.
[722] "ṭon": "dün" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 42.
[723] "işüñ görürler": "iş gördürürler" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 42. / "iş görürler" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 188; Demir, **a.g.t.** s. 130.
[724] "nefsinde": "fenninde" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 130.
[725] "sepīd": "sepet" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 42.
[726] "dayaḳlar": "dabaḳlar" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 42.
[727] "dayaḳçı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 156. / "şeh-zāde imāmı" Sarıhan, **a.g.t.** s. 42. / "dayaḳçılıḳ" Demir, **a.g.t.** s. 130.
[728] Bu lugaz şu tezde altı beyittir, sonda farklı bir beyit yer almaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 34.

1. Nedür eyā ki o iki keseyen
İkisi birden işler göreyen

Ṣanʿatında ikisi de üstād
Vardur ammā miyānlarda kesād

3. Gözi ardında burnı ise uzun
Burun ammā ki ḫayli sivri burun[729]

Kimi āteş kimisi penbe ile[730]
Kiminüñ kesb ü kārı cāme ile

5. Duḫterān ile kimi ülfet ider
Kimi varup çobana ḫizmet ider[731]

(Mıḳraṣ)[732]

175.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nedür ol kān-ı gevher-i maʿden
Bu suʾāle cevāb isterem senden

Biri erdür birisi anuñ ʿavret
Ḫayāliyle döker bī-çāre şehvet[733]

3. Bir ḳarışdan artucaḳdur birisi
Bir müdevver ḳıṣṣadur ol birisi

Birisi āteş gibi yanup düter
Öbürisi āteşine ṣu seper

5. Ḳadıncıḳlarla görüşmek ḫūyudur
Birinüñ başı ġāyetle ṣuludur

Gāh sīm olur geh nuḥās gāh çelik

---

[729] "sivri": "çüfte" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 80.
[730] "penbe": "pençe" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 56.
[731] "kimi varup çobana": "kimi var kim civāne" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 34. // "çobana": "ḫūbāna" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 56.
[732] "maḳāṣ" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 156.
[733] Bu beyit "Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿūlün" veznindedir.

Birinüñ aḳçe ḳadar başı delik

7. Alsa dilber eline yāḫūd zenān
Üzerine dökdürür ḳat ḳat hemān

Deligi vāsiʿ dişinüñ ṣuçı ne
Tükürüksüz ḳoyamazsın içine

9. Yeter ḳılduñsa da medḥini anuñ
İkisi de lüzūmından cihānuñ

Bī-edeblik itme Mādiḥ gel yüri
Utanmadan niçe dirsün ʿūd yeri

(Buḫūrdān - Gülābdān)

176.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(40b)

1. Nedür ol mār-pīç-i nerm [ü] ser-keş
Ele alduḳça gāhī ola āteş

Bir iki reng-ile olmış nümāyān
Olayım diyü dest-i yāre şāyān

3. ʿAcep ṣūretlere ḳor anı üstād
Hele taḥsīn iderdi görse Bihzād

Kimisi ṣarılu destāra beñzer
Seri engüşt-i dest-i yāre beñzer

5. Egerçi şevḳ-baḫş-ı bezm-i yārān[734]
Ḳomazlar şevḳ-ile tenhāda bir an[735]

Güzel ser-riştedür ʿuşşāḳ-ı zāra[736]

---

[734] "şevḳ-baḫş-ı bezm-i": "bezm-i şevḳ-baḫş-ı" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 60.
[735] "bir an": "cūyān" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 51.
[736] "ʿuşşāḳ-ı zāra": "ʿuşşāḳ-zāde" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 158; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 60; Arıkan, **a.g.t.** s. 51.

Anuñ gibi varılsa bezm-i yāre[737]

7. Gehī göstermek ile oldı kārı
Baña şemʿ-i ruḫ-ı dildārı yārı[738]

(Şemʿa)

177.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol iki hem-dem kim ʿayāndur
İkisi birbiriyle tevʾemāndur

Görürler yād elinden cevr [ü] bīdād
İderler ayrılıḳ-çün āh ü feryād

3. Dil aġız bir idicek ol iki yār
Ne mümkün ara yire gire aġyār

Dehānı her birinüñ mime beñzer
Kemerler bellerinde sīme beñzer

5. Bu ikinüñ n'ola żamm olsa ḥāli
Degül bir beyt hīç bunlardan ḥāli

(Ḳapu)

178.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭurfe şaḫṣ-ı lāġar-ten
Hīç ṣaḳınmaz gözini budaḳdan

Bī-muḥābā uçup gezer her bār
Nār-ı pertāb ider semender-vār

3. Bir ocaḳ-zādedür bihīn-i sīmā
Dāʾimā āşinā-yı bāy [u] gedā

(41a)

---

[737] "varılsa": "var ise" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 51.
[738] "dildārı yārı": "pür-şevḳ-i yāri" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 60; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 159.

Başına ṣayf [u] şitā ṭaḳar sünbül
Āsumānī belādur ol şengül[739]

5. Pīş-i şâhında itse reftārı[740]
Keşfden pāyın eylemez ʿārī

Pīç [ü] tāb anı şöyle almışdur
Ayaġı bir çuḳurda ḳalmışdur

7. Dil çirk-i riyādan olsa ḫarāb
İtdirürler o şaḫṣa nūş-ı şarāb

Gāh sācid gehī ḳıyām-āver[741]
Ekserī nev-cüvān imāma uyar

9. Bu luġaz sırrın añlayan cānuñ
Āferīn ṭabʿ-ı pākına anuñ

[Tütün Çubuġı][742]

179.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ehl-i ʿaşḳa rāh-zen
Eyledi dilberleri pīr-i kühen

Fitne-cūdur yār-ile yüz bulmasun
Vechi var şemşīrden ḳurtulmasun

3. Ekmedügüñ yirden ot gibi biter
Ruḫṣat olsa şöhret [ü] şāna deger

Olsa ne yüzden gelüp ṣayd u şikār[743]
Ṣalıvirmek bāʿis-i ʿizz [ü] vaḳār

---

739 “belādur”: “balādır” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 115.
740 “şâhında”: “şāhānda” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 159; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 115; Demir, **a.g.t.** s. 72.
741 “-āver”: “ider” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 72.
742 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 72.
743 “ne yüzden gelüp ṣayd u şikār”: ʿaynıyla ne yüzden āşikār” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 68; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 83.

5. Rūy-ı yāri gelse seyrān eylese
Şīr olur gördükde cevlān eylese
(Liḥye)

180.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir iki üç pehlevān
Her biri bir Ḥamza-i ṣāḥib-ḳırān[744]

Biri eyler ʿāleme cevr ü cefā
Serd-meşreb tünd-ḫū ehl-i hevā

3. Māʾi cām-ile birisi sū-be-sū
Geşt idüp dünyāyı eyler cüst [ü] cū

Birisi üftāde-i rūy-i zemīn
Germ-ülfet vāyesi āh ü enīn[745]

(41b)

5. Biri birini teʿāḳub itmede
Birisi geldükçe biri gitmede[746]

Kimse[747] bilmez aṣlını söyler hemān
Ben daḫi bilmem nedür gözden nihān

7. Her biri bir ḫānede eyler ḳarār
Kim bilürse anuñ olsun nev-bahār
(Cümle)[748]

181.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ʿarażdur ẕātda
Cism-ile iṯbātı mevcūdātda

---

[744] "Ḥamza-i": "ḫumre-i" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 65; Ayar, **a.g.t.** s. 127.
[745] "vāyesi": "dāyesi" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 85.
[746] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 85.
[747] Mecmuada "كيمسلر" şeklinde yazılmıştır, vezin gereği "kimse" olarak okunmuştur.
[748] "cemerāt" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 160. / "cemre" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 65.

Muḫtelif esmā ile aṣlında bir
Ekserī eşyāda ẓāhir müstetir

3. Gülde vardur nāle-i bülbülde yoḳ
Var ise sünbülde būy-i gülde yoḳ

Dürlü dürlü cāmelerle rū-nümā
Ādemi āşüfte eyler dil-rübā[749]

5. Āb [u] tāb ile olur gāhī Reşīd
Gül gibi ruḫsār-ı dilberde bedīd

[Renk][750]

182.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir ḳalʿa-i ʿibret-nümā
Eksük olmaz anda aṣlā mācerā

Āb u tāb ile misāl-i gül-sitān
Olmaz ammā anda bāġ u būstān

3. Hep mücerrebdür içinde ʿaskeri[751]
Var ise cemʿ itmezler ʿavratla eri

Cümlesi gūyā anuñ ehl-i fenā
Farḳ olunmaz hīç bāy ile gedā

5. Artdurur çoḳ sālik anda ḳāmeti
Kimi ʿUşşāḳī kimisi Ḫalvetī

Ekserī ḳavmi siyeh-pūşāndur
Anda çoḳ sīmīn beden mihmāndur[752]

---

[749] "eyler dil-rübā": "eylerlerdi yā" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 133. / "dil-rübā": "dāʿimā" Ayar, **a.g.t.** s. 140.
[750] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 88.
[751] "mücerrebdür içinde": "içinde mündericdür" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43; Ayar, **a.g.t.** s. 133; Demir, **a.g.t.** s. 102.
[752] "mihmāndur": "ʿuryāndır" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43; Ayar, **a.g.t.** s. 133; Demir, **a.g.t.** s. 102.

7. Burc [u] bārūsı tehī peymāneler[753]
Arasa bulur ʿaraḳ mestāneler

(42a)
Olsa bir ādemde tāb-ı ıżṭırāb[754]
Anı eylerler ʿaraḳdan neşve-yāb

9. Bunı her kim fetḥ ider āferīn
Cāme-ḫvābında bula bir nāzenīn
(Ḥammām)

183.[755]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ser-firāz-ı bāġ-ı cihān
Eksük olmaz anuñ başında dumān[756]

Sebz cāmeyle ṣalınur dāʾim
Yatmaz oturmaz ekserī ḳāʾim[757]

3. Var serinde ʿimāme-i ḳāḍī
Ne mużāriʿ bilür ne ḫod māżī[758]

Ne sezādur o heykel öyle aña[759]
Ola rindāne zīb-i bezm-i ṣafā

5. Taḳılursa ʿaceb degül sāza
Maḥrem olmaz o perdede[760] rāza[761]

Cānı var ise söylesün hünerin

---

[753] "bārūsı": "bārū-veş" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43; Demir, **a.g.t.** s. 102. / "bārū veştehī" Ayar, **a.g.t.** s. 133.
[754] "tāb-ı": "nāb-ı" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 102.
[755] Bu lugaz şu tezde on bir beyittir: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 36.
[756] "başında": "serinde" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 25.
[757] "oturmaz": "uyumaz" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 35.
[758] "ne ḫod": "vü ne" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143. / "ü ne" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 35; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 36.
[759] "öyle": "ile" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 35; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 36. / "eyle" Demir, **a.g.t.** s. 25.
[760] "perdede": "yerde de" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143. / "perde-i" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 35.
[761] Mecmuada "سازه" şeklinde yazılmıştır.

Bulur āteşde ʿāḳıbet o yerin

7. Ḳocaduḳça ʿaceb mi olsa figār[762]
Şerḥa şerḥa derūnı olmada ḫār[763]

Ẓāhir itmez baḳılsa āh-ile zār
Ṣoñra bildüm ki anuñ āteşi var

9. Gāh olur kim fedā-y-ile serini
Düşe ḫāk-i siyāh ide yerini

Oldı feyż-i bahār ile tāze[764]
Eyler ʿarż-ı cemāli yazdan yaza[765]
(Enginār)[766]

184.[767]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol tīre-rū dürüst-beden[768]
Anı var eylemiş Ḫudā yoḳdan

Ṣūretā gerçi bir heyūlādur
Līk her ṣūreti peẕīrādur

3. Bulup aña bir iki vech-i vecīh
Rūḥ-ı insāna eyledüm teşbīh

(42b)
İbtidāsı laṭīf ü ʿulvīdür
Ṣoñı ammā keṯīf ü süflīdür

5. Nāḳıṣ olmaz anuñla şānı yine

---

[762] "ḳocaduḳça": "ḳoduḳca" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143.
[763] "derūnı": "vücūdı" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143; Demir, **a.g.t.** s. 25.
[764] Bu beyit şu tezlerde yer almamakta, farklı bir beyit bulunmaktadır: bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 35.
[765] Bu beyitten sonra şu tezde bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 36; Demir, **a.g.t.** s. 25.
[766] "lüle" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 143.
[767] Bu lugaz şu tezde on beyittir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
[768] "tīre-rū dürüst-beden": "tīre rūy-ı zişt beden" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.

Ḫalḳ elinden bıraḳmaz anı yine

Rūm'a geldükçe[769] hep o tīre-liḳā
Hem-çü mesned ü giyer sefīd ḳabā[770]

7. Giceler eyler ʿazm-i naḫl-sitān
Vāṣıl olur aña seḥer-i ḫīzān[771]

İsterem saña nāmını diyeyim[772]
Līk evveli yoḳ ki söyleyeyim[773]

9. Bilemezsiñ bu remzi fikr-ile sen[774]
Meger imdād irişe Mevlâ'dan[775]

(Lāden)

185.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim giceci bir żayf-ı pāk[776]
Geşt ider şehri gice bī-vehm [ü] bāk[777]

Bir gök ata binmiş ol ezraḳ-süvār[778]
Ṣanma cādūdur anı yā cānı var[779]

3. ʿAdd olunmaz ceyş-i ṣāḥib iḥtişām[780]
Vechi var dinse aña pāşā-yı Şām

Ḳavmi içre ḥabs olunur gerçi gāh[781]
Bend içinde yine eyler ḳaṭʿ-ı rāh

---

769 "Rūm'a geldükçe": "gelicek Rūma" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
770 "mesned": "hindū" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
771 Mecmuada "خيران" şeklinde yazılmıştır.
772 "saña nāmını": "gerçi ismini" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
773 Bu beyitten sonra şu tezde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
774 "ile sen": "eylesen" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 30.
775 "Mevlâ'dan": "mevlīden" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 163.
776 "giceci": "gice" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.
777 "gice": "[hem]" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.
778 "bir": "yir" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.
779 "yā cānı": "yacanı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.
780 Mecmuada "اشتشام" şeklinde yazmaktadır, anlam gereği "iḥtişām" olarak okunmuştur.
781 "ḳavmi": "ḳamu" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71. // "olunur gerçi gāh": "olurken çi-gāh" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.

5. Ādemi vaḳtinde hem görmiş o pīr
Çehresi elān çün mihr-i münīr

Geh görinür şarḳda maġribde nūr[782]
Līk bir maʿşūḳası var reşk-i ḥūr[783]

7. Rūz [u] şeb maʿşūḳasıyla yol alur
Geh öñinde gāh ardına ḳalur[784]

Maḥv olup gāhī görünmez ʿāleme
Hem girer gāhī libās-ı māteme

9. Cismi hem sīmīn ü hem gāhī semīn
Lāġarī dervīşdür gāhī hemīn

Gerçi gündüz ḫalḳ-ile bīgānedür
Neyliyā söyle anı eyā nedür[785]

(Ḳamer)[786]

186.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

(43a)

1. Nedür ol bir mütelevvin meşreb
Dinse şāyān Ḥurūfī meẕheb

Mektebe varmış elif yutmışdur
Anı erbāb-ı hüner ṭutmışdur

3. Geh içer ḳahve vü gāhī ṣahbā
İdemez kimse aña çün ü çirā

İtmese nūş şarāb-ı gül-fām

---

782 “nūr”: “gāh” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 170; Kip, **a.g.t.** s. 71.
783 “Līk bir maʿşūḳası var reşk-i ḥūr”: “geh miyān-ı baḥrde eyler şināh” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 170.
784 Bu beyit şu tezlerde yer almamakta, farklı bir beyit bulunmaktadır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 170; Kip, **a.g.t.** s. 71.
785 “eyā nedür”: “āyāndur” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 71.
786 “fenār” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 170.

İdemez ḥāṣılı temyīz-i kelām[787]

5. Gāh olmaḳla maḳāma evfaḳ
Eyler ol aḳ yazılı nūş-ı ʿaraḳ[788]

Hem-dem olmaġla iki yüzlilere
Her zamān düşmededür yüzi yere

7. Sereṭān gibi ider kec-reftār
Ṭoġrıdur gerçi velī ḳırması var

Yoḳ dili aġzı anuñ ammā
Söylese dilli düdükdür[789] gūyā

9. Oldı geh Rāfiżī geh ʿAbbāsī
Sāde rūyāna düşer sevdāsı

(Ḳalem)

187.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür k'olmış müdevvir ṭalʿatı
Çekmede ḫalḳ aña her gün ḥasreti

Nās içün her gün çıḳar kürsīye hem
Hem-dem olur herkes ile dem-be-dem

3. Hem girer hamāma çün bedr-i tamām
Hem güneş gibi çıḳar andan müdām

Taḫtı üzre pādişehlerle celīs
Künc-i ġamda hem gedālarla enīs

5. Gāh olur anuñ içün ceng ü sitīz
Nām-ı ẕātuñ eylemiş Mevlā ʿazīz

(Ḳalem)[790]

---

787 Bu beyit şu tezde 5. sırada yer almaktadır: bkz. Hatunoğlu, **a.g.t. s.** 60.
788 Bu beyit şu tezde 4. sıradadır ve mısraları yer değiştirmiştir: bkz. Hatunoğlu, **a.g.t. s.** 60.
789 Mecmuada "دوکدر" şeklinde yazmaktadır.
790 "şems ü ḳamer" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 62.

188.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol iki şaḫṣ-ı ṣāḥib-seyr[791]
ʿAyndur biri birine hem ġayr[792]

(43b)
Hem-seferdür vaṭan olup kārı
Perde-bīrūn oldı āsārı

3. Kim kiʿibretle aña nāẓır olur[793]
Sırru'n-nūr-ı fī's-sevādı bilür
(Nūr-ẓulmet)[794]

189.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne şeydür ki içinde nārı var
Ḳatmeri verde müşābih ḫārı var

Olıcaḳ faṣl-ı bahāruñ cūşişi
Ser-i bīrun şikeste[795] eyler pūşişi

3. Her kim eylerse aña ṭayyib ḫiṭāb
Anlara debbūs ile virür cevāb

Böyle iken ṭuʿmesi ġāyet laṭīf
Az tenaʿum eyle kim ḫaṣmı ʿanīf

5. Gerçi ḫoş-ḫor müddeti ammā ḳalīl
Bir aya varmaz olur ḫor u ẕelīl

G.tü kıllısından anuñ el-ḥaẕer
Ḫaṭ ber-āver tāzeden olur beter

7. Şehriyā bu remzi iden āşikār

---

791 "iki": "eyler" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 136.
792 "ʿayndur": "ʿaynıdır" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 136. / "ʿaynīdür" Laçin, **a.g.t.** s. 162.
793 "ʿibretle": "ġayretle" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 163.
794 "gözlük" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 163.
795 Mecmuada "اشکسته" şeklinde yazan kelime, vezin gereği "şikeste" olarak okunmuştur.

Bulur engīn-i bahār içinde nār

(Enginār)

190.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Ol ne serdāra muʿallā pāye[796]
Ẓürefā zümresine ser-māye

Kim dilerse berāber ṣalına
Elde māl olmalıdur kim alına[797]

3. Her kimüñ ki yüzi aḳ alnı açıḳ[798]
Olur ise olur aña lāyıḳ[799]

Deste alsa anı bir māh-cemāl[800]
Dest degirmiyken olur şekli hilāl

5. Vażʿ-ı aġyāra ne dem aña batar[801]
Nāzla bir gözi bī-māra çatar[802]

Görse bir māh-cebīn dünyāda
Ṣarılup muḥkem olur dil-dāde[803]

(44a)
7. Gözi gibi ṣaḳınur dāʾim anı
Dolaşurlar daḫi Hind ü Yemen'i

Vech-i dilberde ʿayān olsa aña
Māh üstünde kelīf dir ẓürefā[804]

9. Ḫalḳa reng itme degülken ḳaṣdı

---

796 "serdāra": "esrār-ı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
797 "alına": "eline" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
798 "ki": "bu" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
799 "olur": "ölür" Sarıhan, **a.g.t.** s. 43. // "lāyıḳ": "fāʾiḳ" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 43.
800 "deste": "destine" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
801 "ne dem aña batar": "nedem aña yatar" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
802 "bī-māra": "peymāda" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
803 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 167.
804 "kelīf": "kelef" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 167; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 40; Sarıhan, **a.g.t.** s. 43.

Naḳş-ı zībāsını naḳḳāş baṣdı

Oḳuyup bu luġazı yaz dimiş[805]
Fenniyā ḳaṣd-ıla başdan ṣavmış[806]
(Destmal)[807]

191.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol ṭurfe şaḫṣ-ı tāc ber-ser
Ḳaṣīrü'l-ḳāme Īrānī'ye beñzer[808]

Cihānda mālik olmış bir ḥiṣāra
Anı başında ṭaşırsa ne çāre

3. Beline ṭaḳınur bir sīm-ḫançer
Añа tesbīḥini pīçīde eyler

Olup aḥvāli rīḥ ile müşevveş
Yanar başında dāʾim anuñ āteş

5. ʿAyāndur baṭnı içre her ne ki var
Derū[nı] ṣafvetinden eyler iẓhār

Olurken ṭabʿı burc-ı aya mensūb[809]
Şükūfeyle derūnı bāġ-ı merġūb

7. İki sūrāḫı var anuñ gülūda
Nefes olur birinden [biri] ṣuda[810]

Gören bu heyʾetle anı fi'l-ḥāl
Olur bu sīne elbet ṭabʿ-ı meyyāl[811]

---

805 "yaz": "yār" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 167; Laçin, **a.g.t.** s. 154; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 40; Sarıhan, **a.g.t.** s. 43.
806 Mecmuada "قَنْيا" şeklinde yazmaktadır.
807 "yemeni" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 43; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 40. / "ḳaş başdı" Laçin, **a.g.t.** s. 154.
808 "Īrānī'ye": "İbrāniye" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 111.
809 "aya": "āba" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 167; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201; Kip, **a.g.t.** s. 111.
810 "olur": "alur" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 111.
811 "bu sīne": "būsına" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201.

9. Lebüñ būs itmege ḳaṣd itseñ ekser[812]
Derūnından ṣadā-yı mevḥūş eyler[813]

Ḳaçan ülfet ider anuñla ādem
Duḫānı göklere çıḳar dem-ā-dem[814]

11. Anuñ nāmını itmişler müretteb
Cihānda balçıḳ āteşden mürekkeb[815]

Bunı ḥall eyleyen aḥbāba ḥaḳḳā[816]
Ṭolu bir ḳalyonı eyleriz iʿtāʾ[817]

(Nārgile)

192.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(44b)

1. Bil nedür bir deri ṭonlı pehlevān[818]
Eli yoḳdur ayaġı vardur hemān

Burnı vardur hem daḫi yoḳdur başı[819]
Göbeginden ṣoluḳ almaḳdur işi

3. Aġzı yoḳdur[820] gözleri ḳarnındadur[821]
Ol kişinüñ her işi burnındadur[822]

Alsuñ ayaġını burnın fışladur [823]

---

812 "Lebüñ": "libāsın" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 111.
813 "mevḥūş": "muvaḥḥiş" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201; Kip, **a.g.t.** s. 111.
814 Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201; Kip, **a.g.t.** s. 111.
815 "āteşden": "issinden" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201.
816 "bunı ḥall eyleyen aḥbāba": "sezādır bu lüġaz ḥalline" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 201. // "ḥaḳḳā": "ḫafā" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 111.
817 "ṭolu bir ḳalyonı eyleriz iʿtā": "olunsa cāʾize bir ḳalyon iʿtā" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 202. / "alınsa cāʾize bir ḳalbun aʿṭā" Kip, **a.g.t.** s. 111.
818 "bil": "ol" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45; Ayar, **a.g.t.** s. 101.
819 "burnı vardur hem daḫi yoḳdur": "boynı-ile burnı vardur yok" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45. // "burnı vardur": "eli yoḳdur" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 101.
820 "aġzı yoḳdur": "daḫı çokdur" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45.
821 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 101.
822 "burnındadur": "yüzindedür" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45.
823 "alsuñ ayaġını burnın fışladur": "eliñ ayaġını yüzin ḳaşlıdur" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45. // "fışladur": "ḫışladır" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 101.

Daḫi andan ṣoñra ḳarnın ḫaşladur[824]

5. Ḥāṣılı bir burnı büyük ḳuşdur
Kül kömür yir ṣanki ol bī-hūşdur

Bu luġaz güç görinürse gözüñe[825]
Oḳuyup hem üflesünler yüzüñe[826]

(Körük)

193.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Nedür ol kim diyem saña anı
Beyenürsün hele pek diñle beni

Bir ḳarış boyı iken şeyʾ-i ġarīb
Ayrılışmaz biri biriden ʿaceb

3. Ḳardeşden yedigini ṣaḳlar
Durmaz ol daḫi g.tin parmaḳlar

Ṭopalaḳdur yedigi ṣu içmez[827]
Tükürüksüz boġazından geçmez

5. Üleşi birbirine doldur anı[828]
Paṭladurlar ṣıġamaz cāna teni

Bunı ḥall eyleyen olsun dāʾim
ʿÖmr-i devlet ile olsun ḳāʾim

(Ṭabanca)

194.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim üç birāder her zamān

---

824 "ḫaşladur": "ḥışladır" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 101.
825 "gözüñe": "özine" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 45.
826 Bu lugazın beyit sırası şu tezde farklıdır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 101.
827 "ṭopalaḳdur": "ṭepelikdür" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 169.
828 "üleşi": "alışı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 169.

Bir biri ardınca olmışlar nihān

Yılda bir kerre gelürler ʿāleme
Maḳdemiyle kesb-i feyż eyler cihān

(45a)

3. Kimseler görmiş degüldür yüzlerin
İsmi vardur cismi ammā ki nihān

Birisi oldı hevāya münḳalib
Birisi āb içre ṭutdı āşiyān

5. Gördi bulmış her birisi yerlerin
Biri daḫi eyledi ḫāki mekān

Başları üç pāları beş anların
Ḳıl tefekkür eyledüm saña beyān

(Cemre)

195.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol sāḫte-i ḫūb-i gülzār[829]
Ḳapusı yoḳ müteʿaddid dīvār

Naẓar-endāz olan ol gülzāra
Üst ü yanından ider neẓẓāre

3. Ābı var ṭaşraya olmaz meyyāl
Ṣaḥnı ḫāṣṣiyet ile māl-ā-māl

İsmini saña iderdüm iʿlām
Ben d[e] bilmem nedür ʿaynıyla o nām

(Lūle)

196.[830]

[829] "sāḫte": "sāḥa" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 44.
[830] Bu lugaz şu tezlerde dokuz beyit olarak yer almaktadır, 5. – 8. ve 13. - 17. beyitler arası bulunmamaktadır: bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 75; Kip, **a.g.t.** s. 81.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol Maġribī-i ṣāf-ser[831]
Ki odur nūr-ı siyāha maẓhar[832]

Ḫalvetīlerle olup germ-i ülfet
Gülşenīlerle de eyler ṣoḥbet[833]

3. Ḳatı mevzūn laṭīf endāmı[834]
Şiʿr[i] yoḳ maḫlaṣı ammā Cāmī

Gice seccādesi üzre ekser
Çoḳ tecellīlere olmış maẓhar

5. Kimseden istemeyüp nān u penīr
Ḳavrılur kend[i] yaġıyla o faḳīr

Mescid ü mey-gedede ṣadr-nişīn
Ḳaʿbe'de büt-gedede oldı mekīn

7. Bir ayaġ üzre ʿibādet eyler
Sūre-i Nūr'ı tilāvet eyler

(45b)
Gāh ḫandān u gehī giryāndur
Gāh [u] geh maḳʿaduña pūyāndur[835]

9. Görürem dem-be-dem ol bī-günehi
Gāh ḳazıḳda vü çengālde gehī

Kār-ı Ḥallāc dilinde meşhūr[836]
K'oldı ber-dār misāl-i Manṣūr[837]

---

831 "maġribī-i ṣāf-ser": "maʿnā bī-ṣāf-siyer" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 150. // "ṣāf-ser": "ṣāf-siyer" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** 170; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 74. / "ṣāf-ı seyr" Kip, **a.g.t.** s. 81.
832 "odur": "olur" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 81.
833 "ṣoḥbet": "külfet" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 81.
834 "ḳatı": "ḫaylī" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 75; Çelik, **a.g.t.** s. 150; Kip, **a.g.t.** s. 81.
835 "gāh [u] geh maḳʿaduña pūyāndur": "kârı geh maḳʿad geh bu yandur" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 151.
836 "kār: "gāhī" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 75; Çelik, **a.g.t.** s. 151. // "meşhūr": "mestūr" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 75; Çelik, **a.g.t.** s. 151; Kip, **a.g.t.** s. 81.
837 "ber-dār misāl": "bir dār-ı misal" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 81.

11. ʿĀḳıbet eyledi ol ehl-i şühūd
Girye vü āh-ile ifnāʾ-yı vücūd

Virmemiş gerçi Ḥaḳ aña per ü bāl
Eylemiş şeb-pereye līk mis̱āl

13. İsmini saña işit söyleyeyim
Taʿmiye-gūne beyān eyleyeyim

Düşse tācdan eger bir cevher
Kendi vaṣfını beyāna o yeter

15. İkisi olsa nühüfte farażā[838]
Cemʿ olur ḥāline yārān-ı ṣafā

Üçi birden dökilür ise anuñ
Vaṣfıdur sāmiʿ olan yārānuñ

17. Ḳalbı olmışken ʿamāya mıṣṭar[839]
ʿĀlemüñ dīdesini rūşen ider

Bu muʿammāyı bilen olur ehil[840]
Var düşün saña bir gice mehil

(Mum)

197.[841]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bil nedür eyā ki o şaḫṣ-ı dü-pā[842]
Yatmaz ayaġ üzre durur dāʾimā

Oldı anuñ başı ayaġı iki[843]
Bir ḳolı var līk ḳuşaġı iki

---

838 "farażā": "farżā" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 151.
839 "mıṣṭar": "maṣdar" bkz. Çelik, **a.g.t.** s. 151.
840 "bu muʿammāyı bilen": "ḥall iden bu luġazı" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 75; Kip, **a.g.t.** s. 81.
841 Bu lugaz on bir beyittir: bkz. Hacı İbrahim Demirkazık, **"18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme – Tenkitli Metin - Dizin)"**, C. II, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009, Yayımlanmamış Doktora Tezi, s. 857-858.
842 "eyā": "āyā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 175; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 93; Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.
843 "oldı": "çünki" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94; Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.

3. Gerçi dü-serdür velī bī-cāndur
Serv gibi māh-ı ḫırāmāndur[844]

Oldı vücūdı ki anuñ ḳapḳara[845]
Başdan ayaġına degiñ hep bere

5. Diheni ḳarnuñda bu pervāz ki ser[846]
Ekl murād eyler-ise herze yer[847]

Hīç ḥareket eylemez ol boşına
El ṣalar alsa eger aġūşına

(46a)
7. Baġrına baṣar niçe meh-pāreyi
Bende çeker çoḳ zen-i mekkāreyi

Görse eger pür-zen olur ʿāşıḳı[848]
Hem oḳudur kendüzine mūsīḳī[849]

9. Bu luġazı arayan ehl-i ṣafā
Mehdī çıḳınca bulamaz Fennīyā

(Beşik)

198.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol yumrı vü yuvarlaḳ şeyʾi
Fīhi ṭaʿam u leẕẕetü'l ṣabi

G.ti şūrī dehānı pür söyle
Etli cānlı ʿacūze vü ʿıyle

3. Teni bir āhen içre melfūfe

---

844 "māh-ı ḫırāmāndur": "gah ḫırāmān-durur" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.
845 "ki anuñ ḳapḳara": "ḳabara ḳabara" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94; Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.
846 "diheni": "hem femi" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94. // "pervāz ki ser": "bir özge ser" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 175; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94.
847 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.
848 "pür-zen": "bir zen" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 176; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94.
849 Bu beyitten sonra şu tezlerde farklı üç beyit daha yer almaktadır: bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 94; Sarıhan, **a.g.t.** s. 40.

Meskenidür ḥavāle-i Kūfe

Ādem olmaz o kūh-sāre-i ḥam
İtse nerm anı gerdiş-i eyyām

5. Luṭfı ḥākim cihāna mebẕūle
Niʿmeti cümle ḫalḳa meşmūle

(Muşmula)

199.[850]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol maġribī-i ṣāf-ser
Kim odur nūr-ı siyāha maẓhar

Ḫalvetīlerle olup germ-i ülfet
Gülşenīlerle de eyler ṣoḥbet

3. Ḳatı mevzūn laṭīf endāmı
Şiʿr[i] yoḳ maḫlaṣı ammā Cāmī

Gice seccādesi üzre ekṯer
Çoḳ tecellīlere olmış maẓhar

5. Kimseden istemeyüp nān u penīr
Ḳavrılur kend[i] yaġıyla o faḳīr

Mescid ü mey-gedede ṣadr-nişīn
Ḳaʿbe ü büt-gedede oldı mekīn

7. Bir ayaġ üzre ʿibādet eyler
Sūre-i Nūr'ı tilāvet eyler

(46b)
Gāh ḫandān u gehī giryāndur
Gāh [u] geh maḳʿaduña pūyāndur

9. Görürem dem-be-dem ol bī-günehi

[850] Bu lugaz, 196 numaralı lugaz ile aynıdır.

Gāh ḳazıḳda vü çengālde gehī

Kār-ı Ḥallāc dilinde meşhūr
K'oldı ber-dār mis̱āl-i Manṣūr

11. ʿĀḳıbet eyledi ol ehl-i şühūd
Girye vü āh ile ifnāʾ-yı vücūd

Virmemiş gerçi Ḥaḳ aña per ü bāl
Eylemiş şeb-pereye līk mis̱āl

13. İsmini saña işit söyleyeyim
Taʿmiye-güne beyān eyleyeyim

Düşse tācından eger bir cevher
Kendi vaṣfını beyāna o yeter

15. İkisi olsa nühüfte farażā
Cemʿ olur ḥāline yārān-ı ṣafā

Üçi birden dökilür ise anuñ
Vaṣfıdur sāmiʿ olan yārānuñ

17. Ḳalbı olmışken ʿamāya mıṣṭar
ʿĀlemüñ dīdesini rūşen ider

Bu muʿammāyı bilen olūr ehil
Var düşün saña bir gice mehil

(Mum)

200.[851]

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne ḥālet issidür ol şeyʾ ki ṭurfe-i seyrāndur
Ziyāret itmege erbāb-ı Ḳuds'e şāyāndur

Anı ziyārete mevḳūfdur ṣalāta ḳıyām
Varılmasa aña ḥacc-ile ʿumre ola ḥarām

[851] Bu lugaz, 123 numaralı lugaz ile aynıdır.

3. Ġarīb heykeli ʿibret-nümā ki ʿayn-ı ẓuhūr
Ne çāre şeş-ciheti seng-i ḫāradan maḥẓūr

O bir Berehmen-i āteş-nihāddur ki hemān
Derūn[ı] içre olur şāh ile gedā[852] yeksān

5. Ḥakīm-meşreb iken bü'l-ʿaceb ki ol pür-sūd
Ġıdāsı nevʿ-i beşerdür yanar ẕāt-ı vaḳūd
(Ḥammām)

201.[853]

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ne ḥāldür ki iki başı var ki dāʾ-i belā
Velīk ḳalb[i] anuñ cümleye ḥayāt-baḫşā

(47a)
Ṣıfāt-ı nīk ile ricleyn-i ʿālem içre benām
Yaḫūd bu bāġda bir mīvedür ḫoş istişmām

3. Olunsa ḳalb-i şikeste dü pāyesi tefkīk
O ṭurfe şekl ile eylerse bir ḳadem taḥrīk

Olur o heyʾet ile mübtelā-yı kerb [ü] hümūm
Yazarsa lā dane rüşd-i şehīden ehl-i ruḳūm

5. Ne bü'l-ʿaceb ki yedi pāyı var ṣaġīr [ü] kibār
Velī yemīni dü pāye yesārı penc şümār

Eger iki başına ḥarf-i pencüm ursa tāc
Ne ḫūb duḫter olur ʿaḳlımı ider tārāc

7. Ne ḥikmet oldı ki ol duḫter-i fiten-engīz
Ṣıfāt-ı ṣıdḳ-ıla ʿālemden oldı merd-i ʿazīz

Olursa ḥarf-i cihārumla pencümi terkīb
Döner hemān peder-i müşfiḳe o ẕāt-ı ʿacīb

---

852 Mecmuada "كما" şeklinde yazmaktadır.
853 Bu lugaz, 124 numaralı lugaz ile aynıdır.

9. Olur bu şekl ile māʾü'l-ḥayrete gerçi mis̱āl
Velī diyār-ı ʿAcem'de iderler istiʿmāl

Olunsa pāyeleri ḥarf-i çāruma beste
Hebā olur işi ber-ʿaks olur o dil-ḫaste

11. Çıḳarsa ḳalbin anuñ ursa başına bir er
O ḥālde ṣıfat-ı mekr olur aña rehber

Eger şikest iderse ḳademlerin ẓürefā
Olur seḫā ile ʿālemde zübde-i küremāʾ
(?)

202.[854]

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Olursa ḥarf-i cihārumla pāyeler taḥrīr
Dürüst ḳābilelük ṣanʿatın iderdi o pīr

İderse ḳalbini ḳalb ol şeyʾün eger ādem
Olur tenāsüle maṣdar o ẕāt-ı ferruḫ-dem

3. Mürekkeb olsa dü reʾsi ile dü pāyı eger
Hemān ṣūret-i sinnevre nesḫ olur peyker

Tamām-ı ḳalbi ile pānuñ eyleseñ is̱bāt
İderdi cilve-gehüñ ol felek-i evvel ẕāt

5. Nedür bu şūḫ dil-efrūz kim olunsa şümār
Yigirmi dürlü libās ile ʿarż ider dīdār

Luġaz mıdur bu muʿammā mıdur ʿaceb Ẕihnī
Bulurlar ehl-i ḫıred kim degül bu bī-maʿnī

7. Niḳāb-ı vechini refʿ itmek isteyen ʿurefā
Şu beyti yoḳlasa maṭlūb oldı çehre-nümā

(47b)

[854] Bu lugaz, 125 numaralı lugaz ile aynıdır.

Gider bu serd-i şitā āḫir irişür germā
Behey efendi ṣovuḳdan nedür bu vāveylā
[Yalan][855]

203.[856]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭāʾir-i żamīr-şināس
Geydürür dāʾimā ḥarīr libās

ʿAynıdur merkebüñ başı ayaġı
Birdür ancaḳ ḳulaġı baṣbayaġı

3. Gerçi ḥayvān degül nebātīdür
Levḥ-i maḥfūẓ ṭavr-ı ẕātıdur

Menşeʾi oldı ḫāk-i tīr-nihād
Masḳaṭ-ı reʾsi ṣaḥn-ı Saʿdābād

5. Başdan başa cismi hep perdür
Āşiyānı başında mużmerdür

El ne taʿlīm ider ise söyler
Merdümān andan istifāde ider

7. Uçup elden ele ḳonar şeb [ü] rūz
Görmedüm öyle murg-ı dest-āmūz

Ġayra nā-maḥrem olmaġla çü nigār[857]
ʿĀdet üzre başında başaʿı var

9. Ġāyrı ḳuş uçsa bāl açar süzilür
Uçsa bu mużṭarib olur büzilür

Uzanur gāh ḳavaḳ gibi el-ḥaḳ
Mīvesi serv-veş[858] olur ḳozalaḳ

---

855 Bkz. 125. lugaz.
856 Bu lugaz, 127 numaralı lugaz ile aynıdır.
857 Mecmuada “خونكار” şeklinde yazmaktadır.
858 Mecmuada “سرورش” şeklinde yazmaktadır.

11. Cinsi Baġdād'da olup mümtāz
Dirler gehī olur kebūter-bāz

Anı çil aḳçe ile her ḳırḳa
Elli kimse gerek ele ḳırḳa

13. Ġurbet ilde ḥazīn olur mehcūr
Rüʾyet ile olur ehl-i mesrūr

Bir bilür yoḳ bir murġ-ı maʿlūmi
Āşinālarda āh Maḫtūmī

15. Kim bilürse bu murġ-ı perrānı
Müjdeci başı iderüz anı

(48a)
Olsa şāyestedür o murġuñ eger
Nām ü nāmīsi murġ-ı fermān-ber

[Mektūb][859]

204.[860]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bil nedür eyā ki o şaḫṣ-ı dü-pā
Yatmaz ayaġ üzre durur dāʾimā

Oldı anuñ başı ayaġı iki
Bir ḳolı var līk ḳuşaġı iki

3. Gerçi dü-serdür velī bī-cāndur
Serv gibi māh-ı ḫırāmāndur

Oldı vücūdı ki anuñ ḳapḳara
Başdan ayaġına degiñ hep bere

5. Diheni ḳarnuñda bu pervāz ki ser
Ekle murād eyler-ise herze yer

[859] Bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 76.
[860] Bu lugaz, 197 numaralı lugaz ile aynıdır.

Hīç ḥareket eylemez ol boşına
El ṣalar alsa eger aġūşına

7. Bağrına başar niçe meh-pāreyi
Bend[e] çeker çoḳ zeni mekkāreyi

Görse eger pür-zen olur ʿāşıḳı
Hem oḳudur kendüzine mūsīḳī

9. Bu luġazı arayan ehl-i ṣafā
Mehdī çıḳınca bulamaz Fennīyā

(Beşik)

205.[861]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḳazdılar bir mevżiʿe birḳaç ḳuyı
İçlerinde yoḳ-durur ḳaṭʿā ṣuyı

İki kişi oturup buña baḳar
Durmayup içlerine ṭaşlar atar

3. Bunı seyr idüp taʿaccüb eyledüm
Ṣormadum şerm-i teʾeddüb eyledüm

Döndi ṣovuḳdan[862] vücūdum ḳanḳala
Söylen āteş yaḳsun oġlan manġala

(Manḳala)

206.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(48b)

1. Nedür ol bağrı yufḳa nāzik endām
Ġıdāsı olsa lāyıḳ maġz-ı bādām

Leṭāfetde mi<u>s</u>āl-i yāsemendür

[861] Bu lugaz, 128 numaralı lugaz ile aynıdır.
[862] “ṣovuḳdan döndi” şeklindeki söz vezin gereği “döndi ṣovuḳdan” olarak yazılmıştır.

Sezā ḳat ḳat disem gül-pirehendür

3. Dayanmaz hīç cefā-yı rūzigāra
Olur nāzik vücūdı pāre pāre

Bu āb [u] tābıyla āteş-nişeste[863]
ʿAcebdür yüz biñi bir yirde beste[864]

5. Anuñ neşv ü nemāsı āb [u] āteş
Velī efvāhda ḥāli müşevveş[865]

Ziyāna gelse gāhī sükker-efşān[866]
Revācı bir şehirde oldı şāyān

7. Bilinmez bu luġaz bir remze muḥtāc[867]
Nezāketle Reşīdā bāri gel aç[868]

(Güllāç)

207.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Ne ol ṣaḥrā-nişīn-i merdüm-ülfet
Görünmez ḫalḳ içinde eyler ʿuzlet

Dehān açsa çıkar[869] ejder gibi dem
Bulur rāḥat ġıdāsı olan ādem

3. Sefer eyler gehī ṣāḥib-ḥazīne
Penāh olmada dāʾim ʿasker yine[870]

---

863 "nişeste": "nesne" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 44. / "şikeste" Sarıhan, **a.g.t.** s. 65.
864 "ʿacebdür": "ne ḥālet" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 44. // "yüz biñi": "yüzini" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 177. / "yüz kadar" Sarıhan, **a.g.t.** s. 65. // "beste": "deste" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 44.
865 "ḥāli": "cāy-ı" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 65.
866 "ziyāna": "zebāna" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 220; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 177; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 44. // "sükker-efşān": "şekker-efşān" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 220; Sarıhan, **a.g.t.** s. 65. / "şeker-efşān" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 44.
867 "bilinmez": "bulınmaz" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 64; Kip, **a.g.t.** s. 44.
868 "aç": "gül aç" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 44.
869 "çıkar": "çeker" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 165; Çelikdemir, **a.g.t.** s. 177; Demir, **a.g.t.** s. 86; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 69.
870 "ʿasker yine": "ʿaskerine" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 177; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 165; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 69; Demir, **a.g.t.** s. 86.

Süvārīdür degül reftāra ḳādir
Olur gāhī teferrüclerde ḥāżır

5. Derūnı maḫzen-i genc-i nihāndur
Hevā germ olsa dāmen-der-miyāndur

Ḳaçan bir yirde olsa sāye-endāz
Ḳurar ger ḫānesin gūyā resen-bāz[871]

7. Çeker āġūşa ḫalḳı mübtelādur[872]
Ḳıyās itme bu vażʿı nā-becādur

(Çadır)

208.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(49a)

1. Ol nedür kim oldılar sedd-i nigāh[873]
Aṣılur dolāb-ı çarḫa gāh gāh
Sāz-ile dil-beste ṣāḥib-dāʾire
Gözedür vażʿı uyar mı sāʾire

3. Nāvek-endāz-ı nigāh olsañ eger
Bir neferde görinür iki siper[874]

Ṣūretā bir şeyʾ degülken bī-gümān
Oldılar maʿnāda tāc-ı merdān[875]

5. Ekserī ḥayvān ile ser-bestedür
Birbiriyle dāʾimā peyvestedür[876]

Ejder olsa ḳorḳar andan göz ḳıpar

---

871 “ḳurar ger ḫānesin”: “ḳorur kār-ḫānesin” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 177; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 165. / “ḳurur- kār-ḫānesin” Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 165 // “ger ḫānesin”: “kār-ḫānesin” Demir, **a.g.t.** s. 86.
872 “çeker”: “alup” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 86.
873 “sedd”: “sütre” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 26. / “sırr” Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54.
874 “neferde”: “naẕarda” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 133; Demir, **a.g.t.** s. 26; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54. // “siper”: “püser” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 26.
875 “merdān”: “merdümān” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 133; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 54. / “ser-demān” Demir, **a.g.t.** s. 26.
876 “peyvestedür”: “ser-bestedür” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 26.

Doġrı yoldan çıḳarur egri ḳaçar

7. Çekmeye her kim bilürse ıżṭırāb
Mülki olsun ḫᵛābda biñ āsiyāb

(Āsiyāb)[877]

209.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne mekr ü şūr ile şöhret şiʿār
Çāşni-gīr-i simāṭ-ı rūzigār[878]

Niʿmet-i elvān ile meʾlūfdur
İsmi de üç ile maʿrūfdur[879]

3. Āb u āteş-ile iderse imtizāc
Cismini maḥv eyler ol nāzik mizāc

Bilür anuñ ḳadrini ehl-i meẕāḳ
İtdiler nefʿinde ʿālem ittifāḳ

5. Pāk ider nā-pāki yoḳdur ḳıyl [u] ḳāl[880]
Eylese cāʾiz ḥarāmı ol ḥelāl[881]

Eksük olmasun cihānda dāʾimā
Aña muḥtāc oldılar şāh [u] gedā

7. Gāh olur aʿmāya bir rū-siyāh[882]
Ḥaḳḳuñ inkār eylemek oldı günāh

(Ḳahve)[883]

210.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

---

877 "üsküf" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 26.
878 "gīr-i": "gīr olmış" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62.
879 "ile": "ḥarf ile" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62; Ayar, **a.g.t.** s. 137.
880 "yoḳdur ḳıyl [u] ḳāl": "bī-şübhe müdām" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62.
881 "eylese cāʾiz ḥarāmı ol ḥelāl": "şerʿan anuñla ḥalāl olur ḥarām" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62.
882 "aʿmāya": "hem-sāyesi" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 179; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62; Ayar, **a.g.t.** s. 137.
883 "ṣu" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 179. / "fırūn" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 62.

1. Ol ne şaḫṣ-ı münḥanī ġāyet naḥīf
Münkesir ḫalḳuñ elinden ol żaʿīf

(49b)
Āşināyı döndürür bīgāneye
Bāʿis-i cevr ü cefā cānāneye

3. İki ādem beynine girse eger
Birbirinden ider ol dem ḥaẕer

Gūyiyā dest-i ḳalāşetle[884] hemān
Mānīʿ-i dād [u] sited bir ḳaltabān

5. Ḳāmeti żaʿf-ile olmışken dü-tā
Ḫalḳ ile eyler keş-ā-keş dāʾimā

Anı ḫāṭırda ṭutan memnūn olur
Kim ferāmūş eylese maġbūn olur

7. Kim bilürse bu luġaz oldı ʿayān[885]
Anuñ olsun bir iki üç mākiyān

[Yādes][886]

211.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim gūyiyā bir mühre-bāz
Çārşū-yı maʿrifetde kār-sāz

Ḳadri alçaḳ gerçi ammā pür-hüner
Āteşī-meşreb ġıdāsı sīm ü zer

3. Maʿden-i iksīr bir ṣāḥib-derūn
İşi bitmez olmayınca ser-nigūn[887]

---

[884] "ḳalāşetle": "ḳalāşınla" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 131. / "ferāset-le" Ayar, **a.g.t.** s. 131; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 67.
[885] "bilürse bu luġaz oldı ʿayān": "virirse bu luġazdan bir nişān" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 131; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 67.
[886] Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 131.
[887] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır ve beyit sırası farklıdır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 57.

Ḳāmeti kūtāh yoḳdur bir sere[888]
Maḳʿadı üzre oturmaz düz yire

5. Bir ocaḳ-zāde başında bir külāh
Nār-ı cevr-ile iderse n'ola āh[889]

Yüzük oynar olsa ḥelvā ṣoḥbeti[890]
Dāʾim eyler ḫalḳ ile germiyyeti

7. Hep teʾennī ile ḥāṣıldur merām
Bu tehālükle bulınmaz ve's-selām

[Pota][891]

212.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol kim ḥayāt-efzā-yı ʿālem[892]
Bulur neşv [ü] nemā feyżiyle[893] ādem

Ṭarīḳi var sülūk eyler cihānda
Refīḳ olmış ṣabāya gül-sitānda[894]

(50a)
3. Vücūdı ʿāleme maḥż-ı keremdür
Firāvān luṭfı herkes muġtenemdür

İder beẕl-i kerem ṣāḥib-ḫazīne
Anuñ mülkindedür niçe sefīne[895]

5. Başı yüksekde yüzi yirde ammā
Tekāpū ile eyler ḥükmüñ icrā

Hezārān ʿayn ile nāẓır cihāna

---

888 "bir sere": "bersere" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 57.
889 "nār": "yār" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 57.
890 "yüzük": "yüzüñ" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 57.
891 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 57.
892 "nedür ol": "ol nedür" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 124; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 42.
893 Mecmuada "فضيله" şeklinde yazılmıştır.
894 "gül-sitānda": "gülşende" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 125. / "gülişānda" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 42.
895 "mülkindedür": "mülkinde var" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 168; Kip, **a.g.t.** s. 125; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 42.

Ayaġı var gezer ḫāne-be-ḫāne[896]

7. O bir maḥbūb-ı ʿālem sīm-tendür
Velakin gāh ẓālim rāh-zendür

Sipihri eyleyüp tesḫīr gāhī
Nümāyān gösterür mihr-ile māhı

9. Bunı her kim bilüp eylerse işrāb
Reşīdā ümmīdi bāġı ola sīr-āb

[Yaġmur][897]

213.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol cüfte gül birdür nihāli
Süḫan-sencān ider gūş ol ʿummāli[898]

Ne güldür her ne dirseñ eyler iẕʿān
İder elfāẓ ile maʿnā-yı pinhān

3. Degül bīgāne güftār-ı hezāra[899]
Anuñ-çün āşinā ol gül-ʿiẕāra[900]

Ḳaçan deryā-yı ṣoḥbet eylese cūş[901]
Ṣadef-veş dürr-i nuṭḳa açar āġūş[902]

5. Girerse bu luġaz[903] dest-i nigāra
Sezādur eyler ise gūş-vāra

---

896 "ḫāne-be-ḫāne": "ḥāb-ḫāne" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 125.
897 Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 42. / "ṣu" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 181.
898 "gūş ol ʿummāli": "ol gūş-māli" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 181; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91. / "gūş ol māli" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 167. / "gūş-ı mālī" Laçin, **a.g.t.** s. 153.
899 "hezāra": "hezārda" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 167; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91.
900 "gül-ʿiẕāra": "gül-ʿiẕārda" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 167; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91. / "gül-i ʿāzāde" Laçin, **a.g.t.** s. 153.
901 "ṣoḥbet": "sıḥḥat" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 167; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91; Laçin, **a.g.t.** s. 153.
902 "ṣadef-veş dürr-i nuṭḳa": "ṣarıḳ-veş dürr-i noṭḳa" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91. / "Ṣadef-veşdür nuṭḳa" Laçin, **a.g.t.** s. 153. // "nuḳṭa": "noḳṭa" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 181; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 167.
903 "girerse bu luġaz": "giderse bu luġazdan" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 153.

[Ḳulaḳ][904]

214.[905]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim başı yüz bir pehlevān
Vaḳti geldikde ḫurūc eyler hemān

Gerçi kim gözden nihāndur ṣūreti
ʿĀlemüñ maʿlūmı ammā ḳuvveti

3. Cümlesinden baḥr [u] ber bir ıżṭırāb[906]
Viremez Sām olsa da aña cevāb

(50b)
Rūzigāruñ bildürür keyfiyyetin
Kimseler bilmez nedür māhiyyetin

5. Ḳış u yazı farḳ ider bī-cāndur[907]
Fiʿli ẓāhir fāʿili pinhāndur

Ḳahvelerde bulunur ġayret-keşi
Eylemiş zīrā zebūn çoḳ serkeşi

7. Hem anuñ gün yüzli bir ḳardaşı var
İki yüz ayaḳ iki yüz başı var

Altı ayda ol gelüp bu ʿāleme[908]
Feyż baḫş eyler ḳudūmı ādeme

9. Kim iderse bu luġaz oldı tamām[909]
Bulur İstāmbūl'a ḳarşu ve's-selām

---

904 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 181.
905 Bu lugazın 7, 8 ve 9. beyitleri şu tezde yer almamaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 117.
906 "cümlesinden": "ḥamlesinden" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 182; Ayar, **a.g.t.** s. 134; Laçin, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43. // "bir ıżṭırāb": "pür-ıżṭırāb" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 182; Ayar, **a.g.t.** s. 134; Laçin, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43.
907 "farḳ ider": "ḳırḳ aydur" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 118.
908 "altı ayda ol": "altı ay evvel" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 182; Ayar, **a.g.t.** s. 134; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 43.
909 "kim iderse bu luġaz oldı tamam": "kim arasa bu luġazı ey hümām" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 134; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 44.

(Ḳurşun)[910]

215.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne ezraḳ-fām sikkīn bezm-i ḫū[911]
Mevc urur āteşde geh mānend-i cū

Ḫākden ḫalḳ eylemiş anı Ḫudā
Niçe yüzden olmada ṣūret-nümā

3. Mācerāda kimidür zīr-i zemīn[912]
Kimi ceng-āver kimi bālā-nişīn

Germ olursa ṣu gibi itmez ḳarār
Bulsa bir fürce hemān eyler firār[913]

5. Bilmeyen ṣanduḳ ḳıyās eyler anı
Arayup bulduḳda ḳor şunı bunı

[Ḳurşun][914]

216.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol şeyʾ ki kertigi vardur[915]
Mandalı da yanında ḥāżırdur[916]

Āsiyāb-ı hevāyī heyʾetdür[917]
Tükürüksüz döner ne ḥikmetdür

3. Ne ḳadar elleseñ de durur dik[918]

---

910 “ḳāsım” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 118.
911 “sikkīn”: “sengīn” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 182. / “miskīn” Ayar, **a.g.t.** s. 132; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89. / “müşkīn” Laçin, **a.g.t.** s. 153. // “bezm-i ḫū”: “nerm-ḫū” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Laçin, **a.g.t.** s. 153; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89.
912 “kimidür”: “kimi der” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89. / “kimisidür” Laçin, **a.g.t.** s. 153. // “zīr-i zemīn”: “der-zemīn” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 153.
913 “firār”: “ḳarār” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 132; Laçin, **a.g.t.** s. 154; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89.
914 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 154.
915 “kertigi”: “kürengi” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
916 “mandalı da”: “mendili-de” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87; Okçuoglu, **a.g.t.** s. 75.
917 “āsiyāb-ı hevāyī heyʾetdür”: “esbāb-ı heva heyʾetidür” bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
918 “ne ḳadar”: “nefsdür” bkz. Okçuoglu, **a.g.t.** s. 75.

Ḥabbeẕâ mihrez-i zevi'l-kertik[919]

Kertiginde bunuñ boya yoḳdur[920]
Boyalı kertik ise pek çoḳdur[921]

(51a)
5. Ġabn-i fāḥiş olursa sevmem ben[922]
Eliñe al da gör zırıldıyı[923] sen

Aldamışdur o niçe ġonca-lebi
Ḫayli güçdür idāresi çelebi

7. Ṣoḳarın g.tüñe uçını ol[924]
Ben degirmen dime diyüp atrel[925]
[Ṭırīl][926]

217.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol köhne ṭavr [u] tāre-siyāh[927]
Heyʾet-i kerr ü ferde gūyā şāh

ʿAskeri cümle ḫūb-rū püserān
Anı el üzre ṭutmada her-ān

3. ʿAẓīm ü şānuñ añla ey dānā
Bāda ḥükm itmede Süleymān-āsā[928]

---

919 "mihrez": "mühre-zen" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 183. / mihr-i" Laçin, **a.g.t.** s. 87. / "mihrüʾz" Okçuoglu, **a.g.t.** s. 75. // "zevi'l-kertik": Şu tezde bu kısım okunamamıştır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
920 "kertiginde": "kürengi" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
921 "kertik": "kürengi" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
922 "ġabn": "ʿayn" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
923 Bu kısım şu tezde okunamamıştır: bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 183. // "zırıldıyı": "żarladı bi-" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87.
924 "g.tüñe": "bu renge" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 88. / "burnuña" Okçuoglu, **a.g.t.** s. 76. // "ol": "eril" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 183. / "anı bil" Laçin, **a.g.t.** s. 88. / "irbil" Okçuoglu, **a.g.t.** s. 75.
925 "diyüp atrel": "duyup ṭarıl" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 183. / "dönüp aṭrıl" Laçin, **a.g.t.** s. 88; Okçuoglu, **a.g.t.** s. 76.
926 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 87-88.
927 "köhne ṭavr [u] tāre-siyāh": "tāze-ṭavr ü tāze sipāh" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68; Demir, **a.g.t.** s. 95. // "tāre": "tāze" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 184.
928 "Süleymān-āsā": "Süleymān" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68.

Ḳuş diliyle söyleşürken hep
Manṭıḳū'ṭ-ṭayr[929] bilmeye ne ʿaceb

5. Aña darılmasun mı yā ʿAṭṭār
İde dükkānı kūşesinde ḳarār[930]

Ekl ü şurba nʿaceb riyāżeti var[931]
Şikem-i rahibe göre bu fütār[932]

7. ʿAşḳ-ı mecnūna mübtelā ancaḳ[933]
Kesb ü kārı hemān hevā ancaḳ[934]

Mū-tırāşīde vü bürehne-seleb
Böyle tecrīdine ne ola sebeb

9. Eyledi şimdi ḫayli rāḥatı var[935]
İkisinüñ siyāde cismi ḳarār[936]

Bunı ṣanma ki dāʾim ola ḫamūş
İde her bir nefesde civ civ o ḳuş

[Civciv Ḳuşı][937]

218.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol iki başlı bir ejder
K'ola bir ḫāne ikisine maḳar

Vasaṭ-ı ḫānesi olup sākin

---

929 Mecmuada "منطوالطير" şeklinde yazmaktadır.
930 Bu mısra şu tezde bulunmamakta, yerinde 6(b)'deki mısra yer almaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 96.
931 Bu mısra şu tezde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 96. / Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68.
932 "rahibe": "rāḥiye" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 95. // "fütār": "fenār" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 95.
933 "mecnūna": "maḥbūba" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 95. // "ancaḳ": "olmuş" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68; Demir, **a.g.t.** s. 95.
934 "ancaḳ": "olmuş" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68; Demir, **a.g.t.** s. 95.
935 "eyledi": "ideli" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68.
936 "siyāde": "āsiyāda" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 68. / "eşyāda" Demir, **a.g.t.** s. 95.
937 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 96.

Müteḥarrīki vasaṭdur lakin[938]

(51b)

3. İki mār-ı münaḳḳaşı kej-düm[939]
Raġbet eyler görince her merdüm

Gāhī zīr-i licām ola ḫoş-mend[940]
Olur ağızları kemend ile bend

5. Birbiriyle çekişseler ol mār[941]
Gele bir mār-ı tünd ḫāne güẕār[942]

Çıḳmayınca miyāneden ol mār[943]
Gelmez ol iki māra istiḳrār

7. Çilekeşdür çü merdek-i taḳvā[944]
Münzevī olsa ḫānesinde n'ola[945]

Bu iki mārı gördiler mesnūn[946]
ʿUlemā-yı şerīʿat u ḳānūn[947]

9. Ḥalline ehl-i dil olur żāmin
İtteḳū min firāsetü'l-mūʾmin[948]

[Yay][949]

219.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

---

938 "müteḥarrīki": "mütebaḥḥir ki" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
939 "kej-düm": "gördüm" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
940 "ola ḫoş-mend": "olur çü semend" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88. / "ola çūn semend" Kip, **a.g.t.** s. 129.
941 "mār": "yār" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
942 "mār-ı": "mār iki" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
943 "mār": "yār" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
944 "çilekeşdür": "çille-keşler" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88; Kip, **a.g.t.** s. 129. / "çilekeşler" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88. // "merdek-i": "merdüñ" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129.
945 "münzevī olsa ḫānesinde n'ola": "muḫtefī-ḫānesinde ṣubḥ ü mesā" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88; Kip, **a.g.t.** s. 129.
946 "mārı": "yâri" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88.
947 Bu beyitten sonra şu tezlerde farklı bir beyit daha vardır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 88; Kip, **a.g.t.** s. 129.
948 "Müminin ferasetinden korkunuz!" (Hadis-i Şerif)
949 Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 129. / "dönme dolap" Çelikdemir, **a.g.t.** s. 185.

1. Nedür ol bed-liḳā-yı sīm-endām
İḥtirām ide aña ehl-i kirām

Şālı düşende ṭavr-ı sālūsi[950]
ʿĀdil [ü] ẓālimüñ de meʾnūsı

3. Tepegöz diyü ṭaʿn ider ẓürefā
Aġzı ölçüsin bilür ʿurefā[951]

Diyeyin vaṣfın isterseñ eger[952]
Gūyiyā bir ḥarāmī bel bekler

5. Ḳalem ü levḥa ile sevgendi
Ki kesici yataġıdur kendi[953]

[Devāt][954]

220.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol sebz ḳabā sürḫ levin
Destüñe girer ise sen de sevin

Zīb-i dükā niçesi Mıṣr u Şām'uñ[955]
Ḳız ḳarındaşı-durur gül-fāmuñ

3. Şemʿa-i ḳāfile sālār-ı murād
Ala yanmaġla vücūdı berbād[956]

(52a)
Şāmı var bu luġaz-ı bī-bedelüñ
Rūzın ʿıyd itse nʾola her güzelüñ

(?)

---

950 "düşende": "dūşında" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 186; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 71; Demir, **a.g.t.** s. 115.
951 "aġzı": "aġzınuñ" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 71; Demir, **a.g.t.** s. 115.
952 "diyeyin": "diyemem" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 71; Demir, **a.g.t.** s. 115.
953 "ki kesici": "kīseci" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 115.
954 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 115.
955 "dükā niçesi": "dükkānçesi" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 186.
956 "ala": "ola" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 186.

221.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol kim vücūdı ḫalḳa niʿmet
Muḥaddeb ṣūret ammā pāk sīret

Mis̱āl-i ḳaṣruma olsa nümāyān[957]
Temāşāsı ider eṭfāli ḥayrān

3. Alup āġūşa bir aḳ sādeli yār[958]
Anuñla eylemekde ʿarż-ı dīdār

Degül nā-puḫte vardur anda māye
Bulursa başda gāhī n'ola pāye

5. İdüp dest-i mülāyim anı taḫmīr
İder ṣıbyānı vaṣl-ı niʿmeti sīr

[Yumurtalı Çörek][959]

222.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim burc-ı bār ṣāḥibi gūyā ḥiṣār[960]
Bir resen-bāz-ı felek her kevn içinde bī-ḳarār[961]

Şarḳ [u] ġarbı seyr ider gāhīce mānend-i peri
Ṭaşra çıḳmaz merkezinden gāh olur leyl [ü] nehār

3. İki cānibden ḳuşaġı her ne semte ʿazm ider
Eksük olmaz ceyb [ü] dāmānında sīm ü zer hezār[962]

Ḳanda gitse bir refīḳi var anuñ ammā s̱aḳīl[963]

---

957 "ḳaṣruma": "ḳurṣ-ı meh" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 186; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 166; Kip, **a.g.t.** s. 133.
958 "bir aḳ sādeli": bıraḳsa deli" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 91.
959 Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 133.
960 "bār": "bārū" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 187; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 93; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 95; Demir, **a.g.t.** s. 30. / "yār" Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
961 "bir": "pür-" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 58. // "kevn": "gün" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 187; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 93; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 95; Demir, **a.g.t.** s. 30; Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
962 "sīm ü zer hezār": "anıñ sīm ü zer" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
963 "ammā": "ġāyet" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 30. / "olmaz" Arıkan, **a.g.t.** s. 58.

Cānı yoḳdur terk ide anuñla bulmışdur medār[964]

5. Meyli yoḳ mīzān-ı ʿadlinde zamānuñ mürşidi[965]
İrtifāʿ-ı ḳadr-ile ʿālemde oldı nām-dār[966]

[Rubʿ-ı Dāʾire][967]

223.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür başında tāc-ı Keyḳubād
Ayaġı mānend-i reʾs-i nā-murād

İder mūy-miyānını gūyiyā[968]
Çoḳ maḳām-ı dil-güşāya āşinā

(52b)
3. Kār-ı ʿālem āsitānında nihān
Beste tār-ı zülfine naḳş-ı cihān

Bir ayaġ üzre ḳaçan eyler ḳarār[969]
Olur ʿuşşāḳa nevāsı ġam-güsār

5. Gūş-māl itdükçe söyler lāldür
Ġāfil olma bī-zebān faṣṣāldur

[Kemān][970]

224.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne dil-cūdur ki ʿālem müşterī
Laḥm [u] şaḥmından eser yoḳ bir deri

Ekli yoḳ şürb-i müdāma mübtelā

---

964 “yoḳdur”: “var mı” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 94; Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 95; Demir, **a.g.t.** s. 30; Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
965 “meyli”: “misli” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 30. / “ḫayli” Arıkan, **a.g.t.** s. 58.
966 “oldı nām-dār”: “bir ṣāḥib-vaḳār” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 94; Arıkan, **a.g.t.** s. 58. / “bulmışdur vaḳār” Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 95.
967 Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 94. / “irtifaʿ” Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 95.
968 “ider”: “ābdur” bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 89; Kip, **a.g.t.** s. 48; Ayar, **a.g.t.** s. 142.
969 “üzre”: “uzun” bkz. Kip, **a.g.t.** s. 48.
970 Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 49.

Söylenür aġzında ḫalḳuñ bī-riyā[971]

3. Bilür anuñ ḳadrini ehl-i sefer
Kimisi ʿuryān kimi ḫilʿat giyer

Eylemez hīç āteş-ile ülfeti
Belki dāʾim defʿ ider germiyyeti

5. Pāk-meşreb boynı baġlı bir ġulām
Ser-fürū itmekle buldı iḥtirām

Ḥālini işrāb ider ṣāḥib-derūn
İtmez ammā olmayınca ser-nigūn

7. Bir teneffüs itmese bi'l-ittifāḳ
İdemez ḫiẕmet boġar renc-i fevāḳ[972]

[Maṭara][973]

225.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol kim miṡāl-i ṣūret-i māh[974]
Sipāhīler anuñla oldı hem-rāh

Virür cürʾet gehī bāzū-yı merde
Gehī pā-māl olur beyhūde yirde

3. Girer āteşlere miṡl-i semender
Görinür ekṡer altı gözlü ejder

Esāsı[975] oldı ḳaṣr-ı çār-pānuñ[976]
Nuḳūşı reh-nümāsı kārbānuñ[977]

---

971 "aġzında ḫalḳuñ": "ḫalḳın dilinde" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 90.
972 "renc-i fevāḳ": "rīḥ-i firāḳ" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 90.
973 Bkz. Kip, **a.g.t.** s. 90.
974 "kim miṡāl-i": "cilve-ger çün" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 74. / "kim hemān bir" Kip, **a.g.t.** s. 113.
975 "esāsı": "āsāsı" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 113.
976 Bu beyitin mısraları şu tezlerde yer değiştirmiştir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162; Kip, **a.g.t.** s. 113.
977 "kārbānuñ": "kārvānuñ" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 162. / "kār-bāndur" Kip, **a.g.t.** s. 113.

(53a)

5. Nihān itme bilür merd-i süḫan-dān
Semend-i ṭabʿ-ile eylerse cevlān

(Gülle)[978]

226.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim iki başlı bir yılan
Daḫme-i pihāna olmış pāsbān

Naḳş-ı gūn-ā-gūn ile ṣūret-nümā
Başlarından baġlanurlar dāʾimā

3. Eyledükçe iḳtiżā bulur güşād
Gāh olur ammā güşādından fesād

Mest-i ʿaşḳuñ destine girse o mār[979]
Rence uġrar genc ile itmez ḳarār[980]

5. Dāʾimā ṣarılmaġa merd ü zene
Girdi biñ zīnet-ile ẓālim düzene[981]

Ṭaşrada kim görse anı rāyegān
Çekdürür başın içeri bī-gümān

7. Ülfeti ādemle eyler dāʾimā
Olmadı ḥayvān aṣlā āşinā

(Uçḳur)

227.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim bir ayaḳlu bir de[de]
Ney çalar kendi dö[n]erken tekyede

978 "naʿl" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 75.
979 "o mār": "umar" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 139.
980 "genc": "güç" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 139.
981 "zīnet-ile ẓālim": "ṣanʿat-la niçe" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 139. / "ṣūret ile bir" Ayar, **a.g.t.** s. 139.

Cānı yoḳdur gerçi eyler āh u zār
Rūḥ olur döndükçe aña rūzigār

3. Derbeder gezmez velī bir yirdedür
Ayaġı bağı da bir dilberdedür[982]

Baş ḳabaḳ yalın ayaḳdur dönmesi
Mis̱linüñ ġāyet eleẕẕdür yenmesi

5. Gāh ayaġından ururlar ṭomruġa
Gāh şehbāz-veş olurlar yumruġa[983]

Bestedür dām-ı yedi dilberde ol[984]
Vızlayup çıḳsa bulur elbette yol

(Gümān)[985]

228.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

(53b)

1. Nedür ol bālı çoḳ murġ-ı hevāyī
Dem-i pervāzda eyler ṣadāyı

Gehī bulur gehī bulmaz hevāsın[986]
Ġıdā eyler benī Ādem ġıdāsın

3. Vücūdı gerçi nevbet-ḫāne ammā[987]
Velī yoḳ görmiş anda ṭabl u sūrnā

Geçinür gerçi kim bād-ı hevādan[988]
Anı ẓann eyleme sen yād u bīzen[989]

---

982 “da bir”: “yed-i” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 179.
983 “şehbāz-veş olurlar”: “şāhīn veşalurlar” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 179.
984 “dām-ı yedi”: “Cāmī yed-i” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 179.
985 “arı” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 190.
986 “hevāsın”: “gıdāsın” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123.
987 “vücūdı gerçi”: “mekânı oldı” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123; Arıkan, **a.g.t.** s. 101; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200.
988 Bu beyitten sonra şu tezde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200.
989 “anı ẓann eyleme sen yād u bīzen”: “ḳıyās itme anı sen bād-ı neyzen” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123. / “ḳıyās itme anı sen bād-ı bī-zen” Arıkan, **a.g.t.** s. 101; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200. // “yād u bīzen”: “bād-bīzen” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 190.

5. Sefer hem dirdüm aña der[990]-vaṭandur[991]
Bilen bunı müdaḳḳiḳ ehl-i fendür[992]

(Yel Degirmeni)

229.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṭurfe ser-ḫoş reftār
Murġdur ol velīk merdüm-ḫᵛār

Niçe merdümleri o murġ yutar
Līk yutduġı gibi yine ḳuṣar

3. Böyle iken yine ṣıġār u kibār
Reh-güẕerinden eylemekde güẕār

Böyledür bunda hīç yoḳdur söz
Ser ü pāy[ı] anuñ olupdur yüz

5. Per ü bāli olup-durur envāʿ
Açup anları eyler ol isrāʿ

Bir ʿaceb ṭāʾir ü şinā-verdür
Nevʿ-i insāna ol musaḫḫardur

7. Ṣavb-ı maḳṣūda çünki mūṣıldur
Cümle ʿālem aña muvāṣıldur

Baḥrīdür līk aṣlı berrīdür
Hem daḫi fāciri veberdür[993]

9. Ḥilmiyā oldı bu luġaz rengīn
Bunı ḥall idene gerek taḥsīn

(Ḳayıḳ)

---

990 “dirdüm aña der-”: “derd aña hem” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 101. // “der-”: “bī-” bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 200.
991 “hem dirdüm aña der-vaṭandur”: “ender vaṭandur aña bāzī” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123.
992 “bilen bunı müdaḳḳiḳ ehl-i fendür”: “mudaḳḳiḳ fehm ider ancaḳ bu rāzı” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 123.
993 “veberdür”: “vü berīdür” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 191.

230.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

(54a)

1. Ol nedür kim cism-i vāḥiddür iki aʿżāsı var
İkisinde de birer ʿaynı olup bel bel baḳar

Ṣoḳsalar parmaḳ gözine kirpügin ḳımratmaz ol
Līk açar aġzını ṣunar öñinde ne ki var

3. Yedirürseñ şād olup raḳṣ itmege başlar hemīn
Kendü ḥāline ḳosañ yimez yatur ne yem arar

İki ʿużvı da münāsib bir birine yār olup
Gāhī ayrılsa yine bir yirde iderler ḳarār

5. Bu luġaz fetḥi müyesser kime olursa eger
Ey Ḫulūṣī müjde olsun aña bā-seyr-i ḥiṣār
(Muḳarraṣ)

231.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim iki dilli bir bölük serbāzdur
Parmaġla oynadur ādem o serv-i nāzdur

Bir yüzi bir aḳ maḥbūba muḳārin olsa ger
Çeşm-i giryānı anuñ bir kāşif-i dil-rāzdur

3. Eyle keşf eyler nihān-ı zār kim ʿālemlere
Şarḳ ile ġarba yayılsa eylerem ki azdur

İki dillidür ki ammā oḳ gibi doġrıdur ol
Ḳanda varsa raġbet iderler müferriḥ-sāzdur

5. Ey Ḫulūṣī ḫoş luġazdur anı erbābı bilür
Kesseler başını söyler bir ʿacīb dil-bāzdur
(Ḳalem)

232.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür bir rind [ü] ḳallāş-ı cihān
Ḫalvet içre kendüzin itmiş nihān

Bir enīs hem-demi vardur anuñ
Gūyiyā orta teli ṭānbūranuñ

3. İki şaḫṣ-ı bü'l-ʿaceb kim süḫre-kār
Birbiriyle olmış anlar dil-figār

Biri bir ṭurfe ḥarīf çeşm-i siyāh
Birinüñ serinde var ʿucbe külāh

5. Gāh ʿArab gāhī ʿAcem geh Arnābūd
Gāh Rūm geh Ermenī gāhī Yehūd

(54b)
Gāh Türk ü gāh Lāz u geh Frenk
Her dem eylerler biri biriyle ceng

7. Yek-zabān [ü] yek-dehān [ü] yek-demī
Kārın itse ḫurrem eyler ādemi

Ṣaḥn-ı meydan içre kim meşhūd olur
Bir nefesde cümleten nā-būd olur
(?)

233.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol keştī-i ġarrā-yı berrī
Ki aṣlā görmemiş ʿālemde baḥri

Sütūnı gūyiyā mānende-i süllem
Biñā vü kârı ġāyet ile muḥkem

3. Velī bī-cāne ammā cānı vardur
Ṣıḳılur ḳalb ġāyet ile dardur

Yürür dāʾim velīkin menzil almaz

Ki ammā kārdan da girü ḳalmaz

5. Aḳıdur dāʾimā deheni dehenden
Gelür rızḳı[994] anuñ kūh-i kühenden

Belinde vardur[995] anuñ bir ḳuşaġı
Yürür ammā yine başı aşaġı

(?)

234.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ḳaṣr-ı dilkeş [ü] zībā
Hezār pāreden dürülme binā[996]

Vardur anuñ hezār manẓarası
Açılur gāh-be-gāh penceresi

3. Muʿtekif anda bir vücūd-ı naḥīf
Ten-i nizār ġāyetle żaʿīf

Ṣohbetine ḳamu cihān müştāḳ
ʿAle'l-ḫuṣūṣ zümre-i ʿuşşāḳ

5. Perdeden ṭaşra çıkmaz ol dilber
Mūsiḳī ʿilmini oḳur ezber

Gāh eyler maḳāmını tebdīl
Ger ṭurup dersini ider tescīl

7. Ḫār-ı hecr-ile sīnesi şerḥa
Vaṣfı gelmez lisān-ıla şerḥe

(55a)
Bu luġaz fetḥini kim eylese ḥall
Hezār āferīnler aña maḥal

---

994 Mecmuada "زقى" şeklinde yazılmıştır.
995 Mecmuada "وادر"şeklinde yazılmıştır.
996 "dürülme": "düzülme" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 194.

(?)

235.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḳadd-i ḫam bir nev-cüvān
Nīm-ten-durur libāsı her zamān

İki başı vardur anuñ bī-gümān
Her başında bir ḳulaġı var ʿayān

3. Gū[997] bend olduḳça saḫt [u] germ olur
Kākül-i dilber gibi geh nerm olur

Mārlar olur miyānından revān
Geh ḳamusın çāha ṣalar baş[998] ʿalām

5. Bir büt-i raʿnā aña ḫiẕmet ider
Yek ayaġ üzre ṭurup sīne girer

On ʿaded kimse aña ḫuddāmdur
İsmi yüz on bir ʿadedle tāmdur

(?)

236.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Bir siyeh perçemlü yalın yüzlü yār
Sīm-sīmā ḫūb zerrīn tācı var

Şehr-i Şām'uñ şāhı giymiş tācı zer
Her yaña eyler oṭaġıyla sefer

3. Bir nefes bang-i ṣabā anı eger[999]
Ṭaşra bulsa ḫāneden tācın ḳapar

Ṣubḥ irişince uyur ḫᵛāba[1000] varur

---

997 "gū": "gūşı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 194.
998 "baş": "beş" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 195.
999 "bang": "peyk" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 195; Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 67.
1000 Mecmuada "خابه" şeklinde yazılmıştır.

Beyyine bir zengī irişür uyanur[1001]

(Çerāġ)

237.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol şeyʾ ki dört ayağı var
Cā-nişīn olmış idemez reftār[1002]

Mihr görmez nigāh-ı kūtāhı[1003]
Rüʾyet eyler rūz [u] şeb māhı[1004]

(55b)

3. Ḫalḳ anı bī-günāh iken baġlar[1005]
Aña her kim baḳar vü görür aġlar[1006]

Olup iflāsı faṣl-ı germāya[1007]
Düşdi vaḳt-i[1008] ġınāsı sermāye[1009]

5. Dāmen açsa olur o şaḫṣ zaʿīm[1010]
Biz anuñ delüsi sebīke-i sīm[1011]

Gāh olur eline girer mercān[1012]

[1001] "beyyine": "yine" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 195; Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 67. // "uyanur": "oyarur" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 67.
[1002] "cā-nişīn olmış idemez": "ḥān-nişīn eylemez olmış" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. / "ḫāne-nişīn olmış eylemez" Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1003] "mihr görmez": "şemse baḳmaz" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 116; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60. / "mihre baḳmaz" Laçin, **a.g.t.** s. 84.
[1004] "eyler rūz [u] şeb": "itmekde dāʾimā" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 116. / "itmede demādem" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. / "eyler": "itmekde" Laçin, **a.g.t.** s. 84. / "itmede mādām" Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1005] "ḫalḳ anı bī-günāh iken": "gāh olur kendüyi ṭutar" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1006] "aña her kim baḳar vü görür": "geh görür kim baḳar-ısa" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. / "geh her kim baḳarsa görür" Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1007] "olup": "gelüp" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 84.
[1008] "vaḳt-i": "reft" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 84.
[1009] Bu beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1010] "dāmen": "dehenüñ" bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1011] "biz anuñ delüsi": "bir etek dolusı" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 196; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Laçin, **a.g.t.** s. 84; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1012] "eline": "destine" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Laçin, **a.g.t.** s. 84; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.

Gösterür geh ḳılıç gehī ḳalḳan[1013]

7. Baḳ ḥarfine ne imiş añla meʾāl[1014]
Dāl yanında nūnı eyle ḫayāl[1015]

[Dalyan][1016]

238.[1017]

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Ol nedür kim müdām anuñ şekli
Meh gibi bedr ola geh ola hilāl

Dört başı üç ayaġı iki yüzi[1018]
ʿÖmri ola cihān içinde dü sāl

3. Zer [ü] sīm olur ḳūtı dāʾim anuñ[1019]
Zer [ü] sīme n'ola olursa viṣāl[1020]

Geh olur yir yüzinde sākin olur[1021]
Geh maḳāmı olur ruʾūs-ı cibāl[1022]

5. Ḳarañu gicelerde ide ẓuhūr[1023]
Gündüzin işi ola ḫᵛāb [u] ḫayāl

Deheninde ṭutar imiş zībaḳ[1024]

[1013] Bu beyitten sonra şu tezde farklı bir beyit daha yer almaktadır: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 84.
[1014] "ḥarfine ne imiş añla meʾāl": "ḥurūfını bir ḫoş añla meʾāl" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 117; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. / "ḥurūfına bir ḫoş egle māl" Laçin, **a.g.t.** s. 84. / "ḥurūfına bir ḫoş añla māʾl" Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1015] "dāl yanında": "dalyanından" bkz. Sarıhan, **a.g.t.** s. 60; Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. // "nūnı": "tövbeni" Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70; Sarıhan, **a.g.t.** s. 60.
[1016] Bkz. Ertürkoğlu, **a.g.t.** s. 70. / "ṭālibān" Laçin, **a.g.t.** s. 84.
[1017] Bu lugaz şu tezlerde on iki beyittir, birkaç mısranın ve beyitin yeri de farklılık göstermektedir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 47-48; Kip, **a.g.t.** s. 146-147.
[1018] "yüzi": "gözi" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 47.
[1019] "zer [ü] sīm olur ḳūtı dāʾim": "sīm ü zerdür hemīşe ḳuvveti" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48. / "zer ü sīm oldı ḳuvveti hem dāʾim" Kip, **a.g.t.** s. 147.
[1020] "n'ola olursa": "bulırsa n'ola" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48.
[1021] "sākin olur": "cāy ider" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 146.
[1022] "maḳāmı": "mekānı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 47. / "meskeni" Kip, **a.g.t.** s. 146. // "ruʾūs": "ruʾs" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 47. / "Rus" Kip, **a.g.t.** s. 146.
[1023] "ḳarañu": "ḳaranlıḳ" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 146.
[1024] "imiş": "mis ü" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 48. / "ol" Kip, **a.g.t.** s. 147.

Görinür sāyesi çü naḳş-ı ġazel[1025]

7. İsimüñ evveli vü āḫiri bir
Ola bāḳī ḥurūfı cümlesi dāl[1026]

Kim ki fetḥ eylerse bu luġazı
Misli anuñ cihānda ola muḥāl[1027]

(?)

239.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ḳāmetin eyler dü-tā
Kārı anuñ doġruluḳla bī-riyā

Kūdek-āsā gāh oynar taş-ile
Ḳulluḳ eyler līk cān [u] baş-ile

(56a)

3. Himmet ister bir siyeh-rūdan müdām
Kesmeyüp ümmīdin eyler iltiyām

Ekser olmazsa ābsuz ol ḫū-be-ḫū
Pāklik olmışdur aña nīk ḫū

5. Ḳul ʿayıbsuzdur ki kāmildür ḳatı
Yüzi aġıyla ider hem ḥürmeti

Çarḫ içre var mı öyle sīm-ten
Āyīne-veş pür-żiyā olmış beden

7. Şeş ḫurūf üzre-durur ismi şehā
Yāʿni kim hā altı anuñ ustura

[Ustura][1028]

240.

1025 "sāyesi": "heyʾeti" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 146.
1026 "bāḳī ḥurūfı": "sānī ḥurūfuñ" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 147.
1027 "cihānda ola": "cihān içinde" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 147.
1028 Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 197.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim menbaʿı arż-ı sīmā [1029]
Cümle şeyʾ iden alur neşv [ü] nemā[1030]

Ḫilḳati Ādem'den esbaḳ bī-gümān
Ādem'üñ bir cüzʾi oldı bil hemān

3. Bir muṣavvir kişidür ol ber-hüner[1031]
Yek nigāhıyla seni taṣvīr ider

Kendi ṣāf-dil oldıġı-çün gör hele
Dürlü dürlü reng[1032] iderler kendüye[1033]

5. ʿAskeri Tātār gibi aḳın ider
Bī-ser ü bī-pā iken durmaz gider[1034]

Penbeden yumşaḳ iken bī-iştibāh
Gāh olur misl-i ḥacer ḥāli tebāh

7. Niçe yüz binüñ kimseyi ḳılmış telef
İʿtimād olmaz dimiş aña selef

Ger ṣorarsañ mācerādan ey ʿazīz
Reng ü būyı yoḳdur ammā pek leẕīẕ
(Ṣu)

241.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim ben daḫi bilmem nedür
Cümlenüñ maḳbūli bir zībendedür

Ġam-güsār olmaz bunuñ gibi saña

[1029] "sīmā": "semā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 197; Ayar, **a.g.t.** s. 104.
[1030] "iden": "andan" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 104.
[1031] "ber-hüner": "pür-hüner" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 197; Ayar, **a.g.t.** s. 104.
[1032] Mecmuada "تك" şeklinde yazılmıştır.
[1033] "dürlü dürlü": "niçe niçe" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 105.
[1034] Bu beyit şu tezde altıncı sıradadır ve beyitin mısraları yer değiştirmiştir: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 105.

Bile aġlar bile güler dāʾimā[1035]

(56b)

3. Gerçi sengīndür o ẕāt-ı ḫoş-nümā[1036]
Üf diseñ uçar miṯāl-i sīmyā[1037]

Gündüz ol ḳarşu çıḳar mihmānına[1038]
Giceler varılmaz anuñ yanına[1039]

5. Ḫānesinden gāh [u] geh raġbet ider[1040]
Bilmezüz ḳandan gelür ḳanda gider

Ben didüm kimsüñ nedür adın senüñ
O didi kimsüñ nedür adın senüñ
[Āyīne][1041]

242.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim çār-pāy [u] çār-rūy
İçi ṭaşı birdür ammā ṣıḥḥat-rūy[1042]

Bir ṣalābetlü dil-āver pehlevān
Görse Rüstem heybet alurdı hemān

3. İşte meydān diyü sürmiş herkes at[1043]
Eylemiş bu ʿarṣada çoḳ şāh māt

Sāl ḫurde lākin ammā zindedür[1044]

1035 “bile aġlar bile”: “beyle aġlar beyle” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 126.
1036 Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 22.
1037 “sīmyā”: “sīmā” bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 100.
1038 “mihmānına”: “yārānına” bkz. Demir, **a.g.t.** s. 22.
1039 “varılmaz”: “uġranmaz” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 126. / “uġramaz” Demir, **a.g.t.** s. 22. / “uġratmaz” Arıkan, **a.g.t.** s. 101.
1040 “raġbet”: “ġıybet” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 126; Demir, **a.g.t.** s. 22; Arıkan, **a.g.t.** s. 101.
1041 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 22. / “gölge” Çelikdemir, **a.g.t.** s. 198. / “uyḳu” Ayar, **a.g.t.** s. 126; Arıkan, **a.g.t.** s. 101.
1042 “ṣıḥḥat-rūy”: “ṣaḫt-rū” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 199; Ayar, **a.g.t.** s. 159. / “saḫt-sū” Demir, **a.g.t.** s. 125.
1043 “herkes”: “gerçi” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 159; Demir, **a.g.t.** s. 125.
1044 “sāl ḫurde lākin ammā”: “ṣūreti çoḳ līk hem lā-” bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 159; Demir, **a.g.t.** s. 125.

Kimse bilmez anı ḳanġı dīndedür

5. Ayaġ üstinde durur rūz u şām
Yāʿni kim eyler ziyāret ṣubḥ u şām[1045]

Hīç eṯer itmez aña ṣayf [u] şitā
Hem daḫi altında yoḳdur būriyā[1046]

7. Yümniyā bunı bulursa kim temām[1047]
Ḳız Ḳulesi anuñ olsun ve's-selām[1048]

[Dikili Ṭaş][1049]

243.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür olʿucb ṣūret-i bī-cān[1050]
Oldı dāʾim muḳārin-i sulṭān

Ne ʿaceb olsa kendüsi bī-tāb
Ḳullanur dāʾimā anı küttāb[1051]

3. Ziyy-i Bektāşiyāne itdi duḫūl
Getürürse ʿacemidür keşkūl[1052]

Bī-mecāl iken ol sütūde-ṣıfāt[1053]
Nāz-ile gāh gösterür ḥarekāt[1054]

(57a)

[1045] Bu beyit ve altıncı beyit şu tezlerde yer almamaktadır: bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 159; Demir, **a.g.t.** s. 125.
[1046] "altında": "alnında" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 199.
[1047] "Yümniyā bunı bulursa kim": "kim çıḳarırsa bu resmi hem" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 159; Demir, **a.g.t.** s. 125.
[1048] "Ḳız Ḳulesi anuñ olsun ve's-selām": "ol benim üstādım olsun ey hümām" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 159. / "o benüm üstādum olsun ol hümām" Demir, **a.g.t.** s. 125.
[1049] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 125.
[1050] "nedür ol": "ol nedür" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130; Kip, **a.g.t.** s. 67. // "ʿucb": "ʿucube" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130. / "ʿacīb" Kip, **a.g.t.** s. 67.
[1051] "dāʾimā": "her zamān" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130; Kip, **a.g.t.** s. 67.
[1052] "getürürse": "götürürse" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130. // "ʿacemidür": "ʿaceb midür" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 199; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130; Kip, **a.g.t.** s. 67.
[1053] "sütūde": "ḥamīde" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 67.
[1054] "nāz-ile gāh gösterür": "nāzıyla eyler gāh ü geh" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 67.

5. Nāz-perverdür ider her bār[1055]
Nereye sāye ṣalsa anda ḳarār[1056]

O siyehdür egerçi maʿnāda[1057]
Gümüş alınlarında āmāde[1058]

7. Beñzedürlerdi erre-i nefse
Nefs-i vābesteye beñzemese[1059]

[Mühür][1060]

244.

Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Nedür ol ṣūret-i ʿacīb ü ġarīb
Saña vaṣf idemem ʿale't-tertīb[1061]

Ḳāmeti dörtdür ya beş seredür
Ḳuḳla gibi bir özge masḫaradur

3. Meclis-i pādişāha varsa eger
Duramaz bi'ż-żarūre naḳş eyler[1062]

Ādemī-zād iken o ṭurfe liḳā[1063]
Olmış ammā ki nāḳıṣu'l-aʿżā

5. Diyemem saña bundan al ḥiṣṣe
Boyı ġāyet küçükdür el-ḳıṣṣa

Ṣalına ṣalına gider ekser
Pek baḳılsa ṭopal degül aḳṣar

7. Yir içer ṣayfda şitāda daḫi

[1055] "nāz-perver": "nāz-perverde" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 200; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130; Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1056] "nereye sāye ṣalsa": "ne yere sāye düşse" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130. / "nereye sāye düşse" Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1057] "o": "rū-" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130; Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1058] "alınlarında": "altlarında" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130. / "altınların-da" Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1059] "vābesteye": "vāpesīne" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 130. / "vābesine" Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1060] Kip, **a.g.t.** s. 68.
[1061] "idemem": "ideyüm" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 84.
[1062] "naḳş": "raḳş" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 84.
[1063] "iken": "-dır" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 131.

Bulınur zümre-i nisāda daḫi

İtdi ḥayvān ölenleri ammā[1064]
Kim Midillü cezīresin meʾvā[1065]

9. Kimse menʿ idemez ider o fużūl[1066]
Ekserī bezm-i pādişāha duḫūl

Bilinürse ʿaceb midür nāmı
Ḳavm-i Yeʾcüc'e beñzer endāmı
[Cüce][1067]

245.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim cümle ḫalḳ olmış anuñ efgendesi
Nāmı ʿAnber cāriye Hind u ʿArab nāzendesi

Ḫayliden āvāze-i ḥüsni anuñ düşmiş dile[1068]
Farṭ-ı ḥüsnüñden gezer ḫalḳ arasında ẓarf-ile

(57b)
3. Dem-be-dem ʿuşşāḳ-ı zārı vuṣlatı eyler ḫayāl
Ayağın būs itmedükçe sīneye çekmek muḥāl

Āteşīn-meşreb siyeh-dildür mürüvvet kānıdur
Ḳalʿa-i Faġfūr ile Çīn [ü] ʿAcem sulṭānıdur

5. Bu luġaz esrārınuñ bir ferde açmam aṣlını
Tā ki iḥsān itmedükçe dest-i naġme mislini[1069]
[Ḳahve][1070]

246.

1064 "ölenleri": "olanları" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 200; Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 131; Demir, **a.g.t.** s. 84.
1065 "kim": "hep" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 131.
1066 "ider": "[kim]" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 84.
1067 Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 84.
1068 "āvāze": "āvāre" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 125.
1069 "naġme mislini": "loḳma milsini" bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 110.
1070 Bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 110.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Nedür ol kelle-i pāk-i müdevver
Anı deryā içinde ṣayd iderler

Aña muḥtāc-durur aʿlā vü ednā
Eti yinmez ġarābet bunda ammā[1071]

3. Çuḳa pūşişle idüp ʿizz ü ikrām[1072]
Ki anı gezdürür yanında ḫuddām[1073]

Egerçi bir şeyʾ ekl itmez o bī-hūş
Velī deryāları virseñ ider nūş[1074]

5. İderlerse ʿaceb mi aña tevḳīr[1075]
İder herkes anuñla çirki taṭhīr[1076]

(Sünger)

247.

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol kim mütelevvin ḥareket
Ṣūretā merdüm-i ṣāḥib-miknet

ʿAḳlı var līk şuʿūrı yoḳdur
Tām ḫilḳatde ḳuṣūrı yoḳdur[1077]

3. Ḫırṣa ṣūret vireyüm dirseñ eger
Anı farż eyle heyūlā-yı ṣuver

Ol muḳaddem aña eşʿas tālī[1078]

[1071] "yinmez ġarābet": "yimez ġarāyib" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 50. / "yinmez": "yimez" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 207. // "ammā": "cānā" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 50.
[1072] "çuḳa": "çoḳa" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 201.
[1073] "ki anı gezdürür yanında": "yanında gezdürirler anı" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 207. // "ḫuddām": "ḫırrām" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 50.
[1074] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 207.
[1075] "ʿaceb mi": "ʿacemi" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 50.
[1076] "çirki": "çergi" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 50.
[1077] "tām ḫilḳatde": "nām-I ḫalḳında" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 137.
[1078] "ol muḳaddem aña eşʿas tālī": "ola müḳdim aña eşʿas Nābī" bkz. Kip, **a.g.t.** s. 138.

ʿİlm-i manṭıḳda derūn-ı ḥāli[1079]

[Dilsiz][1080]

248.

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün

1. Ne zevraḳdur ki ismi şāha mensūb
Sütūn-ı ber-sütūn bir özge üslūb

(58a)
O keştī baḥrı aṣlā görmemişdür
Velākin ḳarda çoḳ yürümişdür

3. Ne ḥikmetdür gelür gāhī aña cān
Yürür ammā yine yirinde her an

Gelince cān olur rızḳına ṭālib
Gelen rızḳı yutar ḳāleb-be-ḳāleb[1081]

5. Pek iñler ṣıḳılur yaġın eridür[1082]
Görenler ẓann iderler o diridür

Dönerek ʿāḳıbet düşer helāke
Gözi yaşı ḳarışur āb [u] ḫāke

7. Bir nuṭḳuñ noḳta remzini duyunca[1083]
Bezer cāndan żamīri fehm idince

[Bezirḫāne][1084]

249.[1085]

Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

[1079] “manṭıḳda”: “manṭıḳla” bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 60. / “manṭıḳdur” Kip, **a.g.t.** s. 138. // “ḥāli”: “mālī” bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 60.
[1080] Bkz. Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 60.
[1081] “ḳāleb-be-ḳāleb”: “ḳālıb-be-ḳalıb” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 202.
[1082] “eridür”: “arıdur” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 203.
[1083] “bir”: “bu” bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 203.
[1084] Bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 203.
[1085] Bu lugaz şu tezde on bir beyittir: bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149. / Şu tezde yedi beyittir: bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 109.

1. Ol nedür kim sezā-yı şāhāndur[1086]
Muḍḥik-i bezm-i pādişāhāndur[1087]

Nān içün var yanında zenbīli
ʿAcem olurdı olsa mendīli

3. ʿAcemīdür ne söz bilür ne hüner[1088]
Līk Hindūca az u çoḳ añlar[1089]

Mestdür keyfle olur meskūr[1090]
İsmi Ḳur'ān'da böyledür mesṭūr[1091]

5. Fi'l-mesel oldı ḥar bāl-i saḳḳā[1092]
Olsa nāmı ṭulumcı başı sezā

Bilmemek bunı saña pek alçaḳ
Ey ḳulaġını dögdügüm aḥmaḳ[1093]

[Fīl][1094]

250.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol ne şeyʾdür ki ʿulüvv-i şānı var
Bir iki üç vechle ʿunvānı var[1095]

Cānı yoḳdur gerçi taḥrīk itseler
İttibāʿ idüp muḥarrikle gider

3. Ata binse ẓālim [ü] ġaddār olur

1086 "ol nedür": "nedir ol" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 96. // "şāhāndur": "şāyāndır" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1087 "muḍḥiḳ-i": saḫra-i" bkz. Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1088 "ʿacemīdür": "bu ʿacebdür" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 109. / "ʿaceb midir" Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1089 "-ca az u çok": "azacıḳ" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149. / "lisānı" Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1090 "meskūr": "meẕkūr" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149; Laçin, **a.g.t.** s. 109. / "maʿẕūr" Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1091 "böyledür": "böylece" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149.
1092 "ḥar bāl-i saḳḳā": "ḫarbāl saḳḳā" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 203. / "ḳırbalı saḳā" Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149. / "ḳaryeli saḳa" Laçin, **a.g.t.** s. 109. / "ḳırbalı saḳḳā" Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1093 "ey": "hey" bkz. Okçuoğlu, **a.g.t.** s. 149; Laçin, **a.g.t.** s. 109; Arıkan, **a.g.t.** s. 96.
1094 Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 109.
1095 "vechle ʿunvānı var": "vechledür ʿunvānı" bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 90.

Atdan inse şeyḫ-i gīsūdār olur

(58b)
Geh sebebdür memleket taḥrībine
Gāh bādīdür anuñ taṣvībine

5. Gāh eyler kāfiristāna sefer
Gāh mülk-i ehl-i İslām'ı gezer

İḫtiyār itmez muʿayyen meẕhebi
Böyle iken yine ʿālī kevkebi

7. Birbirinden olsalar bunlar cüdā
Olalar kesr-i neʿūẕe mübtelā

Bu rumūzı her kim eylerse ʿayān
Vireyüm üçin birin bī-imtinān

[Ṭūġ][1096]

251.[1097]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Nedür ol ism-i ḫoş-āyende nümā
Maʿnī vü ṣūreti birdür gūyā

Pāy-ı mihr ü meh aña ḥarf-i düvīm[1098]
Ḥarf-i ʿilletdür aña ḥarf-ı süvīm[1099]

3. Nūr var çehre-i zībāsında[1100]
Noḳṭa çoḳ ism-i müsemmāsında[1101]

Fārisī vü ʿArabīsinde bile

[1096] Bkz. Laçin, **a.g.t.** s. 90.
[1097] Bu lugazın bazı mısra yerleri ve beyit sırası şu tezde farklıdr: bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120. / Şu tezde beyit sırası farklıdır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 83.
[1098] "düvīm": "dü-nīm" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 83.
[1099] "aña": "ki" bkz. Demir, **a.g.t.** s. 83. // "süvīm": "süʾüm" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120. / "seʾüm" Hatunoğlu, **a.g.t.** s. 42.
[1100] "çehre-i": "cebhe-i" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120; Demir, **a.g.t.** s. 83.
[1101] "çok": "üç" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120. / "yoḳ" Demir, **a.g.t.** s. 83.

Görinür ṣūreti üç noḳṭa ile[1102]

5. Üç noḳṭa rūyına düşmiş ammā[1103]
Fürs'de zīr ü ʿArab'da bālā[1104]

Kim ki fetḥ eyler ise bu bābı
Aña yirden göge taḥsīn Nābī
[Süreyyā][1105]

252.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ol nedür kim yılda bir eyler ẓuhūr
Sākin olur sāyesinde mār [u] mūr

Geh hilāl olur o meh gāhī tamām
Yirde gökde var aña iki maḳām

3. Māh on beşde o beşde bedr olur
Bu ḥesābı fehm iden ẕī-ḳadr olur

Her kimüñ ḳarşusına gelse o māh
Cünbişi ḳalmaz anuñ bī-iştibāh

(59a)
5. Gāhī żabṭ eyler iki şaḫṣın yiri[1106]
Kim taḥrīk idemez anuñ biri[1107]

Yoḳ aña cūd [u] kerem içre misīl[1108]
Hem odur baḫş [u] dihişde bī-ʿadīl[1109]

7. Şākirā cezm eyledüm ki bu luġaz
ʿUḳdedür kim bir aḥad ḥall idemez

[1102] Bu beyit şu tezde yer almamaktadır: bkz. Demir, **a.g.t.** s. 83.
[1103] "noḳṭa": "nuḳat" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 205; Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120.
[1104] "Fürs'de zīr ü ʿArab'da bālā": "Fārsīde zeber Arabīde bile" bkz. Çakıroğlu, **a.g.t.** s. 120.
[1105] Bkz. Demir, **a.g.t.** s. 83.
[1106] "yiri": "biri" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 205; Ayar, **a.g.t.** s. 103.
[1107] "taḥrīk": "taḥarrük" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 205; Ayar, **a.g.t.** s. 103.
[1108] "misīl": "mesīl" bkz. Çelikdemir, **a.g.t.** s. 205; Ayar, **a.g.t.** s. 103.
[1109] "dihişde": "deheşde" bkz. Ayar, **a.g.t.** s. 103.

(?)

SONUÇ

Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Or. 1913 numarada kayıtlı bulunan lugaz mecmuası üzerinde yapılan çeviriyazım ve inceleme sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Mecmuada 17 ve 18. yüzyıllarda yaşamış 36 şaire ait 252 lugaz tespit edilmiştir. Bununla birlikte lugazlarda mahlası bulunmayan şairler de mevcuttur. Bu şairlerin bir kısmı daha önce bu alanda yapılan çalışmalardan faydalanılarak tespit edilmiştir. Bir kısmı ise bulunamamıştır. Mecmualar arası karşılaştırmanın bu alan için gerekli olduğu böylelikle anlaşılmıştır. Mecmuada en çok lugazı bulunan şair Reşid'dir. Mecmuada lugazı yer alan divan sahibi şairlerin divanlarına bakıldığında ise Vehbî'nin, Kâmî'nin, Nedîm'in, Nâbî'nin, Fennî'nin, Nâlî'nin ve Neylî'nin divanında lugazlara rastlanmıştır.

İncelenen mecmuadaki lugazlar, atasözüne nazaran deyim yönünden daha zengin bir içeriğe sahiptir. Lugazların cevapları ise giyim – kuşam, savaş aletleri, günlük kullanılan eşyalar, yiyecekler, tabiat unsurları ve hayvanlar başta olmak üzere hayatın içinden geniş bir kavram yelpazesine sahiptir. Bu durum, lugazı hayatla temas eden türler arasında değerlendirmeye imkân vermektedir.

Mecmuadaki lugazların daha çok "nedür ol", "ol nedür kim" kalıp ifadeleriyle başladığı belirlenmiştir. Bitiş ifadeleri ise daha çok çözene iyi dilekte bulunma, ödül vaat etme, çözemeyene ise kötü sözler söyleme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı lugazlar ise lugazın cevabıyla son bulmuştur.

Nazım biçimlerine bakıldığında, en çok mesnevi nazım şeklinin kullanıldığı görülmüştür. En çok tercih edilen aruz kalıbı ise *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*'dür. Şairler özellikle hezec, remel, serî, hafîf bahirlerini tercih etmişlerdir. Mecmuadaki lugazlar en az 3, en çok 18 beyitten oluşmaktadır; 5 ve 7 beyitten oluşanlar ağırlıktadır. Bu lugazlarda yer yer kafiye kusurlarına rastlansa da bunların önemli bir yekûn tutmadığı görülmüştür. Lugazların çoğunluğunun mesnevi nazım biçimiyle yazılmış olması, her beytin kendi içinde kafiyelenmesine olanak sağlayarak kafiye bulmayı daha zahmetsiz hale getirmiştir. Bu durumun da kusur oluşumunu kısmî olarak azalttığı düşünülebilir. Lugazlara edebî sanatlar açısından bakıldığında ise en çok mübalağa, teşbih, tezat gibi sanatların kullanıldığı tespit edilmiştir.

İçerik yönünden bakıldığındaysa lugazların; din, tasavvuf, sosyal hayat, insan, tabiat gibi pek çok alana dair kavramlara genişçe yer verdiği görülmektedir.

Lugaz alanında yapılan bu çalışma ile yeterince tanıtılmamış bir mecmua ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Müstensih kaynaklı yazım sorunları ve varak eksikliği sebebiyle iki lugaz tamamlanamamıştır. Benzer mecmua çalışmalarıyla yapılan karşılaştırmada ise kelime varyantı çok olan lugazlar görülmüştür. Bu durum, lugazların aktarım ve toparlanma sürecinde değişebildiğini göstermektedir.

Lugazların, daha kapsamlı ve sistemli bir çalışma ile tek bir çatı altında toplanabilmesi, türün gelişimini ortaya koymak adına önem arz etmektedir. Böyle bir çalışmayla hem lugazın klasik Türk şiirindeki yerinin daha sağlıklı biçimde değerlendirilmesine hem de Osmanlı şiirinin sosyal-kültürel dünyasına dair yeni veriler elde edilmesine katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Albayrak, Nurettin: "İsfendiyâr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 511-512.

Altunmeral, Mehmet: "Cerîde-i Sûfiyyedeki Sûfiyâne Lugazlar ve Manzûm Cevapları", **Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı**, TOKÜAD Yay., Balıkesir, 2019, s. 304-319.

Arıkan, Fatma Betül: **Ali Emirî Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (50a – 90b) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Avcı, İsmail: "Üsküp'te Yayımlanan Yıldız Gazetesindeki Yanıltmaçlar ve Lugazlar Üzerine", **Balkanlarda Türkçenin Süreli Yayınlardaki Yeri ve Önemi Sempozyumu Tebliğ Kitabı**, Bosna Hersek, 2017, s. 358-387.

Ayar, Nurgül: **Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 567'deki Lügaz Mecmuası (vr. 245 – 280 Metin – İnceleme)**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Bolay, Süleyman Hayri: "Âdem", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, TDV Yay., 1988, s. 358-363.

Çakır, Müjgan: "Hayli Eglencedür Bu Rindâna: Arayıcızâde Ferdî Hüseyin ve Lügazları", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 11**, İstanbul, 2013, s. 127-176.

Çakıroğlu, Nevin: **Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542'de Kayıtlı Muammâ – Lugaz Mecmuası**

(İnceleme – Metin), İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014.

Çaldak, Süleyman: **Nâli Dîvânı,** İstanbul, Kesit Yayınları, 2010.

Çelebioğlu, Âmil; Öksüz, Yusuf Ziya: **Türk Bilmeceler Hazinesi**, İstanbul, Ülker Yayınevi, 1979.

Çelikdemir, Meryem: **İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Ty1337 Numarada Kayıtlı Lugaz Mecmuası İnceleme Çeviri Yazılı Metin**, Kırklareli, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Demir, Salih: **Millet Kütüphanesi**, Ali Emiri Kitaplığı Manzum 719'daki Lugaz Mecmuası (Vr. 1b – 39a, İnceleme – Metin), İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2012.

Demirci, Mehmet: "Himmet", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 18, İstanbul, TDV Yay., 1998, s. 56-57.

Demirkazık, H. İbrahim: "Mustafa Fennî'nin (öl. 1745) Lugazlarının Özellikleri ve Divan'ında Olmayan Yedi Lugazının Tenkitli Metni", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 5**, İstanbul, 2010, s. 35-80.

Demirkazık, H. İbrahim: **18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme – Tenkitli Metin - Dizin)**, C. II, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009, Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 22. bs., Ankara, Aydın Kitabevi Yay., 2005.

Dikmen, Hamit: **Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni**, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Durmuş, İsmail: "Lugaz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 221-222.

Elçin, Şükrü: **Türk Bilmeceleri**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1970.

Erdem, Sadık: **Neylî ve Dîvân'ı,** Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.

Ertürkoğlu, Eren: **Reşit Efendi'nin Divan-ı Lügaz'ı (İnceleme – Metin)**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2014.

Gölpınarlı, Abdülbâki: **Nedim Divanı,** İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1951.

Güneş, Bahadır: "Bir Muamma ve Lugaz Metni Hakkında", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı: 4/2, Türkiye, 2015, s. 526-545.

Gür, Nagihan: "Osmanlı Kültürünün Bir Zihin Haritası: Şerh-i Lugaz-ı Râgıb", **Prof. Dr. Günay Kut Onuruna Metin Tespitinden Metinsel Eleştiriye Sempozyumu**, Türklük Bilgisi Araştırmaları, Harvard Üniversitesi, 2016, s. 57-82.

Hamza, Adem: **Türk Edebiyatında El Yazması Bir Lûgaz ve Mu'ammâ Mecmuasının Transkripsiyonlu Olarak Latin Harflerine Çevirilmesi**, Edirne, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Harman, Ömer Faruk: "Yûsuf", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 44, İstanbul, TDV Yay., 2013, s. 1-5.

Hatunoğlu, Ömer: **Millet Kütüphanesi Ali Emirî Manzum 567'deki Lugaz Mecmuası (vr. 334b – 383b) (İnceleme –**

Metin), İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2013.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, C. 2, 6. bs., İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1985.

Kaçar, Mücahit: **İbn-i Kemâl Dîvânı'nın İncelenmesi (Nazım Bilgisi – Belâgat – Üslûp ve Dil Özellikleri – Muhtevâ)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kip, Nevres: **Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (80b – 121b) Çeviri Yazım ve İncelenmesi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Köktaş, Yavuz: "Hadîslerde Geçen 'Sultan' Kelimesine Dair", **Usûl İslâm Araştırmaları**, C. 9, Sayı: 9, İstanbul, 2008, s. 235.

Kurnaz, Cemal: **Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler**, Ankara, Akçağ Yay., 1990.

Laçin, Hava: **Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kitaplığı Manzum 719 Numaralı Lugaz Mecmuasının (39b – 80a) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Mengi, Mine: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yay., 1994.

Okçuoğlu, Aygül: **Millet Kütüphanesi 567 Numaralı Lügaz Mecmuası (Metin – İnceleme)**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2019.

Onay, Ahmet Talât: **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü – Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, haz. Cemal Kurnaz, İstanbul, H Yayınları, 2009.

Özcan, Tahsin: "Saçaklızâde Mehmet Efendi",, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 35, İstanbul, TDV Yay., 2008, s. 368-370.

Özervarlı, M. Sait: "Melek", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 29, Ankara, TDV Yay., 2004, s. 40-42.

Pala, İskender: "Çâh-ı Bâbil", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, TDV Yay., 1993, s. 186.

Polat, Süleyman: "Uncatalogued Turkish Manuscript in the Collection of the Cambridge University Library", **Turkish Historical Review**, 3, 2012, s. 42-89.

Remzi, Doktor Hüseyin: **Lügat-ı Remzi,** 2 C., İstanbul, Hüseyin Remzi Matbası, Hicrī 1305.

Sami, Şemseddin: **Kâmûs-ı Türkī, İstanbul, Çağrı Yay., 2006.**

Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi – Belagat**, 3. bs., İstanbul, Gökkubbe Yay., 2004.

Saraç, M. A. Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi – Biçim, Ölçü, Kafiye**, 10. bs., İstanbul, Gökkubbe Yay., 2017.

Sarıhan, Orhan Çağrı: **Ali Emiri Manzum 718 Numaralı Lugaz Mecmuasının (01b – 50a) Çeviri Yazımı ve İncelenmesi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011.

Sümer, Faruk: "Kızılarslan", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 25, Ankara, TDV Yay., 2002, s. 544.

Şahinoğlu, M. Nazif: "Ferîdüddin Attâr", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, TDV Yay., 1991, s. 95-98.

Şentürk, A. Atillâ, Ahmet Kartal: **Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, Dergâh Yay., 2004.

Tanyeri, M. Ali: **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yay., 1999.

Topaloğlu, Bekir: "Âhiret", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, TDV Yay., 1988, s. 543-548.

Türk Dil Kurumu: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, (Çevrimiçi) https://sozluk.gov.tr/, 20.05.2020.

Türkmen, Fikret: "Lügaz", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Dergâh Yay., 1979, s. 478.

Uludağ, Süleyman: "Ârif", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, TDV Yay., 1991, s. 361-362.

Uzun, Mustafa İsmet: "Lugaz – Türk Edebiyatı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 222-223.

Uzun, Mustafa İsmet: "Îsâ", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 22, İstanbul, TDV Yay., 2000, s. 473-475.

Uzun, Mustafa İsmet: "Ya'kûb", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, TDV Yay., 2013, s. 276-277.

Üst, Sibel: "Lugaz ve Nedim'den Bir Örnek", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı: 3/1, Türkiye, 2014, s. 210-217.

Üzgör, Tahir: **Edebiyat Bilgileri**, İstanbul, Veli Yay., 1983.

Yavuz, Yusuf Şevki: "Levh-i Mahfûz", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, TDV Yay., 2003, s. 151.

Yazıcı, Gülgün Erişen: **“Kâmî Dîvânı”**, (Çevrimiçi) https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55977,kami-divani-pdf.pdf?0 , 28.03.2020.

EKLER

EK 1: TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a,e	ص	ṣ
ب	b, p	ض	ż, ḍ
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̲	ع	ʿ
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, ñ, g
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ü, ū, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e, ʾ
س	s	ى	y, i, ī
ش	ş		

EK 2: SEÇME SÖZLÜK

A

ʿAcībü'l-heykel: Garip yapılı, alışılmış biçimin dışında görünen varlık.

Āṣaf-ārā-yı sipāh-ı fünūn: "İlimler ordusunu Âsaf gibi düzenleyen" anlamında sanatlı bir niteleme; bilgiyi tertip eden, düzen kurucu nesne/kişi için kullanılır.

ʿAyyār-ı ẕerre-pūş: Zerrelerle örtülü hileci/kurnaz figür; küçük, hareketli ve aldatıcı yapıda olan şey.

B

Bād-pā-yı rūşen-efser: Rüzgâr ayaklı, parlak taçlı; hızlı, hafif ve ışıklı biçimde tasvir edilen varlık.

Bārgīr-i bü'l-ʿacīb: Garip yapılı beygir/yük hayvanı; lugazda olağan dışı hareket eden nesne için kurulan mecazlı adlandırma.

Benān: Parmaklar, parmak uçları.

Bī-maḥal ḳāʾim: Mekânsız biçimde var olan; belirli bir yere bağlı olmadan görünen şey.

Bī-ṣīb-i rūzigār: Zamandan nasipsiz; talihsiz, bahtı kapalı kimse/nesne.

Bisyār: Çok, pek çok.

Būm-veş: Baykuş gibi; özellikle gecelik, avlanma veya tuhaf beslenme biçimi çağrışımıyla kullanılır.

C - Ç

Cemīʿ-i seḥāb: Bulutların tamamı; bütün bulut topluluğu.

Cereb: Uyuz hastalığı, uyuzluk.

Cidār: Duvar, zar.

Cūʿü'l-kelb: Köpek açlığı; aşırı ve doymak bilmez açlık.

Çāh-ı yek-pāre: Tek parça kuyu; bütün hâlinde tasarlanan, içi kapalı/oyuk yapı.

Çār ṣad heftād: Dört yüz yetmiş; lugazda sayı ve harf hesabına dayalı çözüm unsuru.

Çenberden geçürmek: Tecrübeden geçirmek; çok defa sınanmış, dönüştürücü süreçten geçmiş olmak.

Çīn-i cebīn: Alın kırışıklığı; çatık alın, yüzün buruşuk çizgisi.

D

Daʿvī-i māfāt: Geçmişe veya kaybedilene dair iddia; ispat isteyen eski mesele.

Derūnı ḥavż-ı āteş: İçi ateş havuzu gibi olan; dışı başka, içi yakıcı/hararetli nesne tasviri.

Deste-şümār: Parmak hesabı; elde sayma yoluyla yapılan hesap.

Dil-figārī: Gönlü yaralı, kalbi kırık.

Düm-dār: Kuyruklu.

Dü-tā: İki kat, bükülmüş, eğrilmiş, kamburu çıkmış. (ebced değerinde de kullanılır)

E

Efʿī: Engerek yılanı.

Efrenc-i ḍarb: Frenk darbesi/baskısı; bağlama göre yabancı para, damga veya Batı kaynaklı işaret sistemiyle ilişkili kullanım.

Engüşt-nümā-yı nām-dār: Parmakla gösterilen, adı duyulmuş ve dikkat çekmiş olan.

Eşkāl-i ṣuver: Biçimler ve suretler; görünüş çeşitleri.

F

Ferruḫ-dem: Uğurlu nefesli; kutlu tesir taşıyan, hayırlı sözlü.

Fer-feşān: Parlaklık, süs veya ışık saçan.

Ferḫunde-liḳā: Kutlu yüzlü, uğurlu görünüşlü.

Ferḫunde-peyker: Kutlu bedenli; uğurlu ve güzel görünüşe sahip.

Fiten-engīz: Fitne uyandıran, karışıklık çıkaran.

G

Gamm-güsār: Gam ve kederi defeden, teselli veren, gam ortağı; arkadaş, dert ortağı.

Gehī: (gāhī) bâzan, arasıra.

Gūy-ı gerdān-ı müşebbek: Kafesli/delikli dönen küre; biçimi ve hareketi birlikte anlatan yoğun lugaz terkibi.

H

Ḫaftān: Kaftan. Savaşta zırh üzerine giyilen bir çeşit pamuklu elbise.

Ḥall-i ʿaḳd: Düğümü çözme; anlaşılması güç bir meseleyi açıklığa kavuşturma.

Ḥavż-ı āteş: Ateş havuzu; içi ateşle doluymuş gibi tasvir edilen yer/nesne.

Ḥoḳḳā-i ḥikmet: Hikmet kutusu; içinde sır, düzen veya bilgi saklı bulunan kapalı yapı.

Ḫamsīn ü erbaʿīn: Elli ve kırk; lugazda sayı hesabına dayalı çözüm unsuru.

Ḫamsīn-i rütbe: Elli derecesi; sayısal/harfî çözüm içinde derece değeri.

Ḫidmet-güẕār: Hizmet eden, hizmetle görevli olan.

Ḫilāf-ı yek-dīger: Birbirine aykırı, birbirinin tersine olan.

Ḫᵛāb-ı ḥāżır: Hazır uyku; hemen gelen, kişiye eşlik eden uyku hâli.

Ḫurde: Ufak, küçük.

I – İ

Itlāk: Salıverme, koyuverme.

İḥtirāḳ: Yanma, tutuşma; mecazen iç yanışı.

İḫfā: Gizleme, saklama.

İẓmār: İçte tutma, gizleme.

İşʿār: Sezdirme, bildirme; bir anlamı doğrudan söylemeden işaret etme.

K

Ḳalʿa-i bī-nām u şān: Adsız ve şansız kale; değeri bilinmeyen, kapalı ve içi saklı yapı.

Ḳālıb-ı fersūde: Eskimiş kalıp; yıpranmış biçim veya gövde.

Ḳāmet-i dırāz: Uzun boy; özellikle nesnenin dikey ve ince yapısını göstermek için kullanılır.

Ḳuṭṭāʿü'ṭ-ṭarīḳ: Yol kesiciler, eşkıyalar; lugazda bir araya gelen nesneler için mecazî topluluk adı.

Ke'l-elf: Bin gibi; bir şeyin sayı bakımından çokluk değeri kazanması.

Kemīn: Pusu, gözetleme yeri; saklı bekleme konumu.

L

Lā-yuʿad: Sayılamaz, hesaba gelmez.

Leşker: Asker.

M

Mā-fāt: Fevt olan, kaybolan, elden çıkan şey.

Māʾü'l-ḥayret: Hayret suyu; şaşkınlık uyandıran, aklı karıştıran unsur.

Maḫālib: Pençeler, tırnaklar; hayvanî tasvirlerde nesnenin kavrayıcı/yaralayıcı yanını gösterir.

Mār-ı düm-bürīde: Kuyruğu kesik yılan.

Mār-ı dü-ser: İki başlı yılan.

Masḳaṭ-ı reʾs: Doğum yeri, çıkış yeri; bir şeyin menşei.

Meclā: Tecelligâh, görünme yeri.

Mekkāre: Hileci, düzenbaz; aldatıcı davranışlı kimse/nesne.

Muḍḥik: Güldüren, güldürücü.

Muḫayyel: Hayale dayalı; imgesel biçimde kurulmuş.

Müşārun bi'l-benān: Parmakla gösterilen; tanınmış, dikkat çeken.

Müşebbek: Kafesli, ağ biçiminde örülmüş.

N

Nāḳa-vār: Dişi deve gibi; biçim veya hareket benzetmesi.

Nā-mevzūn: Ölçüsüz, vezinsiz; biçimce uyumsuz.

Nāv-dān: Oluk, su yolu; sıvı veya akışla ilişkili kanal.

Nerīmān: Rüstem'in dedesi olan Sâm'ın babası.

Nevbet-ḫāne: Nöbet/müzik çalınan yer; ses ve hareket merkezi.

Nüh vedūd: Dokuz "Vedûd"; sayısal ve dinî çağrışımlı muamma unsuru.

Nühüfte-pīrāye: Gizli süs, saklı bezek.

Nüsḫa-i güşāde: Açılmış nüsha; görünür veya okunur hâle gelmiş metin/sayfa.

P

Pādāş: Karşılık, bedel, ödül.

Pāleheng: Yular, bağ; hayvanı yönlendiren kayış.

Pīrehen: Gömlek.

Pūjevenk: Metinde “iki yüzlü” nitelemesiyle geçen, anlamı ihtiyatla karşılanması gereken arkaik/yerel nitelikli kelime.

Pür-raḫne: Delik deşik, gediklerle dolu.

Pür-semm: Zehir dolu.

R

Raḫnedār: Bozuk, gedik açılmış, zarar görmüş, kusurlu.

Resen-bāz: İp cambazı.

Rind ü ḳallāş: Kalender, kayıtsız, rind yaratılışlı kişi.

Rū-māl: Yüze sürülen şey; mecazen yüz sürme, yüzünü değdirme.

Rū-nümā: Ortaya çıkan, görünür hâle gelen.

Rūşen-efser: Parlak taçlı.

S

Sāye-güster: Gölge eden, gölgelendiren, koruyan.

Selisü’l-bevl: İdrarı akıcı olan; tıbbî/fizyolojik çağrışımlı arkaik niteleme.

Ser-levḥa-i fużūl: Gereksiz merakın/sözün başlığı; aşırı merak veya boş uğraşın simgesel ifadesi.

Sīmīn-sāḳ: Gümüş bacaklı; parlak, zarif ve beyaz ayak/bacak tasviri.

Sipeh-i şevket: İhtişam ordusu; kudret ve gösteriş topluluğu.

Ṣūret-i sinnevre: Kedi sureti, kedi biçimi.

Sūr-ı sürūr: Sevinç şenliği; neşe meclisi.

Ş

Şeb-gerd: Gece dolaşan, gece gezen.

Şecere-nümā: Ağaç görünüşlü; ağaç biçimi gösteren.

Şermende: Utangaç, mahcup.

Şevḳ-baḫşā: Şevk veren, coşku uyandıran.

Şikem-perver: Mide düşkünü, yemeye içmeye aşırı düşkün.

Şīşe-i ḳalb: Kalp şişesi, gönlün kırılganlığını anlatan mecaz.

Şūr-ı kāʾināt: Kâinatın coşkusu veya hareketliliği.

T

Ṭarīḳ-i Rūşenī: Rûşenî yolu; hem "aydınlık yol" hem de tasavvufî çağrışım taşıyan ifade.

Ṭāʾir-i ʿanḳā-peyker: Anka görünümlü kuş; olağanüstü kuş tasviri.

Ṭılsım-ı künūz-ı hüner: Hüner hazinelerinin tılsımı; çözülmesi güç, sanatlı yapı.

Tīre-derūn: İçi karanlık.

Ṭūde: Yığın, küme.

Ṭūrfe: Görülmemiş, yeni, tuhaf, şaşılacak şey.

U - Ü

ʿ**Uḳde-i ṣad**: Yüz düğüm; çözülmesi güç, çok katmanlı ve karmaşık yapı.

ʿUlüvv-i şān: Şan ve şerefin yüksek olması.

ʿUryān: Çıplak.

Ülfet: Alışma, görüşme, konuşma. Ahbaplık etme.

V

Vāḳıf-ı sır: Sırra vâkıf olan; gizli bilgiyi bilen.

Vech-i ḥikmet: Hikmet yönü; bir şeyin anlamlı gerekçesi.

Velīkin: Lâkin, amma, fakat, ancak, şöyle ki.

Vezn-i suʾāl: Soru ölçüsü; sorunun vezin düzeni.

Vücūd-ı ẓıllī: Gölgesel varlık; asıl olmayan, gölge gibi var olan şey.

Vużūya ḫalel: Abdeste zarar gelmesi; abdestin bozulması.

Y

Yād-gār: Bir kimseyi veyâ nesneyi hatırlatacak şey.

Yed-i beyżā: Hz. Musa'nın beyaz/parlak el mucizesi.

Yek-fen: Tek hünerli, tek yönlü.

Yek-pāre çāh: Tek parça kuyu; bütün hâlinde oyuk/kapalı yapı.

Z

Zebūn: Zayıf, güçsüz, âciz.

Zevḳ-yāb: Zevk bulan; lezzetini, tadını alan.

Zihī: Ne güzel, ne hoş.

Zindān-ı nihān: Gizli zindan, kapalı ve saklı yer.

Zīr-i kāf: Kâf harfinin altı; harf oyununa dayalı muamma/lugaz unsuru.

Ziyād: Fazlalık, çokluk.

Ẓulmet-güşā: Karanlığı açan, karanlığı gideren.

Zünnār: Keşiş kuşağı.

EK 3: MATLA TABLOSU

Tablo 7: Matla Tablosu

SIRA	MATLA BEYİT	BEYİT SAYISI	NAZIM BİÇİMİ	VEZİN	MAHLAS
1.	Ol nedür kim ikidür insānda Üçden artuḳ olmadı ḥayvānda	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
2.	Nedür ol ṭurfe heykel ü timsāl Ḳaddi olmuş dü-tā misāl-i hilāl	11	Mesnevi	Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Nâlî
3.	Ol nedür kim bir gümüş telli nigār Ḥüsn-ile engüşt-nümā-yı nām-dār	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Kâmî
4.	Ol nedür kim dört ayaḳlı cānı yoḳ Ṣanki bir ḳurı deridür ḳanı yoḳ	4	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gubârî
5.	Nedür ol murġ Hümā ferḫunde-peyker Olur bālā-yı serden sāye-güster	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
6.	Nedür ol bād-pā-yı rūşen-efser Sebātı yoḳ virürse revnaḳ u fer	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
7.	Nedür ol pīr-i ser-bülend-i cihān Bulur ādem anuñla rifʿat ü şān	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Reşîd

8.	Ol nedür kim aḳ saḳallu pīrdür Arayanlar bulmadı iksīrdür	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
9.	Nedür ol şaḫṣ-ı ʿacībü'l-heykel Öksüz oğlan g.ti çıplaḳ başı kel	9	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Vehbi
10.	Nedür ol kim ola sermāye cāna Sebebdür rāḥat-ı ḫalḳ-ı cihāna	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
11.	Ol nedür kim maʿnevī maḥbūbdur Nāz ider ʿāşıḳlara maḥcūbdur	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
12.	Nedür ol şāh-bāz-ı sīmīn-ber Dem-be-dem ṣaḥn-ı gül-sitānda gezer	4	Mesnevi	Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Tâib
13.	Ol nedür kim oldı ʿālemde ferīd Evvel-i eşyāda mevcūd [u] bedīd	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
14.	Ol ne āṣaf-ārā-yı sipāh-ı fünūn Beş neferin birine olur zebūn	7	Mesnevi	Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün	Reşîd
15.	Ol ne efʿīdür ki iki başı var Her başında dürlü dürlü naḳşı var	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Rifâti
16.	Nedür ol mīve ki mānende hilāl Burc-ı mīzānda ider ʿarż-ı cemāl	11	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Fennî
17.	Ol nedür kim ola memdūḥ-ı enām	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd

	Başḳa leẕẕet bulur anuñla kelām				
18.	Ol ne tāc-ı nühüfte pīrāye Ḫod fer-feşâne gizlü sermāye	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Kâmî
19.	-	-	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
20.	Ne nedür ol ḫāne kim saḳf cidārı Yapılmış üstüḫvān ile ser-ā-pā	6	Kıt'a	Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿūlün	-
21.	Ol ne eşkāl-i ʿacīb-i ḫoş-nümā Āb u āteşle olur revnaḳ-nümā	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
22.	Nedür ol sāġar-ı ferḫunde-liḳā Bāde-i feyż ile pür-baḫş-ı ṣafā	10	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Reşîd
23.	Ol nedür kim ḳalʿa-i bī-nām u şān Pür-şükūfe hem-çü ṣaḥn-ı gül-sitān	6	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
24.	Ol nedür çeşm-i baṣīretle yaḳīn Her maḳāmı gösterür bir dūr-bīn	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
25.	Ol nedür kim maʿnevī bir pehlevān Oldı maġlūbı niçe şāh-ı cihān	10	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
26.	Ol nedür kim vardur ol insānda Çoḳdur ādemden daḫi ḥayvānda	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
27.	Bil nedür ol çāh kim yek-pāredür Hem o çāhuñ ābı ġāyet ḳaradur	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-

28.	Bil nedür ol bārgīr-i bü'l-ʿacīb Heyʾet ü şekli anuñ ġāyet ġarīb	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
29.	Ol nedür bil ser[v]-ḳadd [ü] ḫūbdur Ekserī ḫalḳuñ aña mensūbdur	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Itrî
30.	Ol nedür kim başı yüz ayaġı yüz Yüzi vardur līk yoḳdur anda göz	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
31.	Ol nedür kim żaʿīf [u] nā-tüvān Üstüḫvāndur gūyiyā cismi hemān	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
32.	Nedür ol ṭurfe cünbiş murġ-i bī-per Virür minḳārı zīb ü zīnete fer	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
33.	Ol nedür bir ejder-i tīre-derūn Od ṣaçar aġzından olsa ser-nigūn	5	Mesnevi	*Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün*	Reşîd
34.	Ol ne iki refīḳ-i şekl-i keşef Olmaz aṣlā birbirine selef	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Reşîd
35.	Ol nedür şaḫṣ-ı muḥaddeb siyeh ḫār Gūyiyā düşene anuñ ġūşı var	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
36.	Ol nedür kim oldılar sırr-ı nigāh Aṣılur dolāb-ı çarḫa gāh gāh	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
37.	Ol nedür sāzıyla beste-ḫiṣār Dāʿimā bir yirde itmez hem ḳarār	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd

38.	Nedür ol şey ki degüldür o ne cism [ü] cevher Bī-maḥal ḳāʾim olur niçe ʿarażdur dirler	5	Gazel	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
39.	Ol nedür kim penbeden aḳdur teni Nām-ı Ẓıllullāh olupdur meskeni	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
40.	Ol nedür kim iki ablaḳ türbedār Eylemiş bir türbe içinde ḳarār	8	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
41.	Nedür ol nem ḳapup olan muġber Ḫūşkdur ẕātı mümtezic-i bā-ter	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Şehdi
42.	Nedür ol gūy-ı gerdān-ı müşebbek Döner hem-vār ü nā-hem-vār bī-şekk	6	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Ferdî
43.	Ol ne üçlerdür ʿaşḳına Hū Hū Kimi vāṣıl kimi ider tekapū	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
44.	Nā-gehān gördi gözüm bir ḫoş ḥiṣār Ol ḥiṣāruñ bir zeberced burcı var	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
45.	Sübḥasın ẕāhide ṣordum nedür ol ʿuḳde-i ṣad Didi çıḳsa birisi ẓāhir olur nüh vedūd	4	Gazel	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Nâbî
46.	Ol nedür kim dehr içinde ḫalḳ ider maḫlūḳ-ı zār Hem iki ayaġı var biri kūtāh birisi yār	6	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
47.	Ol nedür kim neyle kim ḳılsa ṣoḥbet	3	Gazel		-

	Anuñ rengine döner gör ki ḳudret			Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	
48.	Nedür ol şaḫṣ-ı ʿanberīn-cāme Līk virmez meşaḳḳat aḳdāma	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
49.	Ol ne ejder kim yedi ḳat maʿdenī cevşen giyer Meskeni yirde velī arż u semāya ḥükm ider	12	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
50.	Ol nedür kim dest-i şeş dü-pā ḥarīf İki başlı mārdur cismi żaʿīf	6	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
51.	Nedür ol çāh kim muʿallaḳ ola Ṣuyı olduġı da muḥaḳḳaḳ ola	4	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
52.	Nedür ol bir güşāde taḫt-ı revān Ḫāk-i suflīye virmemiş dāmān	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
53.	Nedür ol ḳālıb-ı fersūde meger Çarḫdan geçdi neler çekdi neler	4	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Ferdî
54.	Ol nedür kim ḳāmet[i] ġāyet dırāz Līk her yirde bulunmaz ẕātı az	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
55.	Ol ne mār-ı bü'l-ʿacebdür bī-zebān Kim anuñ zehri ile ḳāʾim cihān	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Vaslî
56.	Ol nedür kim bir ʿacāyib nesnedür Başı kertik bir uzunca ḳıṣṣadur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
57.	Ol nedür aḳ sāde giyer bir ẓarīf				

	Ṭavrı pesendīde vücūdı naḥīf	7	Mesnevi	Müfteʿilün Müfteʿilün Fāʿilün	Reşîd
58.	Nedür ol kim üç refīḳ ü hem-ḫāne Dört olurlar gidince yabana	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Şehri
59.	Kimdür ol fetḥ iden o sīm-teni Kimi ebyaż kimi Ḥabeş güzeli	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
60.	Ol nedür kim yanar āteşdür hemān Gāh aḳar ṣu gibi gözyaşı revān	5	Mesnevi	*Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün*	-
61.	Ol nedür gāhī devādur gāhī dā Cānlıdan cānsız doġar aṣlı ġıdā	4	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
62.	Nedür ol esfelde var aʿlāda var Hem-daḫi dünyā[da] var ʿuḳbāda var	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
63.	Ol nedür kim öyle olınca gezer Öyleden ṣoñra olur ehl-i naẓar	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
64.	Ol nedür kim bir ḳanādıyla uçar Ḳullana ḳullana seng ṭabʿuñ açar	5	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
65.	Nedür ol maʿden-i gevher nedür o kān-ı nihān Deheni laʿl-i Bedaḫşān ile pürdür her ān	8	Gazel	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Vaslî
66.	Nedür ol murġ-ı āteş ḫᵛār-ı bī-pā	4	Mesnevi		-

	Üç aġzı var anuñ ey merd-i dānā			Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	
67.	Nedür ol ṭurfe ʿaḳreb-i kej-düm Anda ne pāy ola ne dest ne bīm	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
68.	Nedür ol ādemüñ iki ayaġuñ Ṭutup yutmış bir ejder ṣol u ṣaġuñ	3	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
69.	Nedür üç dāne pehlevān-ı ʿArab Geh bıraḳmış cihāna şūr u şeġab	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	İzzet Paşa
70.	Nedür ol heyʾet-i kebīr ü ṣadā Ki ide her gāh naʿralar icrā	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
71.	Nedür ol ṭurfe heykel ü heyʾet K'olmış ʿālemde ġarḳa-i niʿmet	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	İzzet Paşa
72.	Nedür ol gevher-i tābende peyker Ki cism-i pāki ḳurṣ-ı mihre beñzer	6	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	İzzet Paşa
73.	Nedür ol ṭāʾir-i ʿanḳā peyker Beyżası biri birinden bihter	10	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Reşîd
74.	Ne şeyʾdür ol ki yoḳ cisminde cānı Eger cānsız görinse yoḳdur anı	9	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	İzzet Paşa

75.	Ol nedür kim şeklinüñ yoḳ ḳāmeti Gāh ʿörfīdür gehī bezm āleti	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
76.	Ol nedür kim dāʾimā devvārdur ʿĀşıḳ-ı bī-çāre āsā zārdur	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
77.	Nedür ol çārsū-yı pür-enver Anda rāyiç metāʿı faẓl u hüner	16	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Nedîm
78.	Ol nedür kim birdür ḥaḳḳ-ı müntehā On iki kāmil budaġı var şehā	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
79.	Nedür ol kūy-ı zümürrüd-gūne Olsa gerdende döner gerdūne	8	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
80.	Bil nedür ol şeyʾ kim bir ʿaceb mār Ḳaddı ġāyet de ḳaṣīr ü hem nizār	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
81.	Nedür ol lāġar-ı murġ çü şehbāz İder eller ḳanadı ile pervāz	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
82.	Ol nedür kim dem-be-dem olur ʿayān Aña maḥṣūṣ oldı üç dört āşiyān	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şûri
83.	Nedür ol pāk ẕāt-ı sebz-ḳabā Aña mesken ola bu arż u semā	12	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
84.	Ol nedür kim ḫilḳati pür pīç ü tāb Nefret eyler ülfetinden āfitāb	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şûri

85.	Ol nedür bir ḫāne-i muḥkem binā Tīredür anuñ derūnı dāʾimā	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şûri
86.	Nedür ol ḳuṭb-ı kerāmet-pīşe Belki olmaḳda ol daḫi endīşe	10	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Şehdî
87.	Nedür ol iki şeyʾ muʿallaḳdur Ḥükmi ammā cihāna muṭlaḳdur	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Şehdî
88.	Nedür ol cān-ver geh ola dāʾim Cünbiş-i ihtizāz ile ḳāʾim	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
89.	Ne misāfirdür ol ki dünyāyı Gezer ammā yoḳ anuñ pāyi	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
90.	Nedür ol āsiyāb-ı ehl-i hüner Ṣuyı yoḳ yeli yoḳ hevāda gezer	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
91.	Nedür ol merd geh şikem-perver Geh ola ser-bāz-ı nāz reşk-āver	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
92.	Nedür ol mār-ı düm-bürīde ʿaceb Bezme gelse o güfde zevḳ ü ṭarab	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
93.	Nedür ol cān-ver ki ḳudret ile Ola ehl-i cerāʾim aña süvār	9	Kıt'a	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
94.	Nedür ol ḳadd [ü] ḳāmeti mevzūn Ser-te-ser cismi şerḥden mescūn	11	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
95.	Ol nedür kim çoḳ ṣaḳallı bir ḥerīf	3	Mesnevi		-

	Hem ḳaṣīrü'l-ḳāme hem ġāyet naḥīf			Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
96.	Ol ne ejderdür ki yoḳ cānı anuñ ʿĀlem olmış cümle ḥayrānı anuñ	3	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
97.	Nedür ol sīm naḫl-i revān ʿĀlem olmış cemāline ḥayrān	8	Gazel	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Nâlî
98.	Bir diri gömeḳodı bir mürdeyi Bir ovada kimse gör[me]sün anı	3	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
99.	Vir ḫaber ol ne gūne balıḳdur Deheni baṭınına mülāsıḳdur	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Nâlî
100.	Nedür eyā o maʿdenī şeyʾler Ülfet anlarla ehl-i sūḳ eyler	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Emîn
101.	Ol nedür kim bir edebsiz bī-ḥayā Āletini gösterür baḳsañ aña	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
102.	Nedür ol ʿāşıḳ-ı sebük-meşreb Ṭıfl-ı nevresler iledür işi hep	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Vehbî
103.	Nedür ol tīr kim zihsüz kemānı Kemāndan çıḳmadan urur nişānı	9	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
104.	Ol nedür kim āb [ü] gilden ḫilḳati Muʿteberdür ḫalḳ içinde ṣūreti	10	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Vehbî
105.	Ol ne sāʾildür ki cerrdür ʿādeti	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-

	Desti açuḳ ẕevḳe dāʾir ṣoḥbeti				
106.	Nedür ol ser-be-pīş ḥayrānı Kūçek-i tekye-gāh ʿuryānı	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Vehbî
107.	Göründi şeş cihān içre nümāyān Gözüme bir ḥişār-ı saḫt bünyān	6	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Vehîb
108.	Bārekallāh ḫoşā laṭīf luġaz Sellemallāhu ẕāt min elġaz	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Vehbî
109.	Ol nedür kim şöhreti saġırdur Līkin ol ṣaġır degüldür kördür	11	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Vehbî
110.	Ol nedür kim ḳalḳmaz yirden başı Meşrebi māʾil ʿaraḳla bādeye	3	Kıt'a	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Vehbî
111.	Nedür ol lūṭī kim ide her-bār ʿAmel-i lūṭī kendüsine şiʿār	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
112.	Nedür ol şaḫṣ-ı bī-ser ü sāmān Vaṣl-ı eṭfāl ile olup ʿuryān	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
113.	Nedür ol şāhid-i ḫuceste-cemāl Ki gören eyleye maḥbūsı hemān	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
114.	Nedür ol serv-ḳadd-i ḥoş-endām İstiḳāmetle oldı şaḫṣ-ı benām	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-

115.	Ol nedür kim müsellem ü maḳbūl Oldı merd-i delīl ḥüsn-i ḳabūl	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Neylî
116.	Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı dil-nişīn Dinse şāyān ḳalʿa-i gevher-nigīn	3	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Neylî
117.	Nedür ol ṭāʾir-i hümā-pervāz Ḥāʾil olmaz aña nişīb ü firāz	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
118.	Nedür ol ism kim muʿaẓẓamdur Āḫiri kendiden muḳaddemdür	3	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Neylî
119.	Nedür ol bāli çoḳ murġ-ı hevāyi Dem-i pervāzdan eyler ṣadāyı	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
120.	Nedür çü heme sütūde-i eṯer Aña dil-dāde cümle nevʿ-i beşer	3	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Neylî
121.	Nedür ol sīm-ten [ü] sütūde-liḳāʾ Yüzi nūrāni gerdeninde ridāʾ	6	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Vehbî
122.	Gördüm Aydın Dede dirler bir ışıḳ Işıḳ ammā ḳatı ṭatsuz bulaşıḳ	3	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Vehbî
123.	Ne ḥālet ıssıdur ol şey ki ṭurfe seyrāndur Ziyāret itmege erbāb-ı Ḳuds'e şāyāndur	5	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
124.	Ne ḥāldür ki iki başı var ki dāʾ-i belā Ve līk ḳalb[i] anuñ cümleye ḥayāt-baḫşā	12	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-

125.	Olursa ḥarf-i cihārumla pāyeler taḥrīr Dürüst ḳābilelük ṣanʿatın iderdi o pīr	8	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Zihnî
126.	Ol nedür kim bir kesimli dilber-i nāzik-beden Lākin olmışdur ḥayātı āteş-ile ābdan	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
127.	Nedür ol ṭāʾir-i żamīr-şināس Geydürür dāʾimā ḥarīr libās	16	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Mahtûmî
128.	Ḳazdılar bir mevżiʿe birḳaç ḳuyı İçleründe yoḳ-durur ḳaṭʿā ṣuyı	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
129.	Nedür ol çerb-i luʿbet ṣāf [u] sāde Gider nūr-ı ruḫ-ı yārı ziyāde	3	Gazel	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
130.	Ol nedür kim heyʾeti gerdūn-vār Münderic ẕātında anuñ rūzgār	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Haşmet
131.	Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı maʿnevī Ekser ebyātı içinde mesnevī	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Neylî
132.	Ol nedür kim ṭop-ı bī-çevgāndur Cān-ile oynar gezer bī-cāndur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
133.	Ol nedür ʿālemde bir ḳaṣīr ġarīb Yirde vü gökde degül emr-iʿacīb	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
134.	Ol nedür kim bir ṭaşaḳlu nām-dār Āletinüñ kertigi de ḫaylī var	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-

135.	Ol nedür kim başı yüz ayaġı yüz Yüzi vardur līk yoḳdur anda göz	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
136.	Ol nedür kim iki yüzli bir perī Müstaḳīm olmaġla bulmışdur yiri	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
137.	Ol ne şaḫṣ-ı bü'l-ʿaceb ʿibret-nümā Şeş-cihetden nāẓır olmış her yaña	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
138.	Ol ne ikidür bir olmış nīlgūn Ekseri olur anuñ tīre-derūn	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
139.	Ol nedür kim kimseler bilmez nedür Lafẓı da üç ḥarfle ferḫundedür	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
140.	Ol ne Hüdhüd'dür anuñ minḳārı yoḳ Yimez içmez cānı yoḳ güftārı yoḳ	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
141.	Ol nedür kim iki rūşen-dil şefīḳ Birbirine dāʾim olmışlar refīḳ	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
142.	Ol nedür kim dāʾimā varur gelür Her varup geldükde iş görür	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
143.	Ol nedür kim oldı memdūḥ-ı enām Buldı lezzet anuñ ile her kelām	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
144.	Ol nedür bir murġ-ı ser-gerdāndur Cilve eyler cān-ile bī-cāndur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
145.	Ol nedür bir maḫzen-i pür-zīb ü fer	7	Mesnevi		Reşîd

	Bulunur anda güherle sīm ü zer			Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
146.	Ol nedür kim gūyiyā şekli hilāl Yüzi yirde ḫalḳa olmış pāy-māl	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
147.	Ol nedür kim bir şütür-leb nām-dār Anuñ aġzından gelen hep ḫoş-güvār	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
148.	Ol nedür kim bir perīşān-ḥāldür Dāʾimā cān ürkidür ḳattāldur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
149.	Ol ne püşt ü pā ü bir abdāldur Terk-i tecrīd ehline hem-ḥāldür	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
150.	Ol nedür kim aṣlı yoḳ mevcūddur Söylenür ʿālemde bir merdūddur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
151.	Ol nedür kim ditdür ʿuryāndur Cā-vārdur gūyiyā bī-cāndur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
152.	Ol nedür kim bir ḫāne-i pākīze-ser Üç direkli ḳubbelerdür muʿteber	5	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Abdi
153.	Ol nedür kim üç teni cānı iki Başı iki hem ayaġı on iki	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Azmi
154.	Ol nedür kim bir uzun ḳuvvetli er Ḳara ḳulluḳçı gibi ḫidmet ider	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Lutfî
155.	Ol nedür kim yüzden artuḳ gözi var Başı anuñ gāhī bir baḥre ṭalar	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Lutfî

156.	Ol ne ḳaṣr-ı bü'l-ʿacebdür kim müdām Ṭabʿı anuñ māʾil semt-i ḥarām	7	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Hilmî
157.	Ol nedür kim dört ayaḳlı cānı yoḳ Günde biñ ḫançer ururlar ḳanı yoḳ	5	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Gubârî
158.	Ol ne mār oldı kim iki başı var Hep başında dürlü dürlü naḳşı var	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Rifatî
159.	Ol nedür kim fikri dāʾim kīnedür Ḫalḳa anuñ işleri ʿaksinedür	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
160.	Ol nedür bir yumşacıḳ bī-pā vü ser Herkese ḫidmet ider şām u seḥer	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Lutfî
161.	Ol nedür kim ikisi birlik ider Birlik içinde eyü dirlik ider	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
162.	Ol nedür kim ne ḳatı yumşaḳ ne pek Ṣan nihāl üstünde bir ḳurı böcek	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Hilmî
163.	Ol ne raḥn-ı bī-vefādur kim dü-pā Olmada vaḳt-i şitāda rū-nümā	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Fennî
164.	Ol nedür kim bir ḥiṣār-ı maʿnevī Var derūnında sekiz ḳıṭʿa evi	13	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Sadî
165.	Ol nedür aç gözli bir ejder miṯāl Gice gündüz ekl ider ṭoymaḳ muḥāl	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Lebîb
166.	-	-	Mesnevi		-

				Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
167.	Nedür ol sāġar-ı ferḫunde-liḳā Bāde-i feyż ile pür-baḫş-ı ṣafā	10	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Reşîd
168.	Nedür ol ṭabl-şikem bīnīsi surnā Anuñ ṣıyt u ṣadāsı yoḳdur ammā	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
169.	Nedür ol murġ-ı ābī k'ola düm-dār Var anda Hüdhüd-āsā tāc-ı minḳār	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
170.	Ol nedür kim dāʾimā ʿuryāndur Tācı başında ʿaceb sulṭāndur	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
171.	Nedür ol pençe-gīr-i germ-ülfet Beşerden buldılar ʿālemde ʿizzet	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
172.	Nedür ol kim ola maḥbūb-ı ʿālem Añа ṭālib cihānda cümle ādem	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
173.	Nedür ol bir gürūh-ı ṣāḥib-ālet İderler mecmaʿ-i nāsda ticāret	9	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Fennî
174.	Nedür eyā ki o iki keseyen İkisi birden işler göreyen	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Reşîd

175.	Nedür ol kān-ı gevher-i maʿden Bu suʾāle cevāb isterem senden	10	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Mâdih
176.	Nedür ol mār-pīç-i nerm [ü] ser-keş Ele alduḳça gāhī ola āteş	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
177.	Nedür ol iki hem-dem kim ʿayāndur İkisi birbiriyle tevʾemāndur	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
178.	Nedür ol ṭurfe şaḫṣ-ı lāġar-ten Hīç ṣaḳınmaz gözini budaḳdan	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Samî
179.	Ol nedür kim ehl-i ʿaşḳa rāh-zen Eyledi dilberleri pīr-i kühen	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
180.	Ol nedür kim bir iki üç pehlevān Her biri bir Ḥamza-i ṣāḥib-ḳırān	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
181.	Ol nedür kim bir ʿarażdur ẕātda Cism-ile i̱sbātı mevcūdātda	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
182.	Ol nedür bir ḳalʿa-i ʿibret-nümā Eksük olmaz anda aṣlā mācerā	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
183.	Nedür ol ser-firāz-ı bāġ-ı cihān Eksük olmaz anuñ başında dumān	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Reşîd
184.	Nedür ol tīre-rū dürüst-beden Anı var eylemiş Ḫudā yoḳdan	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Nedîm

185.	Ol nedür kim giceci bir żayf-ı pāk Geşt ider şehri gice bī-vehm [ü] bāk	10	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Neyli
186.	Nedür ol bir mütelevvin meşreb Dinse şāyān Ḥurūfī meẕheb	9	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
187.	Ol nedür k'olmış müdevvir ṭalʿatı Çekmede ḫalḳ aña her gün ḥasreti	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Neylî
188.	Nedür ol iki şaḫṣ-ı ṣāḥib-seyr ʿAyndur biri birine hem ġayr	3	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Neylî
189.	Ol ne şeydür ki içinde nārı var Ḳatmeri verde müşābih ḫārı var	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şehri
190.	Ol ne serdāra muʿallā pāye Ẓürefā zümresine ser-māye	10	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Fennî
191.	Nedür ol ṭurfe şaḫṣ-ı tāc ber-ser Ḳaṣīrü'l-ḳāme Īrānī'ye beñzer	12	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
192.	Bil nedür bir deri ṭonlı pehlevān Eli yoḳdur ayaġı vardur hemān	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
193.	Nedür ol kim diyem saña anı Beyenürsün hele pek diñle beni	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
194.	Ol nedür kim üç birāder her zamān Bir biri ardınca olmışlar nihān	6	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Fıtnat Hanım

195.	Nedür ol sāḫte-i ḫūb-i gülzār Ḳapusı yoḳ müteʿaddid dīvār	4	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
196.	Nedür ol Maġribī-i ṣāf-ser Ki odur nūr-ı siyāha maẓhar	18	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Vehbî
197.	Bil nedür eyā ki o şaḫṣ-ı dü-pā Yatmaz ayaġ üzre durur dāʾimā	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Fennî
198.	Nedür ol yumrı vü yuvarlaḳ şeyʾi Fīhi ṭaʿam u leẕẕetü'l ṣabi	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Lütfî
199.	Nedür ol maġribī-i ṣāf-ser Kim odur nūr-ı siyāha maẓhar	18	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
200.	Ne ḥālet issidür ol şeyʾ ki ṭurfe-i seyrāndur Ziyāret itmege erbāb-ı Ḳuds'e şāyāndur	5	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
201.	Ne ḥāldür ki iki başı var ki dāʾ-i belā Velīk ḳalb[i] anuñ cümleye ḥayāt-baḫşā	12	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
202.	Olursa ḥarf-i cihārumla pāyeler taḥrīr Dürüst ḳābilelük ṣanʿatın iderdi o pīr	8	Mesnevi	Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Zihni
203.	Nedür ol ṭāʾir-i żamīr-şināس Geydürür dāʾimā ḥarīr libās	16	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Mahtûmî
204.	Bil nedür eyā ki o şaḫṣ-ı dü-pā	9	Mesnevi		Fennî

	Yatmaz ayaġ üzre durur dāʾimā			Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
205.	Ḳazdılar bir mevżiʿe birḳaç ḳuyı İçlerinde yoḳ-durur ḳaṭʿā ṣuyı	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
206.	Nedür ol baġrı yufḳa nāzik endām Ġıdāsı olsa lāyıḳ maġz-ı bādām	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
207.	Ne ol ṣaḥrā-nişīn-i merdüm-ülfet Görünmez ḫalḳ içinde eyler ʿuzlet	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
208.	Ol nedür kim oldılar sedd-i nigāh Aṣılur dolāb-ı çarḫa gāh gāh	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
209.	Ol ne mekr ü şūr ile şöhret şiʿār Çāşni-gīr-i simāṭ-ı rūzigār	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
210.	Ol ne şaḫṣ-ı münḥanī ġāyet naḥīf Münkesir ḫalḳuñ elinden ol żaʿīf	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
211.	Ol nedür kim gūyiyā bir mühre-bāz Çārşū-yı maʿrifetde kār-sāz	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
212.	Nedür ol kim ḥayāt-efzā-yı ʿālem Bulur neşv [ü] nemā feyżiyle ādem	9	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
213.	Nedür ol cüfte gül birdür nihāli Süḫan-sencān ider gūş ol ʿummāli	5	Mesnevi		Reşîd

				Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	
214.	Ol nedür kim başı yüz bir pehlevān Vaḳti geldikde ḫurūc eyler hemān	9	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
215.	Ol ne ezraḳ-fām sikkīn bezm-i ḫū Mevc urur āteşde geh mānend-i cū	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
216.	Nedür ol şeyʾ ki kertigi vardur Mandalı da yanında ḥāżırdur	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
217.	Nedür ol köhne ṭavr [u] tāre-siyāh Heyʾet-i kerr ü ferde gūyā şāh	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
218.	Nedür ol iki başlı bir ejder K'ola bir ḫāne ikisine maḳar	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
219.	Nedür ol bed-liḳā-yı sīm-endām İḥtirām ide aña ehl-i kirām	5	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Ferdî
220.	Nedür ol sebz ḳabā sürḫ levin Destüñe girer ise sen de sevin	4	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	-
221.	Nedür ol kim vücūdı ḫalḳa niʿmet Muḥaddeb ṣūret ammā pāk sīret	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
222.	Ol nedür kim burc-ı bār ṣāḥibi gūyā ḥiṣār Bir resen-bāz-ı felek her kevn içinde bī-ḳarār	5	Gazel		Reşîd

				Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
223.	Ol nedür başında tāc-ı Keyḳubād Ayaġı mānend-i reʾs-i nā-murād	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
224.	Ol ne dil-cūdur ki ʿālem müşterī Laḥm [u] şaḥmından eser yoḳ bir deri	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Reşîd
225.	Nedür ol kim misāl-i ṣūret-i māh Sipāhīler anuñla oldı hem-rāh	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Reşîd
226.	Ol nedür kim iki başlı bir yılan Daḫme-i pihāna olmış pāsbān	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
227.	Ol nedür kim bir ayaḳlu bir de[de] Ney çalar kendi dö[n]erken tekyede	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Câmî
228.	Nedür ol bālı çoḳ murġ-ı hevāyī Dem-i pervāzda eyler ṣadāyı	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	Neylî
229.	Nedür ol ṭurfe ser-ḫoş reftār Murġdur ol velīk merdüm-ḫᵛār	9	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Hilmî
230.	Ol nedür kim cism-i vāḥiddür iki aʿżāsı var İkisinde de birer ʿaynı olup bel bel baḳar	5	Gazel	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Hulûsî
231.	Ol nedür kim iki dilli bir bölük serbāzdur	5	Gazel		Hulûsî

	Parmaġla oynadur ādem o serv-i nāzdur			Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	
232.	Ol nedür bir rind [ü] ḳallāş-ı cihān Ḫalvet içre kendüzin itmiş nihān	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
233.	Nedür ol keştī-i ġarrā-yı berrī Ki aṣlā görmemiş ʿālemde baḥri	6	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
234.	Nedür ol ḳaṣr-ı dilkeş [ü] zībā Hezār pāreden dürülme binā	8	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
235.	Ol nedür kim ḳadd-i ḫam bir nev-cüvān Nīm-ten-durur libāsı her zamān	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
236.	Bir siyeh perçemlü yalın yüzlü yār Sīm-sīmā ḫūb zerrīn tācı var	4	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
237.	Nedür ol şeyʾ ki dört ayaġı var Cā-nişīn olmış idemez reftār	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Reşîd
238.	Ol nedür kim müdām anuñ şekli Meh gibi bedr ola geh ola hilāl	8	Kıt'a	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	-
239.	Ol nedür kim ḳāmetin eyler dü-tā Kārı anuñ doġruluḳla bī-riyā	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	-
240.	Ol nedür kim menbaʿı arż-ı sīmā Cümle şeyʾ iden alur neşv [ü] nemā	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şeyhî

241.	Ol nedür kim ben daḫi bilmem nedür Cümlenüñ maḳbūli bir zībendedür	6	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Kâmî
242.	Ol nedür kim çār-pāy [u] çār-rūy İçi ṭaşı birdür ammā ṣıḥḥat-rūy	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Yümni
243.	Nedür ol ʿucb ṣūret-i bī-cān Oldı dāʾim muḳārin-i sulṭān	7	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	İzzet Paşa
244.	Nedür ol ṣūret-i ʿacīb ü ġarīb Saña vaṣf idemem ʿale't-tertīb	10	Mesnevi	Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	İzzet Paşa
245.	Ol nedür kim cümle ḫalḳ olmış anuñ efgendesi Nāmı ʿAnber cāriye Hind u ʿArab nāzendesi	5	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	İzzet Paşa
246.	Nedür ol kelle-i pāk-i müdevver Anı deryā içinde ṣayd iderler	5	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	İzzet Paşa
247.	Nedür ol kim mütelevvin ḥareket Ṣūretā merdüm-i ṣāḥib-miknet	4	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	İzzet Paşa
248.	Ne zevraḳdur ki ismi şāha mensūb Sütün-ı ber-sütün bir özge üslūb	7	Mesnevi	Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feʿūlün	-
249.	Ol nedür kim sezā-yı şāhāndur Muḍḥik-i bezm-i pādişāhāndur	6	Mesnevi	Fāʿilātün Mefāʿilün Feʿilün	Vehbî
250.	Ol ne şeyʾdür ki ʿulüvv-i şānı var				

	Bir iki üç vechle ʿunvānı var	8	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şehrî
251.	Nedür ol ism-i ḫoş-āyende nümā Maʿnī vü ṣūreti birdür gūyā	6	Mesnevi	Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün	Nâbî
252.	Ol nedür kim yılda bir eyler ẓuhūr Sākin olur sāyesinde mār [u] mūr	7	Mesnevi	Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün	Şâkir